

Tennis in Nederland

De tenniswereld in al haar aspecten geserveerd

Tennis in Nederland

De tenniswereld in al haar aspecten geserveerd

» Hugo van der Poel en Sven Bakker (redactie)

ISBN 978-90-5472-313-4

NUR 480

Ontwerp en opmaak: Studiorvg, Rotterdam

Fotografie omslag: Shutterstock.com

Fotografie binnenwerk: ANP Photo, KNLTB, Sportfotografie.nl

Drukwerk: Jurriaans Lindenbaum Grafimedia

Mulier Instituut

sociaalwetenschappelijk sportonderzoek

Postbus 85445

3508 AK Utrecht

T. 030-7210220

E. info@mulierinstituut.nl

I. www.mulierinstituut.nl

© 2015 Mulier Instituut, Utrecht/Arko Sports Media, Nieuwegein

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2. Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex artikel 16b., te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Voorwoord

Tennis is na voetbal de tweede sport van Nederland. Ongeveer een miljoen mensen staan regelmatig op de tennisbaan, en meer dan 600.000 mensen zijn lid van één of meer van de 1.700 KNLTB-tennisverenigingen die ons land rijk is. Daarmee is tennis niet meer weg te denken uit het sportlandschap van Nederland.

Toch blijft de tennissport nog te vaak onderbelicht in de maatschappelijke discussie over de rol van sport in onze samenleving. Dit kan te maken hebben met het feit dat de tennissport, in tegenstelling tot veel andere sporten, grotendeels zonder bemoeienis van de overheid functioneert, dankzij verenigingen die zelf hun tennisaccommodatie beheren of marktpartijen die tennisbanen verhuren.

Daarnaast kenmerkt de tennissport zich door de grote diversiteit aan spelers, van alle leeftijden, alle achtergronden en uit alle windstreken. Voor de één is tennis een middel om sociale contacten te leggen en te onderhouden, voor de ander is tennis juist topsport, bij uitstek geschikt voor zelfontplooiing en ontwikkeling. Deze grote verscheidenheid maakt het voor de buitenwereld vaak moeilijk om grip te krijgen op 'de tenniswereld'.

In dit boek wordt deze bijzondere tenniswereld, en de maatschappelijke en economische betekenis ervan, in beeld gebracht op basis van onderzoeken die zijn uitgevoerd in samenwerking met het Mulier Instituut. Het boek is interessant voor iedereen die meer wil weten over tennis in Nederland, die wil weten wat er allemaal achter dat spelletje zit: wie de tennissers in Nederland zijn, hoe het leren tennissen in ons land is geregeld, hoe de tenniscompetities in elkaar steken, wat de gemiddelde grootte is van een tennisvereniging, hoe hoog de jeugdcontributie is per district, wat de omvang van de tennismarkt is, en nog vele andere zaken. De overzichtelijke tabellen en grafieken maken het zeer geschikt als naslagwerk voor verenigingsbestuurders, gemeenteamtbenaren, journalisten of anderen die zich willen verdiepen in ontwikkelingen in onze sport.

Dit inspirerende boek is tot stand gekomen in nauwe samenwerking tussen medewerkers van de KNLTB en onderzoekers van het Mulier Instituut. Het ontsluit veel kennis die tot nu toe alleen intern beschikbaar was bij de KNLTB en het Mulier Instituut. Het is mooi dat iedereen die tennis een warm hart toedraagt hiervan nu kennis kan nemen en deze kennis kan inzetten om tennis in Nederland verder te ontwikkelen en te verrijken. Mijn dank aan allen die deze unieke inkt in de Nederlandse tenniswereld mogelijk hebben gemaakt.

Erik Poel

Algemeen Directeur KNLTB

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	10
Inleiding.....	14
Waarom dit boek?	15
Bronnen.....	16
Leeswijzer	17
I Tussen spel en sport: de geschiedenis van tennis.....	18
1.1 KNLTB	20
1.2 Davis Cup	21
1.3 Gentlemen en oefenmeesters	22
1.4 Van isolement naar groei.....	24
1.5 Tennis wordt een volkssport	26
Portret: ATC Wijhe	28
2 De tennisser: ontwikkelingen in deelname aan tennis	30
2.1 Deelname aan tennis in Nederland.....	31
2.2 Verenigingstennissers versus niet-verenigingstennissers	36
2.3 Tennis en andere sporten	38
2.4 Lidmaatschap KNLTB.....	41
2.5 Tennis internationaal.....	47
2.6 Motieven om (niet) te tennissen.....	49
2.7 Tot slot	52
Noten.....	53
Portret: LTC de Schelde Vlissingen	56

3 Leren tennissen.....	58
3.1 Afnemers en aanbieders van tennislessen.....	59
3.2 Opleidingen.....	63
3.3 Tennisleraar als beroep	67
3.4 Kwaliteitsbewaking	70
3.5 Groeien naar de top	71
3.6 Tot slot	74
Noten.....	75
Portret: GLTB Groningen.....	76
4 Gezondheidsaspecten van tennis	78
4.1 Effecten van tennis op gezondheid	80
4.2 Blessures bij tennis	81
4.3 Risicofactoren en blessurepreventie	84
4.4 Gezonde tennisverenigingen.....	87
4.5 Tot slot	90
Portret: Graaf Herman Cuijk	92
5 Competitie en toptennis	94
5.1 Competitie in Nederland.....	95
5.2 Dynamisch Speelsterkte Systeem (DSS).....	106
5.3 Nationale kampioenschappen en open toernooien.....	108
5.4 Internationale toptennistoernooien in Nederland	108
5.5 Internationale successen	116
5.6 Nederlandse successen internationaal vergeleken	121
5.7 Verklarende factoren van internationaal succes	123
5.8 Tot slot	125
Portret: HLTC Haarlem	128

6 Verenigingen en vrijwilligers	130
6.1 Tennisverenigingen in Nederland.....	131
6.2 Verenigingsbeleid	137
6.3 Vrijwilligers	141
6.4 Verenigingsondersteuning en -advies	143
6.5 De toekomst van de tennisvereniging	147
6.6 Tot slot	147
Noten	149
Portret: H.L.T.C. Leimonias Den Haag	150
7 De financiële situatie bij tennisverenigingen.....	152
7.1 Lidmaatschap en contributies.....	153
7.2 Financiële situatie	160
7.3 Tot slot	164
Portret: LTV Haaren	166
8 Tennisaccommodaties	168
8.1 Aantal buitenaccommodaties in Nederland	169
8.2 Eigendom en onderhoud van tennisaccommodaties	170
8.3 Tennisbanen	171
8.4 Leden per tennisbaan.....	178
8.5 Contributieopbrengst per tennisbaan.....	183
8.6 Kosten per tennisbaan.....	187
8.7 Vergelijking exploitatielasten en contributieopbrengsten per district	190
8.8 Tot slot	192
Noten.....	194
Portret: Z.T.C. SHOT Zeist.....	196

9 Tennis in de media	198
9.1 Televisie en internet.....	199
9.2 Printmedia	206
9.3 Evenementenbezoek	208
9.4 Imago van tennis	210
9.5 Tot slot	212
Noten.....	212
Portret: STVU Utrecht	214
 10 De tennismarkt	 216
10.1 Tennis als bedrijfstak: vraag en aanbod.....	217
10.2 De tennisconsument: bestedingen	220
10.3 De tennisproducent: inkomsten, uitgaven en werkgelegenheid	225
10.4 Marktomvang tennis.....	229
10.5 Tot slot	234
Noten.....	235
Portret: TV Carolus Helmond.....	238
 11 Tennis in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit	 240
Waar staat tennis anno 2014?.....	241
Aandachtspunten	245
 Literatuur	 250

Samenvatting

De tennisser: ontwikkelingen in deelname aan tennis

- In 2013 waren er 917.000 Nederlanders van 6-79 jaar die ten minste één keer in het jaar hebben getennist. In datzelfde jaar waren er 601.000 Nederlanders van 6-79 jaar die minimaal twaalf keer in het jaar hebben getennist.
- In de periode 2006-2013 daalde het aandeel mensen dat één keer in het jaar heeft getennist van 7,7 procent naar 6,1 procent. Het aandeel frequente tennisers (minimaal twaalf keer in het jaar) daalde van 4,5 procent naar 4,0 procent.
- 64 procent van de mensen die ten minste één keer in het jaar tennissen was in 2013 lid bij één of meerdere tennisverenigingen.
- Van de volwassen verenigingstennisers doet ongeveer twee derde aan nog minimaal één andere sport naast tennis, bij de jeugd is dit meer dan vier vijfde.
- In de periode 1972-1994 steeg het totaal aantal lidmaatschappen van de KNLTB van 173.000 naar 743.000. Hierna zette zich een daling in tot 625.000 lidmaatschappen in 2013.

Leren tennissen

- In 2013 volgde 84 procent van de verenigingsleden in het eerste jaar dat men tenniste één of meer groepslessen.
- In 2013 waren er gemiddeld 2,3 tennistrainers aan de slag per tennisvereniging.
- De KNLTB hanteert een licentieverplichting voor elke tennisleraar die bij een tennisvereniging actief is. Die licentie kan worden behaald door een tennisleraaropleiding te volgen. In 2013 verstrekke de KNLTB ruim 3.300 licenties.
- In 2014 kende de KNLTB aan elf tennisers een topsportstatus toe en aan 451 een talentstatus.
- In 2012 volgde 51 procent van de tennisers met een talentstatus onderwijs op een Topsport Talentschool.

Gezondheidsaspecten van tennis

- Tennis is een lifetime sport die van zeer jong tot zeer oud kan worden beoefend. In het leeftijdssegment 35-plus was de KNLTB met 393.000 leden in 2013 de grootste sportbond.
- Er is een positief verband tussen het spelen van tennis en gezondheid, op het gebied van fitheid, botdichtheid, vetpercentage, de kans op hart- en vaatziekten, de ontwikkeling van het anaeroob systeem, beenspieren, (oog-hand)coördinatie en wendbaarheid.

- Eén of meer blessures zijn voor KNLTB-leden de voornaamste reden om het lidmaatschap bij de tennisvereniging op te zeggen. Slechts een kwart van deze afmelders geeft aan de blessure(s) te hebben opgelopen tijdens het tennissen.
- De kans dat een tennisser een blessure oploopt waarvoor behandeling op de spoedeisende hulpafdeling nodig is, is kleiner dan gemiddeld in vergelijking met andere sporten.
- Gezonde voeding, blessurepreventie, veiligheid en sociale gezondheid zijn de vier belangrijkste aspecten voor een 'gezonde tennisvereniging'.

Competitie- en toptennis

- 1.663 van de 1.712 tennisverenigingen deden in de periode juli 2013 tot en met juni 2014 mee aan de KNLTB-competitie, goed voor 42.500 competitieploegen en 205.000 competitiepelers. De landelijke voorjaarscompetitie is de grootste competitie van het jaar, en één van de grootste ter wereld.
- Het Dynamisch Speelsterkte Systeem bepaalt de speelsterkte van een tennisser in het enkel- en dubbelspel, variërend van 1 tot en met 9. Bijna tachtig procent van de KNLTB-leden heeft een speelsterkte in het enkelspel van 8 of 9.
- Het ABN Amro World Tennis Tournament in Rotterdam is het sterkst bezette, in Nederland georganiseerde ATP-toernooi voor mannen. Richard Krajicek (2x), Tom Okker en Jan Siemerink staan op de ere lijst in Rotterdam. Het Topshelf Open in Rosmalen is ook een ATP-toernooi en organiseert daarnaast een WTA-toernooi voor vrouwen.
- Er worden in Nederland jaarlijks 33 internationale tennistoernooien gehouden. Vijftien Europese landen organiseren jaarlijks meer internationale tennistoernooien, waaronder lijstaanvoerder Italië (143).
- Nederland kent twee Grand Slamwinnaars in het enkelspel. Kea Bouman won Roland Garros in 1927 en Richard Krajicek was in 1996 succesvol op Wimbledon.
- Voorzieningen voor en opleiding van tennistrainers en -coaches en kwalitatieve (inter)nationale competities zijn de twee belangrijkste factoren voor tennissucces voor een land.

Verenigingen en vrijwilligers

- De KNLTB is met ongeveer 1.700 verenigingen na voetbal de grootste sportbond van Nederland. Gemiddeld heeft een tennisvereniging in Nederland 366 leden.
- Europees gezien is Nederland zesde qua aantal tennisverenigingen. Duitsland is koploper met zo'n 9.500 tennisverenigingen. Afgezet tegen het aantal leden heeft Nederland met gemiddeld 366 de meeste leden per tennisvereniging.

- 44 procent van de tennisverenigingen in Nederland beschikte in 2013 over een actueel beleidsplan. Ledenwerving en -behoud wordt door de tennisverenigingen gezien als belangrijkste knelpunt.
- Schattingen wijzen uit dat er ongeveer 100.000 vrijwilligers actief zijn bij de tennisverenigingen, oftewel één op de zes verenigingsleden. Eén op de tien tennisverenigingen heeft een speciale vrijwilligerscontributie. De helft van de tennisverenigingen heeft een tekort aan vrijwilligers.
- Kleinere tennisverenigingen met minder dan 250 leden zien de toekomst minder zonnig tegemoet dan grotere verenigingen. Verklaringen hiervoor zijn een (verder) teruglopend ledenaantal, minder inkomsten en een lagere baanopbrengst.

De financiële situatie bij tennisverenigingen

- In de periode 2012-2014 steeg het gemiddelde jaarlijkse contributiebedrag voor volwassenen van 127 euro naar 135 euro en voor jeugd van 72 euro naar 77 euro.
- Veertig procent van de tennisverenigingen in Nederland werkt met een begroting van 10.000 tot 50.000 euro, 94 procent geeft aan dat de financiële positie redelijk tot zeer gezond is en 88 procent heeft jaarlijks een sluitende begroting.
- Financiële zorgen voor tennisverenigingen zijn er met name op het gebied van de begroting sluitend houden, reserveren voor groot onderhoud, geringe of afnemende subsidie en gebrek aan sponsors.

Tennisaccommodaties

- Er zijn in Nederland ongeveer 1.650 tennisaccommodaties in de openlucht, met zo'n 10.500 tennisbanen. Er zijn ongeveer 300 accommodaties waar binnen kan worden getennist, met in totaal zo'n 1.300 overdekte tennisbanen.
- 48 procent van de tennisaccommodaties in Nederland is in eigendom van de vereniging zelf en dertig procent is in eigendom van de gemeente.
- In de periode 2004-2013 is het aandeel gravelbanen in Nederland afgenomen van zestig procent naar veertig procent, tegenover een stijging van zandkunstgras rood van nul procent naar negentien procent.
- Gravelbanen worden als beste baansoort beoordeeld door de KNLTB-leden.
- Het aantal leden per baan vermenigvuldigd met de contributiehoopte zorgt voor de maximale contributieopbrengst per baan bij tennisverenigingen. De gemiddelde maximale contributieopbrengst in Nederland is 7.600 euro.

- De exploitatielast per tennisbaan bevat de verlichtings-, onderhouds- en afschrijvingskosten. De jaarlijkse exploitatielast van een gravelbaan is bij zelfwerkzaamheid van vrijwilligers ongeveer 2.200 euro en bij gedeeltelijke uitbesteding zo'n 3.000 euro. De jaarlijkse exploitatielast van zandkunstgras is zo'n 2.900 euro en van zandkunstgras rood ongeveer 3.400 euro.

Tennis in de media

- In de periode 2009-2013 is het aandeel zendtijd besteed aan tennis als proportie van de totale zendtijd aan sport op de Nederlandse televisie geslonken van negen procent naar zes procent. In diezelfde periode lag het aandeel tennisconsumptie als proportie van de totale mediaconsumptie van sport op zo'n drie procent.
- In 2010 keek 65 procent van de Nederlanders van 12-80 jaar naar tennis op televisie. Zeven procent keek in dat jaar via internet naar tennis. 44 procent van de Nederlanders van 12-80 jaar leest jaarlijks over tennis in kranten en zestien procent doet dat in tijdschriften.
- In 2010 bezocht zestien procent van de Nederlanders van 12-80 jaar minstens één keer per jaar tenniswedstrijden in de buurt. Nederlanders die ook tennissen deden dat met 61 procent een stuk vaker.
- Het ABN Amro World Tennis Tournament in Rotterdam was in 2013 met ruim 116.000 bezoekers het bestbezochte tennisevenement van Nederland. De economische impact van dit tennisevenement voor de gemeente Rotterdam was 6,5 miljoen euro.
- In 2013 bracht 74 procent van de Nederlanders van 15-80 jaar tennis het meest in verband met 'goed voor de gezondheid'. 57 procent bracht tennis in verband met 'goed voor het doorzettingsvermogen'.

De tennismarkt

- De tennismarkt bestaat uit vraag naar en aanbod van tennis. Zowel de vraag naar als het aanbod van tennis bestaat uit inkomsten en uitgaven die gepaard gaan met de actieve vorm (zelf beoefenen) en de passieve vorm (volgen) van tennis.
- Naar schatting gaat er in de tennismarkt op jaarbasis een half miljard euro om. Dit zijn bestedingen door tennissers (lidmaatschappen, lesgeld, tenniskleding en -artikelen, tennishoreca en reiskosten), de overheid (subsidies) en het bedrijfsleven (sponsoring).
- 57 procent van de totale inkomsten van tennisverenigingen komt uit contributies van leden en 27 procent uit de sportkantine. Naar schatting bedroegen de totale inkomsten van alle tennisverenigingen in 2014 ruim 178 miljoen euro.
- 43 procent van de totale uitgaven van tennisverenigingen gaat naar huisvestingskosten, kapitaallasten, onderhoud en schoonmaak. Naar schatting bedroegen de totale uitgaven van alle tennisverenigingen in 2014 zo'n 167 miljoen euro.

Inleiding

» Hugo van der Poel

» Sven Bakker

Waarom dit boek?

Er wordt al eeuwenlang gespeeld met een bal, op een wijze die lijkt op ons hedendaagse tennis. Door edellieden en geestelijken, maar ook door burgers en ambachtslieden. Op straat, in parken en in hoven (*courts*). Met de blote hand, een handschoen, een slaghout en nog weer later met rackets bespannen met varkensdarmen.

Het tennis zoals we dat nu spelen heeft veel te danken aan de 'uitvinding' van de stuiterende rubberen bal en de Engelse majoor Wingfield, die eind negentiende eeuw tennis poogde te 'vermarkten' als een spel dat je in je achtertuin (*lawn*) kon spelen. De cricketclub in Wimbledon organiseerde in 1877 een tennistoernooi, dat jaarlijks terugkwam en zorgde voor een impuls om het spel van Wingfield als wedstrijdsport te ontwikkelen. Vrij snel, al in de jaren tachtig van de negentiende eeuw, duikt het moderne tennis ook op in Nederland, worden permanente banen aangelegd en tennisverenigingen opgericht, waarvan enkele in 1899 de tennisbond oprichten. In 1913 hoort Nederland bij de oprichters van de internationale tennisfederatie.

In de hoogtijdagen van de verzorgingsstaat heeft tennis zich ontwikkeld als 'volkssport'. Rond 1970 had de KNLTB 100.000 leden en 650 aangesloten verenigingen. In nog geen 25 jaar tijd groeide het aantal leden tot meer dan 750.000 en verdrievoudigde het aantal verenigingen. Tennis is daarmee achter voetbal de tweede georganiseerde sport in Nederland geworden, en bij de 35-plussers zelfs de grootste georganiseerde sport. Niet alleen in Nederland is tennis groot, ook mondiaal is het een van de meest zichtbare en populaire sporten. Bij het honderdjarig bestaan van de International Tennis Federation (ITF) in 2013 waren 210 landen als leden vertegenwoordigd, en iconische spelers als Federer, Nadal en de gezusters Williams genieten wereldwijd bekendheid. De grote tennistoernooien zijn publiekstrekken en worden door miljoenen mensen gevolgd op televisie en via de sociale media. Het aantal vrijwilligers in de Nederlandse tenniswereld wordt in dit boek geschat op 100.000 en de omvang van de Nederlandse tennismarkt op een kleine half miljard euro. Dit zijn opmerkelijke cijfers, maar vreemd genoeg ontbreekt tot nu toe een samenhangend overzicht van deze grote en veelomvattende tenniswereld. *Tennis in Nederland* bundelt in één band de kennis die de KNLTB en het Mulier Instituut in huis hebben over de (historische) ontwikkeling van de tennissector in Nederland, de stand van zaken en de uitdagingen waar de tennissector voor staat.

Bronnen

Voor deze bundel is gebruikgemaakt van ruwweg drie typen bronnen. Ten eerste registraties en kennis van de KNLTB. Denk aan de registratie van de leden en de aangesloten verenigingen en wat wordt vastgelegd over wedstrijden, toernooien en accommodaties, maar ook aan kennis over hoe bepaalde zaken worden georganiseerd en hoe verenigingen worden ondersteund. Ten tweede uitkomsten van onderzoek dat het Mulier Instituut in de afgelopen jaren in opdracht van de KNLTB heeft uitgevoerd, zoals vragenlijstonderzoeken bij leden en verenigingen (de 'ledenmonitor' en de 'verenigingsmonitor'), de jaarlijkse metingen van het imago van tennis, onderzoek onder leden naar de waardering van de verschillende baansoorten, en onderzoek naar redenen voor afmelden ('afmeldmonitor'). Ten derde uitkomsten van onderzoek van derden naar sport of tennis, of van het Mulier Instituut naar sport in het algemeen, zodat de ontwikkelingen in tennis in een vergelijkend perspectief konden worden geplaatst. Zo worden regelmatig doorkijkjes gegeven naar tennis in Europees perspectief op basis van het *European Tennis Report 2012-2013*. Op basis van de *Verenigingsmonitor* van het Mulier Instituut kunnen gegevens over tennisverenigingen worden vergeleken met gegevens over sportverenigingen in het algemeen. Cijfers ontleend aan het onderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN) geven inzicht in de sport- en tennisdeelname in Nederland, waarbij het in het laatste geval ook gaat om tennis beoefend door mensen die niet lid zijn van een bij de KNLTB aangesloten tennisvereniging.

De hoofdstukken zijn overwegend geschreven door onderzoekers van het Mulier Instituut, in nauwe afstemming met medewerkers van de KNLTB. De bondsmedewerkers ontsloten de kennis en gegevens die binnen de bond beschikbaar zijn en gaven waar nodig duiding aan die kennis en gegevens. Verder fungeerden zij als kritische lezers van de respectievelijke hoofdstukken en voorzagen ze die van commentaar. Niettemin berust de redactionele verantwoordelijkheid voor deze bundel bij het Mulier Instituut, en zijn alleen al dan niet door het Mulier Instituut bewerkte gegevens opgenomen waarvan een bron beschikbaar is. Op een paar plaatsen is ook duidelijk de visie van de KNLTB te horen, zoals bijvoorbeeld in de laatste paragraaf van hoofdstuk 3, waar de visie van directeur sportief Jan Siemerink wordt ontleend aan een interview met hem in *TENNIS.nl Magazine*. Of in hoofdstuk 8, waar in een kader de visie van de KNLTB op gravelbanen wordt verduidelijkt aan de hand van twee artikelen over dit onderwerp die zijn verschenen op www.centrecourt.nl. De slotbeschouwing is van de hand van het Mulier Instituut en bevat enkele aanbevelingen aan de tennissgemeenschap in het algemeen en de KNLTB in het bijzonder.

Leeswijzer

De bundel trapt af met een korte historische beschouwing op de ontwikkeling van tennis, mede geschreven door de 'tennishistoricus' Theo Bollerman. De titel 'Tussen spel en sport' suggereert al dat tennis twee gezichten heeft: wedstrijd sport, maar ook vorm van recreatie. De twee typen tennisspelers die dat oplevert zien we vervolgens direct terug in hoofdstuk 2, dat beoogt een beeld te schetsen van 'de tennisser'. Hier wordt ingegaan op achtergrondkenmerken, motieven om te tennissen en redenen om te stoppen met tennissen.

Hoofdstuk 3 gaat in op het 'leren tennissen' en hoe het leren tennissen en ontwikkelen en begeleiden van talenten in Nederland is georganiseerd. Vervolgens gaan Dorine Collard en bondsarts Babette Pluim in hoofdstuk 4 in op de gezondheidsaspecten van tennis. In hoofdstuk 5 staat de wedstrijd sport centraal. De organisatie van de competitie in Nederland wordt beschreven, er wordt inzicht gegeven in de toernooikalender en er is een eregalerij met Nederlandse tennishelden.

In de laatste vijf hoofdstukken staat het aanbodspectief centraal. In de hoofdstukken 6 en 7 is de focus gericht op de tennisverenigingen: allereerst op de bestuurlijke en organisatorische aspecten, in het bijzonder de inzet van vrijwilligers om de verenigingen in Nederland draaiende te houden. Hoofdstuk 7 richt zich vooral op de financiële aspecten van de Nederlandse tennisverenigingen.

Hoofdstuk 8 geeft aandacht aan de tennisaccommodaties in Nederland, en in het bijzonder aan de waardering van, het onderhoud aan en de kosten van diverse baansoorten. Hoofdstuk 9 gaat in op tennis in de media, variërend van televisie tot krant en sociale media. Aparte aandacht is er voor tennisevenementen. In hoofdstuk 10 ten slotte wordt een schatting gemaakt van de opbouw en omvang van de Nederlandse en Europese tennismarkt.

In de slotbeschouwing worden de belangrijkste bevindingen van deze bundel bijeengenomen en worden op basis daarvan enkele aandachtspunten geformuleerd voor de verdere ontwikkeling van tennis in Nederland.

Tussen de hoofdstukken zijn portretten opgenomen van tennisverenigingen uit diverse hoeken van Nederland. Zonder te willen beweren dat ze een geheel representatief beeld geven, bieden ze toch een fascinerend inkijkje in de huiskamers van het Nederlandse tennis.

Tussen spel en sport: de geschiedenis van tennis

» Daniël Rewijk

» Theo Bollerman (tennishistoricus)

Het tennisblad uit het Sportalbum 1898, waarin de Nederlandse sport zich presenteerde aan koningin Wilhelmina.

Tennis is stokoud, maar ook vrij nieuw. Het woord tennis kan herleid worden tot het Latijnse werkwoord *tenere*, dat letterlijk 'houden' betekent. Etymologen wijzen op het Franse woord *tenez*, gebiedende wijs voor 'houd hem!' Het gebruik om de ontvanger te waarschuwen dat de opslag gaat plaatsvinden wordt nog steeds toegepast bij het Baskische pelota.

Overal in Europa werd vanaf de renaissancestijd gespeeld met rackets, ballen en een net in het midden. In Engeland heette deze sport *tennis*, in Frankrijk *jeu de paume*, Italianen speelden *Giocco della palla-corda* en in de Nederlanden ging het om dakjeskaatsen. Deze oudere spelvarianten zijn beschreven door Cees de Bondt in zijn standaardwerk *Heeft yemant lust met bal, of met reket te spelen...?* Men speelde op een ommuurde baan ter grootte van een tegenwoordige tennisbaan met aan drie kanten lage galerijen met een schuin dakje. De kenmerkende puntentelling (15-0, 30-0, etc.) stamt ook uit die tijd. Deze sport bestaat nog altijd onder de naam *real tennis*.

Het huidige *lawn tennis* is een uitvinding van de ondernemende Britse majoor Walter Wingfield, die in februari 1874 het patent verwierf voor zijn balspel *sphairistikè*. Tennisspelers van de Marylebone Cricket Club pasten Wingfields ongelukkige spelregels en baanformaat aan voor het spelen van wedstrijdtennis. Op het eerste toernooi in 1877 van de All England Lawn Tennis and Croquet Club op Wimbledon werden deze regels gebruikt. De verspreiding van Wingfields handzame tennisspel ging razendsnel, omdat met de aankoop van één kist overal een tennisbaan kon worden aangelegd. Het werd ook snel populair omdat op besloten tennisbanen tijdens zogenaamde *garden parties* jongens en meisjes elkaar konden ontmoeten en met elkaar konden flirten. Tennis was uniek omdat het 'elegante' spel geschikt werd geacht voor zowel man als vrouw. De opkomst van dit moderne tennis is beschreven door de Duitse cultuurhistoricus Heiner Gillmeister in *Tennis: A cultural history*.

Wanneer kwam *lawn tennis* naar Nederland? Er zijn in de nalatenschap van de familie De Beaufort originele Wingfield-rackets gevonden, die na 1876 niet meer werden gefabriceerd. Dit duidt op introductie van het spel rond die tijd op de buitenplaatsen van een Nederlandse notabelfamilie met Engelse contacten. De eerste clubs werden opgericht in de vroege jaren tachtig. Zo ontvingen de cricketjongens van Utile Dulci in Deventer in 1884 een vaandel van de meisjes van tennisclub Graciousness. De oudste nog bestaande club is de Haarlemsche LawnTennis Club uit 1885.

In de jaren hierna werden in plaatsen als Haarlem, Den Haag, Rotterdam en Wijk aan Zee toernooien georganiseerd waar spelers en speelsters uit adel en patriciaat op de baan verschenen. Gras bleef een geliefde ondergrond, maar was wel vaak van slechte kwaliteit, onderhoudsgevoelig en daarom duur. Wedstrijden in Haarlem in 1886 werden zodoende op grindbanen gespeeld en Wijk aan Zee kende enkele banen van asfalt. Vanaf 1920 kwamen de eerste gravelbanen in gebruik.

Adellijke namen als Van Lennep, Van Tuyll van Serooskerken, Van Bienen van de Groote Lindt en Boreel kwamen veelvuldig voor in de verslagen. Voor deze *jeunesse dorée* was het spel belangrijk, maar de gezelligheid en feestelijkheid eromheen evenzeer. Zo schreef het oudste sporttijdschrift in ons land, *De Nederlandsche Sport*, in oktober 1887 over een tennistoernooi van de Haarlemsche LTC: “Na den afloop vereenigde men zich aan een diner in het Hôtel Funckler terwijl het feest met een bal eindigde, waar men nog lang gezellig bijeen bleef en de afspraken werden gemaakt om zich als ware *sportsmen en sportswomen*, den volgenden morgen vroeg aan het station te vereenigen teneinde de races te Breda bij te wonen.”

Na deze eerste introductie in notabele kringen volgde in de laatste jaren van de negentiende eeuw ook de middenklasse. Vooral scholieren in kleinere gemeenschappen, die een minder stringente sociale distinctie kenden, vonden elkaar in tennisclubs. Ook de dochter van de slager wist zo de weg naar de tennisbaan te vinden.

1.1 KNLTB

In 1899 richtte een groepje notabelen onder leiding van Carel Ridder van Rappard de Nederlandsche Lawn Tennis Bond op. De eerste voorzitter werd de Haarlemmer Teding van Berkhout. Deze organisatie stelde reglementen op die een einde moesten maken aan de grote verscheidenheid in baanafmetingen en nethoogtes en maakte vervolgens officiële nationale kampioenschappen en een clubcompetitie mogelijk. Ook trad de bond later op om internationale ontmoetingen te arrangeren.

Na een enthousiast begin van de competitie – de Leidse LTC won het eerste clubkampioenschap in 1900 – kende de bond een moeizaam decennium door gebrek aan belangstelling bij spelers en clubs. Het clubleven was in zichzelf gekeerd en de behoefte aan competitie met andere clubs leefde slechts bij een enkeling. Dit veranderde na het aantreden van voorzitter jhr. Jan Feith in 1911. Als voorzitter van de Hilversumse LTC had hij ervaren hoe een vereni-

ging tot bloei te brengen. Met deze kennis blies hij de tennisbond nieuw leven in. Van essentieel belang achtte hij de aankleding en de inbedding van competitie en toernooien. Met het organiseren van allerlei evenementen zoals diners, bal-dansants en toneelopvoeringen slaagde hij erin tijdens nationale kampioenschappen de sfeer en genoeglijkheid van de oude toernooien op te roepen. Elke avond viel er iets te beleven. Tennis alleen was niet voldoende, ook de innerlijke mens diende

verzorgd te worden, of dat nu middels een maaltijd of een intellectuele uitdaging plaatsvond. Vanaf 1912 werd de clubcompetitie – die slechts één keer gehouden was – in ere hersteld. Met deze maatregelen kreeg het bondslidmaatschap toegevoegde waarde en de bond had zijn bestaansrecht terug. Om dit zichtbaar te maken besloot het bestuur ook jaarboeken uit te geven. Het eerste boek verscheen in 1914 en bevatte voor de tennisspeler alle denkbare nuttige informatie alsmede prozastukken en gedichten. De levendige competitie tussen clubs werkte stimulerend op de groei van het aantal bij de bond aangesloten verenigingen. Voor clubjes die slechts onderling wilden spelen was het bondslidmaatschap immers een extra uitgave zonder dat er iets voor terug leek te komen. In 1914 waren er 65 aangesloten verenigingen en in 1917 was dat aantal bijna verdubbeld naar 113. Het beleid van Jan Feith was succesvol gebleken.

Wimbledon had vroeger een heel andere uitstraling.

1.2 Davis Cup

Inmiddels was ook het niveau van de beste spelers in het land zo sterk ontwikkeld dat zij zich internationaal konden meten. De grote sporttentoonstelling van 1892 in Scheveningen kan worden beschouwd als het begin van internationaal tennis in Nederland. De Nederlandse spelers konden niet tippen aan de buitenlandse deelnemers. Vooral de leden van de HLTC Leimonias, dat in 1887 was opgericht, trokken zich dat aan. Hun doelstelling was ambitieus – zo goed mogelijk tennis spelen – en leidde ook snel tot resultaten. Rond de eeuwwisseling kwamen de landskampioenen erg vaak voort uit de gelederen van deze Haagse club. De Hilversummer Kick van Lennep verhuisde zelfs naar Den Haag om zo veel mogelijk met spelers van zijn eigen niveau te kunnen oefenen. Aan het bijzondere Haagse tennisleven wijdde het Haags Historisch Museum in 2003 een tentoonstelling, waarvoor Theo Bollerman de catalogus schreef: *Gravel & gras: witte tenniskleding verplicht*.

Het verblijf tijdens de Eerste Wereldoorlog van duizenden geïnterneerde Engelse en Duitse militaire krijgsgevangenen en een miljoen Belgische vluchtelingen in Nederland gaf de

Nederlandse sport een impuls. Met de Engelsen begon een uitwisseling op het gebied van rugby, golf, voetbal en boksen, terwijl de Vlamingen actief waren in wielrennen en kaatsen. Ook de tennissport ontwikkelde zich als gevolg van de Grote Oorlog. In het najaar van 1917 arriveerde de Duitse toptennisser en Wimbledonfinalist Otto Froitzheim om in Rotterdam geïnterneerd te worden in het kader van een uitwisselingsovereenkomst. Hij had vanaf het begin van de oorlog gevangen gezeten in Engeland. Ogenblikkelijk werden tal van oefenwedstrijden georganiseerd. Terwijl Nederlandse tennisers zich verbeterden, onder de bezielende leiding van Leimonias-president Gerard Scheurleer, raakten andere landen hun beste spelers juist kwijt. Zo overleed viervoudig Wimbledonkampioen Anthony Wilding in mei 1915 door de inslag van een mortiergranaat.

Nederlandse spelers als Van Lennep, Diemer Kool en Scheurleer, allen van Leimonias, waren overtuigd geraakt van hun kansen op internationaal niveau. In 1920 nam Nederland daarom deel aan het toernooi om de Davis Cup. De Amerikaanse student Dwight Davis had in 1900 een fraaie zilveren beker uitgelooft als wisselprijs voor een landentoernooi, waar aanvankelijk alleen de Verenigde Staten en Engeland aan meededen. De Nederlandse tennisers hadden al jaren de bescheiden successen van België in het toernooi – onder leiding van graaf Paul de Borman – gadegeslagen. Nu was het de beurt aan de Nederlanders. In de eerste ronde kwam het sterker geachte Zuid-Afrika op bezoek in Arnhem. Op het fraaie tennispark Klarenbeek boekte het Nederlandse team een sensationele overwinning. In één klap had Nederland naam gemaakt als tennisheld. Omdat de tegenstander in de volgende ronde, Canada, de verre reis naar Nederland niet wilde maken, stond ons land door een walk-over in de finale van het uitdagerstoernooi tegen de Verenigde Staten. Het toernooi om de Davis Cup is tot aan het begin van de jaren zeventig gespeeld als een challenge-round: de winnaar van het toernooi verkreeg het recht om de houder van de Cup uit te dagen. Zo stonden Van Lennep en Diemer Kool voor een ontmoeting met absolute wereldtopspelers als Bill Tilden en Bill Johnston. Van deze strijd zou echter niets terechtkomen. De geplande datum viel samen met de nationale kampioenschappen, die voor het NLTB-bestuur belangrijker waren. De restaurants waren geboekt, de hotels gereserveerd en verplaatsen kon niet meer. Hieruit volgde de fatale beslissing om het team terug te trekken, de nationale kampioenschappen gingen voor. Er volgde een felle ruzie die publiekelijk werd uitgevochten in kranten en vergaderingen en die uiteindelijk het vertrek van Feith inluide. Dit conflict is de spanning die steeds tussen het toptennis en tennis als liefhebberij is blijven bestaan.

1.3 Gentlemen en oefenmeesters

Feith werd opgevolgd door Adolf Broese van Groenou, lid van Leimonias, die tot 1938 voorzitter zou blijven. Onder zijn voorzitterschap ontwikkelde het Nederlandse tennis zich zowel in de breedte als aan de top. Broese van Groenou ontwierp ook het logo van de bond, waarin opvallend genoeg iedere verwijzing ontbrak naar de sport die het moest verbeelden. De tulp, het enige

figuratieve beeldelement in het logo, volstond als symbool voor de Nederlandse tennisbond. Het beeldmerk is gebruikt tot de lancering van het nieuwe logo op het KNLTB Jaarcongres van 2015. De architect Broese van Groenou bemoeide zich intensief met de accommodaties. In 1926 verrees naar zijn ontwerp in Scheveningen het METS-tennisstadion. Het stadion werd geopend met een demonstratie-interland tegen de Verenigde Staten met Bill Tilden.

In Marlot, een nieuwe wijk op de rand van Wassenaar en Den Haag, werd daarna de eerste speciaal voor tennis bestemde hal gebouwd. Daarvoor werd in de winter her en der indoor gespeeld, zoals in het Amsterdamse Paleis voor Volksvlijt. Naast het Amsterdamse Olympisch Stadion werd eveneens een fraai houten stadion opgetrokken, dat de oorlog helaas niet heeft overleefd. De Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam kenden overigens geen tennistoernooi. Na de Spelen van Parijs in 1924 had de internationale tenniskoepel ILTF de samenwerking met het IOC beëindigd. Vooral enkele dominante Amerikaanse tennisbestuurders waren ontevreden over de organisatie van de olympische wedstrijden. Pas in 1988 keerde de sport terug als volwaardig onderdeel op het olympisch programma met de beste betaalde spelers.

Toen de *roaring twenties* van het Nederlandse tennis ten einde liepen, was de sport zo populair geworden dat er een beroepsgroep van tennisleraren was ontstaan. In 1929 verenigden zij zich in de Bond van Tennis Oefenmeesters Nederland, die nu als Vereniging van Nederlandse Tennisleraren (VNT) de oudste sportberoepsvereniging van Nederland is. De organisatie had meer weg van een gilde dan van een vakbond: er kwam een minimumlestarief van 2,50 gulden, maar belangrijker lijkt de organisatie te zijn geweest voor de bewaking van kwaliteitsmaatstaven. Het beroep moest meer erkenning en aanzien verkrijgen, want het verdienen van geld met sport drukte een sociaal stigma op de trainers. Eenieder die oefenmeester wilde worden was voortaan verplicht om een examen af te leggen. Om het eigen meesterschap te vertonen organiseerden de tennisleraren jaarlijks een eigen nationaal kampioenschap. Tot laat in de jaren zestig waren de beste instructeurs – omdat zij met hun sport geld verdienden – golden zij als professionals – sterker dan de topamateurs die Nederland internationaal vertegenwoordigden.

Voor de financiële crisis van 1929 boekten die Nederlandse amateurs nog aansprekende successen. Van Lennep en Diemer Kool wonnen bij de grote toernooien zoals Wimbledon en Parijs geregeld enkele rondes. Scheurleer had na een motorongeluk zijn been verloren en wijdde zich volledig aan het coachen, wat hij al sinds 1910 met grote deskundigheid deed. Aan het begin van de jaren twintig ontdekte Scheurleer een nieuwe pupil: Henk Timmer. Hij maakte zijn belofte waar en haalde in 1927 en 1929 bijvoorbeeld de kwartfinale van Wimbledon. De grootste tennishappening voor de oorlog speelde zich in 1925 af op de Casino-tennisbanen, in de duinen van Noordwijk. Het Nederlandse Davis Cup-team kwam uit tegen het Franse team ('de vier Muskietiers'), dat in het jaar daarvoor de Davis Cup had veroverd. Meer dan 5.000 mensen, onder wie leden van het koningshuis, bezochten de matches. Natuurlijk waren Borotra, Cochet, Brugnon en Lacoste te sterk, maar hun eervolle nederlaag maakte de Nederlandse spelers haast net zo beroemd als filmsterren. Na de crisis bleven grote successen uit. *Gentlemen*-tennisspelers, die van het familiekapitaal leefden, moesten ineens regulier werk zien te vinden. Geld voor nieuwe investeringen in tennisfaciliteiten was er evenmin.

In de loop van de jaren dertig kwam er steeds meer weerstand tegen de Haagse hegemonie in het nationale tennis. Dit uitte zich onder meer in de kritiek op de Haagse bondsvoorzitter Broese van Groenou aan het eind van de dertiger jaren. Hij was gevraagd zitting te nemen in het comité dat zich bezighield met de bouw van het nieuwe hoofdkwartier van de Volkerenbond in Genève. Men vond dat hij te veel weg was om adequaat opborrelende conflicten en ruzietjes aan te kunnen pakken. De machtsverhoudingen veranderden.

Deze machtsverschuiving werd weerspiegeld in de opkomst van sterke Amsterdamse spelers zoals Hans van Swol. Deze medicijnenstudent negeerde Scheurleers technische theorieën en ging zijn eigen gang. Zijn sterke karakter bracht hem tijdens de oorlog in moeilijkheden toen hij protesteerde tegen de gedwongen vernederlandsing van de tennisterminologie. Tijdens de Nederlandse kampioenschappen van 1942 vertaalde hij geregeld de Nederlandse score weer naar de Engelse. Toen hij weigerde met zijn oude partner Tod Hughan te dubbelen, omdat deze zich bij de NSB had aangesloten, werd hij voor het leven geschorst. De schorsing werd na de oorlog vanzelfsprekend tenietgedaan. Hij werd vervolgens nog twee maal Nederlands kampioen en bereikte nog vier keer de laatste zestien op Wimbledon.

1.4 Van isolement naar groei

In de jaren van wederopbouw na de oorlog zochten de leden van tennisclubs vooral gezelligheid en vertier in hun sport. Aan toptennis dacht bijna niemand. Bij de grotere verenigingen werd van alles georganiseerd. Er waren racket-trekavonden, waarbij leden van verschillend niveau elkaar konden treffen. Onderlinge wedstrijden ontwikkelden zich tot toernooien, die werden afgesloten met feestavonden opgeluisterd met 'schuifdeurencabaret' en dansmuziek. Er kwamen familiewedstrijden en – nog lastiger – echtparenwedstrijden: Hoe die af te ronden zonder echtelijke ruzies? Kinderen volgden groepslessen in jeugdclubs en konden vaak pas lid worden van een echte club als ze een acceptabel niveau hadden bereikt. De bestuursfuncties in tennisclubs golden als erebaantjes en ballotage was nog altijd de norm. Men was voorzichtig met het toelaten van nieuwe leden. Voor iedereen was het maar beter om mismatches uit de weg te gaan. In 1949 werd de tennisbond in de adelstand verheven; met het predicaat Koninklijk mocht hij zich nu KNLTB noemen.

Het gezellige clubleven was vooral te vinden bij grote clubs, met voldoende leden om een rijk programma te organiseren. Deze clubs kenden doorgaans ook een stabiel bestaan. In Amsterdam heersten Festina en DDV (nog steeds behorend tot de grootste clubs in het land, zie kader 6.1), in Hilversum 't Melkhuisje naast het Bussumse 't Spiegel. De oude Haarlemse LTV bleef actief, net als Victoria in Rotterdam. Den Haag bleef een echte tennisstad, met Leimonias, de Metselaars, Thor-RW en OTC. Bijna alle provinciehoofdsteden kenden dit soort clubs, maar er waren ook vele kleinere clubs. Ze werden opgericht om even later weer te verdwijnen en hadden vaak twintig tot vijftig leden. Zo huurde TV de Ballenmeppers op het Haagse tennispark de WW op dinsdag- en donderdagavond twee banen, maar op zaterdag en zondag de

gehele dag drie banen. De club telde ruim dertig leden. In 1961 kwam er een nieuw park in het nabijgelegen Mariahoeve en de club splitste zich vervolgens in tweeën na heftige discussies. Deze beslotenheid veranderde toen de welvaart in de jaren zestig toenam (Dahles, 1991). Waar het ledenaantal van de tennisbond na de oorlog circa 50.000 bedroeg, was dit getal verdrievoudigd aan het begin van de jaren zeventig. In 1969, zeventig jaar na de oprichting van de KNLTB, passeerde de bond de grens van de eerste 100.000 leden (en 649 clubs). Daarna ging het heel snel. De volgende 100.000 leden konden worden genoteerd in 1975, en daarna in 1977, 1979, 1981, 1986 en 1991 (zie tabel 1.1 en figuur 2.6). Al die nieuwe spelers hadden rackets en ballen nodig. Hiervan profiteerde vooral Hans van Dalsum. Hij had zichzelf tennis geleerd op een klein parkje in Den Haag, maar bleek zo talentvol dat hij gevraagd werd om voor Leimonias in de hoofdklasse uit te komen. Al snel werd hij nationaal kampioen. Hij moest daarnaast ook werken, want met tennis verdiende hij zo goed als niets. Gelukkig vond hij emplooi als manusje-van-alles bij de importeur van Dunlop-rackets, die op de METS-banen gevestigd was. Toen deze man overleed kon hij diens nering overnemen. Het zou hem geen windeieren leggen. Dunlop was verreweg het populairste merk in de groeiemarkt van het Nederlandse tennis.

Tabel 1.1 Ontwikkeling van het georganiseerde tennis in Nederland, 1914-2014

Jaar	Aantal leden	Aantal aangesloten verenigingen
1914	Ca. 4.000	62
1918	Ca. 8.000	399
1940	Ca. 35.000	350
1960	Ca. 50.000	460
1974	Ca. 155.000	820
2000	Ca. 700.000	1.800
2014	Ca. 605.000	1.700

Van Dalsum liet als zakenman zien dat een nieuwe tijd was aangebroken. Vanaf Tom Okkers eerste successen voorzag hij hem van een grote stapel Dunlop Maxply's. In 1968 bereikte Okker de finale van de US Open. Hij was net professional geworden en hoewel hij de finale verloor van Arthur Ashe, kreeg hij toch al het prijzengeld: Ashe was immers amateur. Dat jaar was in New York voor het eerst de strikte scheiding tussen professionals en amateurs opgeheven, in navolging van Wimbledon het jaar daarvoor. Maar alleen de allerbesten konden leven van tennis. Okker behaalde zijn tien enkelspeltitels en 78 dubbelspeltitels met Dunlop en Van Dalsum kon de rackets niet aanslepen. Tennis was in Nederland bezig aan een ware zegetocht. De aansprekende resultaten van Okker en wat later Betty Stöve, gekoppeld aan een welvaartstoename waardoor in de vrijetijdsbesteding nieuwe mogelijkheden ontstonden, zorgden voor een explosieve groei van het aantal tennisspelers.

1.5 Tennis wordt een volkssport

Voor de KNLTB was dit alles geen reden de professionalisering en internationalisering van het tennis te omarmen. Integendeel, het werd ervaren als een bedreiging voor de buitengewoon succesvolle clubcompetitie. Daarmee verwierf de KNLTB zijn leden en in weinig landen lag de participatiegraad van bondsleden in de bondscompetitie hoger dan in Nederland. De eredivisie vormde daarbij het vlaggenschip. Het belang om deze competitie te beschermen was voor de bond evident en toppers hadden de keuze: spelen in de eredivisie en geen buitenlandse toernooien, of toernooien spelen voor geld, maar uitsluiting van de competitie.

Een topspeelster als Marijke Schaar-Jansen – in 1972 nummer 22 op de wereldranglijst – werd van deze contractuele dwang het slachtoffer. Het werd haar dat jaar verboden deel te nemen aan het belangrijke toernooi van Rome – waarin ze als zesde geplaatst was – hoewel de competitie stillag tijdens Pinksteren, het tijdstip van het toernooi. De bond wilde weliswaar het Nederlandse tennis ontwikkelen, maar belemmerde daarin de eigen spelers. Dezelfde mentaliteit was zichtbaar in de benadering van een topspeler als Niek Fleury, die op aanraden van de bond het internationale circuit vermeed en fysiotherapeut werd.

Dit isolement werd slechts langzaam en met moeite doorbroken. Kampioenen als Fred Hemmes en Jan Hordijk bleven vooral in Nederland spelen. Achtvoudig kampioen Louk Sanders voltooide eerst zijn studie economie alvorens zich eind jaren zeventig aan het avontuur te wagen van de internationale toernooien. Grote resultaten kwamen hier niet uit voort, maar hij verrichtte pionierswerk waarvan in de jaren tachtig Huub van Boeckel en Michiel Schapers konden profiteren. In die tijd steeg het prijzengeld bij veel toernooien en werd de vraag of het de moeite waard was professional te worden makkelijker te beantwoorden. Spelers als Paul Haarhuis (kampioen in 1990) en Richard Krajicek (kampioen in 1991) twijfelden geen moment. Zij behoorden tot de zogenaamde Gouden Generatie, die grote titels behaalde (zie hoofdstuk 5).

In de context van de verzorgingsstaat, de invoering van de vrije zaterdag begin jaren zestig en de welvaartsgroei was tennis inmiddels een volkssport geworden. Het aantal beoefenaars is vanaf de jaren zeventig explosief gestegen, een groei die zich tot de eeuwwisseling doorzette. De HEMA bood een assortiment tennisartikelen aan en sponsorde Paul Haarhuis. De grote successen in de jaren negentig werden door een televisiepubliek van miljoenen bekeken. Op de tribunes maakte bedaardheid plaats voor een oranjemanie, aangejaagd door grote groepen studententennissers. Beeldbepalend was hun optreden in 1994 tijdens de kwartfinale in de Davis Cup tegen de Verenigde Staten, in een tijdelijk stadion op de Rotterdamse Müllerpier. Pete Sampras beklagde zich daar na zijn verliespartij tegen Richard Krajicek over de verbasering van zijn naam tot 'Pete Pampers', waarmee het publiek de zweetplekken achterop zijn grote broek bespotte.

ATC Wijhe

De start

De Algemene Tennis Club Wijhe is opgericht op 7 juni 1947 en heeft in 1997 haar vijftigjarig bestaan mogen vieren. Sinds 1989 is de vereniging geprivatiseerd. In de jaren negentig was er vrij veel jeugd en een ledenstop. De laatste jaren schommelt het ledenaantal rond de 200. In 1991 is er een nieuwe kantine gekomen en is de oude kantine het voorraadhok geworden. In 1999 heeft er een totale renovatie van het tenniscomplex plaatsgevonden.

Gezelligheid en competitietennis

ATC Wijhe is een gezelligheidsvereniging waar ook wel competitie gespeeld wordt, maar competitietennis staat niet op de voorgrond. De verenigingsactiviteiten worden redelijk bezocht, al neemt dit wel een beetje af. Na activiteiten blijft er vaak een vaste groep in de kantine zitten. Er is een redelijk grote groep vaste 65-plussers die bijna de hele week overdag tennist. Er wordt al jaren aan schooltennis gedaan. Ook de middelbare school in het dorp huurt weleens de banen af.

Een echte dorpsvereniging

ATC Wijhe is een echte dorpsvereniging, die meedoet om de STIPP-cup. Dit is de naam voor de wisseltrofee die de vereniging krijgt die de gemeentelijke clubkampioenschappen wint. Het gaat dan om Olst, Wesepe en Wijhe. Welsum heeft ook nog een paar jaar meegedaan. Er is een wisseltrofee voor de jeugd en een wisseltrofee voor de senioren. Verder wordt er ook één keer per jaar een stratentoernooi georganiseerd. Dit toernooi vindt gewoon plaats op het tennispark zelf. De teams bestaan uit vier mensen uit dezelfde straat. Maximaal twee daarvan mogen tennislid zijn, de twee anderen dus niet. Eerst organiseerde de volleybalvereniging dit ieder jaar, maar toen zij stopte heeft de tennisvereniging het overgenomen.

Banen

De banen zijn vijftien jaar oud en worden goed onderhouden. Er zijn weinig klachten, op wat geklaag over enkele kuiltjes in de banen na. De komende jaren gaat de vereniging nadenken over nieuwe banen. Er zijn veel vaste teams met vaste speeltijden. Als er een nieuwe lichting komt, dan moet die even moeite doen om een eigen plek/tijd te vinden. Heeft men die eenmaal gevonden, dan kan men meestal vlot de baan op of hoeft men slechts kort te wachten.

Vrijwilligers

ATC Wijhe is een typische vrijwilligersorganisatie, waar het redelijk goed lukt om vrijwilligers te vinden, al gaat dit wel wat minder vlot dan vroeger. Het bestuur en de commissies zijn echter altijd gevuld. Er is een jeugdcommissie, technische commissie, sportcommissie, parkbeheercommissie en kantinecommissie. Alle leden doen twee maal een bardienst of onderhoudsdienst. Onderhoudsdienst houdt in: heg knippen, kantine verven, schoonmaken en dergelijke. Men kan de dienst ook afkopen.

- jaar van oprichting: 1947
- aantal leden: 177 seniorleden, 43 juniorleden, geen ereleden
- contributie voor seniorleden: 135 euro, 65-plusleden: 101,25 euro
- contributie voor juniorleden: 67,50 euro
- lengte tennisseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 14
- aantal banen en baansort(en): 4 kunstgrasbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: grond in erfpacht, banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 1,50 euro
- website: www.atcwijhe.nl

2

De tennisser: ontwikkelingen in deelname aan tennis

» Ine Pulles

» Sven Bakker

» Koen Breedveld

Met medewerking van:

» Ank Boullart (KNLTB)

De tennisbond is qua omvang (aantal leden) de tweede sportbond van het land. Tennis verwierf die positie dankzij een razendsnelle groei in de jaren zeventig en tachtig. Nog steeds telt de tennisbond anderhalf keer zo veel leden als de nummer drie, golf, en ruim tweeënhalf en drie maal zo veel als de nummers vier en vijf, hockey en gymnastiek.¹ Alleen voetbal blijft met 1,2 miljoen leden het tennis voor. In dit hoofdstuk werpen we nader licht op de deelname aan tennis. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk bekijken we de ontwikkeling van de tennisdeelname over de tijd, en onder uiteenlopende bevolkingsgroepen. We baseren ons daarbij op de uitkomsten van grote bevolkingsonderzoeken. In de tweede paragraaf kijken we naar verschillen tussen tennissers die wel en niet lid worden van een tennisvereniging. In paragraaf drie kijken we naar de sporten die mensen naast het tennissen beoefenen. In paragraaf vier verleggen we de focus naar leden van KNLTB-tennisverenigingen. We bezien hoe het lidmaatschap van de bond zich ontwikkeld heeft, en welke regionale spreiding we waarnemen. Paragraaf vijf biedt een internationale vergelijking van tennisdeelname: Welk land telt de meeste tennissers? In paragraaf zes tot slot bespreken we motieven om te gaan tennissen of te stoppen met tennis.

2.1 Deelname aan tennis in Nederland

Veel mensen die tennissen doen dit bij een vereniging. Maar er zijn ook mensen die ergens een baantje huren, of alleen tijdens vakanties een balletje slaan, en er weinig heil in zien om daarvoor lid te worden van een tennisvereniging.

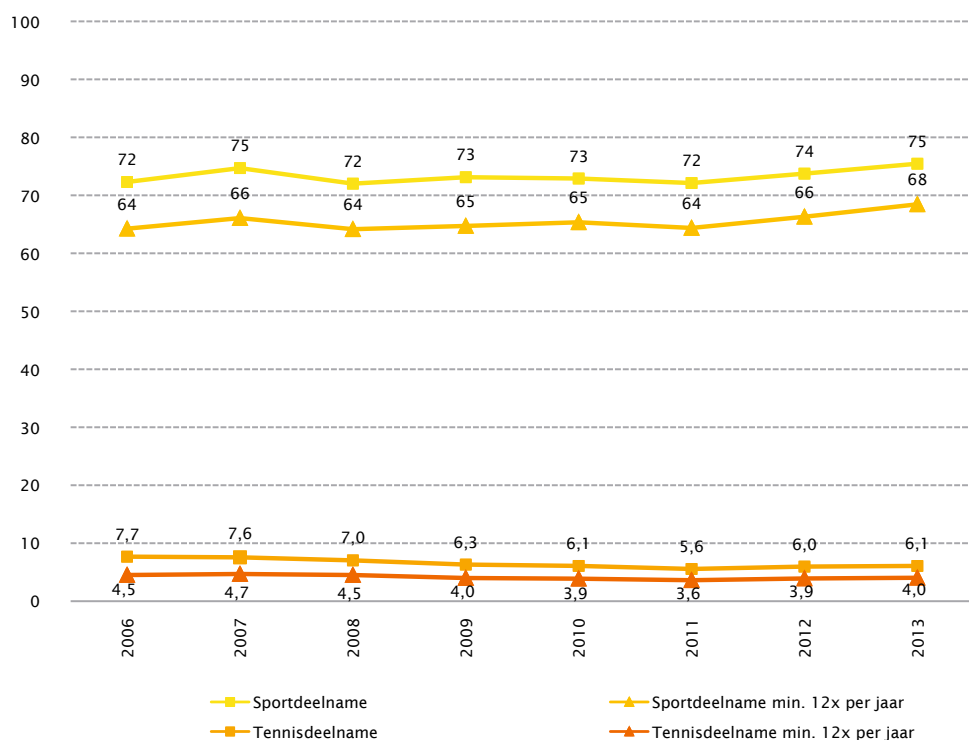
Tussen 2006 en 2013 steeg de sportdeelname licht, van 72 procent in 2006 naar 75 procent in 2013. De tennisdeelname daalde van 7,7 procent in 2006 naar 6,1 procent in 2013 (figuur 2.1). Met het gegeven dat ongeveer zes procent van de Nederlandse bevolking (6 t/m 79 jaar) in 2013 aan tennis doet bedraagt het aantal tennissers in Nederland ongeveer 917.000.

In deze cijfers geldt iedereen die ten minste één keer in het jaar heeft getennist (of gesport) als tennissers (of als sporter). We beschikken ook over sportdeelname- en tennisdeelnamecijfers op basis van een deelname van minimaal twaalf keer per jaar. Zo berekend doet in 2013 geen 6,1 procent, maar 4,0 procent van de Nederlandse bevolking in de leeftijd van 6 tot en met 79 jaar aan tennis. Dit komt neer op ongeveer 601.000 frequente tennissers.

Ook bij deze deelnamecijfers zien we een lichte teruggang in het aandeel mensen dat aan

tennis doet. Deze afname is minder groot dan de eerdergenoemde afname in de deelname op basis van één keer tennissen per jaar. Dit is een duidelijke aanwijzing dat vooral mensen die toch al weinig speelden ('recreanten') stoppen met tennis, terwijl de mensen die meer frequent spelen ('sporters', verenigingsleden) een steeds groter deel gaan vormen van de totale groep tennisers.

Figuur 2.1 Ontwikkeling in sportdeelname en deelname aan tennis voor de periode 2006-2013, in procenten

Bron: OBiN (2006-2013), bewerking Mulier Instituut.

Tennisdeelname naar achtergrond

In 2006 deed zo'n tien procent van de mannen en zes procent van de vrouwen aan tennis, in 2013 was dat respectievelijk 6,9 en 5,3 procent (tabel 2.1). Voor zowel 2006 als 2013 geldt dat het aandeel tennissers het grootst is in de leeftijdsgroep van twaalf tot en met negentien jaar. Van deze leeftijdsgroep deed in 2006 dertien procent aan tennis. In 2013 was dat tien procent. Waar in 2006 het aandeel tennissers het kleinste was onder 65-plussers, is dat in 2013 niet meer het geval. In die leeftijdsgroep is de deelname aan tennis stelselmatig gegroeid. Deze ontwikkeling is al vanaf 1983 gaande. De laatste jaren zien we onder jongeren de deelname aan tennis achteruitgaan, met uitzondering van de jongste jeugd (6-11 jaar).

Onder hoger opgeleiden en onder mensen met hogere inkomens zijn er meer mensen die aan tennis doen dan onder lager opgeleiden c.q. mensen met lagere inkomens. Tennis is daar echter niet uniek in: over het algemeen doen mensen met hogere opleidingen/inkomens vaker aan sport dan mensen met lagere opleidingen/inkomens. Bovendien zien we dat de verschillen naar opleidingsniveau in het tennis de afgelopen jaren kleiner zijn geworden. Bij de verschillen in inkomensniveau zien we die ontwikkeling nog niet.

Kijken we alleen naar een tennisdeelname van minimaal twaalf keer per jaar (laatste kolommen tabel 2.1), dan zien we dat het aandeel tennissers in 2013 het hoogst is onder zes- tot en met elfjarigen en 65-plussers. Het aandeel tennissers dat minimaal twaalf keer per jaar tennist is eveneens hoger onder mannen, hoogopgeleiden en personen met een inkomen boven modaal. Dit beeld is gelijk aan de algemene tennisdeelname op basis van minimaal één keer per jaar. Echter, de verschillen tussen de opleidings- en inkomensklassen blijken bij een tennisdeelname van minimaal twaalf keer per jaar kleiner dan bij de algemene tennisdeelname op basis van minimaal één keer per jaar.

Tabel 2.1 Tennisdeelname in Nederland naar leeftijd, geslacht, opleiding en inkomen voor 2006 en 2013, in procenten

		Tennisdeelname		Tennisdeelname min. 12x per jaar	
		2006	2013	2006	2013
Totaal	6-79 jaar	7,7	6,1	4,5	4,0
Geslacht	Man	9,5	6,9	5,2	4,3
	Vrouw	5,9	5,3	3,8	3,8
Leeftijd	6-11 jaar	5,6	7,6	5,2	6,7
	12-19 jaar	13,4	10,3	6,7	5,3
	20-34 jaar	9,0	5,5	3,4	2,2
	35-49 jaar	7,3	5,6	4,3	3,4
	50-64 jaar	7,0	4,4	5,3	3,4
	65-79 jaar	3,5	6,5	3,1	6,5
Opleiding	Laag	4,3	4,0	3,2	3,2
	Midden	7,8	5,8	3,9	3,7
	Hoog	12,6	9,0	5,9	5,5
Inkomen	Laag inkomen	4,0	2,7	1,7	1,3
	Gemiddeld inkomen	6,3	4,2	3,4	3,0
	Hoog inkomen	11,7	9,4	6,6	6,4

Bron: OBiN (2006 en 2013), bewerking Mulier Instituut.

Kader 2.1 Tennis voor mensen met een beperking

Tennissers met een motorische handicap

Tennis behoort tot de vijf sporten die door mensen met een motorische handicap op wekelijkse basis het meest beoefend worden (tabel 2.2). Fitness en zwemmen zijn voor mensen met een motorische handicap echter veruit de meest beoefende sporten. Van de mensen met een matige/ernstige handicap tennist vijf procent, mensen met een lichte handicap tennissen vaker.

Tabel 2.2 Meest beoefende sporten op wekelijkse basis naar motorische handicap, sporters van 12 tot en met 79 jaar, 2008-2011 (in procenten)

	Geen motorische handicap	Lichte motorische handicap	Matige/ernstige motorische handicap
Fitness	36	41	44
Hardlopen	16	6	2
Tennis	12	9	5
Voetbal	11	4	2
Zwemmen	9	15	22
Overig	54	52	47

Bron: Von Heijden et al. (2013).

G-tennis

G-tennis is tennis voor mensen met een verstandelijke handicap. G-tennis is er op alle niveaus en kan gespeeld worden op alle ondergronden. Plezier en enthousiasme staan voorop bij G-tennis. G-tennis is met name bestemd voor spelers die als gevolg van hun verstandelijke handicap te veel belemmeringen ondervinden om mee te doen aan reguliere evenementen. De KNLTB onderschrijft de slogan 'Wat normaal kan, moet normaal gaan. Wat speciaal moet, moet speciaal'. Hiermee wordt bedoeld dat G-tennissers, indien mogelijk, in het reguliere tennisleven mee

kunnen draaien. Als dit niet mogelijk is, is er een speciaal aanbod. In Nederland bieden op dit moment 48 verenigingen G-tennis aan. G-tennis wordt vooral aangeboden in de Randstad en het zuiden van het land. Naast reguliere tennisevenementen en toernooien worden er ook G-tennisevenementen en -toernooien aangeboden. Zo vinden sinds 2011 jaarlijks de Nationale G-tennis Kampioenschappen plaats en organiseert Special Olympics Nederland (SON) Regionale en Nationale Spelen waar ook tennis op het programma staat. Tevens worden Internationale Spelen georganiseerd. Voor meer informatie over G-tennis, zie: <http://www.knlbt.nl/tennissers/g-tennis/>.

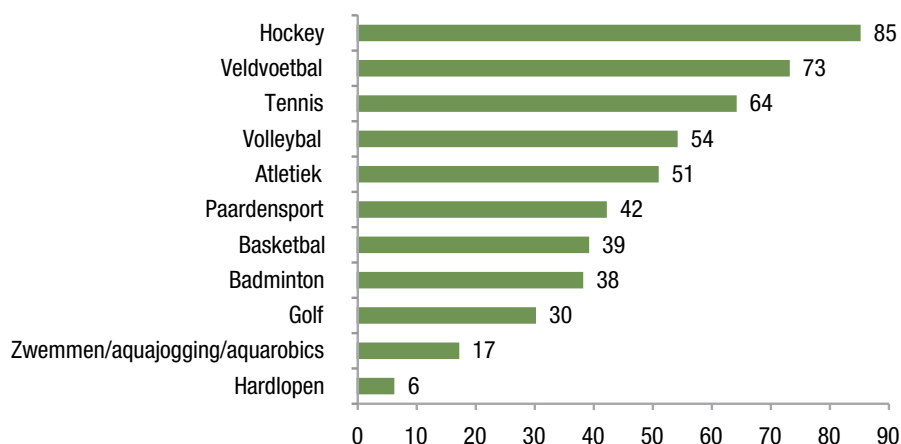

Foto: Jozanien Janssen

2.2 Verenigingstennissers versus niet-verenigingstennissers

Zoals gesteld: tennissen kun je bij een van de vele verenigingen die ons land rijk is, maar het hoeft niet. Anno 2013 is 64 procent van de tennissers lid van minimaal één vereniging (figuur 2.2). Door de tijd is hierin weinig veranderd: in 2006 tenniste 61 procent van de tennissers bij een vereniging, in 1983 62 procent (niet in figuur). Tennis behoort daarmee, met hockey en voetbal, tot de sporten die het vaakst in verenigingsverband worden beoefend. Sporttakken waarbij sporters in mindere mate de sport bij een vereniging beoefenen zijn basketbal (39%), badminton (38%), golf (30%), zwemmen (17%) en hardlopen (6%). Laatstgenoemde sporten zijn wellicht voor veel mensen een recreatieve sport die ook op de camping, in een zwembad of op een pleintje beoefend kan worden.

Figuur 2.2 Aandeel sporters dat bij een sportvereniging sport uitgesplitst naar sporttakken, in procenten

Bron: OBiN (2013), bewerking Mulier Instituut.

Vergelijken we niet-verenigingsleden met verenigingsleden, dan zien we dat vrouwelijke tennissers iets vaker lid zijn van een vereniging dan mannelijke tennissers (tabel 2.3). Kinderen onder de elf jaar die tennissen zijn bijna altijd lid van een vereniging, en hetzelfde geldt voor de 65-plussers. Daartussenin is het beeld diffuser. In de leeftijd van 20 tot en met 34 jaar zijn er evenveel leden als niet-leden van een tennisvereniging. Opvallend is dat het aandeel verenigingstennissers groter is onder laagopgeleide tennissers (77%) dan onder middelbaar en hoogopgeleide tennissers (respectievelijk 58% en 63%). Mogelijk speelt de leeftijd hier een rol (denk aan de 6 t/m 11- en 65 t/m 79-jarigen, die vaak (nog) een lage opleiding hebben). Kijken we naar inkomen, dan zien we dat het aandeel verenigingstennissers groter is onder spelers met een inkomen boven modaal (69%) dan onder spelers met een modaal inkomen of een inkomen beneden modaal (respectievelijk 64% en 48%).

Tabel 2.3 Verdeling niet-verenigingstennissers en verenigingstennissers naar leeftijd, geslacht, opleiding en inkomen, in procenten van de tennissers

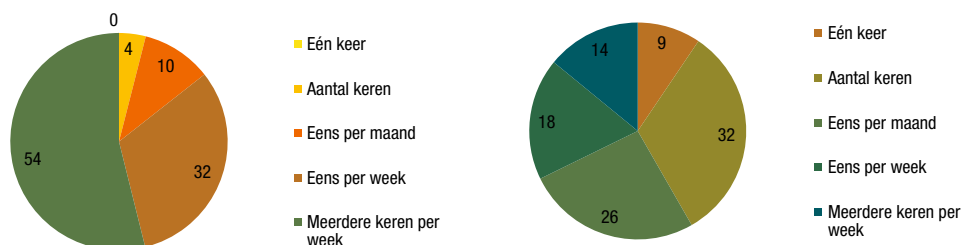
		Niet-verenigingstennisser	Verenigingstennisser
Totaal	6-79 jaar	35	65
Geslacht	man	37	63
	vrouw	33	67
Leeftijd	6-11 jaar	9	91
	12-19 jaar	44	56
	20-34 jaar	50	50
	35-49 jaar	39	61
	50-64 jaar	31	69
	65-79 jaar	21	79
Opleiding	laag	23	77
	midden	42	58
	hoog	37	63
Inkomen	beneden modaal	52	48
	modaal	36	64
	boven modaal	31	69

Bron: OBiN (2012-2013), bewerking Mulier Instituut.

Frequentie tennisdeelname

Dat tennis bij een vereniging wat anders is dan tennis buiten een vereniging om, blijkt onder meer als we kijken naar de frequentie waarmee wordt getennist. Tennissers die bij een vereniging spelen tennissen beduidend vaker dan spelers die geen lid van een tennisvereniging zijn (figuur 2.3). Van de tennissers die niet bij een vereniging spelen tennist de helft hooguit een aantal keren per jaar of eens per maand. Verenigingstennissers blijken veel vaker eens per week of meerdere keren per week te spelen. Zo tennist 32 procent van de verenigingstennissers eens per week en de helft van de verenigingstennissers (54%) meerdere keren per week.

Figuur 2.3 Frequentie tennisdeelname verenigingstennissers (links) en niet-verenigingstennissers (rechts) in de afgelopen twaalf maanden², in procenten

Bron: OBiN (2012-2013), bewerking Mulier Instituut.

Geen verenigingstennisser, waarom?

Gevraagd naar de redenen waarom niet-verenigingstennissers niet bij een vereniging tennissen, geeft de helft van hen (53%) aan dat zij hiervoor te weinig tennist (niet in figuur³). Te weinig tennissen is daarmee de belangrijkste reden voor tennissers om geen lid te worden van een vereniging. Daarnaast geeft ongeveer een kwart van de niet-verenigingstennissers aan dat zij geen lid is van een tennisvereniging omdat zij het te druk heeft (27%), een lidmaatschap (te) veel verplichtingen met zich meebrengt (26%) en/of omdat het lidmaatschap te duur is (24%). Een kwart van de niet-verenigingstennissers geeft daarnaast nog andere redenen op om geen lid te zijn van een tennisvereniging. Dit betreft met name dat men zich niet wil binden aan een tennisvereniging. Ook het feit dat zij maar af en toe of alleen op vakantie tennissen is een reden om geen lid te worden van een tennisvereniging.

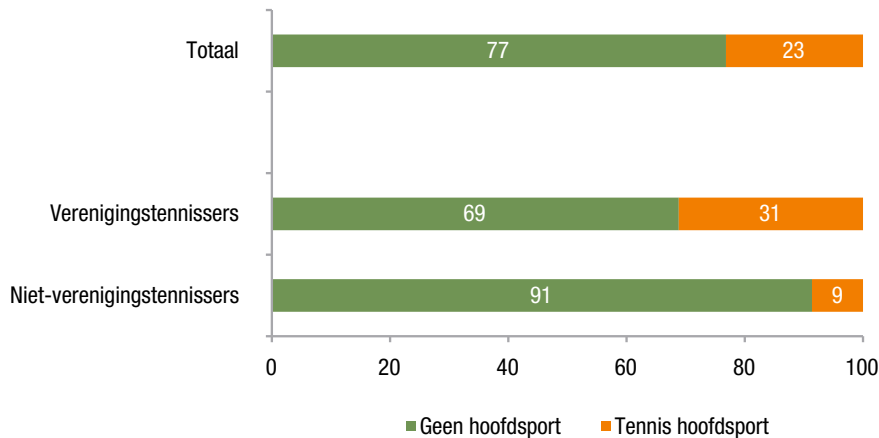
Voor de meeste niet-verenigingsleden (79%) geldt dat zij geen interesse hebben om in de komende twaalf maanden lid te worden van een tennisvereniging. Zestien procent geeft aan niet te weten of zij de komende twaalf maanden lid wil worden van een tennisvereniging, maar zegt bij voorbaat geen nee. Vijf procent heeft wel degelijk interesse.

2.3 Tennis en andere sporten

Voor veel tennissers is tennis niet de enige sport die ze beoefenen. Acht op de tien verenigingstennissers (80%) doen naast tennis ook nog aan minimaal één andere sport.⁴ Het aandeel niet-verenigingstennissers dat naast tennis aan een andere sport doet is nog iets groter: 92 procent. Het is hiermee nog niet duidelijk of tennis voor deze mensen de belangrijkste sport is of slechts een 'bijsport'. Om te zien in hoeverre tennis voor mensen de 'hoofdsport' is, hebben we gekeken naar welke sporten het meest worden beoefend⁵ (figuur 2.4). Uit die analyse blijkt dat drie kwart van de tennissers tennis niet als hoofdsport beoefent (dat wil zeggen: men beoefent een

andere sport vaker). Onder verenigingstennissers is tennis vaker de 'hoofdsport' dan onder niet-verenigingstennissers (resp. 31% en 9%). Toch valt vooral op dat ook voor veel verenigingstennissers geldt dat zij vaker een andere sport beoefenen dan tennis.

Figuur 2.4 Tennis als hoofdsport, onderscheid naar verenigingstennissers en niet-verenigingstennissers, in procenten

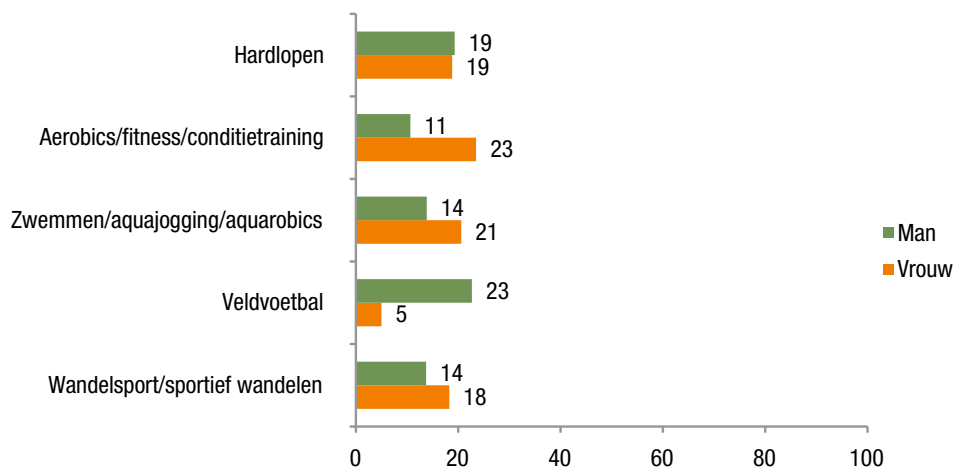
Bron: OBiN (2012-2013), bewerking Mulier Instituut.

Tussen mannen en vrouwen doen zich weinig verschillen voor in de mate waarin tennis voor hen de hoofdsport is (resp. 22% en 24%). Voor oudere tennissers is tennis vaker de hoofdsport dan voor jongere tennissers. Zo beoefent 32 procent van de 50- tot en met 64-jarigen én de 65- tot en met 79-jarigen tennis als hoofdsport, tegenover achttien procent van de 6- tot en met 11-jarigen en zestien procent van de 12- tot en met 19-jarigen.

Andere takken van sport

Nu we weten dat veel tennissers naast tennis nog aan een andere sport doen en tennis niet als hoofdsport beoefenen, is de vervolgvraag natuurlijk welke andere sporten populair zijn onder de tennissers. Het antwoord op die vraag is: hardlopen, fitness, zwemmen, voetbal en wandelen.⁶ Hierin zit nauwelijks verschil tussen verenigingstennissers en niet-verenigingstennissers. In figuur 2.5 zijn de vijf meest beoefende sporten onder verenigingstennissers uitgesplitst naar geslacht. Uit de figuur blijkt dat er wel verschillen bestaan tussen mannen en vrouwen. Mannen doen naast tennis vooral veel aan voetbal, vrouwen aan fitness. Hardlopen is bij zowel mannelijke als vrouwelijke tennissers populair.

Figuur 2.5 De vijf meest beoefende sporten naast tennis voor verenigingstennissers uitgesplitst naar geslacht, in procenten

Bron: OBiN (2012-2013), bewerking Mulier Instituut.

In tabel 2.4 zijn de vijf meest beoefende sporten naast tennis verder uitgesplitst naar leeftijdsgroepen. Veldvoetbal blijkt voor de jeugd de meest beoefende sport naast tennis. Hardlopen is dat voor tennissers in de leeftijd van 20 tot en met 49 jaar en wandelen voor tennissers in de leeftijd van 50 tot en met 79 jaar. Daarnaast wordt golf pas populair onder de oudere tennissers.

Tabel 2.4 De vijf meest beoefende sporten⁷ naast tennis voor verenigingstennissers uitgesplitst naar leeftijdsgroep, in procenten

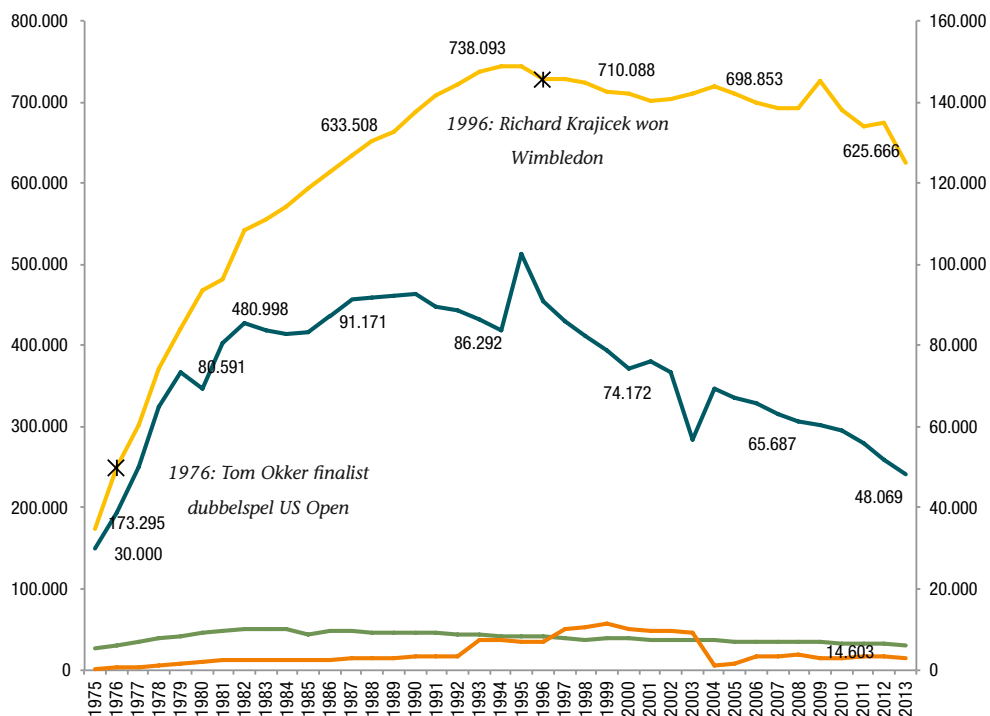
6-11 jaar	12-19 jaar	20-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65-79 jaar
voetbal - 34%	voetbal - 31%	hardlopen - 40%	hardlopen - 27%	wandelen - 37%	wandelen - 16%
zwemmen - 20%	hardlopen - 26%	fitness - 28%	fitness - 23%	fitness - 21%	wielrennen - 12%
danssport - 14%	zwemmen - 20%	zwemmen - 22%	wandelen - 18%	wielrennen - 19%	zwemmen - 8%
hockey - 10%	tafeltennis - 18%	voetbal - 19%	wielrennen - 15%	skiën - 19%	golf - 7%
schaatsen - 10%	fitness - 14%	wielrennen - 17%	zwemmen - 16%	golf - 16%	fitness - 7%

Bron: OBiN (2012-2013), bewerking Mulier Instituut.

2.4 Lidmaatschap KNLTB

Voor de meeste (serieuze) tennissers blijft lid zijn van een tennisvereniging dé manier om hun sport te beoefenen. Kijken we naar de ontwikkeling van het aantal leden van de tennisbond, dan zien we een scherpe stijging in de jaren zeventig en tachtig (figuur 2.6). In 1994, paradoxaal genoeg vlak voor het Nederlandse tennis zijn grootste succes zal viëren, de Wimbledonstitel van Richard Krajicek, bereikt de bond zijn hoogtepunt van ruim 743.000 leden. In de jaren erna is er sprake van een stabilisering c.q. lichte daling van het aantal leden. In de figuur is in 2013 een sterke afname waar te nemen ten opzichte van 2012: bedroeg het ledenaantal van tennis in 2012 nog zo'n 675.000, in 2013 is dat afgenomen naar ongeveer 625.000. Deze afname is voornamelijk te verklaren door een wijziging in de registratie van ledentallen bij NOC*NSF, die voor de ledentallen van de KNLTB een behoorlijke daling tot gevolg heeft.⁸ Bij badminton, de tweede racketsport van het land, zien we een vergelijkbaar patroon als bij tennis (scherpe stijging, piek in jaren tachtig/negentig), maar is de neerwaartse trend in het ledenaantal meer geprononceerd dan bij tennis. Tafeltennis piekte begin jaren tachtig, maar lijkt qua ledenaantal terug waar het in de jaren zeventig was. Squash is sinds de jaren zeventig fors gegroeid, maar lijkt met zo'n 15.000 leden een plafond te hebben bereikt. Tennis blijft daarmee veruit de belangrijkste racketsport van het land.

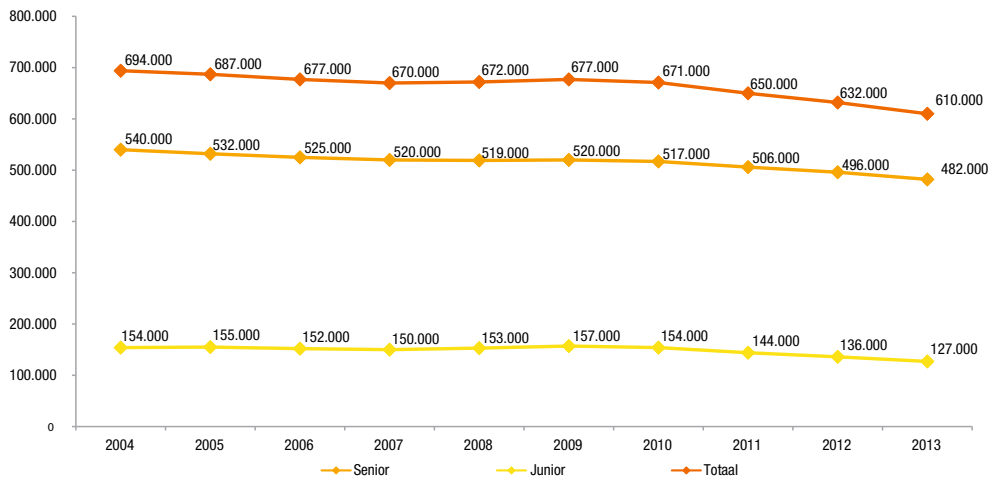
Figuur 2.6 Ledentallen tennis en overige racketsporten: badminton, tafeltennis en squash, in de periode 1975-2013, in absolute aantallen (links de as voor tennis, rechts de as voor de andere sporten)

Bron: NOC*NSF Ledentalregistratie (1975-2013).

De cijfers in figuur 2.6 zijn afkomstig van opgaven door de bond aan koepelorganisatie NOC*NSF. In die opgaven worden alle leden bijeengenomen. Tennisers die lid zijn van meer dan één tennisvereniging komen in die statistieken dus vaker dan één keer voor. Kijken we naar het aantal 'unieke leden', dan zien we dat de KNLTB anno 2013 610.000 unieke leden kent (waarvan sommigen dus lid zijn van meer dan één vereniging; figuur 2.7). In 2004 waren dat er nog 694.000. Anno 2013 is zo'n 21 procent van de KNLTB-leden junior (2004: 22,1%).⁹ Daarmee blijkt het aandeel volwassen leden iets minder te zijn gedaald dan het aantal juniorleden (resp. -11% en -18%). Vooral de laatste drie jaar zien we een wat scherpe daling in het aantal junior-KNLTB-leden. Mogelijk is de recessie daar mede debet aan. Bij de senioren zagen we ook in eerdere jaren al lichte dalingen in het aantal unieke leden.

Figuur 2.7 Aantal unieke leden van de KNLTB in de periode 2004-2013 in totaal en uitgesplitst naar senioren en junioren, in absolute aantallen, afgerond op duizendtallen

Bron: KNLTB (2004-2013).

Wanneer we naar het verloop van het ledenbestand van de KNLTB kijken in de periode 2004 tot en met 2013, valt op dat met name het aandeel 26- tot en met 45-jarigen is afgenomen. In 2004 was nog veertien procent van de KNLTB-leden 26 tot en met 35 jaar, in 2013 is dat afgenomen tot tien procent. In de leeftijd van 36 tot en met 45 jaar zien we een daling van 21 procent naar 18 procent. Daartegenover staat een stijging van het aandeel 65-plussers: in 2004 was vijf procent van de leden ouder dan 65 jaar, terwijl dat in 2013 twaalf procent is. Dat betekent dat het aantal 65-plussers in de afgelopen tien jaar meer dan verdubbeld is.

Tabel 2.5 Verdeling van het ledenbestand van de KNLTB naar geslacht en leeftijd in de periode 2004-2013, in procenten

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Man	54	54	54	54	53	53	53	53	53	53
Vrouw	46	46	46	46	47	47	47	47	47	47
0 t/m 12 jaar	13	13	13	13	13	14	14	14	13	13
13 t/m 17 jaar	9	10	10	10	10	9	9	9	8	8
18 t/m 25 jaar	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
26 t/m 35 jaar	14	13	12	12	11	11	10	10	10	10
36 t/m 45 jaar	21	20	20	20	20	19	19	19	18	18
46 t/m 55 jaar	19	19	19	19	18	18	18	19	19	19
56 t/m 65 jaar	14	14	15	15	15	15	15	15	15	15
Ouder dan 65 jaar	5	5	6	7	7	8	9	10	11	12
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Ledenbestand KNLTB (2004-2013).

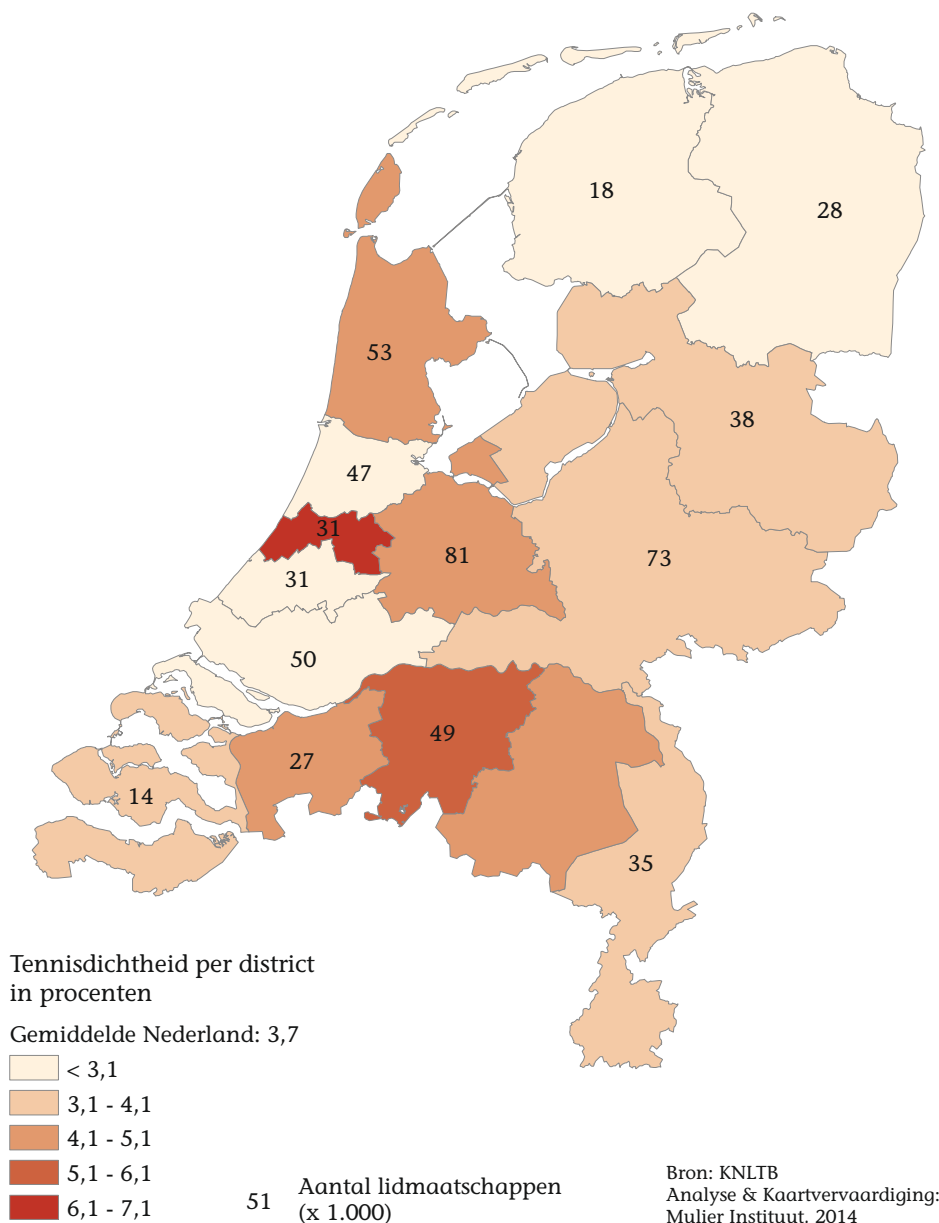
Van de 127.000 unieke juniorleden is meer dan de helft (76.700) tussen zes en twaalf jaar oud, en zijn 49.800 leden tussen dertien en zeventien jaar oud. Een kleine groep van 700 junioren is vier of vijf jaar oud. Ongeveer de helft van de seniorleden is tussen 36 en 55 jaar oud. Zo telt de leeftijdsgroep 36 tot en met 45 jaar 107.800 unieke KNLTB-leden en de leeftijdsgroep 46 tot en met 55 jaar 117.800 unieke KNLTB-leden. De KNLTB kent meer leden in de leeftijd van 65 tot en met 79 jaar (69.400) dan in de leeftijd van 18 tot en met 25 jaar (34.100) of in de leeftijd van 26 tot en met 35 jaar (60.600). De KNLTB telt tevens 3.900 unieke leden in de leeftijd van 80-plus. In de categorie 35-plus is tennis de grootste georganiseerde sport in Nederland, met bijna 400.000 leden.¹⁰ Tennis is daarmee de (wedstrijd)sport die het vaakst door ouderen wordt beoefend.

Regionale verschillen

Gemeten naar aantallen leden is Utrecht met 81.000 leden het grootste district van de tennisbond (en Zeeland met 14.000 leden het kleinste; figuur 2.8). Deze indeling houdt echter geen rekening met de omvang van de districten. In figuur 2.8 is daarom ook de tennisdichtheid¹¹ per KNLTB-district weergegeven. Uit de figuur kan opgemaakt worden dat de tennisdichtheid het hoogst is in het district Leiden. In 2013 telt dit district 31.000 lidmaatschappen en bedroeg de tennisdichtheid 7,1 procent. Dit betekent dat 7,1 procent van de inwoners in het district Leiden lid is van de KNLTB. Na Leiden blijkt de tennisdichtheid het hoogst in Centraal-Brabant, met 5,5 procent. De overige districten in de provincie Noord-Brabant kennen een tennisdichtheid van ongeveer vijf procent. Ook de districten Noord-Holland Noord en Utrecht kennen een tennisdichtheid van ongeveer vijf procent. In het noorden en zuidwesten van het land is de tennisdichtheid het laagst.

Kijken we naar ontwikkelingen in de afgelopen tien jaar, dan zien we dat in dertien van de vijftien KNLTB-districten het ledental is gedaald. Den Haag (1%) en IJmond (8%) zijn er in de afgelopen tien jaar wel op vooruitgegaan, in Utrecht en Leiden bleef de daling relatief beperkt. Met name in het district Gelderland is de daling in absolute aantallen hard gegaan: van 89.000 lidmaatschappen in 2004 naar 73.000 in 2013 (-18%). Ook Friesland heeft te kampen gehad met een flinke afname: van 25.000 naar 18.000 (-27%). De verschillen tussen de districten weerspiegelen de demografische ontwikkelingen in Nederland: een trek van jongeren van het platteland naar de stad, met als gevolg een krimpende en vergrijzende bevolking in de regio's langs de grenzen, en een groeiende bevolking in de Randstad en enkele stedelijke centra, zoals Groningen/Haren in Noord-Nederland en Arnhem/Nijmegen in Oost-Nederland.

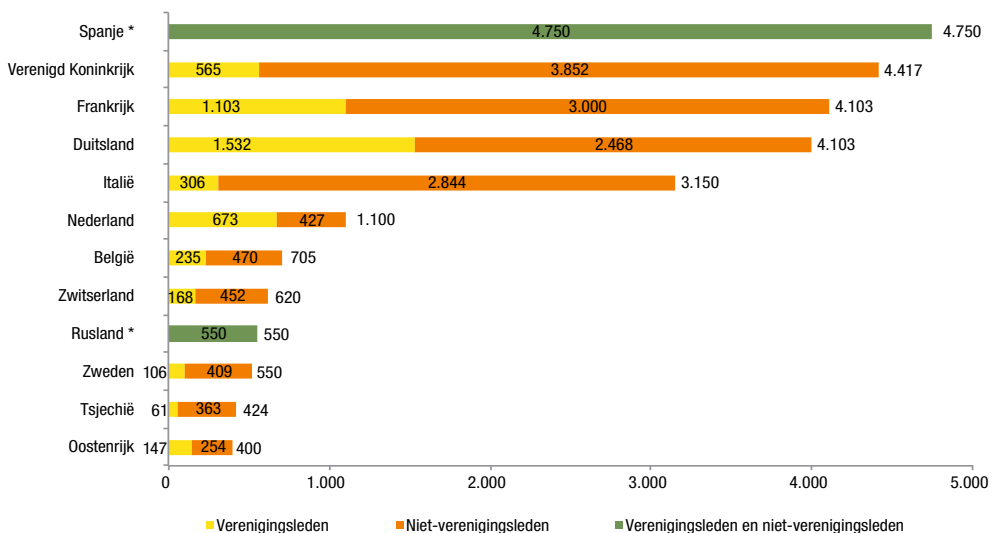
Figuur 2.8 Aantal lidmaatschappen en tennisdichtheid per KNLTB-district, aantal x 1.000 en tennisdichtheid in procenten

2.5 Tennis internationaal

Het aantal tennissers in Europa wordt geschat op 25 miljoen (Tennis Europe, 2012). Volgens dezelfde bron waren er in 2012 5,3 miljoen clubtennissers, 38.000 clubs en bijna 200.000 tennisbanen. Met 1,1 miljoen tennissers¹², van wie 673.000 clubtennissers, is Nederland na Spanje, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland en Italië qua omvang het zesde tennisland van Europa (figuur 2.9). Met name valt op dat er in Nederland naar verhouding veel tennissers lid zijn van een tennisvereniging (vergelijk bijv. het Verenigd Koninkrijk). Nederland heeft in Europa het op twee na grootste aantal verenigingstennissers.

Figuur 2.9 Aantal tennissers per land, naar verenigingslid en niet-verenigingslid, aantallen x 1.000

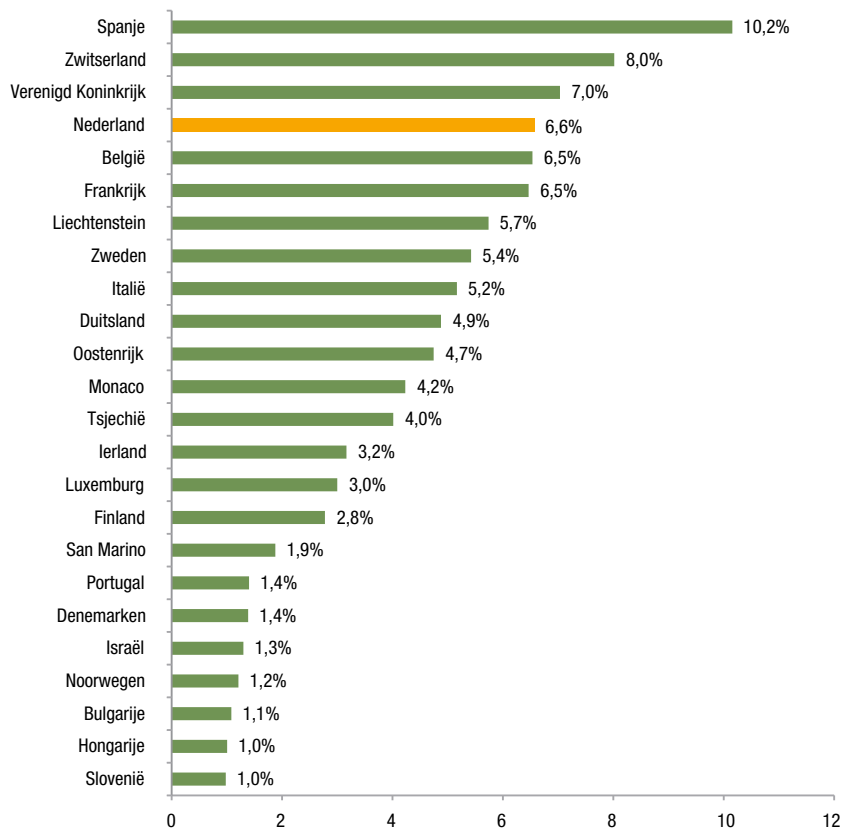

* Voor Spanje en Rusland is de verhouding tussen verenigingsleden en niet-verenigingsleden onbekend.

Bron: European Tennis Report, Tennis Europe (2012). Weergegeven zijn de twaalf landen met de meeste tennissers.

Wanneer we het aantal Europese clubtennissers delen door het aantal verenigingen, dan heeft de gemiddelde Europese vereniging 140 leden. Met de cijfers uit figuur 2.9 heeft de gemiddelde Nederlandse tennisvereniging bijna 400 leden. Het gemiddeld aantal leden per baan is voor heel Europa afgerond 26. In Nederland is dat bijna zestig. De relatief grote Nederlandse verenigingen en de meer dan dubbele baandruk¹³ betekenen dat de contributie bij tennisverenigingen in Nederland fors lager kan zijn dan in het buitenland. Dat past bij het feit dat tennis in Nederland minder 'elitair' is dan in veel van de andere Europese landen.

Figuur 2.10 Tennisdeelname in procenten van de totale bevolking per land

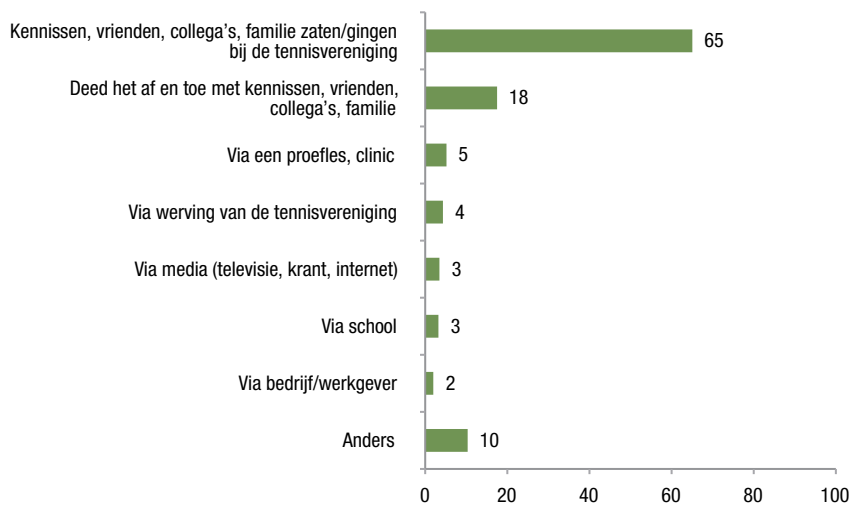
Bron: Tennis Europe (2012).¹⁵

Wanneer het aantal tennisers wordt afgezet tegen het aantal inwoners van een land, krijgen we een betere indicatie van hoe het daadwerkelijk is gesteld met de tennisdeelname in een land. Uit die vergelijking blijkt dat Spanje in absolute aantallen de meeste tennisers heeft, maar ook relatief gezien. Iets meer dan tien procent van de Spanjaarden doet aan tennis (figuur 2.10). Zwitserland en het Verenigd Koninkrijk scoren met respectievelijk acht en zeven procent ook goed. Nederland staat op een keurige vierde plek.¹⁴ België en Frankrijk volgen net achter Nederland.

2.6 Motieven om (niet) te tennissen

De populariteit van tennis is met name te danken aan het sociale aspect van de sport en het mond-tot-mond ‘promoten’ van de sport. Immers, verreweg de meest gangbare manier om in aanraking te komen met tennis is omdat kennissen, vrienden, collega’s en/of familie bij de tennisvereniging zaten of gingen. Zo’n twee derde (65%) van de leden is op deze manier in aanraking gekomen met tennis (figuur 2.11). Het aandeel leden dat middels vrienden of familie met tennis in aanraking is gekomen is het grootst onder 26- tot en met 35-jarige en 36- tot en met 45-jarige leden (respectievelijk 71% en 70%) en het laagst onder 65-plussers (59%). Daarnaast tenniste achttien procent van de leden af en toe met kennissen, vrienden, collega’s en/of familie en is op die manier lid geworden. Hieruit is dus duidelijk op te maken dat het sociale aspect van ledenwerving erg belangrijk is. Leden die door een proefles of clinic in aanraking zijn gekomen met de tennissport zijn met name jongeren.

Figuur 2.11 Hoe de leden in aanraking zijn gekomen met tennis, in procenten

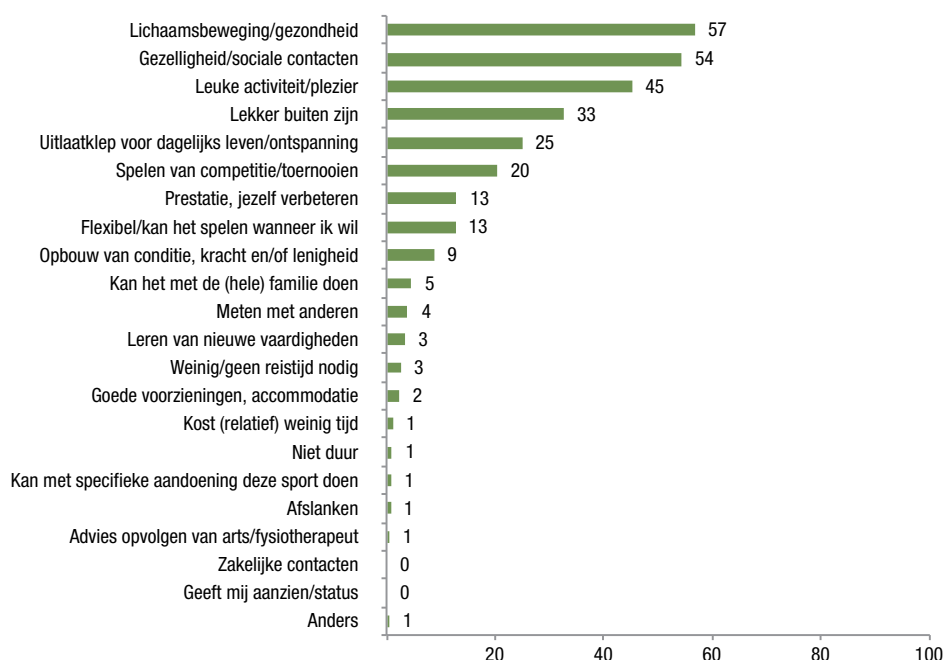

Bron: Bakker en Van der Poel (2014a).

Wat maakt het tennisspel nu zo interessant om te beoefenen? Uit de redenen waarom de leden tennissen kan worden opgemaakt dat tennis een sport is die zowel gezond, sociaal als prestatief is. De belangrijkste reden heeft te maken met gezondheid: een ruime meerderheid van de leden (57%) geeft aan dat lichaamsbeweging en gezondheid het belangrijkste motief is om te tennissen (figuur 2.12). Gezondheid wordt belangrijker naarmate de leden ouder worden: 48 procent van de 18- tot en met 25-jarige leden tegenover 66 procent van de 65-plussers geeft aan dat gezondheid een belangrijk motief is om te tennissen.

Het sociale aspect van tennis zagen we al terug bij de manier waarop leden in aanraking zijn gekomen met tennis, en wordt extra bevestigd doordat de gezelligheid en/of het opdoen van sociale contacten het op één na belangrijkste motief is om te tennissen. Ook hier zijn verschillen waar te nemen naar leeftijd. Van de leden in de leeftijd van 18 tot en met 25 jaar noemt 46 procent gezelligheid een reden om te tennissen, tegenover 58 procent van de 65-plussers. Prestatie en competitie worden vooral door de jongere leden genoemd als reden om te tennissen.

Figuur 2.12 Redenen voor leden om te tennissen, in procenten

Bron: Bakker en Van der Poel (2014a).

Waar iets meer mannen (59%) dan vrouwen (55%) aangeven dat lichaamsbeweging en gezondheid een belangrijke reden is om te tennissen, geven iets meer vrouwen (57%) dan mannen (52%) aan dat gezelligheid en sociale contacten voor hen belangrijk zijn. Met gezondheid en gezelligheid als belangrijkste motieven voor de beoefening van hun sport wijken tennisers overigens niet of nauwelijks af van andere sporters. Bij de meeste sporten zijn dit de meest genoemde motieven om aan sport te doen (Van den Dool, Elling en Hoekman, 2009).

Afmeldredenen

In figuur 2.12 hebben we kunnen zien dat lichaamsbeweging en gezondheid de belangrijkste reden is om te tennissen. Ook de voornaamste reden om het tennislidmaatschap op te zeggen heeft met de fysieke gesteldheid te maken. Voor 28 procent van de mensen van achttien jaar en ouder die zich in de periode november 2013 tot en met januari 2014 hebben afgemeld bij de KNLTB zijn blessures de belangrijkste reden hiervoor (figuur 2.13). Dat is, naar verhouding, een hoog percentage (Van den Dool et al., 2009). Vermoedelijk speelt het relatief hoge aandeel volwassenen en ouderen onder de tennissers hier een rol in. Daarnaast wordt tijdgebrek met vijftien procent vaak genoemd. Verder worden een verhuizing (7%), afname van het plezier in tennis (6%), andere sport(en) (5%) en de sfeer op de vereniging (5%) als voornaamste redenen aangedragen om het tennislidmaatschap op te zeggen. Tennis wijkt hierin niet duidelijk af van andere sporten.

Opvallend is dat het prijsaspect in de huidige economische tijden weinig wordt genoemd. Slechts vier procent van de leden geeft de hoogte van de contributie als voornaamste reden op en slechts één procent de hoge bijkomende kosten van tennis. In het onderzoek waarop deze resultaten zijn gebaseerd is ook gevraagd naar andere redenen om het tennislidmaatschap op te zeggen. Hieruit kwam naar voren dat het prijsaspect wel relatief vaak als andere reden wordt genoemd die, naast de voornaamste reden, heeft meegespeeld in het afmeldproces (Straatmeijer en Hoekman, 2014). De afmeldredenen lijken weinig te verschillen tussen mannen en vrouwen en verschillende leeftijdsgroepen.

Kader 2.2 Love

Liefde door de sport

Wie kent er niet iemand die een relatie heeft door de sport? Ongeveer zeven procent van de Nederlandse bevolking van vijftien jaar en ouder (ca. 800.000 mensen) heeft zijn huidige partner ontmoet door de sport. Het gaat dus om de huidige partner en niet om eerdere relaties. Als dat er ook bij wordt geteld, komt het hoger uit dan zeven procent. Het is niet onderzocht hoeveel mensen een relatie hebben via de tennissport, maar gezien het gemengde karakter en het sociale aspect van tennis zullen veel liefdesrelaties via het tennissen zijn opgebloeid.

Bron: Romijn (2014).

Figuur 2.13 Voornaamste reden om het tennislidmaatschap op te zeggen, in procenten

Bron: Bakker en Van der Poel (2014b).

2.7 Tot slot

In de afgelopen veertig jaar is tennis uitgegroeid tot een van de grootste sporten in Nederland. Gemeten naar aantallen leden van verenigingen is het de tweede sport van het land. Qua tennisdichtheid – aantal tennisers per hoofd van de bevolking – staat Nederland vierde op de Europese ranglijst, na grootmacht Spanje, maar voor bijvoorbeeld Frankrijk, Italië en Duitsland. In geen ander Europees land zijn verhoudingsgewijs zo veel tennisers lid van een tennisvereniging als in Nederland. Tennis is een sport die jong en oud boeit, en kent dan ook een voor de meeste sporten ongeëvenaard evenwichtige leeftijdsverdeling. Mannen én vrouwen beoefenen de sport. Nog steeds zijn hoger opgeleiden en mensen met hogere inkomens in de sport oververtegenwoordigd, maar in ieder geval naar opleidingsniveau zijn die verschillen kleiner dan voorheen.

De laatste jaren daalt het aantal tennisers. De KNLTB kende zijn piek in het ledental midden jaren negentig. In de jaren erna is het aantal tennisers en het aantal leden van de tennisbond wat teruggelopen. Met name in de drukbezette leeftijd van 26 tot 49 jaar zijn

er naar verhouding veel mensen die stoppen met tennis. Verder lijkt de recessie de sport de laatste jaren parten te spelen, zeker onder de jeugd. Veel mensen doen naast tennis ook nog aan een andere sport. Vaker niet dan wel zien zij tennis als 'hoofdsport', en wanneer men kritisch naar de uitgaven moet kijken sneuvelt tennis als 'de tweede sport'. Trouwe tennissers op leeftijd blijven graag tennissen, maar zien zich op enig moment toch gedwongen om te stoppen vanwege blessures en gezondheidsredenen. Ook de tennisbond begint de effecten te ervaren van het feit dat de babyboomers, die een groot deel van het ledenbestand uitmaken, de pensioengerechtigde leeftijd bereiken.

De tenniswereld, in het bijzonder de verenigingen en de bond, staat voor een paar flinke uitdagingen. Het is aan de bond, en de andere belanghebbenden bij de sport, om te zoeken naar de beste strategie, voorbeelden en concepten om Nederlanders aan de tennissport te blijven binden. Bijvoorbeeld om een drukbezette generatie te blijven interesseren voor het verenigingslidmaatschap (of voor andere duurzame vormen van tennisbetrokkenheid) en om de jongste generatie te overtuigen dat ook een sport met een lang verleden en een rijke staat van dienst dynamisch en bij de tijd kan zijn. Tennis is een sport die tot op hoge leeftijd kan worden beoefend, en die voor velen niet alleen een betere gezondheid brengt, maar ook sociale contacten en spelplezier. In een vergrijzende samenleving liggen daar nog steeds volop kansen.

Noten

1. Exclusief sportvisserij. Gebaseerd op *NOC*NSF Ledentallenrapportage 2013* (Van Haren, 2014).
2. Eerder is op basis van de *KNLTB Ledenmonitor 2013* de frequentie in tennisdeelname gepubliceerd in de *KNLTB Afmeldmonitor 2014* (Bakker en Van der Poel, 2014). Deze cijfers wijken slechts licht af van de hier gepresenteerde cijfers op basis van OBiN (2012-2013).
3. Bron: Mulier Instituut, *Nationaal Sportonderzoek 2013*, vraagblok over tennis.
4. Uit de *KNLTB Ledenmonitor 2013* blijkt dat 64 procent van de leden aan een andere sport naast tennis doet. Het verschil is waarschijnlijk goed te verklaren uit het verschil in steekproef: de monitor is uitgezet onder leden van de KNLTB in de leeftijd van achttien jaar en ouder, terwijl het OBiN-onderzoek rapporteert over de bevolking van 6 tot 79 jaar.
5. We gaan uit van het aantal keer dat men tennist of een andere sport beoefent. Hierbij kan geen rekening gehouden worden met het gevoel van een sporter: iemand kan tennis als zijn 'hoofdsport' beschouwen terwijl hij vaker aan bijvoorbeeld fitness of hardlopen doet. Evenmin is rekening gehouden met de hoeveelheid tijd die men aan tennis respectievelijk de andere sporten besteedt.
6. Uit de *KNLTB Ledenmonitor 2013* (Bakker en Van der Poel, 2014a) blijkt dat hardlopen, fitness, wielrennen, wandelen en golf de vijf populairste sporten onder tennissers zijn. Voor de verklaring van de verschillen, zie noot 4.

7. Voetbal heeft betrekking op veldvoetbal, onder zwemmen vallen ook aquajogging en aquarobics, onder fitness vallen ook aerobics en conditietraining, onder wielrennen valt ook toerfietsen en onder wandelen valt zowel wandelsport als sportief wandelen.
8. De ledentallen over 2012 en 2013 zijn verzameld via het Kennis- en Informatiesysteem Sport (KISS). Er is in 2013 kritischer gekeken naar de aangeleverde gegevens. Wanneer de gegevens per lid niet volledig zijn aangeleverd, dan is een lid niet in het systeem opgenomen en wordt het niet meegeteld. De KNLTB is nog niet in staat geweest om van de nieuw aangemelde leden de KISS-gegevens aan te leveren. Hierdoor zijn niet alle leden meegeteld. Het aantal betalende leden van de KNLTB, los van de KISS-informatie, was in 2013 648.854. Voor meer informatie, zie: <http://www.nocnsf.nl/ledentallen>.
9. Het verschil van duizend unieke leden dat ontstaat wanneer het aantal seniorleden en juniorleden in 2014 bij elkaar wordt opgeteld, wordt veroorzaakt door afronding.
10. In de categorie 35-plus zijn er bijna 325.000 georganiseerde golfers, 290.000 voetballers, ruim 55.000 gymnastiekleden en 35.000 hockeyers (Van Haren en Van Veldhoven, 2013; en gegevens uit de KISS-database 2013, beschikbaar bij de KNLTB).
11. De tennisdichtheid is berekend door het aantal lidmaatschappen per KNLTB-district te delen door het aantal inwoners per KNLTB-district. De tennisdichtheid per district is als volgt: Leiden 7,1%, Centraal-Brabant 5,5%, Noord-Holland Noord 5,0%, West-Brabant 5,0%, Utrecht 4,9%, Oost-Brabant 4,8%, Zeeland 3,7%, Gelderland 3,4%, Overijssel 3,2%, IJmond 3,1%, Limburg 3,1%, Rotterdam 2,9%, Friesland 2,8%, Groningen/Drenthe 2,6% en Den Haag 2,4%.
12. Het getal van 1,1 miljoen tennissers is afkomstig uit genoemd rapport en de bron is onbekend. Het aantal is vermoedelijk gebaseerd op eerdere calculaties van het aantal tennissers in 2010 of 2011, met een andere bron en berekeningsmethode dan eerder in dit hoofdstuk gehanteerd.
13. Baandruk is het aantal leden per tennisbaan.
14. De data waarop figuur 2.10 is gebaseerd komen uit het *European Tennis Report* van Tennis Europe (2012). Het is hierbij niet geheel duidelijk wanneer iemand als tennisser wordt aangemerkt. Cijfers kunnen afwijken van cijfers die elders in dit rapport zijn gepresenteerd.
15. De rapportage van Tennis Europe is gedeeltelijk gebaseerd op schattingen van het aantal tennissers in een land.

LTC de Schelde Vlissingen

De start

Lawn Tennisclub de Schelde werd op 1 juni 1937 opgericht door een aantal heren die werkzaam waren in de tekenkamer van scheepswerf De Schelde in Vlissingen. Nadat de tennisbanen in de Tweede Wereldoorlog waren verwoest, werd in 1948 een doorstart gemaakt met zo'n vijftig leden en drie gravelbanen. In de jaren vijftig werd het op de vereniging steeds drukker, mede doordat op de omliggende grond camping De Nolle werd geëxploiteerd. De tennisbanen en de camping waren in die tijd nog één geheel. In de jaren zestig ging de tennisvereniging zelf de banen beheren. In de jaren zeventig kreeg LTC de Schelde de beschikking over zes banen en een eigen kantine en kleedkamers. Vandaag de dag liggen de tennisbanen en de camping nog steeds naast elkaar en worden beide apart geëxploiteerd.

Toernooiwinnaar Richard Krajicek

LTC de Schelde kreeg eind jaren tachtig landelijke uitstraling door het organiseren van een viersterren A-toernooi, een van de sterkst bezette tennistoernooien van Nederland. In 1991 werd het A-toernooi gewonnen door Richard Krajicek, de latere Wimbledonwinnaar. Hanneke Ketelaars, jarenlang één van de beste Nederlandse tennissters, was veelvuldig winnares bij de vrouwen. In 2003 werd de laatste editie van het A-toernooi georganiseerd. De toernooiorganisatie kreeg de begroting niet meer rond.

Balans tussen recreatief en prestatief tennis

LTC de Schelde staat bekend om haar gezelligheid. Toernooien worden druk bezocht en er worden regelmatig activiteiten voor de recreant of jeugdleden georganiseerd. Er is een goede balans tussen prestatief en recreatief tennis. De vrijdagavondcompetitie is erg succesvol, met als gevolg dat de beschikbaarheid van banen onder druk staat. De

vrijdagavondcompetitie wordt op vier banen afgewerkt, waardoor er slechts twee banen overblijven voor de toss en trainingen. De grote belangstelling voor deelname aan de competitie is mooi, en de uitdaging voor de vereniging is door een goede spreiding van de competitiewedstrijden door de week de belangen van de competitiepelers en de vrijspelers in balans te houden.

Op weg naar nieuwe banen

Er vindt regelmatig discussie over de tennisbanen plaats: vooral over putjes in de banen, dat de banen te snel droog zijn en dat het na een regenbui te lang duurt voordat de banen weer bespeelbaar zijn. Het bestuur heeft besloten om nog een paar jaar door te spelen op de huidige Canada Tennbanen (die er sinds 1998 liggen), totdat deze zijn afgeschreven en moeten worden vervangen. De onverlichte betonbaan zou beter bespeelbaar moeten worden, maar is verhoudingsgewijs duur om te vervangen.

De club draait op vrijwilligers met hart voor de vereniging

Het vinden van vrijwilligers wordt steeds lastiger. Als eenmaal een geschikte kandidaat is gevonden, is de duur van het vervullen van de rol steeds korter. De vereniging kan echter niet klagen over het aantal vrijwilligers. Bovendien besteden de vrijwilligers veel tijd per week aan de club. Net als veel andere verenigingen draait ook LTC de Schelde om een aantal belangrijke personen. Deze mensen zijn al gedurende een lange periode betrokken bij de club. Er zal een moment komen dat deze hulp komt te vervallen. De uitdaging voor de komende jaren is om weer vrijwilligers te vinden die een groot hart hebben voor de vereniging.

- jaar van oprichting: 1937
- aantal leden: 370 seniorleden, 93 juniorleden, geen ereleden, 2 leden van verdienste
- contributie voor seniorleden: 108,50 euro
- contributie voor juniorleden: 72 euro
- lengte tennisseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 40
- aantal banen en baansort(en): 6 Canada Tennbanen, 1 hardcourtbaan
- verlichting: alle Canada Tennbanen zijn verlicht, de hardcourtbaan is zonder verlichting
- eigendomssituatie: grond in erfpacht, banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 1,50 euro
- website: www.ltcdeschelde.nl

3

Leren tennissen

» Jo Lucassen

» Niels Reijgersberg

» Frank van Fraayenhoven (KNLTB)

In dit hoofdstuk bespreken we verschillende aspecten van het leren tennissen. Welk deel van de tennissende Nederlanders neemt aan tennisles deel? Hoe leert men tennis spelen? Wat is er voor aanbod voor het leren van aangepaste vormen van tennis? Hoe is het leren van tennis georganiseerd? Hoe krijgt de kwaliteitsbewaking van het lesaanbod vorm, en wat is hierbij de rol van de KNLTB? Hoe worden talenten gescout en hoe ziet de begeleiding en ontwikkeling van talenten eruit?

3.1 Afnemers en aanbieders van tennislessen

Deelnemers aan tennislessen

Anno 2013 neemt ruim de helft van alle tennissers deel aan trainings- en competitieactiviteiten. Dit kan worden geconcludeerd uit het onderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN). Ongeveer een derde nam deel aan trainingen en tien procent aan cursussen of clinics. Een kwart van de tennissers speelt mee in competities of neemt deel aan toernooien. In 2007 nam al bijna de helft van de tennissers (45%) deel aan trainingen, lessen en/of competitie. In 1979 was dit nog flink minder (26%) (tabel 3.1). In het AVO-onderzoek, uitgevoerd in de periode 1979-2007, is aan degenen die ten minste elf keer per jaar sporten gevraagd of zij daarbij aan training en/of competitie deelnemen. Dit percentage is bij tennis aanzienlijk hoger dan bij andere racketsporten (badminton 17%, tafeltennis 16%, squash 8%), maar lager dan bij veel teamsporten (veldvoetbal 69%, hockey 72%, volleybal 52%).

Tabel 3.1 Deelname van tennisbeoefenende Nederlanders aan training en/of competitie, 1979-2007, in procenten

	1979	1987	1999	2007
Deelname aan competitie en/of training	26	38	38	45

Bron: AVO-data SCP, bewerking Mulier Instituut.

De voorgaande gegevens betreffen alle tennissers, al dan niet aangesloten bij de tennisbond. De *KNLTB Ledenmonitor* geeft een beeld van de mate waarin leden van tennisverenigingen aan georganiseerde activiteiten deelnemen (Bakker, 2012). In 2013 speelde ruim negentig procent van de leden 's zomers ten minste maandelijks een keer vrij op de clubbanen. 's Winters is dit met ruim zeventig procent duidelijk minder. Aan de georganiseerde competitie, toernooien en lessen nam in de zomer bijna zeventig procent ten minste maandelijks deel, in de winter bleef dit beperkt tot ongeveer de helft van de leden. Een ruime meerderheid (61%) van de ondervraagde leden is zeer tevreden over het activiteitsaanbod bij de vereniging. Ongeveer vijftien procent is minder tevreden over de hoeveelheid en/of de kwaliteit van de georganiseerde activiteiten.

Bij het leren tennissen spelen groepslessen vaak een rol. In het eerste jaar dat men tenniste volgde ruim drie kwart (84%) van de ondervraagde leden een of meer groepslessen. Een kwart van de leden deed dit hoogstens één keer en 38 procent maar liefst meer dan tien keer. Vrouwen volgen vaker groepslessen dan mannen. Zo'n tien procent van de beginnende tennissers had meermaals (zes of meer) individuele lessen. Naast de lessen neemt het zelf oefenen om te leren tennissen een belangrijke plaats in. Ook dit deed meer dan de helft van de ondervraagden ten minste tien keer in hun eerste tennisjaar (Bakker, 2012).

Bijna drie kwart van de ondervraagden vindt dat de groepslessen hen wel enigszins hebben geholpen bij het bereiken van het huidige speelniveau. Vrouwen zijn hierover iets positiever dan mannen. Over individuele lessen is dit oordeel duidelijk minder positief: die hebben maar voor een derde van de deelnemers geholpen. De kwaliteit van de gevolgde lessen bij de vereniging vindt ruim de helft van de deelnemers goed (55%) en een derde voldoende (37%) (Bakker, 2012). Voor drie van de tien leden heeft de tennisleraar een positieve rol gespeeld bij het besluit te blijven tennissen. Bij twee derde heeft deze geen rol gespeeld. De positieve invloed kwam vooral voort uit de (extra) progressie waarvoor de tennisleraar/-leraren zorgde(n), de positieve benadering tijdens de lessen en de stimulans om aan wedstrijden deel te nemen.

Aanbieders van tennislessen: tennisverenigingen

Van oudsher kan tennis worden geleerd bij een tennisvereniging. Bij veel tennisverenigingen zijn daarvoor geschoolde tennisleraren aangesteld. De *KNLTB* hanteert als regel dat bij aangesloten verenigingen alleen tennisleraren met een geldige licentie les mogen geven.

Bij onderzoek onder de *KNLTB*-verenigingen in 2013 blijken verenigingen gemiddeld 2,3 trainers aan de slag te hebben, soms in dienst van de club, maar vaker als zelfstandige of ingeleend van een tennisschool of detacheringsbureau (zie ook paragraaf 3.3). Ongeveer een derde van de clubs heeft één tennisleraar, ongeveer een derde twee leraren en de overige drie of meer. Grote clubs met meer dan 500 leden hebben vaker drie of meer tennisleraren (68%) dan kleine clubs met ten hoogste 250 leden (8%). De helft van de kleine clubs zegt met één tennisleraar te werken.

Het aantal uren tennisles dat bij clubs wordt gegeven varieert enorm, maar bij bijna drie kwart van de clubs (73%) is dit hooguit dertig uur per week in de zomerperiode, en bij ruim een derde (38%) zelfs minder dan tien uur. In de winterperiode is het aantal gegeven lesuren nog iets kleiner (Bakker en Van der Poel, 2014c).

Voor zover bij de verenigingsbestuurders bekend, wordt bij twee op de vijf verenigingen les gegeven door een tennisleraar met een A-licentie en gebeurt dit bij 33 procent (ook) door een tennisleraar met een B-licentie. Maar een op de tien clubs heeft een tennisleraar met een C-licentie aan het werk. In paragraaf 3.3 volgt meer informatie over de verschillende diploma's die het aanvragen van een licentie mogelijk maken.

Tabel 3.2 Kwalificaties van actieve tennisleraren volgens bestuurders tennisverenigingen, in procenten (n=485)

	Tennisleraar met A-licentie	Tennisleraar met B-licentie	Tennisleraar met C-licentie	Geen licentie	Onbekend
Totaal	41	33	10	3	23
1 leraar	27	22	8	3	15
2 leraren	8	8	1		5
3 of meer leraren	6	3	1		3

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

Aanbieders van tennislessen: tennisscholen

Door veranderingen in de wetgeving rond uitzendarbeid werden eind jaren negentig de mogelijkheden om via een inleenrelatie arbeidskrachten in te huren sterk verruimd (Zwemmer, 2012). Binnen de tennissport zijn na 2000 verschillende tennisscholen gestart door opgeleide tennisleraren die door een vereniging kunnen worden ingehuurd. Aanvankelijk werd met de term tennisschool vooral bedoeld op een organisatie die met extra lessen getalenteerde tennissers op een hoger plan trachtte te brengen (Kruijer, 2007; www.toptennis.nl). Inmiddels noemen veel als zelfstandige werkende tennisleraren hun onderneming ook een tennisschool en opereren onder deze noemer verschillende typen bedrijven.

De laatste vijftien jaar is het aantal tennisscholen in Nederland flink toegenomen. De tennisleraar dient zich als tennisschool in te schrijven bij de Kamer van Koophandel. Kruijer komt in 2007 na een uitgebreide zoektocht tot een totaal van 240 tennisscholen (Kruijer, 2007). Voor zover was na te gaan (225 scholen) ging het daarbij in een derde van de gevallen om als zelfstandig ondernemer opererende leraren (zzp'ers) die zich tennisschool noemden. Ruim de helft (55%) betrof kleinere en grotere ondernemingen met personeel en een op de acht betrof op talent gerichte tennisscholen.

Per 1 augustus 2014 levert het Handelsregister 326 vestigingen onder de noemer tennisschool op (373 incl. uitgeschreven). De verdeling van deze scholen over de vijftien bestaande KNLTB-districten is niet evenredig. In de noordelijke districten en Overijssel zijn relatief weinig tennisscholen actief in vergelijking met districten in de overige regio's.

Tabel 3.3 Aantal actieve verenigingen en tennisscholen per KNLTB-district

	Tennisverenigingen	Tennisscholen
Noord-Holland Noord	130	37
IJmond	71	12
Den Haag	56	10
Rotterdam	136	24
Utrecht	143	32
Leiden	58	13
Drenthe	133	10
Groningen	*	11
Friesland	108	21
Overijssel	130	4
Gelderland	210	46
Centraal-Brabant	110	27
Oost-Brabant	123	9
West-Brabant	61	1
Zeeland	77	20
Limburg	150	24
Totaal	1.696	321

* Samengevoegd met Drenthe.

Bron: KNLTB infographic: tennisverenigingen in Nederland 2014/Tennisloods.nl.

Doelgroepen

De tennissport in de vorm zoals die bij de meeste mensen bekend is vormt de kernactiviteit van de KNLTB. Dit tennisaanbod sluit niet altijd aan bij de wensen en behoeften van bepaalde doelgroepen. Om meer mensen bekend te maken met de tennissport of langer aan tennis te laten deelnemen zijn er varianten ontstaan op het tennis in de meest 'pure' vorm. Met eenvoudige en/of kleine aanpassingen aan het originele tennisspel kunnen meer doelgroepen worden bediend.

Tabel 3.4 Overzicht van tennisaanbod voor specifieke doelgroepen

Vorm	Doelgroep	Doel	Website
Tenniskids	Jeugd vanaf vijf jaar	Kennismaken	www.tenniskids.nl
Schooltennis	Basisschoolkinderen	Kennismaken	www.knlbtschooltennis.nl/
Straatennis	Basisschoolkinderen	Kennismaken	www.iktennisopstraat.nl/
G-tennis	Mensen met een verstandelijke beperking	Deelnemen aan tennis	
Rolstoeltennis	Mensen met een lichamelijke beperking	Deelnemen aan tennis	
Bedrijfstennis	Medewerkers bedrijven	Kennismaken en inspelen op gezondheid en vitaliteit	www.centrecourt.nl/samenwerking-derde-partijen/bedrijven/
Beachtennis	Iedereen	Aansluiten op behoefte leden	www.centrecourt.nl/Centrecourt.nl-algemeen/nieuws/2014/09/nieuwe-applicatie-beachtennis/
Clubfit	Ouderen (vijftigplussers)	Kennismaken en inspelen op gezondheid en vitaliteit	www.centrecourt.nl/ledenwerving-en-ledenbehoud/ledenwerving/clubfit/

3.2 Opleidingen

De KNLTB hanteert als regel dat de tennislessen worden gegeven door gediplomeerde tennisleraren die in het bezit zijn van een geldige licentie. Verenigingen zijn dan ook verplicht hun lessen door leraren met een geldige KNLTB-licentie te laten verzorgen. De opleidingen tot tennisleraar worden door de bond aangeboden op verschillende niveaus, aansluitend bij de Kwalificatiestructuur Sport (KSS). Deze KSS is gebaseerd op en sluit dus aan bij het European Qualifications Framework zoals dat geldt voor alle vormen van onderwijs. Binnen deze kwalificatiestructuur worden vijf niveaus onderscheiden.

Jongeren spelen tennis tijdens de jubileumbijeenkomst voor het vijftienjarig bestaan van de Richard Krajicek Foundation.

Tabel 3.5 Opleidingsniveaus voor trainer-coaches binnen de Nederlandse Kwalificatiestructuur Sport (KSS) en daaraan gerelateerde KNLTB-opleidingen

Niveaus in KSS	Omschrijving volgens KSS	Opleidingsniveaus KNLTB
Trainer-coach 1 Assistent	De trainer-coach 1 biedt ondersteuning aan hoger gekwalificeerde trainer-coaches in de breedtesport bij het geven van trainingen en het begeleiden tijdens wedstrijden. De trainer-coach 1 is een vrijwilliger.	*
Trainer-coach 2 Begeleider	De trainer-coach 2 werkt doorgaans in de georganiseerde breedtesport bij sportverenigingen, sportbonden, sportscholen en commercieel sportaanbod. De trainer-coach 2 vervult een assisterende rol. Meestal is de trainer-coach 2 een vrijwilliger.	*
Trainer-coach 3 Trainer-coach	De trainer-coach 3 is werkzaam in de breedtesport (sportparticipatie). Het werkterrein van de trainer-coach 3 is een sportvereniging of (commerciële) sportorganisatie. De belangrijkste taak van de trainer-coach 3 is het geven van trainingen.	Tennisleraar 3 (A**)
Trainer-coach 4 Hoofdtrainer, talentcoach	De trainer-coach 4 is werkzaam met getalenteerde, geselecteerde sporters op niveau subtop. Het werkterrein kan een (top)vereniging of een (afdeling van een) sportbond, commerciële of andersoortige sportorganisatie zijn.	Tennistrainer 4 (B**)
Trainer-coach 5 TopCoach5, (Assistent-) bondscoach	De trainer-coach 5 is werkzaam in de topsport. Dit kan zijn bij een topsportvereniging, een sportbond of een professionele sportploeg, of als privétrainer. Voor zowel de trainer-coach 5 als de sporters vormt sport de primaire tijdsbesteding.	Tenniscoach C

* Hiervoor heeft de KNLTB geen opleiding, omdat de bond het tennisleraarschap als beroep ziet.

** Niveau in de oude diplomabenoaming.

Op dit moment verzorgt de bond opleidingen tot Tennisleraar KSS niveau 3 (voorheen tennisleraar A) en TennisTrainer niveau 4 (voorheen tennisleraar B). De bond kent ook een opleiding Tenniscoach C. Aanvullend op deze opleidingen kunnen trainers applicaties volgen, bijvoorbeeld voor rolstoeltennis, en workshops zoals voor jeugdtennis (Tenniskids). De opleiding tot tennisleraar kan ook worden gevolgd binnen mbo- en hbo-opleidingen gericht op sport en bewegen. Op mbo-scholen (ROC met CIOs of opleiding Sport en Bewegen) kan zowel de niveau 3- als de niveau 4-kwalificatie worden behaald via een differentiatie- respectievelijk specialisatiestroom. Studenten Lichamelijke Oefening binnen het hbo kunnen na een differentiatie cursus een niveau 3-kwalificatie behalen waarmee ze de A-licentie mogen aanvragen. De KNLTB beschouwt zijn opleidingen als beroepsopleidingen. De tennisleraar 3-opleiding (voorheen A) neemt een jaar tijd in beslag en kost in 2014 2.575 euro voor cursuskosten. De tennistrainer 4-opleiding (voorheen B) kost in 2014 1.950 euro.

De opleidingen tot tennisleraar zijn de afgelopen jaren fors veranderd. De Kwalificatiestructuur Sport (KSS) vormt een landelijk format waardoor alle leraren en trainers die voor verschillende sporten worden opgeleid aan vergelijkbare competenties voldoen. Natuurlijk houdt dit niet in dat een hockey- of zwemleraar ook zomaar tennisles kan geven, maar de achterlig-

gende competenties (bijvoorbeeld: 'Vakdeskundigheid toepassen', 'Begeleiden', 'Plannen en Organiseren') komen in alle sporten terug.

Omdat binnen de tennissport sprake is van beroepskrachten en van doelgroepen met uiteenlopende leeftijden en verschillende motieven, is de opleiding tot Tennisleraar KSS niveau 3 (A-licentie) uitgebreider dan bij veel andere sporten. Om te kunnen slagen voor het diploma Tennisleraar 3 moet de kandidaat aantonen les te kunnen geven aan zowel jonge jeugd (Tenniskids), pubers, volwassenen als 'seniorplussers'. Voor elk van deze doelgroepen doet men een Proeve van Bekwaamheid (PVB). Daarnaast doet men ook een PVB in individueel lesgeven, 'het organiseren van een activiteit' en het 'aansturen van vrijwillig kader'. De opleiding omvat veel praktisch gerichte opdrachten die in kleine groepjes en soms alleen gedaan worden. De nieuwe opleidingen kennen ook een meer flexibele uitstroombemogelijkheid voor snellere en tragere cursisten.

Het inschrijven voor de opleidingen wordt eind oktober van ieder jaar opengesteld via 'Mijn-KNLTB' -> Mijn Tennis -> Opleidingen -> Inschrijven testdag. De testdagen zijn vervolgens eind april/begin mei. De opleidingen starten altijd eind september en goede cursisten kunnen al na zeven maanden het diploma op zak hebben.

Omdat tien jaar terug bij de leden een tekort aan beschikbare tennisleraren werd geconstateerd, heeft de KNLTB in de jaren 2004-2008 het opleidingsaanbod vergroot. Ook werden door verruiming van het aantal mbo- en hbo-sportopleidingen de opleidingsmogelijkheden uitgebreid. De promotie werd geïntensiveerd en er werd getracht het verloop onder tennisleraren te verminderen (KNLTB, 2003). Al in 2008 constateerde de KNLTB in zijn meerjarenplan een duidelijke afname van het tekort.¹ Uit de laatste *Verenigingsmonitor* onder leden (Bakker en Van der Poel, 2014c) blijkt dat het tekort is ingelopen en niet meer wordt gemeld.

Tabel 3.6 Aantallen opgeleide tennisleraren naar kwalificatieniveau en verstrekte licenties in 2003, 2009, 2010 en 2013

	Tennisleraar A/KSS3 KNLTB	A CIOS/ALO	Tennistrainer B/KSS4 KNLTB	B CIOS/ALO	C	Licenties verstrekt op peildatum (01.05)	Totaal aantal gediplomeerde personen
2003	77	5	12	23	-		
2009	102	82	23	19	-	2.785	
2010	35	79	21	17	15	2.921	
2013	81	nb	8	nb	-	3.280	6.978

Bron: KNLTB Jaarverslagen 2003, 2009, 2010, 2013

Niet alle opgeleide tennisleraren blijven na hun opleiding actief lesgeven. In tabel 3.7 zijn de aantallen door de KNLTB gediplomeerden voor de verschillende diploma's tot 2014 weergegeven en het aantal leraren aan wie een licentie is verstrekt. Van de laatsten mag worden

aangenomen dat ze ook feitelijk actief lesgeven. Duidelijk is dat bij de tennisleraren A zeker de helft niet meer actief is; bij de tenniscoaches C is dit maar bij een kwart het geval.

Tabel 3.7 Totaal aantal personen in het bezit van een KNLTB-diploma tennisleraar A, B en C en aantal uitgegeven licenties begin 2014

	Tennisleraar A	TL B	TL C
Gediplomeerden	4.528	2.130	201
Licenties 2013/14	2.027	1.100	150
% gelicentieerden	45	52	74

Bron: KNLTB afdeling beroepsopleidingen.

De verschillen tussen de opleidingsniveaus kunnen erop duiden dat tennisleraren met een A-diploma na de opleiding vaker een tijdelijke functie vervullen (als bijverdienste en/of tijdens de studie). Tennisleraren die een vervolgopleiding doen lijken een meer langetermijnkeuze te maken en blijven langer in het beroep actief.

Permanente Ontwikkeling voor tennisleraren

De ontwikkeling van kennis heeft een enorm tempo gekregen. Bijblijven op alle gebieden is onmogelijk, maar in het eigen vakgebied zou dat wel moeten gebeuren. Binnen vele beroepen is Permanente Educatie (PE) verplicht.² Ook de tennisser heeft in de ogen van de KNLTB recht op een goede tennisleraar die op de hoogte is van recente ontwikkelingen en die in zijn functie optimaal functioneert. Op tennisgebied zijn er ook vele veranderingen en andere inzichten gekomen. Het tennisspel heeft nog (vrijwel) dezelfde regels en toch veranderen (top)spelers het spel met andere oplossingen. Innovaties bij rackets, ballen en de ondergrond maken het mogelijk dat er meer of juist minder gedaan kan worden in tactische of technische zin en creatieve spelers introduceren vernieuwingen waardoor het spel zich verder ontwikkelt.

Ook andere ontwikkelingen zijn van belang. De toegenomen kennis over de individualiteit van mensen heeft geleid tot andere inzichten op het gebied van het motorisch leren en communicatie, verschillende leerstrategieën, het brein, mentale componenten en persoonlijkheid. Voor de KNLTB ontwikkelt een PO-projectgroep een programma voor Permanente Ontwikkeling. De groep, die bestaat uit vertegenwoordigers van de Vereniging van Nederlandse Tennisleraren, het Bondsbestuur, de technische staf en een externe ervaringsdeskundige, werkt aan een breed plan voor PO. Relevante onderwerpen worden verzameld en onderverdeeld in drie groepen: tennisspecifiek, sportgeneriek en persoonlijke ontwikkeling. De KNLTB zal bij de uitvoering externe deskundigen inschakelen, zodat sprake kan zijn van 'voor ieder wat wils'.

3.3 Tennisleraar als beroep

Het beroep van tennisleraar kent een lange geschiedenis. Tennis is van oorsprong een Frans kaartspel, *jeu de paume* genaamd (zie ook hoofdstuk 1). De Engelse elite paste eind negentiende eeuw de regels aan en veranderde de naam in *lawn tennis*. In de grotere tuinen van landhuizen en villa's speelden lieden uit de hogere kringen hun partijen. Om zich verder te bekwamen in het tennisspel namen de leden van de gegoede burgerij lessen van buitenlandse trainers, waarbij ballenjongens werden ingehuurd om de tennisballen voor hen op te rapen. Van lieverlee gingen deze ballenjongens ook aanwijzingen geven en ballen aanspelen. Zo ontstond het vak van oefenmeester. "Ballenjongens – doorgaans uit milieus afkomstig die zich niet tot het ledenpotentieel van de clubs konden rekenen – sloegen later soms de weg van een professionele sportcarrière in: ze werden trainers."³ (Dahles, 1991, p. 10)

Deze ballenjongens met visie, de eerste Nederlandse tennisleraren, richtten op 4 maart 1929 de B.T.O.N. (Bond Tennis Oefenmeesters Nederland) op. Deze vereniging is daarmee de oudste sportvakorganisatie in Nederland. Een ieder die tennisoefenmeester wilde worden moest een examen afleggen. In 1941 veranderde de naam in V.O.S.N. (Vereniging van Oefenmeesters en Spelleiders Nederland). In 1944 kreeg de organisatie haar huidige naam: Vereniging van Nederlandse Tennisleraren, VNT (Van Erp, 2009).

In 1960 verscheen er een eerste uitgave van het vakblad *De tennisleraar*. In 1968 werd de licentieregeling ingevoerd en in 1970 werd een cursus klassikaal lesgeven gestart. Vanaf 1981 werden Nationale Studiedagen georganiseerd door de VNT. In 1983 werd de rechtsbijstand in het pakket van de VNT opgenomen.

In artikel 2 van de statuten van de B.T.O.N. stond: "Het doel der vereniging is een band te vormen tussen alle in Nederland op grond van de daarvoor gegeven en te geven regelingen van de Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB) bevoegd verklaarde leerkrachten in tennisspel, hun belangen zoveel mogelijk te behartigen en het tennisondericht op een zo hoog mogelijk peil te brengen." Dit doel geldt nog steeds (directeur VNT, Tennis & Coach, februari 2009, geciteerd in Van Erp, 2009).

De VNT in haar huidige vorm is een vereniging van en voor tennisleraren. De concrete doelstellingen van de VNT zijn: deskundigheidsbevordering door het verhogen van het niveau en de kwaliteit door bij- en nascholing; het versterken en bewaken van de maatschappelijke positie van de tennisleraar door beroepsbescherming met een licentiesysteem en bestrijding van beunhazerij; het imago van de tennisleraar verhogen en uitdragen door een actief pr-beleid; en ondersteunende dienstverlening aan de tennisleraar door financiële adviezen, werkbemiddeling, een collectief verzekeringspakket en verlening van rechtsbijstand. In januari 2009 zijn 793 personen lid van de vereniging. Om lid te kunnen worden stelt de VNT momenteel als enige vereiste het in het bezit zijn van een geldige licentie.

Werken als tennisleraar

Hoeveel personen momenteel in Nederland als tennisleraar werkzaam zijn is niet exact bekend. Uit het aantal in 2013 verstrekte licenties, ruim 3.300, kunnen we afleiden dat het om enkele duizenden personen gaat.

Werken als tennisleraar bij een tennisvereniging of sportorganisatie kan op verschillende manieren. De tennisleraar kan in loondienst treden bij de vereniging/organisatie en werkzaamheden verrichten op basis van een arbeidsovereenkomst. Ook kan de tennisleraar als zelfstandige werkzaamheden voor een vereniging/organisatie verrichten op basis van een overeenkomst van opdracht. Ook de combinatie van arbeidsrelaties komt voor: een tennisleraar werkt bij één vereniging een aantal uren in loondienst en daarnaast een aantal uren als zelfstandige. Een andere mogelijkheid waarvan veel gebruik wordt gemaakt is dat de tennisleraar werkt via een inleenovereenkomst van de vereniging met een sportdetacheringsbureau of sportservicebureau.

Bij een kleinschalige enquête in 2007 onder tennisleraren aangesloten bij de VNT (Kruijer, 2007) bleek dat 24 procent daarvan in loondienst was bij een vereniging, zestien procent bij een tennischool en bijna de helft (48%) werkzaam was als zelfstandige, 37 procent zonder personeel (zzp'er). Nog geen tien procent van de leraren werkte gedetacheerd. Drie van de vijf ondervraagde tennisleraren werkten parttime. Tegenwoordig blijkt het aandeel verenigingen dat met leraren in loondienst werkt teruggelopen tot dertien procent. Ongeveer de helft van de verenigingen geeft aan dat leraren bij hen als zelfstandige aan de slag zijn. Ook werkt bijna de helft van de clubs met gedetacheerde leraren. Bij de helft van de verenigingen die werken met een zelfstandig ondernemer of met een gedetacheerde kracht betreft het één tennisleraar.

Tabel 3.8 Arbeidsrelaties met actieve tennisleraren volgens bestuurders tennisverenigingen in 2013 (n=485)

	Zelfstandig ondernemer	In loondienst	Gedetacheerd
Arbeidsrelatie bij club aanwezig	51	13	48
1 leraar	26	7	24
2 leraren	9	2	7
3 of meer leraren	6	4	8
Tennischool aantal onbekend	10		9

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

De achtergrond van deze ontwikkeling moet zowel worden gezocht in de veranderde uitzendwetgeving, die de mogelijkheden tot detachering heeft verruimd, als bij de verenigingen, die liever af willen van de administratieve lasten en de risico's verbonden aan een arbeidscontract. Bovendien hechten tennisleraren aan continuïteit in werk en inkomen, die bij een

vereniging niet altijd geregeld is. De belangrijkste risico's en voordelen van de drie vormen van arbeidsrelatie zijn weergegeven in tabel 3.9.

Tabel 3.9 De belangrijkste voordelen en nadelen van verschillende arbeidsrelaties tussen tennisverenigingen en tennisleraren

Arbeitsrelatie	Is er een (fictieve) arbeidsovereenkomst?	Wie betaalt loonheffing?	Hoe kan relatie worden beëindigd?	Welke zeggenschap heeft de vereniging?
Loondienst bij de vereniging	Arbeidsovereenkomst met de club	Loonheffing, etc. over inkomsten leraar bij de club	Ontslagprocedure met de leraar	Gezagsverhouding. Uitvoering taken in onderling overleg
Zelfstandig werkend tennisleraar	Mogelijk, afhankelijk beslissing Belastingdienst/UWV	Soms club, afhankelijk beslissing Belastingdienst/UWV	Afhankelijk beslissing Belastingdienst/ UWV	Niet, opdracht schept het kader. Gezagsverhouding ontbreekt.
Tennisleraar ingeleend via een detachingsbureau of Sport(Kader)service	Leraar in dienst bij detachingsbureau	Detachingsbureau	Risico bij detachingsbureau	Indirecte zeggenschap van club via het detachingsbureau als werkgever

Bron: Sportkaderservices.nl.

In het voorgaande zagen we al dat veel zelfstandig werkende tennisleraren dit tegenwoordig doen onder de noemer van een tennisschool die op basis van een overeenkomst van opdracht bij een tennisvereniging actief is. De overeenkomst van opdracht stelt een aantal voorwaarden aan de arbeidsrelatie en is daardoor niet helemaal zonder risico's voor een vereniging. Zo heeft een als tennisschool opererende tennisleraar vaak een eigen visie op tennisinstructie of op talentontwikkeling. Als die sterk blijkt te verschillen van die van de club kan dit tot discussie leiden en tot gezagsuitoefening vanuit de vereniging.

Ondanks schriftelijke overeenkomst van opdracht kan de Belastingdienst of het UWV op basis van feitelijke omstandigheden toch stellen dat er sprake is van een dienstbetrekking. Daarbij wordt gekeken naar de omvang van het contract, beloning en gezagsverhouding. Wanneer voor de duur van minimaal een maand op doorgaans twee dagen per week persoonlijke arbeid wordt verricht tegen een beloning van meer dan twee vijfde van het wettelijk minimumloon en de vereniging gezag uitoefent over de uitvoering, kan een fictieve dienstbetrekking worden geconstateerd. De vereniging loopt dan kans op een naheffing en boete van fiscus en/of UWV. Dit risico kan worden verkleind door het zelfstandig ondernemerschap zeker te stellen, door de tennisleraar vooraf een VAR-winst uit onderneming te laten overleggen.

Ten opzichte van werken met een zelfstandig ondernemer verschilt een detachingsconstructie op een aantal punten. De tennisschool kan bepaalde werkzaamheden uitbesteden aan het detachingsbureau, zoals de verloning van aanwezig personeel en de personeelsadministratie

die daarbij komt kijken. Ook zijn de arbeidsvoorwaarden bij een detacheringsbureau of sport-service soms beter (ziekte en vervanging, pensioen, cao). Een detacheringsbureau kan op die manier de vereniging ontlasten en toch aansluiten op de wensen van de vereniging, door een tennisleraar te detacheren die de visie van de club draagt. De club blijft dus het beleid bepalen en de trainer voert dat beleid uit.

Op het terrein van de detachering of uitlening hebben verschillende provinciale sportservices (Noord-Holland, Noord-Brabant, Gelderland, Groningen) in Nederland al een zeer lange ervaring. Inmiddels zijn daarnaast specifieke tennisdetacheringsbureaus actief, zoals Sportivity Service, Wits, CV Sport, SportKaderServices, Stand Bye, Extension, Sport Events en KiCK.

3.4 Kwaliteitsbewaking

De KNLTB bevordert langs verschillende wegen de kwaliteit van de tennislessen. Enerzijds gebeurt dit door de verdere ontwikkeling en bewaking van opleidingen en applicaties voor tennisleraren. Daarvoor is binnen de KNLTB een speciale afdeling beroepsopleidingen actief. Door middel van de scholing van docenten, ontwikkeling van goed cursusmateriaal en het bewaken van de uitvoering van cursussen zelf borgt de bond de opleidingen, zowel de opleidingen verzorgd door de KNLTB zelf als die bij mbo- en hbo-sportopleidingen (CIOS, ROC Sport en Bewegen (S&B), ALO). De KNLTB heeft met tien S&B-opleidingen een convenant betreffende het erkennen van de opleidingen voor tennisleraar. Om te bevorderen dat bij verenigingen zo veel mogelijk wordt gewerkt met opgeleide trainers kent de bond een licentieverplichting voor bij clubs actieve tennisleraren.

Vanuit de bond worden daarnaast initiatieven genomen om de manier waarop de tennisverenigingen met de bij hen actieve leraren omgaan te verbeteren. Er is veel materiaal beschikbaar over de arbeidsrelaties met leraren en de manier waarop die bij het reilen en zeilen van de club kunnen worden betrokken. De tennisleraar wordt beschouwd als een permanent aanwezige spil op de vereniging. Momenteel zet 37 procent van de verenigingen tennisleraren in voor het uitvoeren van commissie- en bestuurlijke taken. Elf procent wil dit in de toekomst gaan doen (Bakker en Van der Poel, 2014c). Op die manier moet de club hun expertise maximaal benutten en kan ook onnodig verloop van leraren worden tegengegaan.

Bij de kwaliteitsbevordering werkt de bond samen met andere sportbonden in de Academie voor Sportkader (ASK), met mbo- en hbo-opleidingen en met de VNT. Op gezamenlijk initiatief van de KNLTB en de VNT wordt sinds 2006 de verkiezing Verenigingsleraar van het Jaar gehouden. Spelers, commissieleden, tennisscholen en collega's kunnen, via het bestuur van de vereniging waar de persoon lesgeeft, hun leraar voordragen. Met de inschrijving voor de verkiezing geeft de vereniging de leraar erkenning voor de kwaliteit van zijn lessen en trainingen en de wijze waarop hij binnen de vereniging als persoon functioneert. Naast de eervolle titel maken de tennisleraar en de vereniging kans op mooie prijzen.

Nederland beschikt over kwalitatief hoogwaardige trainers. Er worden dan ook tennisleraren uit de privésector ingeschakeld bij het opleiden van spelers die behoren tot de selecties van de Bondsjeugdopleiding en Jong Oranje. Hierdoor kan individueel maatwerk worden geleverd en wordt een hoge efficiëntie en kwaliteit gegarandeerd. Er is een goede relatie tussen de KNLTB en de verschillende tennisscholen en -instituten actief in de privésector. De bond houdt een overzicht bij van tennisleraren die werken met spelers behorend tot de selecties van de KNLTB Bondsjeugdopleiding, Jong Oranje, het laatbloeiërstraject, het Davis Cup-team of het Fed Cup-team. Met deze leraren wordt structureel overleg gepleegd over zaken als trainingsinhoud, voortgangsrapportage per speler, wedstrijdresultaten en programma's. De aanwezige kennis wordt wederzijds overgedragen.

3.5 Groeien naar de top

Een talentvolle tennisspeler heeft in een vroeg stadium een goede tennisopleiding nodig om uit te kunnen groeien tot een toptennisser. De KNLTB is tot de conclusie gekomen dat het "huidige stelsel van opleidingen niet meer van deze tijd" is, en modernisering broodnodig is. Daarbij is de ambitie groot: Nederland moet gaan behoren tot de top tien van tennislanden. Om dat te bereiken is een mentaliteitsverandering nodig en moet er een einde komen aan de 'kinnesinne en jaloezie in tennisland', en volop worden ingezet op een vruchtbare samenwerking tussen verenigingen, tennisscholen en de tennisbond (Visbeen en Kok, 2014).

De oude structuur van de Bondsjeugdopleiding geldt tot 2016, maar in 2015 moet al de overgang gemaakt worden naar een nieuwe structuur, waarbij de tennisbond de regie van de opleiding in handen houdt, maar de tennisscholen een belangrijke rol krijgen in de uitvoering. We gaan in deze paragraaf eerst in op de huidige stand van zaken, waarbij we tennis afzetten tegen de situatie bij andere sporten. Daarna gaan we in op de wijzigingen in de opleidingsstructuur die de KNLTB voorstaat.

Talentprofielen

In Nederland zijn door NOC*NSF in samenwerking met sportbonden topsport- en talentprofielen ontwikkeld om een overzicht te krijgen van alle topsporters en sporttalenten. De profielen zijn ingedeeld op basis van leeftijd, sportprestaties en het te volgen programma. Topsporters binnen de profielen krijgen de status A, B of HP en sporttalenten krijgen de status internationaal talent (IT), nationaal talent (NT) of belofte. Ruim vijftig sportbonden hebben deze algemene profielen vertaald in sportspecifieke profielen. In het tennisseizoen 2013/2014 kende de KNLTB aan elf spelers een topsportstatus toe en aan 451 een talentstatus (tabel 3.10). Dat is 7,4 procent van het totaal aantal topsporters en sporttalenten in Nederland.

Tabel 3.10 Aantal tennisspelers met een officiële topsport- of talentstatus in de Bondsjeugdopleiding en Jong Oranje (inclusief rolstoeltennis)

		Aantal tennisspelers met een topsport- of talentstatus	Percentage van het totaal aantal topsporters en sporttalenten	Totaal aantal topsporters en sporttalenten
Topsportstatus	A	9	1,7%	539
	B	3	1,3%	230
	HP	0	0,0%	22
Talentstatus	IT-status	8	1,0%	785
	NT-status	93	7,5%	1.247
	Beloftestatus	339	10,2%	3.311
Totaal		451	7,4%	6.134

Bron: Talentmonitorsysteem per augustus 2014 (NOC*NSF), bewerking Mulier Instituut.

De afgelopen jaren is het rolstoeltennis steeds meer geïntegreerd in het reguliere tennis. Ook de topspelers in het rolstoeltennis kunnen daarom gebruikmaken van alle trainingsfaciliteiten van de KNLTB. In 2014 hebben dertig rolstoeltennissers een officiële topsport- of talentstatus van de KNLTB.

Toptennis en onderwijs

Er zijn dertig Topsport Talentscholen in Nederland. Deze scholen kunnen sporttalenten ondersteunen doordat zij officieel mogen afwijken van voorschriften met betrekking tot de onderwijstijd. Dit mogen deze scholen alleen doen voor sporttalenten die van hun sportbond een officiële talentstatus hebben gekregen. De tennistalenten die het predicaat LOOT ontvangen van de KNLTB krijgen daarmee automatisch een officiële talentstatus. Met deze status kunnen zij op een Topsport Talentschool speciale voorzieningen krijgen om hun school- en trainingsprogramma goed op elkaar af te stemmen.

In het schooljaar 2012/2013 volgden in totaal 3.057 sporttalenten onderwijs op een Topsport Talentschool. Uit gegevens van NOC*NSF blijkt dat er datzelfde schooljaar in totaal 6.417 sporttalenten tot en met achttien jaar waren met een officiële talentstatus. Dat betekent dat ongeveer 48 procent van de sporttalenten in 2012 onderwijs volgde op een Topsport Talentschool (tabel 3.11).

Tabel 3.11 Aantal sporttalenten in Nederland tot en met achttien jaar met een officiële talentstatus (op een Topsport Talentschool)

Totaal aantal sporttalenten t/m achttien jaar	6.417
Totaal aantal sporttalenten op Topsport Talentschool	3.057
Percentage sporttalenten dat onderwijs volgt op Topsport Talentschool	48%

Bron: Stichting LOOT en Talentmonitorsysteem per november 2012 (NOC*NSF), bewerking Mulier Instituut.

51 procent van de tennistalenten volgde in 2012 onderwijs op een Topsport Talentschool. Samen met de sporten voetbal en basketbal waren tennistalenten goed vertegenwoordigd op Topsport Talentscholen. Voetbal heeft verreweg de meeste sporttalenten die onderwijs volgen op een Topsport Talentschool, zowel absoluut als relatief (zie tabel 3.12). Daarbij moet worden opgemerkt dat veel van de Regionale Jeugdopleidingen van de betaaldvoetbalorganisaties een samenwerkingsverband hebben met een nabijgelegen Topsport Talentschool.

Tabel 3.12 Top vijf sporten met meeste sporttalenten op Topsport Talentscholen in schooljaar 2012/2013, in aantallen en percentage van het totale aantal sporttalenten in deze sport met een officiële talentstatus

Sport	Aantal sporttalenten op Topsport Talentscholen	Percentage sporttalenten op Topsport Talentscholen
Voetbal*	1.188	84%
Basketbal	310	79%
Tennis	224	51%
Volleybal	177	57%
Handbal	139	51%

* Inclusief zaalvoetbal mannen en vrouwen, exclusief veldvoetbal voor vrouwen.

Bron: Stichting LOOT en Talentmonitorsysteem per november 2012 (NOC*NSF), bewerking Mulier Instituut.

Modernisering van Bondsjeugdopleiding

De KNLTB benadrukt dat talentscouting en talentontwikkeling een mix van maatregelen vergt, variërend van het benutten van langzamere ondergronden als gravel, het opleidingsniveau van de tennisleraars tot afstemming op het onderwijs en de thuissituatie, et cetera. Op weg naar de nieuwe inrichting van het talentontwikkelingssysteem worden 2014 en 2015 als overgangsjaren bestempeld en zijn diverse verandertrajecten al in gang gezet (Visbeen en Kok, 2014).

Een van de speerpunten is om de zoektocht naar nieuwe tennistalenten te intensiveren. Door meer evenementen te organiseren voor de jongste leeftijdscategorieën (8 t/m 12 jaar) en het wedstrijdaanbod verder te verbeteren ontstaan meer momenten voor talentherkenning. Ook worden de mogelijkheden om deel te nemen aan deze evenementen breder onder de aandacht gebracht. Verenigingen en tennistrainers kunnen hun jeugd stimuleren om deel te nemen aan deze tennisactiviteiten.

Een ander speerpunt is de samenwerking met de ruim 300 tennisscholen die er in het land bestaan. Wanneer tennisscholen aan bepaalde eisen voldoen worden ze door de KNLTB gecertificeerd. De gecertificeerde scholen maken deel uit van een 'landelijk tennisnetwerk' van kleine en grote scholen en de tennisbond, waardoor talenten kunnen doorstromen van de kleine regionale scholen naar enkele grote tennisacademies. De grootste talenten kunnen een tot twee keer per week trainen in het High Performance Centre in Almere.

3.6 Tot slot

De KNLTB spant zich al decennia in om zo veel mogelijk Nederlanders kennis te laten maken met tennis en zo goed mogelijk tennis te leren spelen. Dit leren tennissen vindt bij tennisverenigingen plaats, maar daarnaast zijn er ook andere verbanden en plaatsen waar tennis kan worden geleerd. Met name de ontwikkeling van tennisscholen heeft de laatste jaren een grote vlucht genomen.

De kwaliteit van de tennislessen wordt door de KNLTB vooral geborgd via de opleiding van tennisleraren. Voor tennisclubs is het inzetten van gelicentieerde leraren een verplichting. Door de ontwikkeling van een beleid voor permanente educatie zet de tennisbond in op voortdurende kennisvergroting bij de actieve tennisleraren.

De opleiding tot tennisleraar wordt gezien als een beroepsopleiding en de KNLTB ondersteunt verenigingen bij het vervullen van hun werkgeversrol in samenwerking met de VNT. De laatste jaren geven veel tennisleraren er echter de voorkeur aan te werken vanuit een positie als zzp'er of in dienst van een tennisschool of detacheringsbureau. Door veranderende regelgeving zijn de mogelijkheden daartoe ook sterk verruimd.

Directeur sportief van de KNLTB Jan Siemerink heeft een forse ambitie geformuleerd: Nederland moet gaan behoren tot de top tien van tennislanden in prestatief opzicht. Daarvoor moet er een en ander veranderen in het scouten, opleiden en begeleiden van talenten. In 2014 zijn de eerste contouren zichtbaar geworden van de nieuwe opleidingsstructuur, de komende jaren zal duidelijk moeten worden of de nieuwe aanpak leidt tot meer Nederlandse successen in het internationale toptennis.

Noten

1. Uit de enquête die eind 2007 onder tennisverenigingen is uitgezet blijkt dat het tekort aan tenniseraren grotendeels is weggewerkt. Dit is het resultaat van het ingezette beleid, waarin naast het aanbieden van cursussen door de KNLTB ook de opleidingsmogelijkheden via het CIOS, de ALO en S&B-opleidingen geleidelijk verder werden uitgebreid. De KNLTB bewaakte hierbij de inhoud en de kwaliteit (KNLTB, 2008).
2. In het Engels wordt gesproken van *continuous professional development* (CPD, doorgaande professionele vorming).
3. "Deze trainers lieten zich voor hun inspanningen voor het recreatietennis betalen. Aan amateurwedstrijden mochten zij echter niet deelnemen." (Dahles, 1997, p. 10)

Richard Krajicek geeft tennises tijdens de start van de inschrijvingen voor de Koningsspelen op zijn oude basisschool, de Vlieten in De Lier.

GLTB Groningen

De start

De Groninger Lawn Tennis Bond (GLTB) vierde in 2013 zijn honderdjarig bestaan. In 1913 werd GLTB opgericht door tennissers die een club wilden met een exclusief karakter. GLTB is daarmee de oudste club van Groningen. Met 119 leden in het oprichtingsjaar werd GLTB als eerste noordelijke club lid van de Nederlandse Lawn Tennis Bond. 'De Bond' stond bekend als een keurige vereniging, waar afkomst en tenniscapaciteiten een grote rol speelden bij de vraag of je lid mocht worden. In 1977 werd de ballotagecommissie formeel afgeschaft. Het elitaire karakter van de club heeft bij GLTB inmiddels plaatsgemaakt voor gezelligheid.

Met buren Cream Crackers op tennispark Vorenkamp

Op dit moment zijn op tennispark Vorenkamp 14 van de 21 gravelbanen eigendom van GLTB. Sinds 2013 zijn al deze banen verlicht. De overige zeven banen zijn van de buren van Cream Crackers. De Loggia, het historische houten gebouwtje dat sinds de oprichting dienstdeed als kleedkamer en kantine, is de plek waar tegenwoordig de deelnemers aan de toss zich verzamelen. In de nabijgelegen Pagode kunnen de leden bij de groundsman terecht voor rackets, tennisballen, kleding, spanningen en tennisschoenen.

Tennispark Vorenkamp heeft een prachtige en unieke ligging. Uit een enquête onder de ruim 1.200 leden bleek de locatie van het park een van de belangrijkste redenen om lid te zijn van GLTB (36,6%). Daarnaast bleek dat het favoriete drankje van de GLTB'er een flesje bier is, dat bijna de helft van de GLTB-leden gemiddeld twee keer per week tennist en dat baan 18, het officiële centre court, onder de leden de favoriete baan is. De mooiste conclusie? Bijna tien procent van de leden gaf toe soms weleens een bal uit te geven als dat zo uitkomt.

Prestatietennis

Om de topclubs uit de rest van Nederland bij te kunnen benen trok GLTB in de jaren dertig trainers uit het westen van het land aan en werden toernooien met sterke Nederlandse spelers georganiseerd. Tot de dag van vandaag is met name de GLTB Open een begrip op de toernooikalender. Na de Tweede Wereldoorlog zorgde het eerste team van de Groningse club voor een doorbraak door liefst zes klassen te promoveren tot de hoofdklasse B. Trudy Groenman, die in 1960 als zestienjarige debuteerde in het eerste team van GLTB, werd in 1964 Nederlands kampioen en bereikte twee jaar later de kwartfinale op Wimbledon. In 1988, toen GLTB 75 jaar bestond, werd een demonstratiewedstrijd gespeeld tussen Nederlands beste tennisser Tom Okker en Ilie Năstase, oud-nummer één van de wereld. Speciaal voor dit evenement werd op Vorenkamp een centre court gebouwd dat plaats bood aan 800 toeschouwers. De twee oud-toptennissers gaven na hun wedstrijd ook nog een clinic.

Recreatietennis

Naast prestatief tennis is er bij GLTB ook volop aandacht voor de meer recreatieve tennissers. Met het organiseren van kennismakingsochtenden, gezelligheidswedstrijden, recreatiecompetitie, tossdagen, feestavonden en toernooien voor alle niveaus, van jong tot oud, wordt dat op de Groningse vereniging regelmatig onderstreept.

Gezelligheid in het Theehuis

Het Theehuis, de kantine, symboliseert de gezelligheid van de vereniging het beste. Het Theehuis wordt sinds 1997 in eigen beheer geëxploiteerd door een barcommissie, bestaande uit leden van zowel GLTB als Cream Crackers. Naast vrijwilligers zijn enkele vaste betaalde medewerkers in dienst van het Theehuis. In 2007 is het Theehuis verbouwd. Er is nu een groot, deels overdekt terras. Met vrijwilligers van beide clubs achter de bar willen zij niet alleen hun eigen identiteit laten zien, maar tevens de prijzen van de consumpties redelijk houden en proberen om winst voor de verenigingen uit de baromzet te realiseren.

- jaar van oprichting: 1913
- aantal leden: 1.007 seniorleden, 220 juniorleden, 1 erelid
- contributie voor seniorleden: 161 euro
- contributie voor juniorleden: 98 euro
- lengte tenniseizoen: 1 april tot 1 december, afhankelijk van het weer
- aantal teams in KNLTB-competities: 56
- aantal banen en baansort(en): 14 gravelbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 1,60 euro
- website: www.gltb.nl

4

Gezondheids- aspecten van tennis

» Dorine Collard

» Babette Pluim (KNLTB)

Sport en bewegen hebben een positief effect op de gezondheid. Door regelmatig aan sport deel te nemen, en daarmee fysiek actief te zijn, is de kans op verschillende gezondheidsgerelateerde ziekten lager. Onderzoek laat zien dat mensen die regelmatig fysiek actief zijn een kleinere kans hebben op hart- en vaatziekten, diabetes, hoge bloeddruk, dikkedarmkanker, borstkanker en depressie (WHO, 2010).

Maar hoeveel moet je bewegen om gezondheidswinst te behalen? In Nederland is de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB) opgesteld. Deze norm definieert het minimale niveau van bewegen dat nodig is om gezondheidswinst te behalen (Kemper et al., 2000). Jeugd onder de achttien jaar moet volgens de norm dagelijks één uur matig tot intensief lichamelijk actief zijn, waarbij de activiteiten minimaal twee maal per week gericht zijn op het verbeteren of handhaven van lichamelijke fitheid (kracht, lenigheid en coördinatie). Volwassenen dienen dagelijks minstens een halfuur matig intensief lichamelijk actief te zijn, op minimaal vijf dagen per week.

Bij bijna tachtig procent van de volwassenen (18 jaar en ouder) is gezondheid het belangrijkste motief om te gaan sporten of bewegen. Bij 63 procent van de volwassenen (18-49 jaar) zijn het opbouwen van conditie, kracht en lenigheid ook motieven om te sporten. Voor ouderen (50-80 jaar) geldt dat 53 procent het opbouwen van conditie, kracht en/of lenigheid als belangrijkste motief ziet om te gaan sporten (Elling, 2013). Uit onderzoek naar het imago van tennis blijkt dat 74 procent van de Nederlanders (15 jaar en ouder) tennis het meest in verband brengt met 'goed voor de gezondheid' (Bakker en Van der Poel, 2014d). Figuur 2.12 laat zien dat lichaamsbeweging/gezondheid de meest belangrijke reden is voor tennissleden om te tennissen.

Tennis kan bijdragen aan het behalen van de NNGB en gezondheid. De KNLTB geeft aan de nadruk te leggen op specifieke kenmerken van tennis, zoals het karakter van een lifetime sport, om bepaalde doelgroepen aan te spreken. Zo worden er verschillende tennismvormen ingezet om via fysieke inspanning de gezondheid van alle mensen, jong en oud, te bevorderen. Ook voor mensen met een beperking biedt tennis mogelijkheden, zoals rolstoeltennis en G-tennis (zie kader 2.1). Rolstoeltennistrainingen worden in vrijwel alle KNLTB-districten aangeboden. Er zijn in Nederland 45 tennisverenigingen waar je als rolstoeltennisser terecht kunt. De rolstoeltennisregels wijken nauwelijks af van die van het validetennis. Als rolstoeltennisser kan men daarom gewoon deelnemen aan de reguliere competitie. Er bestaat geen aparte rolstoeltenniscompetitie. Elke baansoort is geschikt voor rolstoeltennis. G-tennis is tennis voor mensen met een verstandelijke handicap en wordt vaak onderling gespeeld. Tennis is

voor mensen met een verstandelijke handicap een mooie kans om de conditie te verbeteren, motorische vaardigheden te ontwikkelen en het zelfbeeld te versterken. Er zijn in Nederland 48 verenigingen die G-tennis aanbieden. Daarnaast zijn er nog 24 verenigingen die G-tennis willen opzetten of openstaan voor G-tennis (KNLTB, n.d.).

4.1 Effecten van tennis op gezondheid

Literatuur met betrekking tot de gezondheidsaspecten van tennis laat zien dat er een positief verband is tussen het spelen van tennis en gezondheid. Het blijkt dat tennissers een hogere fitheid hebben vergeleken met lichamelijk normaal actieve mensen van dezelfde leeftijd en hetzelfde geslacht. Daarnaast hebben tennissers die geruime tijd tennis spelen een hogere botdichtheid, vooral in rug, heupen, armen en benen, dan niet-tennissers. Onderzoek laat tevens zien dat botdichtheid in de speelarm bij tennissers hoger is dan in de andere arm. Ook blijkt er een positief verband tussen het spelen van tennis en een lager vetpercentage en een verminderde kans op hart- en vaatziekten (Pluim et al., 2007). Doordat tennis een spel is waarbij rust en inspanning elkaar afwisselen, en versnellen, wenden en keren belangrijke componenten zijn, hebben tennissers een beter ontwikkeld anaeroob systeem, sterkere beenspieren, betere (oog-hand)coördinatie en betere wendbaarheid en snelheid dan niet-tennissers (Groppel en DiNubile, 2009). Opgemerkt moet worden dat de resultaten over de effecten van tennis op de gezondheid gebaseerd zijn op de vergelijking van groepen tennissers met niet-tennissers op één moment in de tijd. Vaak zijn hierbij verstoringen variabelen (zoals achtergrondvariabelen) niet meegenomen. Een oorzakelijke relatie tussen tennis en gezondheid is tot op heden niet aangetoond.

Tennis is een sport die, net als golf, door mensen van alle leeftijden te beoefenen is, hetgeen niet van alle sporten gezegd kan worden. Ouderen (60-64 jaar) besteden meer tijd aan tennis dan jongeren. Dat blijkt uit onderzoek van VeiligheidNL over de totale tijd besteed aan tennis naar leeftijd (VeiligheidNL, 2012). Een ander onderzoek laat zien dat de helft van degenen die vroeger tennisten op latere leeftijd nog steeds aan tennis doet. Daartegenover staat dat niemand in het onderzoek rapporteerde op latere leeftijd nog baseball, basketbal of American football te spelen (Houston et al., 2002). Dat tennis op latere leeftijd nog steeds beoefend kan worden zorgt ervoor dat tennis een grote bijdrage kan leveren aan de gezondheid van mensen. Mensen die op jonge leeftijd tennissen hebben op latere leeftijd minder kans op hart- en vaatziekten. Deze verminderde kans wordt deels verklaard door het feit dat mensen die op jonge leeftijd tennissen vaak ook op latere leeftijd nog fysiek actief zijn (Houston et al., 2002). Doordat het mogelijk is tot op een late leeftijd te blijven tennissen hebben tennissers niet alleen minder kans op hart- en vaatziekten, maar behouden ouderen bijvoorbeeld ook een betere balans, waardoor de kans op vallen vermindert (Marks, 2006).

Op jongere leeftijd spelen veel tennissers voornamelijk het enkelspel. Senioren geven vaker de voorkeur aan het dubbelspel. De mogelijkheid om te 'dubbelen' geeft ouderen de kans te

blijven tennissen. Een tenniswedstrijd kan een halfuur tot meerdere uren duren, waardoor de spelers gedurende een langere tijd actief zijn. Uit onderzoek naar de intensiteit van tennis blijkt dat spelers in een enkelspel intensief lichamelijk actief zijn (>6 METS). Tennissers bereiken gedurende het tennissen zeventig tot negentig procent van hun maximale hartslag. Ook in het dubbelspel is men nog voldoende actief om aan de NNGB bij te dragen, waarbij men dagelijks een halfuur matig lichamelijk actief moet zijn (Pluim et al., 2007). Onderzoek van Fernandez et al. (2009) laat zien dat met het spelen van een tenniswedstrijd, onafhankelijk van het niveau van de tennisser, voldaan wordt aan de minimale frequentie en duur van sporten om cardiovasculaire fitness te ontwikkelen en te behouden.

Naast het verbeteren van fysieke gezondheid is het ontwikkelen van mentale en emotionele gezondheid van belang voor de algemene gezondheid. Doordat men met het enkelspel alleen op de baan staat, ontwikkelt men bijvoorbeeld meer zelfdiscipline en vermogen om zelf keuzes te maken in vergelijking met andere (team)sporten (Groppel en DiNubile, 2009). Onder tennissers wordt in een onderzoek tevens de hoogste score voor *personal efficacy* gevonden, wat betekent dat tennissers in vergelijking met andere sporters vaker van mening zijn dat gewenste resultaten effectiever behaald kunnen worden door eigen inspanningen (Paulhaus, 1998). Tot slot wordt ook door tennis, net als door andere sporten, het zelfvertrouwen verbeterd en stress verminderd (Groppel en DiNubile, 2009).

De United States Professional Tennis Association heeft een website (tennis-health.com) gelanceerd om professionals in het veld meer te leren over de gezondheidsaspecten van tennis. Op basis van deze informatie kunnen professionals tennis nog beter promoten en meer mensen motiveren om te gaan tennissen.

4.2 Blessures bij tennis

De vorige paragraaf ging in op de gezondheidsaspecten van tennis. Echter, terwijl tennis een relatief veilige sport is, is het niet geheel zonder risico. Tijdens tennis kunnen blessures ontstaan. Onder de leden die zich in 2013 hebben afgemeld bij de KNLTB is door het Mulier Instituut een onderzoek uitgevoerd. Door middel van een online vragenlijst bij een steekproef uit deze groep KNLTB-leden is nagegaan wat de reden was om zich af te melden bij de KNLTB. De resultaten laten zien dat een blessure de voornaamste reden is om het lidmaatschap bij de tennisvereniging op te zeggen (28%) (Bakker en Van der Poel, 2014b). Opgemerkt moet worden dat van de afmelders die het hebben van een blessure opgeven als voornaamste afmeldreden, ongeveer een kwart (27%) aangeeft dat ze de blessure tijdens het tennissen opgelopen heeft. Dat betekent dat drie kwart van de mensen de genoemde blessure niet tijdens het tennissen heeft opgelopen, maar met een andere (sport)activiteit. De verschillende redenen om het tennislidmaatschap op te zeggen zijn benoemd in figuur 2.13.

Blessures

Een literatuuroverzicht laat zien dat tennisspelers tussen de 0,05 en 2,9 blessures per speler per jaar oplopen. Gerelateerd aan het aantal uren tennis blijkt dat tennisspelers tussen de 0,04 en 3,0 blessures per duizend uur tennis oplopen (Pluim et al., 2006). De variatie in blessurecijfers weerspiegelt de variatie in blessuredefinitie, onderzoeksopzet, onderzoekspopulatie, methoden van dataverzameling en duur van de terugvraagperiode (zie kader 4.1).

Kader 4.1 Definitie van tennisblessures

De vergelijking van het aantal tennisblessures gevonden in verschillende studies of bij verschillende sporten wordt bemoeilijkt door verschillen in de gebruikte definities van blessure. Wanneer alleen blessures op de spoedeisendehulpafdeling worden gerapporteerd is er kans op onderrapportage van het aantal blessures. Men meet dan slechts het topje van de ijsberg. Om onderrapportage te voorkomen zou het beter zijn ook blessures te rapporteren van tennissers die medische hulp elders dan in het ziekenhuis zoeken. Daarnaast is het lastig om blessures op een betrouwbare manier te registreren. Ook is vergelijken van het aantal blessures tussen studies lastig, doordat het aantal blessures op verschillende manieren wordt gerapporteerd. Sommige studies rapporteren het aantal blessures per tennisser of per jaar. Beter zou zijn het aantal blessures per duizend uur tennissen te rapporteren. Wat dit moeilijk maakt is dat je hiervoor gegevens nodig hebt over de frequentie en duur die de sporter aan tennis besteedt.

Om informatie over tennisblessures te kunnen vergelijken is het vereist om dezelfde definities en methoden voor dataverzameling en rapportage te gebruiken. Dit is mogelijk met behulp van een zogenaamd consensus statement. Hierin staan een gangbare definitie voor tennisblessures, de criteria voor de ernst en aard van een blessure en een eensluidende methode om de uitkomsten te rapporteren. Voor tennis is zo'n consensus statement gepubliceerd door Pluim en haar collega's. Wanneer men tennisblessures wil registreren, bijvoorbeeld binnen de club of tijdens een toernooi, is het van belang dit consensus statement te raadplegen (Pluim et al., 2009). Bij cricket, American football en rugby, waar reeds wordt gewerkt met een consensus statement, blijkt dat afspraken over definities, methode voor dataverzameling en rapporteren de vergelijkbaarheid van gegevens over blessures ten goede komen.

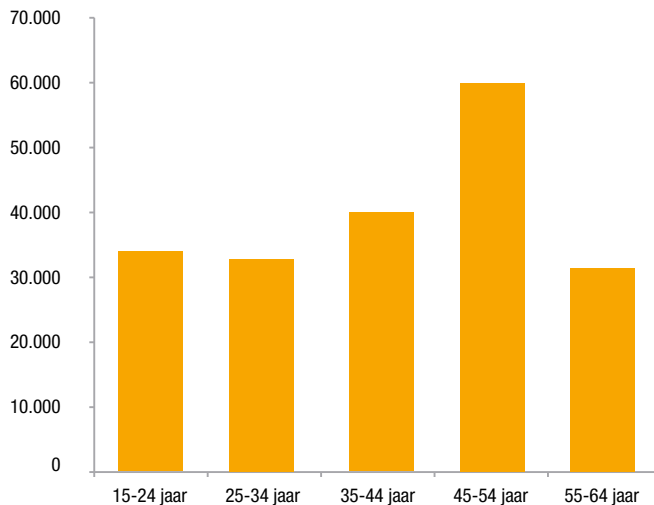
In Nederland ontstaan jaarlijks 210.000 blessures door tennis. Dit blijkt uit het enquêteonderzoek Ongevallen en Bewegen in Nederland (OBiN). De kans dat een tennisser een blessure oploopt waarvoor behandeling op de spoedeisendehulpafdeling nodig is, is kleiner dan gemiddeld in vergelijking met andere sporten (VeiligheidNL, 2012).

Het aantal blessures bij jeugd tussen twaalf en achttien jaar is gemiddeld 1,5 blessure per duizend uur tennis (Hjelm et al., 2010). Jongeren lopen de meeste tennisblessures (76%) op tijdens de training. Slechts 24 procent van de blessures wordt opgelopen in een tenniswedstrijd. Een recent onderzoek onder Nederlandse juniortennisspelers (n=73) laat zien dat jeugdtennissers gemiddeld 1,2 (acute) blessures per duizend uur tennis oplopen (Pluim et al., nog te verschijnen).

Wie lopen tennisblessures op?

Hoewel tennis door vrijwel evenveel mannen als vrouwen beoefend wordt (53 procent van de KNLTB-leden is man), zien we iets meer blessures bij mannen dan bij vrouwen. Twee derde van de geblesseerde tennisers is man (65%). Het aantal tennisblessures is het hoogst bij mensen in de leeftijd tussen 45 en 54 jaar (figuur 4.1). Met uitzondering van de oudere leeftijdsgroep besteden deze tennisers ook de meeste tijd aan tennis (VeiligheidNL, 2012). De kans op een blessure neemt toe naarmate men ouder wordt.

Figuur 4.1 Tennisblessures: jaarlijks aantal naar leeftijd

Bron: VeiligheidNL, 2012.

Waar doen tennisblessures zich voor?

Uit een overzicht van verschillende studies blijkt dat de meeste blessures bij tennis ontstaan aan schouder, rug, elleboog, knie en enkel (Pluim en Staal, 2009). Bij tennis komen meer (acute) blessures voor aan de onderste ledematen (zoals knie en enkel) dan aan de bovenste ledematen (zoals schouder en elleboog) en romp. De top vijf van blessurelocaties varieert enigszins, afhankelijk van de onderzoekspopulatie (junior of senior) en het type blessure (acuut of geleidelijk ontstaan). Een overzicht van tennisblessures bij junioren laat zien dat bij de jeugd de meeste blessures aan de onderste ledematen voorkomen. Het gaat dan om veertig tot zestig procent van alle blessures. De meest aangedane lichaamsdelen zijn enkel en dijbeen. 20 tot 45 procent van alle blessures bij de jeugd bestaat uit tennisblessures aan bovenste extremiteiten zoals schouder en elleboog. Tot slot komt elf tot dertig procent van alle blessures voor bij de romp, met name de rug (Kibler en Safran, 2005). Rug, enkel, knie en schouder zijn

ook bij de jeugd de meest aangedane lichaamsdelen bij tennis (Hjelm et al., 2010). Er bleek geen verschil in locatie van tennisblessures tussen jongens en meisjes.

Wat is de aard en ernst van tennisblessures?

De meeste blessures zijn acuut van aard, bijvoorbeeld door een val, verstappen of 'erin schieten'. De acute blessures betreffen vooral de onderste ledematen. Chronische blessures, welke minder vaak gerapporteerd worden, zijn vooral gelokaliseerd in de bovenste ledematen. Geleidelijk ontstane blessures worden lang niet altijd gerapporteerd, omdat deze niet altijd als zodanig herkend worden (Clarsen et al., 2013). Een nieuwe onderzoeksmethode is ontwikkeld om chronische blessures betrouwbaarder te registreren. Deze methodiek is in een recent onderzoek van de KNLTB naar blessures bij topjeugdspelers gebruikt (Pluim et al., nog te verschijnen).

De ernst van blessures wordt op verschillende manieren uitgedrukt (bijvoorbeeld in ziekenhuisopname, medische kosten of tijd dat de sporter niet kan spelen). Over het algemeen zijn tennisblessures niet ernstig van aard. In 2012 moesten 86.000 van de in totaal 210.000 tennisblessures (41%) medisch behandeld worden op een spoedeisendehulpafdeling (SEH).

Wat is de oorzaak van tennisblessures?

Chronische tennisblessures aan de bovenste ledematen worden vooral veroorzaakt door de hoge snelheid waarmee de arm herhaaldelijk wordt bewogen (chronisch herhaalde belasting, overbelasting). Sprinten, wenden, keren, stoppen en starten zorgen voor grote krachten op de onderste ledematen waardoor acute blessures kunnen ontstaan (Kibler en Safran, 2005). VeiligheidNL laat zien dat veel tennisblessures ontstaan door verstappen/verdraaien, een onverwachte beweging of overbelasting.

Hjelm et al. (2010) laten zien dat trainingsintensiteit bij kinderen een van de belangrijkste oorzaken is van het ontstaan van blessures. Als kinderen intensief gaan tennissen of tennis combineren met andere sporten is de kans op blessures groter. De grotere kans op blessures komt door de frequentie, intensiteit en duur van de wedstrijden en trainingen. Daarnaast zijn kinderen nog in de groei, wat de kans op blessures verhoogt, bijvoorbeeld omdat de groeischijf gevoelig is voor blessures.

4.3 Risicofactoren en blessurepreventie

Er is nog geen kwalitatief hoogwaardig onderzoek verricht naar het effect van blessurepreventieve maatregelen bij tennis. Daarnaast geven de beperkte resultaten van onderzoeken naar risicofactoren voor tennisblessures geen eenduidig beeld. Op grond van klinische ervaring en de resultaten van preventieonderzoek bij andere sporten die aan tennis gerelateerd zijn (zoals cricket) kunnen echter wel enkele risicofactoren worden benoemd en enige globale richtlijnen voor preventie gegeven worden.

Eerdere blessure

Onderzoek naar risicofactoren voor blessures geeft geen eenduidig antwoord op de vraag welke factoren een rol spelen bij het ontstaan van een blessure. Echter, voor één factor is er wel sterk bewijs dat deze gerelateerd is aan het krijgen van een nieuwe blessure. Deze risicofactor betreft een eerdere blessure. Iemand met een eerdere blessure heeft een grotere kans om dezelfde blessure weer op te lopen (McKay et al., 2001; Verhagen et al., 2004; Ryan et al., 2014). Dit geldt vooral voor enkelblessures. De kans op een nieuwe blessure is nog groter wanneer de vorige blessure nog niet volledig hersteld is. De verhoogde kans op een nieuwe blessure na een eerdere blessure kan verklaard worden doordat spieren en bindweefsel na een blessure meestal verzwakt en uit balans zijn. Ook is de kans op een blessure groter omdat er angst kan zijn voor een nieuwe blessure (Murphy et al., 2003). Kortom, indien een tennis-speler ooit eerder geblesseerd is geweest, zijn een goed herstel en kracht- en balansoefeningen extra van belang om een volgende blessure te voorkomen.

Trainingsopbouw

Uit onderzoek bij cricket komt naar voren dat een verdubbeling van het aantal gegooide ballen (in een week) ten opzichte van de normale belasting (gemiddelde van de laatste vier weken) de kans op een blessure verdrievoudigt (Hulin et al., 2014). Een verdubbeling van de intensiteit van de training vergroot deze kans bijna vijf keer. Hieruit is op te maken dat een geleidelijke trainings- en wedstrijdopbouw belangrijk is en dat plotselinge pieken in de belasting vermeden moeten worden. Bij tennis is vaak sprake van piekbelasting, en dit vormt dus een risicofactor voor het optreden van blessures. Tennissers hebben voor de start van de (voorjaars)competitie meestal weinig tijd om geleidelijk de belasting op te bouwen. Bij clubs waar in de winter niet (buiten) wordt getennist start de competitie al snel (binnen twee weken) nadat de tennisbanen gereed zijn gemaakt, waardoor tennissers weinig voorbereidingstijd hebben. Geadviseerd wordt om gedurende het jaar te blijven tennissen om piekbelasting aan het begin van het seizoen te voorkomen.

Kracht- en balanstraining

Krachtraining heeft een duidelijk beschermend effect op blessures. Door krachtraining te doen kan een derde van de verwachte blessures voorkomen worden (Lauersen et al., 2014). Ook balansoefeningen hebben effect om blessures te voorkomen en het aantal blessures met ongeveer de helft te verminderen. Vooral blessures van de knie en enkel kunnen hiermee verminderd worden (Lauersen et al., 2014).

Het advies om tennisblessures te voorkomen is derhalve om spierversterkende oefeningen en balansoefeningen voor de schouder, rug, elleboog, knie en enkel te doen, omdat blessures bij tennis op deze plaatsen het meest voorkomen (Ellenbecker et al., 2009).

Warming-up, cooling-down en rekoefeningen

Aan rekoefeningen worden soms welhaast mythische krachten toegekend, maar dit wordt niet bevestigd door onderzoek (Lauersen et al., 2014). Rekoefeningen blijken geen zin te hebben als het gaat om blessurepreventie: het aantal blessures in de groepen die wel rekoefeningen

deden en in de groepen die geen rekoefeningen deden was even groot. Hierbij maakt het ook niet uit of het rekken en stretchen voor of na de training gebeurt. Hierbij past wel de aantekening dat alleen het effect van rekoefeningen van de benen is onderzocht en niet het effect van rekoefeningen van de armen en schouders. Uit de tennisliteratuur komt naar voren dat spelers vaak spierverkortingen ontwikkelen aan de achterzijde van de rechterschouder, GIRD genoemd. GIRD staat voor Glenohumeral Internal Rotation Deficit, en geeft aan dat de speler zijn dominante schouder minder naar binnen kan draaien (endoroteren) dan zijn niet-dominante schouder. Rekoefeningen om de beweeglijkheid van de schouder te verbeteren zouden wél zin hebben (Manske et al., 2013). Hoewel de bewijskracht niet heel groot is en er geen specifiek onderzoek is gedaan in tennis, zijn een warming-up en cooling-down aan te bevelen om de kans op tennisblessures te verkleinen (Fradkin et al., 2006).

Herstel na belasting

Pezen hebben na een zware training minimaal 24 uur en soms wel 48 uur nodig om te herstellen (Magnusson et al., 2010). Belangrijk is dus om na een zware training voldoende te herstellen, om te voorkomen dat je pezen en spieren beschadigt in plaats van opbouwt en een overbelastingsblessure riskeert. Deze herstelduur neemt af bij een betere getraindheid, maar neemt toe bij een zwaardere belasting. Voor junioren lijkt er ook een optimaal aantal tenniswedstrijden per week te zijn. Amerikaans onderzoek bij in totaal 28.000 juniortenniswedstrijden (t/m 12, 14, 16 en 18 jaar) liet een significante toename zien van het aantal terugtrekkingen vanwege medische redenen bij het spelen van meer dan vier wedstrijden per week (Jayanthi et al., 2009).

Onderzoek bij honkbal heeft laten zien dat spelers die ondanks een pijnlijke, vermoeide schouder doorgaan met werpen een 36 keer zo grote kans hebben op een schouder- of elleboogblessure waarvoor een operatie nodig is dan spelers die deze klachten serieus nemen en extra rust inbouwen (Olsen et al., 2006). Vermoeidheid of spierpijn na een zware training is normaal, maar zeurende pijnklachten van de schouders, knieën, achillespezen, rug of andere plaatsen die lang aanhouden dienen serieus te worden genomen en vragen om een aanpassing van de belasting.

Baansoort

Naast individuele risicofactoren zijn er ook nog externe of omgevingsrisicofactoren voor tennisblessures. Er kan dan gedacht worden aan bijvoorbeeld speelondergrond. Tennis wordt op verschillende ondergronden gespeeld, waaronder gravel, zandkunstgras, kunststof, hardcourt en tapijt. Er wordt vaak gespeculeerd dat de baansoort invloed heeft op de prestaties, maar ook op het aantal blessures. Nigg en Denoth (1980) concludeerden op basis van een vragenlijstonderzoek onder 1.003 tennissers dat de frequentie van pijnklachten en tennisblessures significant lager is wanneer wordt getennist op gravel en zandkunstgras in vergelijking met kunststof, hardcourt en tapijt. Dragoo en Braun (2010) verrichtten literatuuronderzoek naar de effecten van speeloppervlak op blessures in alle sporten en concludeerden eveneens dat gravel veiliger lijkt dan gras of hardcourt. Ook in Nederland is er gekeken naar verschillen in ondergrond ten aanzien van tennisblessures. Stege et al. (2011) vonden geen verschil in blessure-inciden-

tie bij tennisers spelend op gravel of spelend op kunstgras. De blessure-incidentie bij gravel lag hoger dan bij kunstgras, maar het verschil bleek niet significant. Uitkomsten van deze onderzoeken moeten voorzichtig geïnterpreteerd worden, omdat de resultaten zijn gebaseerd op slechts beperkte gegevens. Meer onderzoek naar de effecten van speelondergrond op blessures is nodig. De KNLTB voerde in 2014 een groot onderzoek uit naar de relaties tussen blessure en ondergrond, waarbij gravel, hardcourt, zandkunstgras en zandkunstgras rood vergeleken worden. Ten tijde van publicatie van dit brancherapport waren de resultaten nog niet beschikbaar.

4.4 Gezonde tennisverenigingen

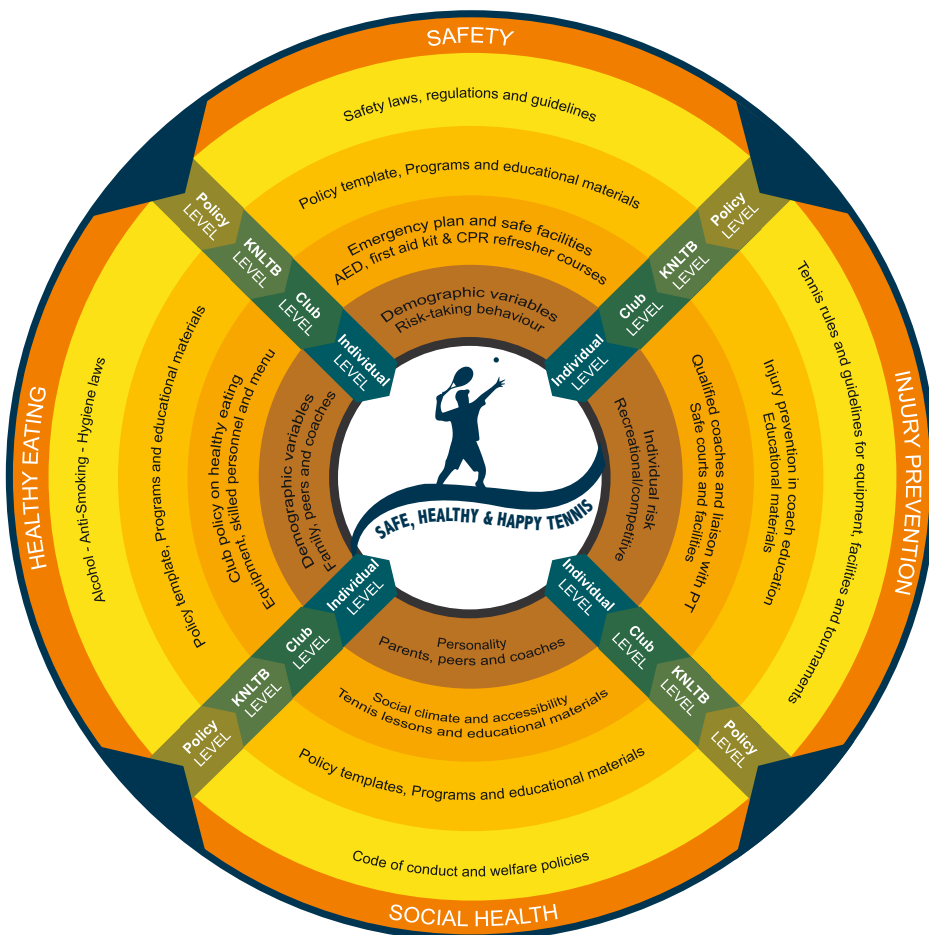
Sportverenigingen promoten indirect een actieve leefstijl doordat ze zorgen voor sportaanbod. Sportverenigingen kunnen daarnaast een belangrijke rol spelen bij het stimuleren van een bredere gezonde leefstijl. Bij het stimuleren van een gezonde en actieve leefstijl speelt niet alleen het individu een rol, maar is de omgeving minstens zo belangrijk. Volgens het ecologische model voor gedragsverandering spelen verschillende niveaus in de omgeving een rol bij het veranderen van gedrag, onder andere de sociale en fysieke omgeving (bijvoorbeeld de tennisvereniging) en de politieke omgeving (bijvoorbeeld de KNLTB) (Sallis et al., 2006). De tennisvereniging en de KNLTB spelen dus beide een belangrijke rol bij het stimuleren van een actieve en gezonde leefstijl van tennisers.

Met behulp van interviews bij verschillende Nederlandse tennisverenigingen is recent nagegaan wat er nodig is voor een zogenaamde 'gezonde tennisvereniging' (Pluim et al., 2014). Uit de gesprekken met bestuursleden blijkt dat vier thema's de hoofdmoot vormen als gesproken wordt over de gezonde tennisvereniging:

- gezonde voeding in de kantine;
- blessurepreventie en eerste hulp/medische zorg bij blessures;
- veiligheid op en rondom de club (AED, EHBO-doos, evacuatie- en rampenplan, goede verlichting, veilige accommodatie, etc.);
- sociale gezondheid (veilig sportklimaat, toegankelijkheid voor minderheidsgroeperingen, rolstoeltennisers, G-tennisers).

Een ecologisch model van de gezonde tennisvereniging is in figuur 4.2 opgenomen. De figuur laat de vier domeinen van de gezonde tennisvereniging zien (gezonde voeding, blessurepreventie, veiligheid en sociale gezondheid) en de verschillende niveaus die hierbij een rol spelen. De niveaus zijn op te delen in landelijk beleid, KNLTB, tennisvereniging en de tennisser zelf. Vervolgens is per thema en per niveau aangegeven wat er nodig is om ervoor te zorgen dat tennis niet alleen leuk is, maar ook veilig en goed voor de gezondheid (Pluim et al., 2014).

Figuur 4.2 Een ecologisch model van de gezonde tennisvereniging

Bron: Pluim et al. (2014).

Op basis van kwalitatief onderzoek bij Nederlandse tennisverenigingen zijn de belangrijkste faciliterende factoren benoemd die worden ervaren bij het komen tot een gezonde tennisvereniging. Als eerste is het voor het opzetten van een gezonde tennisvereniging van belang dat er steun en draagvlak is vanuit het bestuur van de vereniging. Daarnaast worden er positieve resultaten behaald wanneer leden van de tennisvereniging een speciale taak hebben binnen de gezonde tennisvereniging (bijvoorbeeld kantinecommissie of verantwoordelijkheid voor de AED). Tot slot blijkt dat landelijke wetgeving (zoals een alcohol- en rookverbod) een bevorderende factor is voor het opzetten van een gezonde tennisvereniging. Er is ook een aantal factoren te benoemen die het opzetten van een gezonde tennisvereniging belemmeren.

Als eerste blijken er nog te weinig goede richtlijnen te bestaan om de tennisvereniging te helpen bij het zich ontwikkelen als gezonde tennisvereniging. Ook blijkt de relevante informatie niet goed toegankelijk. Rondom het thema blessurepreventie zijn bestuurders van mening dat dit een verantwoordelijkheid is van trainers en coaches. Het blijkt echter dat trainers en coaches onvoldoende kennis hebben op het gebied van blessurepreventie en -behandeling. Kortom, meer steun, draagvlak, regels, informatie en kennis zijn nodig om de gezonde tennisvereniging te laten slagen.

Naast aandacht voor de hiervoor genoemde faciliterende en belemmerende factoren bij het opzetten van een gezonde tennisvereniging is er nog een aantal (simpele) aandachtspunten waar je als tennisvereniging aan kunt denken:

- de tennisvereniging kan het gebruik van gezonde voeding door haar leden stimuleren door de kantine als een 'gezonde sportkantine' in te richten. Het basisprincipe hiervan is: 'Make the healthy choice the easy choice'. Dit kan door gezondere producten in ruime hoeveelheden in het assortiment op te nemen en goed zichtbaar vooraan te leggen, water gemakkelijk beschikbaar te maken en tijdens competities en toernooien (gezonde) warme maaltijden klaar te maken (bijvoorbeeld pasta's, salades, etc.). Informatie over de gezonde tenniskantine is beschikbaar op de website van de KNLTB (www.centrecourt.nl -> Accommodaties -> Clubhuizen);
- het is belangrijk dat een vereniging een goedgevulde EHBO-does heeft die op een plaats staat waar hij toegankelijk is en waar leden hem kunnen vinden. Ook dient de inhoud van de EHBO-does op gezette tijden gecontroleerd en aangevuld te worden. Elke tennisvereniging zou ook een AED moeten hebben en aan haar leden regelmatig reanimatietrainingen moeten aanbieden. De faciliteiten en accommodaties dienen veilig en goed toegankelijk te zijn, ook voor rolstoeltennissers;
- tennisverenigingen kunnen informatie over blessures en blessurepreventie op hun eigen website aanbieden. Zij kunnen de informatie verzamelen van de website van de KNLTB. De tennisleraar is vaak het eerste aanspreekpunt bij blessures, dus hij zou over dit onderwerp trainingen of nascholingen kunnen volgen bij de KNLTB. Tennisverenigingen kunnen overwegen om een vaste verbintenis aan te gaan met een fysiotherapiepraktijk, waar leden bij blessures terecht kunnen;
- de tennisvereniging dient een veilige plek te zijn, waar iedereen welkom is en leden respectvol met elkaar omgaan. Het clubgebouw en de banen dienen rolstoeltoegankelijk te zijn.

Zoals in het ecologische model beschreven, speelt de KNLTB een belangrijke rol bij het stimuleren van een gezonde en actieve leefstijl van tennissers. Daarom is er tevens een aantal activiteiten die de KNLTB uitvoert om ervoor te zorgen dat er gezonde tennisverenigingen zijn:

- de KNLTB ontwikkelt het project De Gezonde Sportkantine, dat gelanceerd is tijdens de voorjaarscompetitie 2014 (www.centrecourt.nl -> Accommodaties -> Clubhuizen);
- de KNLTB faciliteert verenigingen bij de aanschaf van AED's, ondersteunt hen op accommodatiegebied en verplicht de aanwezigheid van een EHBO-does tijdens competities en toernooien;
- de KNLTB heeft informatie over blessurepreventie en -behandeling op zijn website en schoolt tennislerearen in blessurepreventie en behandeling tijdens de opleidingen tot tennislereaar. Ook is informatie over dit onderwerp opgenomen in KNLTB-modules, zoals Senior-Plus Tennis;
- de KNLTB neemt deel aan het project Naar een veiliger sportklimaat en stimuleert en adviseert verenigingen op het gebied van rolstoeltennis en G-tennis.

4.5 Tot slot

De gezondheidsaspecten van tennis zijn in dit hoofdstuk benoemd. Tennis verbetert de fitheid en botdichtheid en verlaagt daarnaast de kans op overgewicht en hart- en vaatziekten. Tennis is een sport die door mensen van alle leeftijden te beoefenen is. Veel tennissers die op jonge leeftijd beginnen met tennis blijven dit hun leven lang doen. Echter, zoals bij elke sport heeft ook iemand die tennis speelt kans op een blessure. De meeste blessures bij tennis ontstaan aan schouder, rug, elleboog, knie en enkel. Er is nog weinig bekend over de risicofactoren van tennisblessures en de blessurepreventieve maatregelen bij tennis. In het algemeen is een eerdere blessure de grootste risicofactor voor een volgende blessure, dus het voorkomen van blessures is een belangrijke taak. De tennisvereniging kan een rol spelen bij het bevorderen van gezondheid en het voorkomen van tennisblessures. Een gezonde tennisvereniging richt zich op een gezonde sportkantine, blessurepreventie, veiligheid op de tennisclub en de sociale gezondheid van tennissers op de club. Er zijn voldoende steun, draagvlak, regels, informatie en kennis nodig om een gezonde tennisvereniging te laten slagen.

Rolstoeltennisster Diede de Groot tijdens de World Team Cup 2014.

Graaf Herman Cuijk

De start

Het begon voor Tennis Vereniging Graaf Herman op 16 juni 1963 aan de Graaf Hermanstraat in Cuijk met de ingebruikname van twee gravelbanen en de bijbehorende kleedruimte. Deze start was te danken aan een burgerinitiatief voor de oprichting van een tennisvereniging en aan de gemeente Cuijk, die in 1962 van mening was dat het toenmalige gunstige industrieklimaat vroeg om behoorlijke recreatieve mogelijkheden. Binnen een jaar tijd was deze uitbreiding van het recreatieve aanbod een feit en had Cuijk een gemeentelijke tennisvoorziening, met tennisvereniging Graaf Herman als vaste huurder.

Snelle ontwikkeling

Graaf Herman kende een vliegende start. In een paar jaar tijd was het ledenaantal verdubbeld en bij de viering van het tienjarig bestaan in 1973 had de vereniging zes tennisbanen tot haar beschikking. Ook in de jaren daarna bleef de vereniging groeien, mede dankzij een sterke focus op het recreatieve tennis en het aanbrengen van verlichting op een deel van de banen. Deze groei van de vereniging naar meer dan 600 leden vroeg om een nieuwe uitbreiding van het tenniscomplex. Met dank aan de fraters van het klooster aan de Graaf Hermanstraat, die een deel van hun tuin op wilden geven die direct aan het tenniscomplex grensde, kon voldoende ruimte gevonden worden om nog drie tennisbanen aan te leggen. In 1976 werden deze tennisbanen in gebruik genomen en vanaf toen groeide het ledenaantal verder tot maximaal ongeveer 900. In 1989 zijn de gravelbanen vervangen door Canada Tennbanen, die inmiddels allemaal weer vervangen zijn door kunstgrasbanen.

De Bende van Vijf

Al in 1996 deed de gemeente pogingen om het complex over te dragen aan Graaf Herman, maar pas in 2002 zag de vereniging daar heil in, op voorwaarde dat de gemeente voor nieuwe kunstgrasbanen zou zorgen. Gemeente en

Graaf Herman kwamen uiteindelijk tot een akkoord en sindsdien heeft Graaf Herman het tenniscomplex zelf in beheer en wordt het complex jaar rond gespeeld. Voor het beheer werd een onderhoudsclub opgericht, genaamd 'De Bende van Vijf'. Al ruim tien jaar weet De Bende van Vijf, die inmiddels uit veel meer dan vijf personen bestaat, het complex op een financieel verantwoorde wijze in opperbeste staat te houden.

Toekomst

Graaf Herman is te typeren als een gezelligheidsvereniging met relatief veel senioren. Uiteraard wordt er aan competities deelgenomen, maar ook daar staat de gezelligheid hoog in het vaandel. Dankzij de grote betrokkenheid van de leden en een daadkrachtig en capabel bestuur heeft de vereniging de zaken goed voor elkaar. Er zijn voldoende vrijwilligers te vinden voor alle commissies en de financiële huishouding is op orde. Voor het aanstaande groot onderhoud van de banen is voldoende geld gereserveerd en het paviljoen heeft net een flinke opknapbeurt gehad. Wel constateert Graaf Herman dat de ledenaantallen teruglopen, vooral bij de jeugd. De teamsporten voetbal, hockey en in mindere mate volleybal hebben in Cuijk een grotere aantrekkingskracht op de jeugd. Voor de toekomst zet Graaf Herman in op consolidatie van het aantal leden, onder andere door nog meer zichtbaar te zijn. Daarnaast wordt de lijn van kwaliteitsverbetering van de faciliteiten en het aanbod doorgezet. Hoewel er voldoende werk aan de winkel is, ziet Graaf Herman de toekomst met vertrouwen tegemoet. Vele handen maken licht werk.

- jaar van oprichting: 1963
- aantal leden: 425 seniorleden, 63 juniorleden, 2 ereleden
- contributie voor seniorleden: 95 euro
- contributie voor juniorleden: 45 euro
- lengte tenniseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 34
- aantal banen en baansort(en): 9 kunstgrasbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: alle banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks onderhoud door vereniging, groot onderhoud uitbesteed
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 1,60 euro
- website: www.tvgraafherman.nl

5

Competitie en toptennis

» Sven Bakker

Met medewerking van:

» Jessie Brouwers (Griffith University, Brisbane, Australië)

» Ank Boullart (KNLTB)

» Robert Jan Schumacher (KNLTB)

Nederland heeft een van de grootste tenniscompetities ter wereld; en dat is iets om trots op te zijn. De competitie is een samenkost van prestatie en sociaal gebeuren: jezelf meten met anderen, je tenniskwaliteiten ontwikkelen en ondertussen gezellig met je teamgenoten en tegenstanders samen zijn. In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaan we in op de grootte van de competitie in Nederland: Hoeveel verenigingen, ploegen en spelers doen er jaarlijks mee? In paragraaf twee gaan we in op het Dynamisch Speelsterkte Systeem (DSS) en hoe je door het spelen van wedstrijden je speelsterkte beïnvloedt. Paragraaf drie gaat in op de nationale kampioenschappen en open toernooien die in Nederland worden georganiseerd. Daarna komen in paragraaf vier de internationale toptennistoernooien zoals het ABN Amro World Tennis Tournament en het Topshelf Open aan bod. In de vijfde paragraaf kijken we wie voor 'ons' als Nederlanders voor internationale successen hebben gezorgd. In paragraaf zes worden deze internationale successen van Nederland internationaal vergeleken. Tot slot gaat de zevende paragraaf in op beleidsfactoren die internationaal tennissucces bepalen.

5.1 Competitie in Nederland

Er wordt in Nederland op drie niveaus competitie aangeboden door de KNLTB: op landelijk, regionaal en districtsniveau. Binnen deze drie niveaus zijn er allerlei soorten competities, ingedeeld op geslacht (voor heren, dames en gemengd), leeftijd (voor jeugd, senioren en veteranen) en speelsterkte (voor 1- tot en met 9-spelers). Daarmee is de tenniscompetitie toegankelijk voor iedereen die lid is van een vereniging en competitie wil spelen. De verschillende competities worden op verschillende dagen gespeeld. Zo wordt de landelijke competitie in het voorjaar op zondag gespeeld, de landelijke competitie in het najaar op zondag en andere dagen en worden competities op regionaal en districtsniveau op zaterdag en deels doordeeweeks gespeeld. Van de 1.700 tennisverenigingen in Nederland hebben in de periode juli 2013 tot en met juni 2014 1.663 meegedaan aan een of meer vormen van competitie (exclusief deelnemers Tennis-kids) georganiseerd door de KNLTB. In totaal deden er 42.500 competitieploegen mee, met ongeveer 205.000 unieke competitieplayers. Het aantal unieke competitieplayers houdt in dat je, als je zowel aan de districts- als aan de landelijke competitie hebt meegedaan, maar één keer meetelt. Meer dan de helft van de unieke competitieplayers is veteraan, oftewel 35 jaar of ouder (tabel 5.1).

Tabel 5.1 Aantal unieke competitiespelers 2013/2014 naar leeftijdsklasse

	Aantal unieke competitiespelers
Jeugd (t/m 17 jaar)	31.543*
Senioren (18 t/m 34 jaar)	37.838
Veteranen (35 jaar en ouder)	134.860
Totaal	204.241

* Aantal is exclusief deelnemers Tenniskids (ruim 30.000).

Bron: KNLTB (2014).

De landelijke voorjaarscompetitie is met 1.146 deelnemende tennisverenigingen, 6.993 ploegen en 43.753 spelers de grootste competitie van het jaar (tabel 5.2). We gaan verderop in deze paragraaf dieper in op de landelijke voorjaarscompetitie. Wat opvalt in het overzicht in de tabel is dat er veel verschillende soorten competities zijn per regio en district. Zo hebben sommige districten wel een herfst-/najaarscompetitie (zoals Rotterdam, Den Haag en Zeeland) en andere districten niet. In sommige gevallen is dit op regionaal niveau georganiseerd. Ook heeft bijvoorbeeld district IJmond een veteranencompetitie en district Zeeland een gemengde competitie (na afloop van de reguliere voorjaarscompetitie). In 2014 is de KNLTB begonnen met het uniformeren van de competities om versnippering van het aanbod tegen te gaan. In het seizoen 2013/2014 bestond het aanbod nog uit bijna 400 verschillende competitievormen (variërend naar district, dag, dagdeel, speelsterkte en partijvorm).

Kader 5.1 Competitie jeugdtennis (Tenniskids)

Om jeugdtennis te stimuleren organiseert de KNLTB programma's, competities en toernooien voor alle leeftijden en niveaus. Zo is het speciale Tenniskidsprogramma ontwikkeld om jeugdtennis voor kinderen tot en met twaalf jaar door middel van diverse spelaanpassingen aantrekkelijker te maken.

Bij Tenniskids doorloopt een kind verschillende fases: Rood, Oranje en Groen. Bij elke fase hoort een andere baangrootte en balsoort. Bij de verschillende kleuren (fases) hoort ook een competitiesysteem: de World Tour en Groene competitie. De World Tour voor de fases Rood en Oranje bestaat uit negen speelmomenten, verdeeld over meerdere maanden in het jaar. Elke speeldag staat in het teken van een wereldstad die de profs ook aandoen binnen de ATP World Tour. Er doen door het gehele jaar zo'n 32.500 (unieke) kinderen mee aan de World Tour en Groene competitie.

De Oranje World Tour-competitie (zowel voorjaar als najaar) is samen met de Groene voorjaarscompetitie de grootste competitie van Tenniskids in het jaar 2014 (tabel 5.3).

Tabel 5.2 Aantal verenigingen, ploegen en spelers per competitie 2013/2014*

Competitieniveau	Competitiernaam	Aantal verenigingen	Aantal ploegen	Aantal spelers
Landelijk	KNLTB Landelijk Voorjaar 2014	1.146	6.993	43.753
	Veteranennajaarscompetitie Najaar 2013	8	8	48
Regio	Regiocompetitie Zuid Voorjaar 2014	444	6.786	44.137
	Regiocompetitie Noordoost Voorjaar 2014	352	3.369	21.215
	Voorjaarscompetitie Midden Voorjaar 2014	346	4.577	29.981
	Najaarscompetitie regio Zuid 2013	335	2.689	18.670
	Najaarscompetitie regio Midden September/ Oktober 2013	286	2.896	18.975
	Voorjaarscompetitie Noordwest 2014	253	4.480	28.823
	Najaarscompetitie Noordoost 2013	191	729	3.938
	Najaarscompetitie Noordwest 2013	182	1.678	10.772
	Winteroutdoorcompetitie Zuid 2013/2014	165	1.423	9.770
	Regio Winter Buiten Competitie Noordwest 2013/2014	84	459	3.268
	Regiocompetitie Zuidwest 2014	21	22	136
District	Zomeravondcompetitie Gelderland Mei/Juni 2014	174	685	4.626
	Districtscompetitie Rotterdam 2014	136	1.716	11.083
	Herfstcompetitie Rotterdam 2013	129	1.502	9.700
	Districtscompetitie Zeeland 2014	70	426	2.850
	Herfstcompetitie Zeeland 2013	66	271	2.085
	Mixedcompetitie Zeeland 2014	61	152	1.714
	Districtscompetitie Den Haag 2014	54	839	5.513
	Herfstcompetitie Den Haag 2013	49	657	4.397
	55+-competitie district Leiden 2014	26	62	296
	Zomer Veteranencompetitie IJmond 2013	19	46	346

* Exclusief jeugdtenniscompetities als World Tour en Groene competitie (Tenniskids).

Bron: KNLTB (2014).

Tabel 5.3 Aantal verenigingen, ploegen en spelers per competitie Tenniskids 2014

Competitienaam	Aantal verenigingen	Aantal ploegen*	Aantal spelers**
World Tour Voorjaar 2014 - Oranje	879	1.692	10.578
World Tour Voorjaar 2014 - Rood	696	940	5.810
Groene voorjaarscompetitie 2014	834	1.809	10.474
World Tour Najaar 2014 - Oranje	818	1.624	10.412
World Tour Najaar 2014 - Rood	665	922	6.112
Groene najaarscompetitie 2014	538	955	5.670
Groen Winter Outdoor 2014/2015	61	86	525***

* Het aantal ploegen betreft hier het aantal opgegeven ploegen.

** Het aantal spelers betreft het aantal spelers dat ook daadwerkelijk heeft gespeeld.

*** Voorlopig aantal spelers dat heeft gespeeld.

Bron: KNLTB (2014).

Landelijke voorjaarscompetitie

Binnen de landelijke voorjaarscompetitie zijn de gemengde competitie, herencompetitie en damescompetitie zonder leeftijdsgrens de onderdelen met de meeste ploegen. Aan de gemengde competitie doen 1.236 ploegen mee, die op een dag acht wedstrijden afwerken: twee herensingles, twee damessingles, een herendubbel, een damesdubbel en twee gemengddubbels. Aan de herencompetitie doen 1.206 ploegen mee, die op een dag zes wedstrijden spelen: vier herensingles en twee herendubbels. Aan de damescompetitie doen 939 ploegen mee, die vier damessingles en twee damesdubbels spelen. Daarnaast zijn er nog onderdelen voor de jeugd en senioren.

Aan de jeugdcompetitie doen 2.966 ploegen mee. De jeugdcompetitie is opgedeeld in drie vormen, namelijk gemengd, jongens en meisjes. Binnen deze drie vormen zijn er ook nog eens twee varianten op basis van leeftijd: elf tot en met veertien jaar en elf tot en met zeventien jaar. Dit zorgt ervoor dat de landelijke voorjaarscompetitie voor jeugd de volgende zes vormen kent:

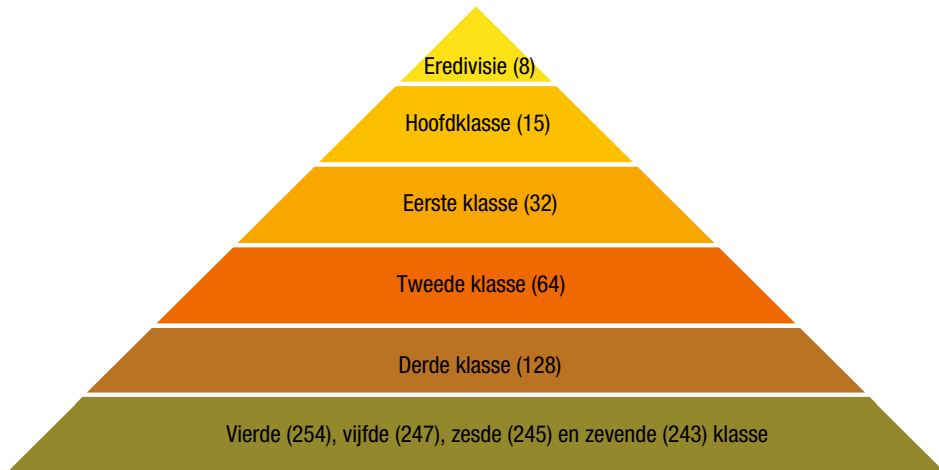
- gemengd 11 t/m 14 jaar (341 ploegen);
- gemengd 11 t/m 17 jaar (520 ploegen);
- jongens 11 t/m 14 jaar (627 ploegen);
- jongens 11 t/m 17 jaar (697 ploegen);
- meisjes 11 t/m 14 jaar (319 ploegen);
- meisjes 11 t/m 17 jaar (462 ploegen).

De gemengde jeugd speelt op een dag acht wedstrijden: twee meisjessingles, twee jongenssingles, een meisjesdubbel, een jongensdubbel en twee gemengddubbels.

Opzet landelijke voorjaarscompetitie

De competities zijn opgebouwd in een soort piramidevorm. Van de 1.236 ploegen die meedoen aan de gemengde competitie spelen de acht beste in de eredivisie (figuur 5.1). Vijftien doen er mee in de hoofdklasse, 32 in de eerste klasse, 64 in de tweede klasse, 128 in de derde klasse en ongeveer een gelijk aantal van rond de 250 ploegen in de vierde, vijfde, zesde en zevende klasse.

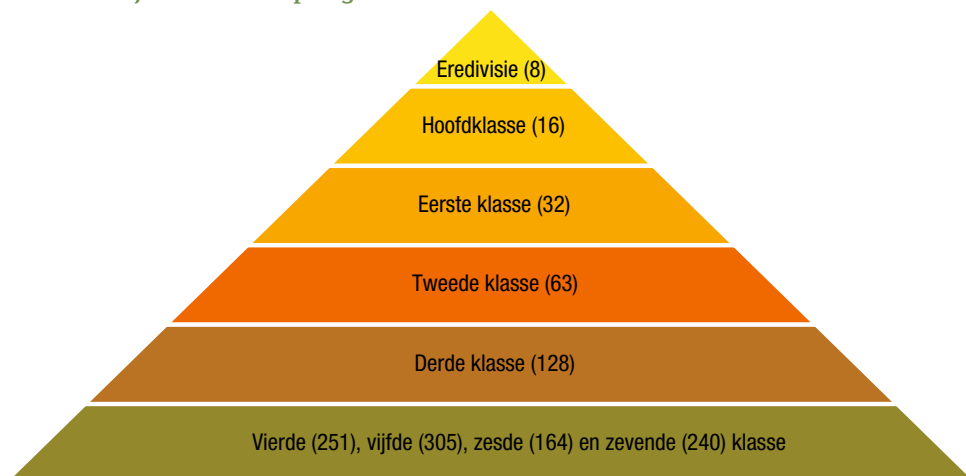
Figuur 5.1 Piramidevorm opzet landelijke voorjaarscompetitie gemengd, naam klasse met tussen haakjes het aantal ploegen

Bron: KNLTB (2014).

De herencompetitie kent een opzet die vergelijkbaar is met die van de gemengde competitie. Er doen 1.206 ploegen mee aan de herencompetitie. De acht beste spelen in de eredivisie (figuur 5.2). Zestien doen er mee in de hoofdklasse, 32 in de eerste klasse, 63 in de tweede klasse, 128 in de derde klasse, 251 in de vierde klasse, 305 in de vijfde klasse, 164 in de zesde klasse en 240 in de zevende klasse.

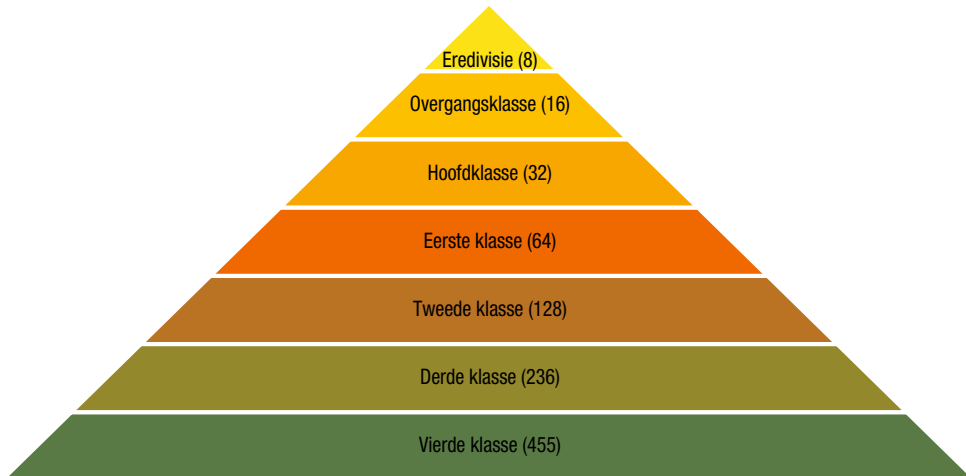
Figuur 5.2 Piramidevorm opzet landelijke voorjaarscompetitie heren, naam klasse met tussen haakjes het aantal ploegen

Bron: KNLTB (2014).

De damescompetitie kent weliswaar ook een piramidevorm, maar is ietwat anders van opzet dan de gemengde en herencompetitie. Van de 936 ploegen die meedoen spelen de acht beste in de eredivisie (figuur 5.3). Daaronder volgt eerst de overgangsklasse waarin zestien ploegen meedoen. Dan volgt de hoofdklasse met 32 ploegen, de eerste klasse met 64 ploegen, de tweede klasse met 128 ploegen, de derde klasse met 236 ploegen en de vierde klasse met 455 ploegen.

Figuur 5.3 Piramidevorm opzet landelijke voorjaarscompetitie dames, naam klasse met tussen haakjes het aantal ploegen

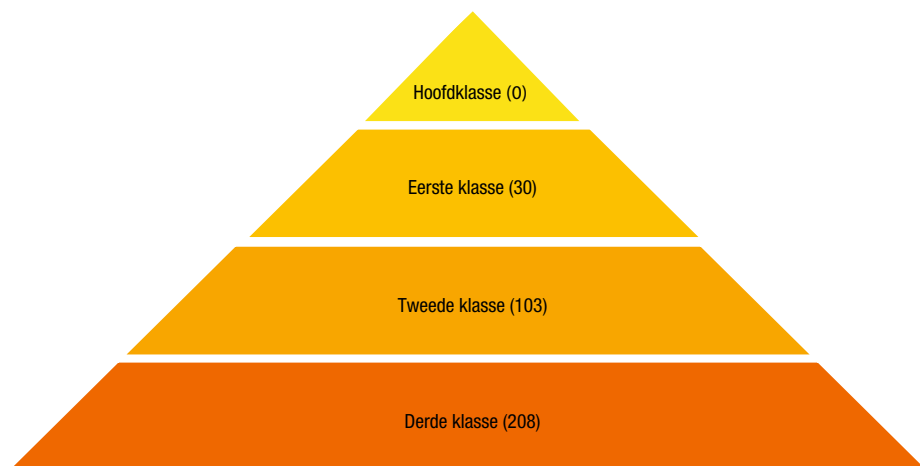
Bron: KNLTB (2014).

Voor de jeugd in de leeftijd van elf tot en met veertien jaar kent de competitie vier klassen: de hoofdklasse, de eerste klasse, de tweede klasse en de derde klasse. De competitie voor de jeugd in de leeftijd van elf tot en met zeventien jaar kent ook nog een vierde klasse. De hoofdklasse is de hoogste klasse in de jeugdcompetitie. Binnen de leeftijdsgroep elf tot en met veertien jaar speelt geen enkele ploeg hoofdklasse, in de leeftijdsgroep elf tot en met zeventien jaar wel een paar. De verdeling van het aantal ploegen per klasse per leeftijdsgroep en geslacht staat weergegeven in de figuren 5.4 tot en met 5.6 (jeugd 11 t/m 14 jaar) en de figuren 5.7 tot en met 5.9 (jeugd 11 t/m 17 jaar).

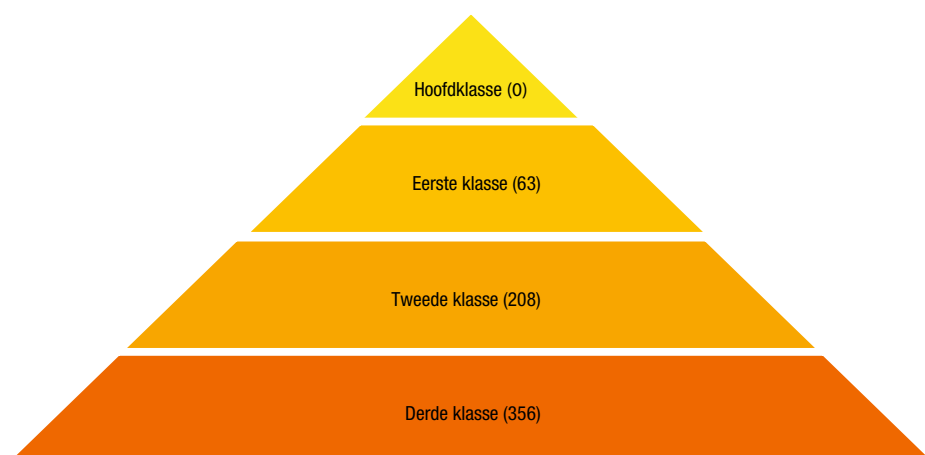

Figuren 5.4 t/m 5.6 Piramidevorm opzet landelijke voorjaarscompetitie jeugd 11 tot en met 14 jaar, naam klasse met tussen haakjes het aantal ploegen.

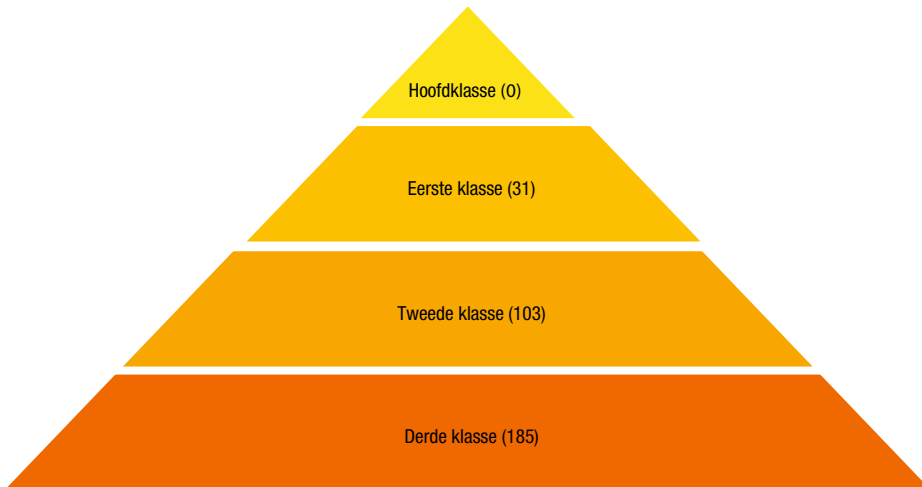
Figuur 5.4 Gemengd 11 tot en met 14 jaar

Figuur 5.5 Jongens 11 tot en met 14 jaar

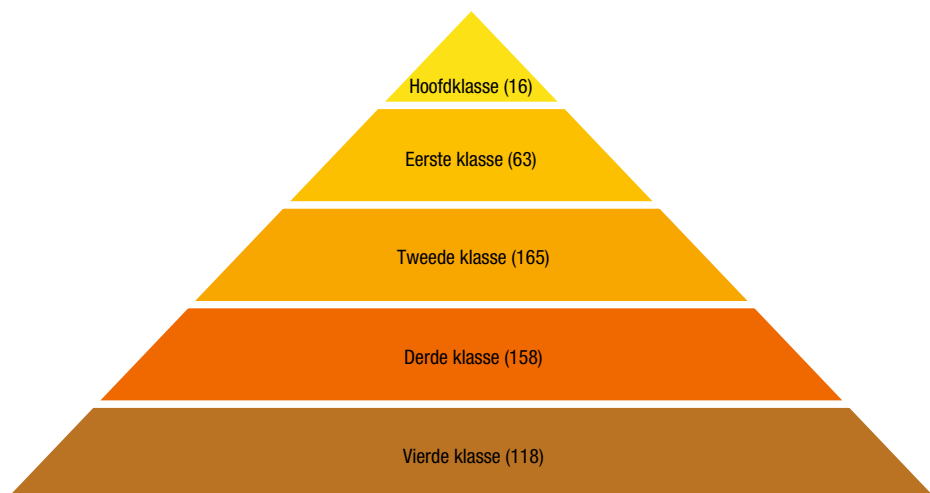
Figuur 5.6 Meisjes 11 tot en met 14 jaar

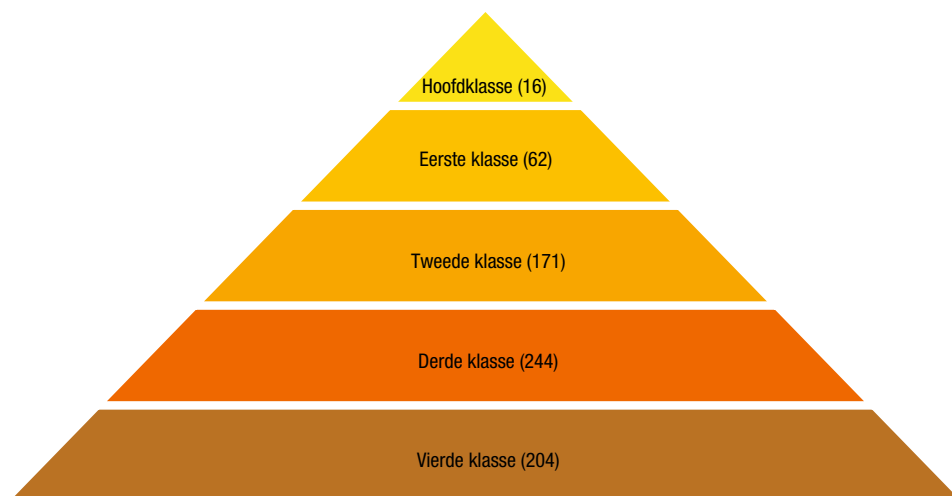
Bron: KNLTB (2014).

Figuren 5.7 t/m 5.9 Piramidevorm opzet landelijke voorjaarscompetitie jeugd 11 tot en met 17 jaar, naam klasse met tussen haakjes het aantal ploegen

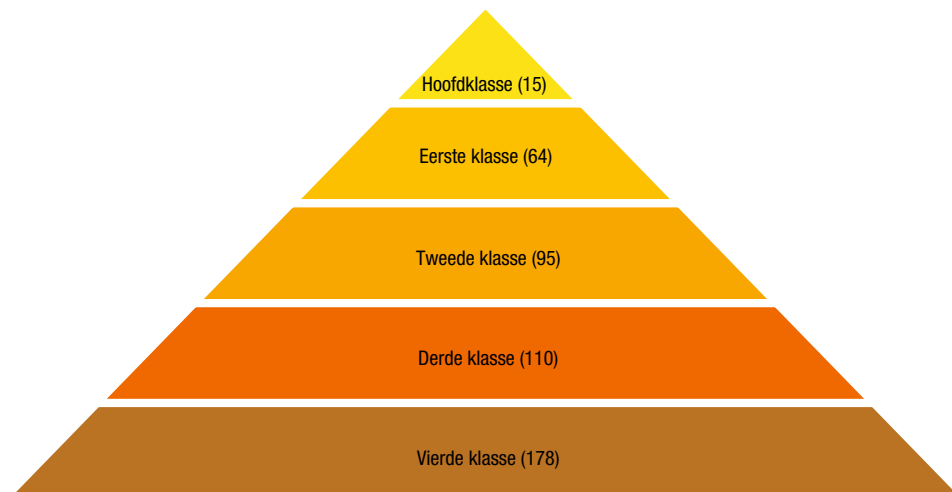
Figuur 5.7 Gemengd 11 tot en met 17 jaar

Figuur 5.8 Jongens 11 tot en met 17 jaar

Figuur 5.9 Meisjes 11 tot en met 17 jaar

Bron: KNLTB (2014).

Meer informatie

Meer informatie over de tenniscompetitie en de actuele uitslagen en standen tijdens de competitie is te vinden op de website van de KNLTB: <http://www.knltb.nl/tennissers/competitie/>.

De competitie in de toekomst

De KNLTB organiseert al honderd jaar tenniscompetitie in Nederland. De opzet van de tenniscompetitie zoals hiervoor beschreven wordt al heel veel jaren gehanteerd. De vraag is in hoeverre de tenniscompetitie in haar huidige vorm nog voldoet aan de veranderende persoonlijke voorkeuren van de competitiespeler (de vraag) en de ontwikkelingen op het gebied van onder andere tennisbanen bij tennisverenigingen (het aanbod).

De KNLTB heeft de ambitie om van tennis meer een teamsport te maken. Om gestalte te geven aan deze ambitie is het de bedoeling een tenniscompetitie te realiseren voor iedereen en op elk speelniveau, aangepast aan de moderne wensen en ter versterking van de verenigingen. Hiermee wil de KNLTB de passie voor tennis stimuleren en het marktaandeel van de tennissport stabiliseren en zo mogelijk vergroten. De onderliggende gedachte hierbij is dat veel spelen en competitie spelen bevordert dat tennis als 'hoofdsport' wordt ervaren en leidt tot minder uitval. Nu al is te zien dat dit type spelers een groter aandeel gaat vormen van het totaal aantal tennisspelers, omdat met name mensen die slechts af en toe spelen afhaken. Bij verenigingen leidt dit soms tot de paradoxale situatie dat ze wel leden verliezen, maar toch een wachtlijst voor de competitie hebben. Ook zien ze dat de banen volop in gebruik blijven, terwijl het aantal leden per baan (de baandruk) afneemt.

In het competitie seizoen 2013/2014 waren er ongeveer 205.000 unieke competitiespelers. De KNLTB streeft naar een toename van het aantal competitiespelers. De gewenste eindsituatie is een deelname van 75 procent van de tennissers die lid zijn van de KNLTB aan één of andere vorm van competitie. Dat kan een KNLTB-competitie of een interne competitie zijn. Speciale aandacht gaat uit naar jeugdtennis.

De mogelijkheden om meer competitie te spelen zullen vooral moeten worden gezocht buiten het traditionele voorjaarsseizoen, omdat dan in de weekenden de banen vaak al vol staan; dus meer competitiemogelijkheden in de zomer, het najaar en de winter. Daarnaast valt te denken aan competitievormen op doordeweekse dagen en meer interne competities die flexibel door de club zelf worden ingeroosterd. De organisatie van deze competities zal veel inspanningen vragen van zowel de verenigingen als de bond, en vereist dat meer banen jaar-rond bespeelbaar zijn.

5.2 Dynamisch Speelsterkte Systeem (DSS)

DSS staat voor het Dynamisch Speelsterkte Systeem. De KNLTB hanteert dit systeem om leden in te delen op basis van hun speelniveau. Leden kunnen bij officiële wedstrijden bij competities en toernooien punten verdienen voor hun speelsterkte. De speelsterkte van leden loopt van 1 tot en met 9. De speelsterkte is terug te vinden op de spelersspas.

De leden hebben een speelsterkte voor zowel het enkelspel als het dubbelspel. Hoewel de speelsterkte een heel en afgerond getal is, werkt het DSS met een actuele rating die kan veranderen na elke gespeelde wedstrijd. Leden kunnen hun actuele rating terugvinden op internet via MijnKNLTB.

Steeds meer toernooien delen hun categorieën qua sterkte niet meer in op basis van de afgeronde speelsterkte, maar op basis van de actuele rating. De actuele rating gaat daarmee een steeds belangrijkere rol spelen in de competitie- en toernooiwereld.

Aan het einde van elk tennisseizoen (half november) wordt op basis van de actuele rating de nieuwe speelsterkte voor het volgend tennisseizoen bepaald. Deze rating wordt aan het einde van het tennisseizoen eventueel gecorrigeerd met een acceleratiewaarde, dempingswaarde of inactiviteitswaarde.

De grenzen die bepalen welke speelsterkte leden krijgen op basis van hun actuele rating verschillen per tennisseizoen. Voor het tennisseizoen 2014 werden de heren met een rating van bijvoorbeeld 5,4000 speelsterkte 5, maar het seizoen ervoor had het zo kunnen zijn dat deze leden speelsterkte 6 werden. De grenzen voor promotie en degradatie naar speelsterktes voor dames en heren en voor het enkel- en dubbelspel staan in tabel 5.4. Om speelsterkte 1 in het herenenkelspel of herendubbelspel te krijgen moet je minimaal in de top zestig van Nederland staan (tabel 5.4). Bij de dames ligt deze grens hoger: om speelsterkte 1 te krijgen in het damesenkelspel of damesdubbelspel moet je minimaal in de top dertig staan. Speelsterkte 2 kun je krijgen wanneer je in de top negentig (voor heren) of in de top zestig (dames) staat. Ook kun je op basis van je rating speelsterkte 2 worden.

Tabel 5.4 Promotie-/degradatiegrenzen speelsterktebepaling 2014, november 2013

Speelsterkte	Heren enkel	Dames enkel	Herendubbel	Damesdubbel
1 KNLTB-ranglijst	1 t/m 60	1 t/m 30	1 t/m 60	1 t/m 30
2 KNLTB-ranglijst	61 t/m 90	31 t/m 60	61 t/m 90	31 t/m 60
2	2,2829	2,4489	2,2839	2,3499
3	3,5979	3,7839	3,5129	3,6849
4	4,4009	4,7699	4,4229	4,6559
5	5,4009	5,6979	5,4009	5,5169
6	6,4159	6,7609	6,4009	6,4279
7	7,9519	7,9999	7,9099	7,9049
8	8,9999	8,9999	8,9999	8,9999
8	Alle overige spelers die minimaal 2 jaar lid zijn van de KNLTB (peildatum 1 mei), met uitzondering van degenen die op 31 december 2013 nog geen 10 jaar zijn.			

Bron: KNLTB (2013).

Deze promotie-/degradatiegrenzen zorgen ervoor dat er elk tennisseizoen ongeveer een gelijk aantal leden van dezelfde speelsterkte is. Deze opbouw van speelsterktes heeft, net als de competitie-indeling, een soort piramidevorm, maar dan wel met een heel zware onderlaag en een lichte top laag. Er zijn namelijk veel meer leden met speelsterkte 7, 8 of 9 dan met speelsterkte 1, 2 of 3. Het overgrote deel van de leden, bijna zeventig procent, heeft speelsterkte 8 in het enkelspel (tabel 5.5). Een ongeveer gelijk aantal leden (11%) heeft speelsterkte 7 of 9. Daarmee heeft meer dan negentig procent van de leden speelsterkte 7, 8 of 9 in het enkelspel.

Tabel 5.5 Speelsterkteopbouw enkelspel KNLTB-leden 2014

Speelsterkte	Aantal KNLTB-leden	Percentage KNLTB-leden
1	157	0,0
2	639	0,1
3	3.507	0,6
4	5.768	0,9
5	14.518	2,4
6	32.522	5,3
7	67.601	11,1
8	418.310	68,6
9	66.540	10,9
Totaal	609.562	100

Bron: KNLTB (2014).

5.3 Nationale kampioenschappen en open toernooien

Vanuit de KNLTB worden er zowel districtskampioenschappen als nationale kampioenschappen georganiseerd. Om mee te doen aan de districtskampioenschappen moet je in het betreffende district punten halen bij de open toernooien. De districtskampioenschappen worden alleen in het enkelspel afgewerkt. De nationale kampioenschappen worden georganiseerd voor volwassenen, jeugd, veteranen en beachtennissers.

De titel van nationaal tenniskampioen is te verdienen bij het Lotto NK Tennis, dat in week 51 in het Topsportcentrum in Rotterdam wordt georganiseerd (tabel 5.6). Voor de jeugd en veteranen is er zowel een overdekt kampioenschap als een in de buitenlucht. In Scheveningen wordt jaarlijks het nationaal kampioenschap beachtennis georganiseerd.

Tabel 5.6 Nationale kampioenschappen in Nederland

Week	Naam	Locatie	Ondergrond
10	Nationale Overdekte Veteranen Kampioenschappen	Tulip Tennis Center, Hilversum	Tapijt
10/11	Nationale Overdekte Jeugd Kampioenschappen t/m 12, 14, 16 en 18 jaar	Tennispark Victoria, Rotterdam	Tapijt
32	Nationale Jeugd Kampioenschappen t/m 12, 14, 16 en 18 jaar Nationale Jeugd Kampioenschappen Rolstoeltennis	Tennispark Dash'35, Dordrecht en Tennispark Victoria, Rotterdam	Gravel
34	Nationale Veteranen Kampioenschappen	Tennispark De Kegel, Amstelveen	Gravel
37	Nationaal Kampioenschap Beachtennis	Beach Stadion, Scheveningen	n.v.t.
51	Lotto Nationaal Kampioenschap Tennis	Topsportcentrum, Rotterdam	Tapijt

Bron: website KNLTB (2014).

Door heel het land organiseren verenigingen toernooien. In sommige gevallen worden toernooien alleen voor de eigen vereniging en eventueel verenigingen in de omgeving georganiseerd, maar veelal organiseren verenigingen open toernooien waarvoor ieder KNLTB-lid zich kan inschrijven. De websites www.toernooi.nl, www.toernooiklapper.nl en www.planmysport.nl zijn de meest gangbare plekken voor leden om te zoeken naar toernooien en zich daarvoor in te schrijven.

5.4 Internationale toptennistoernooien in Nederland

Er staan jaarlijks twee in Nederland georganiseerde tennistoernooien op de kalender die meetellen voor de ATP World Tour. Dit zijn de sterkste tennistoernooien van de wereld voor mannen en ze leveren de meeste punten op voor de ATP-wereldranglijst. Deze twee toernooien zijn

het ABN Amro World Tennis Tournament dat in week 7 wordt gehouden en het Topshelf Open in week 24 (tabel 5.7). Het Topshelf Open kent ook een toernooi voor vrouwen dat meetelt voor de WTA-wereldranglijst.

Verder worden er in Nederland jaarlijks drie Challengertoernooien georganiseerd (Middelburg, Scheveningen en Alphen aan den Rijn). Challengertoernooien zijn internationale tennistoernooien die lager worden ingeschaald dan de ATP- en WTA-toernooien, maar waar wel punten zijn te behalen voor de wereldranglijst. Onder de Challengertoernooien bevinden zich de Futuretoernooien. In Nederland worden zeven Futuretoernooien georganiseerd (Amstelveen, Alkmaar, Breda, Middelburg, Oldenzaal, Rotterdam en een nader te bepalen locatie). Ook hier geldt dat er punten voor de wereldranglijst kunnen worden behaald, maar wel minder dan bij Challengertoernooien. Evenredig aan het aantal punten is ook het prijzengeld minder bij Challenger- en Futuretoernooien.

Tabel 5.7 Internationale toptennistoernooien voor volwassenen in Nederland, 2015

Week	Soort	Categorie	Naam	Locatie	Ondergrond
6			Fed Cup	Omnisport, Apeldoorn	Gravel
7	ATP	ATP World Tour 500	ABN Amro World Tennis Tournament	Ahoy, Rotterdam	Hardcourt
24	ATP/WTA	ATP World Tour 250, WTA	Topshelf Open	Autotron Expodome, Rosmalen	Gras
24	Future		WC-toernooi voor Futures 1e reeks	n.t.b.	n.t.b.
25	Future	\$15.000 (mannen), \$10.000 (vrouwen)	Victorie Plaza Future	Tennispark De Hout, Alkmaar	Gravel
26	Future	\$15.000 (mannen), \$15.000 (vrouwen)	Breda Future	Tennispark B.L.T.V., Breda	Gravel
27	Challenger (vrouwen) en Future (mannen)	\$25.000 (vrouwen), \$15.000 (mannen)	Driekleur Verzekeringen Challenger Zeeland	Tennispark M.L.T.C., Middelburg	Gravel
28	Future	\$15.000 (mannen), \$10.000 (vrouwen)	Amstelveen Future	Tennispark De Kegel, Amstelveen	Gravel
30	Challenger	\$42.500 (mannen)	Sport1 Open	Tennispark De Metselaars, Scheveningen	Gravel
34	Future	\$15.000 (mannen), \$10.000 (vrouwen)	Ready 90 Future Oldenzaal	Tennispark O.L.T.C. Ready, Oldenzaal	Gravel
35	Future	\$15.000 (mannen), \$10.000 (vrouwen)	HDI Gerling Rotterdam Open	Tennispark Victoria, Rotterdam	Gravel
37	Challenger	\$50.000 (mannen), \$25.000 (vrouwen)	Challenger TEAN International	Tennispark A.T.C. TEAN, Alphen aan den Rijn	Gravel

Tabel 5.8 Internationale toptennistoernooien voor jeugd in Nederland, 2015

Week	Soort	Categorie	Naam	Locatie	Ondergrond
6	TEJT 16&U	-	TE Wintercup Qualies	Inntel Hotels Resort, Zutphen	Indoor
7	ITF Juniors	4	ITF 4 Indoor Almere 2015	Sportcentrum Centre Point, Almere	Hardcourt
8	TEJT 16&U	3	InTime Head Junior Open 2015	Dekker Sport, Zoetermeer	Indoor
8	TEJT 14&U	3	InTime Head Junior Open 2015	Dekker Sport, Zoetermeer	Indoor
9	TEJT 16&U	3	FOCUS tennis academy open 2015	TV Victoria, Rotterdam	Indoor
9	TEJT 14&U	3	FOCUS tennis academy open 2015	TV Victoria, Rotterdam	Indoor
27	TEJT 14&U	3	Amstelpark Tennis Academy Trophy 2015	Amstelpark, Amsterdam	Gravel
27	ITF Juniors	2	Biesterbos Open 2015	Tennis Club Bakkum, Castricum	Gravel
28	TEJT 14&U	3	Meppel Storks Cup 2015	MLTC Meppeler Lawn Tennis Club, Meppel	Gravel
28	ITF Juniors	4	Leeuwenbergh ITF	Sportcentrum Leeuwenbergh, Den Haag	Gravel
29	TEJT 14&U	1	Windmill Cup 2015	Tennispark Beekhuizen, Velp	Gravel
29	ITF Juniors	4	Flower Bulb Tournament	Hillegomse Tennisclub, Hillegom	Gravel
30	TEJT 12&U	-	TE Nations Cup Qualies	TSH, Haren	Gravel
43	ITF Juniors	4	ITF 4 Autumn Almere 2015	Sportcentrum Centre Point, Almere	Hardcourt

ABN Amro World Tennis Tournament

Het ABN Amro World Tennis Tournament wordt jaarlijks gehouden in Ahoy in Rotterdam. Het is het meest prestigieuze tennistoernooi van Nederland. Met de toernooistatus als ATP World Tour 500 is het ingeschaald onder de vier Grand Slamtoernooien en de negen Masters-toernooien (ATP World Tour 1000). De toernooirecteur van het ABN Amro World Tennis Tournament is Richard

Marin Cilic in actie tijdens het ABN Amro World Tennis Tournament.

Krajicek, die zelf het toernooi twee maal wist te winnen: in 1995 en 1997 (tabel 5.9). Tom Okker (1974) en Jan Siemerink (1998) slaagden er beiden één maal in om het ABN Amro World Tennis Tournament op hun naam te schrijven. Meer informatie: www.abnamrowtt.nl.

Tabel 5.9 Toernooiwinnaars ABN Amro World Tennis Tournament in de periode 1972-2014

Jaar	Toernooiwinnaar
1972	Arthur Ashe (VS)
1973	-
1974	Tom Okker
1975	Arthur Ashe (VS)
1976	Arthur Ashe (VS)
1977	Dick Stockton (VS)
1978	Jimmy Connors (VS)
1979	Björn Borg (Zwe)
1980	Heinz Günthardt (Zwi)
1981	Jimmy Connors (VS)
1982	Guillermo Vilas (Arg)
1983	Gene Mayer (VS)
1984	Ivan Lendl (Tsj) en Jimmy Connors (VS)
1985	Miloslav Mecir (Tsj)
1986	Joakim Nyström (Zwe)
1987	Stefan Edberg (Zwe)
1988	Stefan Edberg (Zwe)
1989	Jakob Hlasek (Zwi)
1990	Brad Gilbert (VS)
1991	Omar Camporese (Ita)
1992	Boris Becker (Dui)
1993	Anders Järryd (Zwe)
1994	Michael Stich (Dui)
1995	Richard Krajicek
1996	Goran Ivanisevic (Kro)
1997	Richard Krajicek
1998	Jan Siemerink
1999	Yevgeny Kafelnikov (Rus)
2000	Cédric Pioline (Fra)
2001	Nicolas Escudé (Fra)

Jaar	Toernooiwinnaar
2002	Nicolas Escudé (Fra)
2003	Max Mirny (WRu)
2004	Lleyton Hewitt (Aus)
2005	Roger Federer (Zwi)
2006	Radek Stepanek (Tsj)
2007	Mikhail Youzhny (Rus)
2008	Michaël Llodra (Fra)
2009	Andy Murray (GBr)
2010	Robin Söderling (Zwe)
2011	Robin Söderling (Zwe)
2012	Roger Federer (Zwi)
2013	Juan Martin del Potro (Arg)
2014	Tomas Berdych (Tsj)

Topshelf Open

Het Topshelf Open is een van de voorbereidingstoernooien op Wimbledon. Dat heeft het toernooi in Rosmalen te danken aan het feit dat het op gras wordt gespeeld. Het is met de toernooistatus als ATP World Tour 250 onder het ABN Amro World Tennis Tournament ingeschaald. Richard Krajicek (1994 en 1997) en Sjeng Schalken (2002 en 2003) waren beiden twee maal toernooiwinnaar (tabel 5.10). Het vrouwentoernooi, dat als WTA-toernooi met de status \$250.000 wordt ingeschaald, werd een maal gewonnen door een Nederlandse: Michaëlla Krajicek in 2006.

Tabel 5.10 Toernooiwinnaars Topshelf Open in de periode 1990-2014

Jaar	Toernooiwinnaar	
	Mannen	Vrouwen
1990	Amos Mansdorf (Gri)	-
1991	Christian Saceanu (Dui)	-
1992	Michael Stich (Dui)	-
1993	Arnaud Boetsch (Fra)	-
1994	Richard Krajicek	-
1995	Karol Kucera (Slo)	-
1996	Richey Reneberg (VS)	Anke Huber (Dui)
1997	Richard Krajicek	Ruxandra Dragomir (Roe)
1998	Patrick Rafter (Aus)	Julie Halard (Fra)
1999	Patrick Rafter (Aus)	Kristina Brandi (PRI)
2000	Patrick Rafter (Aus)	Martina Hingis (Zwi)
2001	Lleyton Hewitt (Aus)	Justine Henin (Bel)
2002	Sjeng Schalken	Eléni Daniilidou (Gri)
2003	Sjeng Schalken	Kim Clijsters (Bel)
2004	Michaël Llodra (Fra)	Mary Pierce (Fra)
2005	Mario Ancic (Kro)	Klára Koukalová (Tsj)
2006	Mario Ancic (Kro)	Michaëlla Krajicek
2007	Ivan Ljubicic (Kro)	Anna Chakvetadze (Rus)
2008	David Ferrer (Spa)	Tamarine Tanasugarn (Tha)
2009	Benjamin Becker (Dui)	Tamarine Tanasugarn (Tha)
2010	Sergiy Stakhovsky (Oek)	Justine Henin (Bel)
2011	Dmitri Tursunov (Rus)	Roberta Vinci (Ita)
2012	David Ferrer (Spa)	Nadia Petrova (Rus)
2013	Nicolas Mahut (Fra)	Simona Halep (Roe)
2014	Roberto Bautista-Agut (Spa)	Coco Vandeweghe (VS)

Dutch Open op 't Melkhuisje in Hilversum

De Dutch Open is één van de meest bekende internationale tennistoernooien in Nederland, dat van 1957 tot en met 1994 werd gespeeld op 't Melkhuisje, een tennispark in Hilversum. In de eerste paar jaren was het nog slechts een bescheiden toernooi, maar vanaf 1962 benoemde de KNLTB het tot de 'Internationale tenniskampioenschappen van Nederland'. In datzelfde jaar won de legendarische Rod Laver het toernooi, die in 1962 ook alle vier Grand Slams op zijn naam schreef. In 1965 stond Tom Okker voor het eerst in de finale, toen nog verliezend

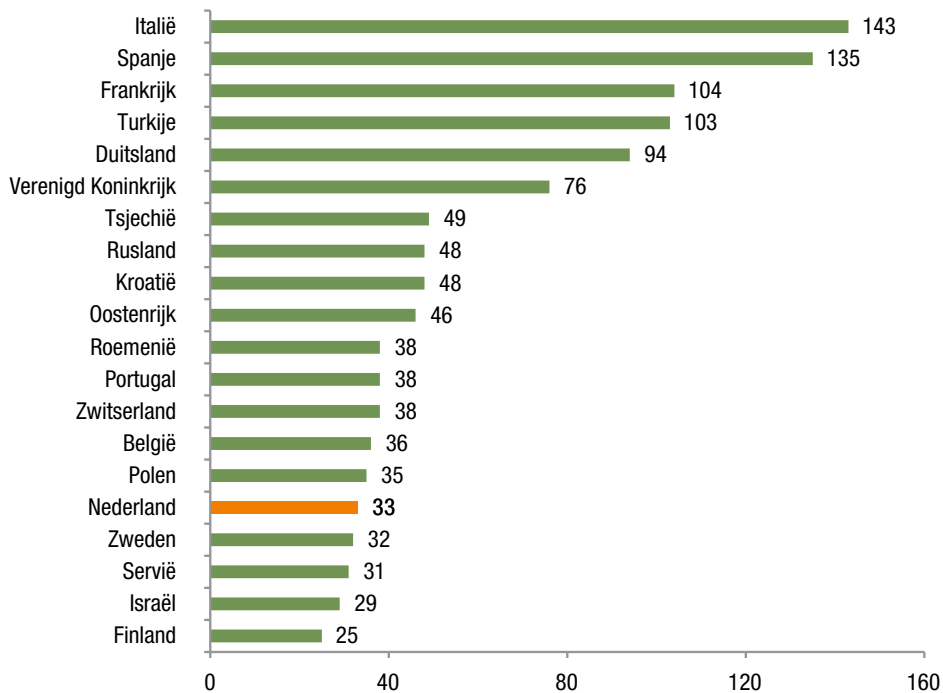
*Tom Okker, meervoudig winnaar
van de Dutch Open op 't Melkhuisje.*

van John Newcombe. Een jaar later was Okker wel eindwinnaar, net als in 1969, 1970 en 1973. Vanaf 1974 kreeg de Dutch Open de status als ATP-toernooi. In 1978 was Okker verliezend finalist, maar won hij wel het dubbelspel. Hij volmaakte de 'hattrick' door ook in 1979 en 1980 het dubbelspel te winnen. Ruim tien jaar later was er weer Nederlands succes in het dubbelspel: Richard Krajicek en Jan Siemerink wonnen in 1991, Paul Haarhuis en Mark Koevermans in 1992, Jacco Eltingh en Haarhuis in 1993 en Siemerink en Daniel Orsanic (Argentinië) in 1994. In 1995 verhuisde de Dutch Open naar het Amstelpark in Amsterdam, waar het toernooi tot en met 2001 werd gespeeld. Jan Siemerink (1995) en Raemon Sluiter (2000) waren verliezend finalist in het enkelspel. Wel was er nationaal succes in het dubbelspel: Sjeng Schalken en Marcelo Rios (Chili) zegevierden in 1995, Eltingh en Haarhuis in 1998 en Haarhuis en Schalken in 1999 en 2001. Vanaf 2002 werd de Dutch Open gespeeld bij Sportpark Bokkeduinen in Amersfoort. Sluiter verloor in 2003 de finale en een jaar later won Martin Verkerk het toernooi – het eerste Nederlandse succes in het enkelspel sinds Okker in 1973. In 2008 werd de laatste editie gespeeld, met Nederlander Rogier Wassen en Frantisek Cermak (Tsjechië) als winnaars in het dubbelspel. Na 2008 keerde het toernooi wegens financiële problemen niet meer terug op de internationale ATP-tour.

Internationale tennistoernooien in Europees perspectief

In totaal worden er in Nederland 33 internationale tennistoernooien gehouden (figuur 5.10). Dit zijn de ATP-, Challenger- en Futuretoernooien die we zojuist hebben besproken, plus internationale jeugd-, veteranen-, rolstoel- en beachtennistoernooien. Er zijn vijftien landen in Europa die meer internationale tennistoernooien organiseren, waaronder lijstaanvoerder Italië (143). De data voor deze vergelijking van internationale tennistoernooien zijn afkomstig uit het *European Tennis Report* van Tennis Europe (2012), gebaseerd op het jaar 2011.

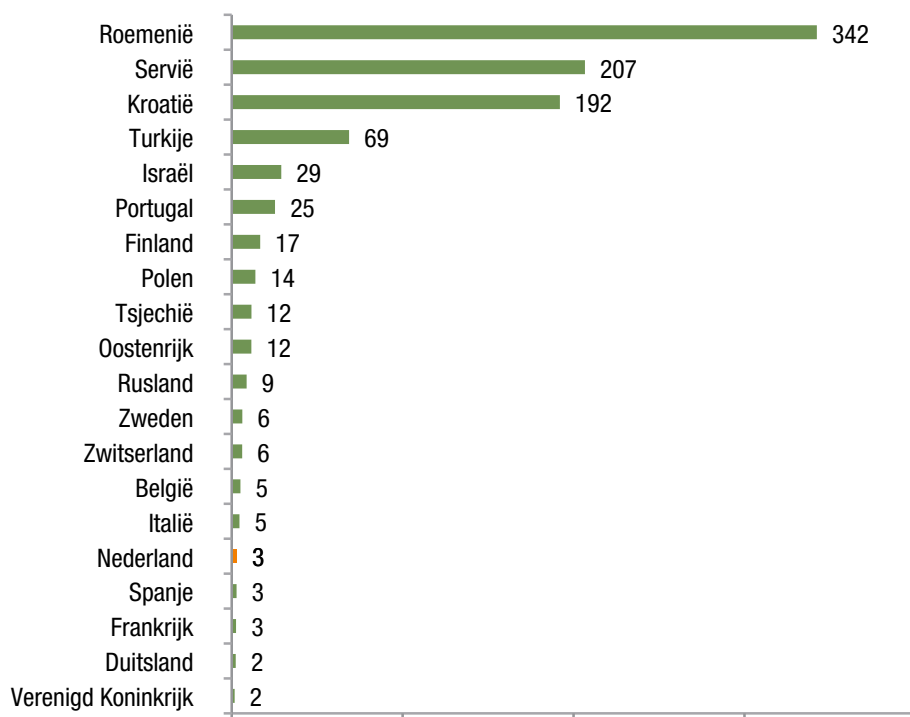
Figuur 5.10 Aantal internationale tennistoernooien per land in 2011, twintig hoogst genoteerde landen

Bron: *European Tennis Report*, Tennis Europe (2012).

Wanneer we voor deze landen uitrekenen hoeveel internationale tennistoernooien er zijn per 100.000 tennissers, wordt de figuur flink door elkaar geschud. Roemenië heeft dan met een hoog aantal internationale toernooien en een laag aantal tennissers de beste score (figuur 5.11). Nederland staat met drie internationale toernooien per 100.000 tennissers gelijk met 'tennisland' Spanje.

Figuur 5.11 Aantal internationale tennistoernooien per 100.000 tennisers van een land in 2011, twintig hoogst genoteerde landen

Bron: Tennis Europe (2012).

5.5 Internationale successen

In de vorige paragraaf hebben we kunnen zien dat Richard Krajicek zowel het ABN Amro World Tennis Tournament in Rotterdam als het Topshelf Open in Rosmalen twee keer heeft gewonnen. Hij is tot nu toe de enige Nederlandse mannelijke winnaar van een Grand Slam-toernooi in het enkelspel. Krajicek won in 1996 op het 'heilige gras' van Wimbledon en krijgt daarvoor een eervolle vermelding in de nationale eregalerij. Ook Kea Bouman staat natuurlijk in deze nationale eregalerij – dankzij haar winst op Roland Garros in 1927 'onze' enige andere Grand Slamwinnaar in het enkelspel.

Nationale eregalerij

Kea Bouman (23 november 1903, Almelo – 17 november 1998)

Kea Bouman was tot Richard Krajicek Wimbledon won de enige Nederlandse winnaar van een Grand Slamtoernooi. Zij was in 1927 de eindwinnares op Roland Garros. Bouman is nog altijd de enige Nederlandse vrouwelijke winnaar van een Grand Slamtoernooi in het enkelspel. In 1929 won zij ook het dubbelspel op Roland Garros. Verder was Bouman in 1924 de eerste Nederlandse vrouw die een olympische medaille won. Bij de Olympische Spelen in Parijs was Bouman samen met landgenoot Henk Timmer goed voor een bronzen medaille in het gemengddubbelspel. Bouman kon niet alleen goed tennissen, maar werd ook Nederlands kampioene golf en speelde in het Nederlands hockeyteam.

Betty Stöve (24 juni 1945, Rotterdam)

Betty Stöve is één van de meest succesvolle Nederlandse tennissers uit de geschiedenis. Ze was vooral succesvol in het dubbelspel. Stöve won zes Grand Slamtoernooien in het dubbelspel: Roland Garros (1972 en 1979), Wimbledon (1972) en de US Open (1972, 1977 en 1979). Ook pakte ze vier Grand Slamtitels in het gemengddubbelspel. Maar ook in het enkelspel heeft Stöve haar sporen verdiend. Zo stond ze in 1977 in de finale van Wimbledon, na onder andere van Martina Navrátilová te hebben gewonnen – diezelfde Navrátilová die daarna in het enkelspel nog negen keer Wimbledon zou winnen. Stöve verloor die finale, waarna ze in datzelfde jaar de halve finale van de US Open zou halen.

Tom Okker (22 februari 1944, Amsterdam)

Lange tijd voordat Richard Krajicek en Martin Verkerk hoge ogen zouden gooien in een Grand Slamtoernooi, was het Tom Okker die in de jaren zestig en zeventig Nederlands tennissucces boekte. Okker bereikte in 1968 de finale van het enkelspel van de US Open, maar verloor van de legendarische Arthur Ashe. Tien jaar later (1978) stond Okker in de halve finale van Wimbledon, waarin een andere legende in de persoon van Björn Borg te sterk voor hem bleek. Ook bereikte hij in 1969 de halve finale van Roland Garros (verlies tegen Rod Laver) en in 1971 de halve finale van de Australian Open (verlies tegen Ken Rosewall). Okker won in het dubbelspel wel twee Grand Slamtoernooien: in 1973 Roland Garros (met John Newcombe) en in 1976 de US Open (met Marty Riessen). Okker was in zijn tijd een vaste toptienspieler en bereikte in 1974 de derde plek op de ATP-wereldranglijst. In het dubbelspel stond Okker enige tijd op de eerste plek van de wereldranglijst. Okker won in zijn loopbaan 26 enkelspeltitels en 67 dubbelspeltitels.

Manon Bollegraf (10 april 1964, 's-Hertogenbosch)

Manon Bollegraf won in haar carrière vier Grand Slamtoernooien in het gemengddubbelspel. Samen met landgenoot Tom Nijssen won zij in 1989 op Roland Garros en in 1991 op de US Open. Later was Bollegraf succesvol in het gemengddubbelspel op de Australian Open (1997) en weer de US Open (1997). Ze bereikte diverse andere keren de halve finale

en finale van een Grand Slam in het gemengddubbelspel. In het vrouwendubbelspel behaalde Bollegraf de halve finale op Wimbledon (1994), de Australian Open (1995 en 1996) en de US Open (1997). Bollegraf won in totaal 26 WTA-dubbeltitels en één WTA-titel in het enkelspel. Ze stond ooit vierde van de wereld in het dubbelspel (1998) en 29ste in het enkelspel (1990).

Tom Nijssen (1 oktober 1964, Maastricht)

Tom Nijssen was twee maal succesvol met Manon Bollegraf in het gemengddubbelspel: in 1989 op Roland Garros en in 1991 op de US Open. In het mannendubbelspel bereikte hij op alle vier de Grand Slams de kwartfinale, maar geraakte hij nooit verder. Zijn hoogste positie op de ATP-ranglijst in het dubbelspel was de tiende plek in 1992. In 1989 bereikte hij de 87ste positie op de wereldranglijst in het enkelspel.

Menno Oosting (17 mei 1964, Son en Breugel – 22 februari 1999)

Menno Oosting heeft één Grand Slamtitel op zijn naam staan: in 1994 won hij samen met landgenote Kristie Boogert het gemengddubbelspel op Roland Garros. Hij haalde een maal de kwartfinale van een Grand Slam in het dubbelspel. Dat was in 1991 op de Australian Open. Oosting won zeven ATP-titels in het dubbelspel en bereikte in 1995 de twintigste plek op de wereldranglijst in het dubbelspel. Hij won geen ATP-titels in het enkelspel. Oosting overleed in 1999 door een auto-ongeluk.

Paul Haarhuis (19 februari 1966, Eindhoven) en Jacco Eltingh (29 augustus 1970, Heerde)

Paul Haarhuis en Jacco Eltingh zijn de meest succesvolle dubbelaars uit de historie van het Nederlandse tennis. Samen wonnen zij alle vier de Grand Slamtoernooien minimaal één keer. Haarhuis en Eltingh wonnen twee keer Roland Garros (1995 en 1998) en de overige Grand Slams één keer: de Australian Open en US Open in 1994 en Wimbledon in 1998. De finale op het gras van Wimbledon was een legendarische: het werd 10-8 in de vijfde set tegen hun 'eeuwige rivalen', de Australiërs Todd Woodbridge en Mark Woodforde. Haarhuis en Eltingh behaalden daarnaast diverse finale- en halvefinaleplekken op de Grand Slams en wonnen veel ATP-titels. Behalve de successen op de Grand Slams wonnen Haarhuis en Eltingh in 1993 en 1998 de afsluitende ATP Masters, het officiële wereldkampioenschap tennis. Als gevolg van hun successen stonden Haarhuis en Eltingh lange tijd bovenaan de wereldranglijst in het dubbelspel.

Haarhuis ging nadat Eltingh stopte met tennis nog even door en won samen met de Rus Yevgeny Kafelnikov Roland Garros in 2002. Een jaar later verloren ze de finale. In totaal won Haarhuis 54 ATP-titels in het dubbelspel. Naast zijn succesvolle carrière in het dubbelspel heeft Haarhuis ook diverse successen geboekt in het enkelspel. In 1989 werd hij wereldberoemd doordat hij in de tweede ronde van de US Open als underdog de grote kampioen en viervoudig US Open-winnaar John McEnroe versloeg.

Aan deze wedstrijd kleven twee van de beste anekdotes uit de geschiedenis van het Neder-

landse tennis. De eerste is dat Haarhuis werd gesponsord door de Hema, bekend als leverancier van ondergoed, handdoeken en worsten. Daardoor speelde Haarhuis, nog onbekend met het internationale toptennis, niet met een gerenommeerd racket als Wilson of Dunlop, maar met een racket van de Hema. Hij werd daarmee gek aangekeken door zijn collega-tennissers en het gaf een extra dimensie aan de legendarische zege op McEnroe. De tweede anekdote is dat Haarhuis na afloop van zijn overwinning op McEnroe tijdens de persconferentie de vraag kreeg wie hij eigenlijk was. Haarhuis was even stil en antwoordde toen: "I am Paul Haarhuis and I come from Mars."

Haarhuis bereikte in het enkelspel één keer de kwartfinale van een Grand Slamtoernooi, in 1991 bij de US Open (verlies tegen Jimmy Connors, met in die wedstrijd één van de mooiste punten ooit gespeeld in het tennis). Hij won in het enkelspel één ATP-titel en bereikte in 1995 zijn hoogste positie op de wereldranglijst: achttiende.

Ook Eltingh bereikte in zijn loopbaan de top twintig van de wereldranglijst in het enkelspel. Hij stond in 1995 negentiende. Eltingh bereikte in dat jaar de kwartfinale op zowel de Australian Open als Wimbledon, zijn beste Grand Slamprestaties in het enkelspel. Hij won vier ATP-titels in het enkelspel en 44 ATP-titels in het dubbelspel.

Jan Siemerink (14 april 1970, Rijnsburg)

Jan Siemerink behaalde in 1998 zijn hoogste positie op de wereldranglijst: veertiende. Dat was mede als gevolg van het behalen van de kwartfinale op Wimbledon in dat jaar. Siemerink won vier ATP-titels in het enkelspel en elf in het dubbelspel. In het dubbelspel stond hij in 1992 in de halve finale van de Australian Open en in 1996 in de halve finale van Wimbledon.

Brenda Schultz-McCarthy (28 december 1970, Haarlem)

Brenda Schultz-McCarthy vestigde zich in het WTA-circuit door in 1995 de kwartfinales te bereiken bij de Grand Slams van Wimbledon en de US Open. Dat waren haar beste prestaties op de Grand Slamtoernooien in het enkelspel. In het dubbelspel bereikte Schultz-McCarthy de halve finale op Roland Garros (1990), de Australian Open (1990 en 1992), Wimbledon (1995) en op de Olympische Spelen van Atlanta (1996). In totaal won Schultz-McCarthy zeven WTA-titels in het enkelspel en negen in het dubbelspel. In 1996 bereikte Schultz-McCarthy de negende positie op de wereldranglijst in het enkelspel en in 1995 stond ze negende op de dubbelranglijst.

Richard Krajicek (6 december 1971, Rotterdam)

Richard Krajicek is samen met Kea Bouman de enige Nederlander die ooit een Grand Slamtoernooi in het enkelspel heeft weten te winnen. Dat deed hij in 1996 op het heilige gras van Wimbledon. Krajicek doorbrak in de kwartfinale de zegereeks van Pete Sampras op Wimbledon (1993-1995 en 1997-2000) en versloeg in de finale Malivai Washington. Wereldberoemd is het fragment dat Krajicek en Washington voor aanvang van de wedstrijd voor de fotografen poseerden, toen er een streakende dame de baan op rende. Kraji-

cek, met zijn vrouw Daphne Deckers op de tribune, kon er gelukkig om lachen en raakte op dat moment misschien wel wat van zijn spanning kwijt. In 1999 bereikte hij zijn hoogste positie op de ATP-wereldranglijst: vierde. Krajicek won in zijn loopbaan zeventien ATP-titels in het enkelspel en drie in het dubbelspel.

Miriam Oremans (9 september 1972, Berlicum) en Kristie Boogert (16 december 1973, Zuid-Beijerland)

Miriam Oremans en Kristie Boogert bereikten samen de finale van het dubbelspel bij de Olympische Spelen van 2000 in Sydney. Daarin verloren zij van Venus en Serena Williams. Oremans won in haar carrière drie WTA-dubbeltitels, stond in 1997 in de halve finale van het dubbeltoernooi op Wimbledon en bereikte in 1997 de negentiende plek op de dubbelranglijst. In het enkelspel won ze geen titels en stond ze in 1993 25ste op de WTA-ranglijst. Boogert won drie WTA-titels in het dubbelspel en bereikte in 1997 de zestiende plek op de wereldranglijst. Ze won geen enkeltitels en bereikte in 1996 haar hoogste positie: 29ste.

Sjeng Schalken (8 september 1976, Weert)

Het beste jaar van Sjeng Schalken was 2002, waarin hij de kwartfinale van Wimbledon en de halve finale van de US Open haalde. Schalken verloor in de Verenigde Staten van de latere winnaar Pete Sampras. In 2003 en 2004 zou hij ook nog de kwartfinale halen op Wimbledon en in 2003 ook op de US Open. In 2003 bereikte hij de elfde plek op de wereldranglijst. Schalken won in zijn loopbaan negen ATP-titels in het enkelspel en zes in het dubbelspel.

Martin Verkerk (31 oktober 1978, Leiderdorp)

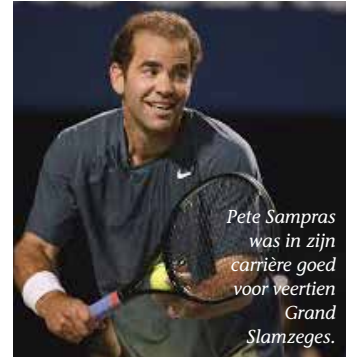
Martin Verkerk zal bij velen in de herinnering blijven als iemand die 'vanuit het niets' in 2003 de finale bereikte van Roland Garros. Hij versloeg tijdens dat Grand Slamtoernooi onder anderen gravelspecialisten als Carlos Moya en Guillermo Coria. In de finale bleek Juan Carlos Ferrero te sterk voor Verkerk. In totaal won Verkerk twee ATP-titels in het enkelspel en bereikte hij de veertiende positie op de ATP-wereldranglijst.

Esther Vergeer (18 juli 1981, Woerden)

Esther Vergeer is de beste rolstoeltennisser in de geschiedenis van de tennissport. Vergeer was tien jaar lang ongeslagen in het enkelspel tot zij in 2013 een punt zette achter haar topsportloopbaan. Ze stond op dat moment vijftien jaar lang onafgebroken op de eerste positie van de wereldranglijst. Vergeer won zeven gouden medailles op diverse Paralympische Spelen en was vijf keer gehandicapte sporter van het jaar in Nederland. Ze won ook twee maal de Laureus World Sports Awards, een prestigieuze internationale prijs als gehandicapte sporter van het jaar. Vergeer behoort tot het unieke gezelschap dat erelid is van de KNLTB, samen met Karin van Bijsterveld, Jacco Eltingh, Paul Haarhuis, Koen Hehenkamp, Richard Krajicek, Tom Okker, Klaas Rijkma en Betty Stöve.

5.6 Nederlandse successen internationaal vergeleken

We hebben als Nederland mooie prestaties geboekt op Grand Slamtoernooien in het verleden, maar wat stellen deze successen internationaal voor? Kea Bouman en Richard Krajicek hebben allebei één Grand Slamtoernooi in het enkelspel gewonnen, goed voor twee Grand Slamzeges voor Nederland in meer dan honderd jaar tijd. Dat staat in geen verhouding tot de 318 (!) Grand Slamzeges die de Verenigde Staten hebben behaald in het enkelspel (figuur 5.12). Dat is met name te danken aan de eindzeges van Helen Wills (19), Chris Evert, Martina Navrátilová (beiden 18), Serena Williams (17) en Pete Sampras (14). Australië (135) volgt op gepaste afstand op een tweede plek, met onder meer titels van Margaret Court (24), Roy Emerson (12) en Rod Laver (11). Het Verenigd Koninkrijk (94) staat derde, mede dankzij acht Grand Slamtitels van Fred Perry. Nederland staat met de Grand Slamzeges van Bouman en Krajicek op een gedeelde 21ste plek met Hongarije, Kroatië, China, Wit-Rusland en Zuid-Afrika.

Bij de Grand Slamzeges die in figuur 5.12 gepresenteerd worden dient opgemerkt te worden dat de toernooien in het begin in de praktijk niet volledig internationaal waren. Met name in de eerste dertig jaar speelden vrijwel alleen de nationale toppers van dat moment op de Grand Slamtoernooien. Later werden de toernooien pas werkelijk internationaal. Dit verklaart in belangrijke mate waarom de top vier wordt gevormd door de Verenigde Staten, Australië, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Dit zijn namelijk de landen waar de vier Grand Slamtoernooien worden gespeeld: US Open (Verenigde Staten), Australian Open (Australië), Roland Garros (Frankrijk) en Wimbledon (Verenigd Koninkrijk). Ter illustratie: de Australian Open werd lange tijd in december, rond kerst, gespeeld en werd daardoor door een groot deel van de top gemeden. Margaret Court won de Australian Open heel vaak, maar ook dan deed niet iedereen mee, omdat Melbourne zo afgelegen lag en lastig te bereiken was.

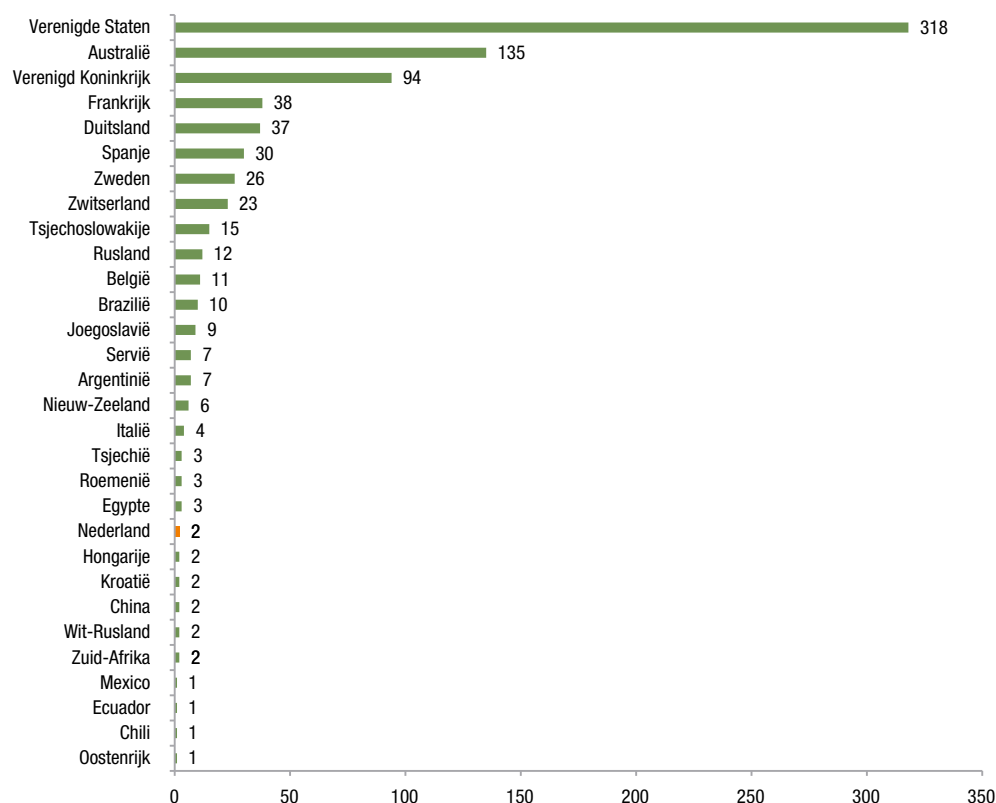
De Verenigde Staten zijn natuurlijk een groot land met veel inwoners en veel sportbeoefenaars. Het is vanuit dat oogpunt logisch dat zij veel Grand Slamwinnaars hebben voortgebracht. Daarentegen heeft China nog meer inwoners dan de VS, maar dat land heeft slechts twee Grand Slamtitels gepakt. Voor de vergelijking tussen de landen met minimaal één Grand Slamtitel is het aardig om dit in perspectief van het aantal inwoners te bezien. Daarom is in figuur 5.13 het aantal Grand Slamtitels per 10 miljoen inwoners weergegeven.

Australië is de absolute koploper wanneer het gaat om Grand Slamtitels afgezet tegen het inwonertal (figuur 5.13). Australië heeft, met andere woorden, relatief veel Grand Slamtitels (135) voor relatief weinig inwoners (bijna 23 miljoen). Dit komt neer op 59,5 Grand Slamtitels per 10 miljoen inwoners. Het is niet verrassend dat de top drie wordt gecombineerd door

‘kleine’ landen als Zwitserland (8 miljoen inwoners) en Zweden (9,5 miljoen), die beide een aantal absolute wereldtoppers hebben voortgebracht. Zwitserland dankt de score van 28,8 Grand Slamtitels per tien miljoen inwoners voor een groot deel natuurlijk aan tennislegende Roger Federer, die in zijn loopbaan al zeventien Grand Slamtitels bijeenprokkelde. Verder wonnen Martina Hingis (5) en Stanislas Wawrinka (1) namens Zwitserland op de Grand Slamtoernooien. Zweden had in het verleden natuurlijk de drie wereldtoppers Björn Borg (11), Mats Wilander (7) en Stefan Edberg (6), en daarnaast wonnen Thomas Johansson en Sven Davidson één Grand Slam.

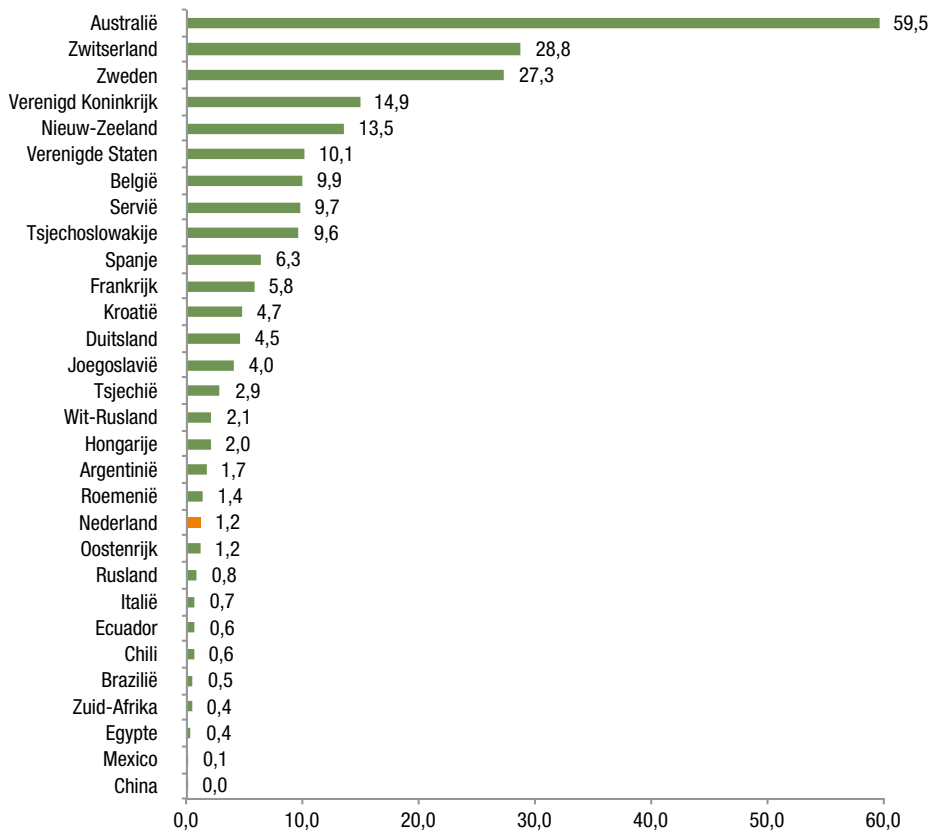
Nederland maakt ten opzichte van de eerste figuur niet echt een sprong omhoog of omlaag in het ‘klassement’. Nederland heeft met de zeges van Boman en Krajicek 1,2 Grand Slamtitels per 10 miljoen inwoners en is daarmee vergelijkbaar met Roemenië en Oostenrijk.

Figuur 5.12 Aantal enkelspeltitels (mannen en vrouwen) per land in de Grand Slamtoernooien aller tijden (tot en met 2014)

Bron: ATP (2014).

Figuur 5.13 Aantal enkelspeltitels (mannen en vrouwen) per land per 10 miljoen inwoners in de Grand Slamtoernooien aller tijden (tot en met 2014)

Bron: ATP (2014).

5.7 Verklarende factoren van internationaal succes

Landen investeren steeds meer in het topsportbeleid met het oog op het behalen van meer overwinningen en medailles. Van belang is dan te weten welke beleidsfactoren het topsportsucces van een land beïnvloeden. De Bosscher et al. (2006) hebben een model ontwikkeld waarin zichtbaar wordt welke factoren in welke mate bijdragen aan het relatieve topsportsucces van landen. Brouwers et al. (2014) passen dit model toe op tennis. In deze paragraaf gaan we in op wat dit onderzoek tot nu toe aan inzichten heeft opgeleverd.

Negen beleidsfactoren

35 internationale tennisexperts hebben deelgenomen aan een enquête over de beleidsfactoren die het tennissucces van een land beïnvloeden. Hieruit zijn negen factoren van beleid gekomen, die cruciaal zijn voor internationaal tennissucces. Deze factoren zijn: (1) financiële ondersteuning voor tennis, (2) structuur en organisatie van het tennisbeleid, (3) tennisparticipatie, (4) talentidentificatie en -ontwikkeling, (5) ondersteuning tijdens en na de topsportcarrière, (6) trainingsfaciliteiten, (7) de voorzieningen en opleiding van tennistrainers en -coaches, (8) kwalitatieve (inter)nationale competities en toernooien en (9) wetenschappelijk onderzoek in tennis. Deze beleidsfactoren worden voor een groot deel door de nationale tennisbond van een land, in het geval van Nederland de KNLTB en de 1.700 tennisverenigingen, bepaald en geïmplementeerd. Ook de nationale overheid, het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en het Nederlands Olympisch Comité* Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF) spelen hierbij een rol.

Twee belangrijkste: voorzieningen voor trainers en kwalitatieve competities

Hoewel alle negen factoren zeer belangrijk zijn voor tennissucces, zijn er twee die zich als belangrijkste factoren onderscheiden. Dit zijn de voorzieningen voor en opleiding van tennistrainers en -coaches en kwalitatieve (inter)nationale competities.

Om succes te behalen in het internationale toptennis is het cruciaal om over goedopgeleide, gekwalificeerde en gecertificeerde trainers en coaches te beschikken. Daarnaast is duidelijke communicatie tussen de tennisbond en trainers en coaches belangrijk. Voor topcoaches is het nuttig internationale bijscholingen te volgen om up-to-date te blijven over bijvoorbeeld trainingstechnieken en wetenschappelijke ontwikkelingen. Tot slot moeten topcoaches voldoende steun krijgen van de bond om mee te reizen met tennisspelers in het internationale circuit. Voor de tweede belangrijke factor voor tennissucces, kwalitatieve competities, is het belangrijk dat de nationale competitie een goede structuur heeft voor recreatieve en competitiespelers. We hebben in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk kunnen zien dat de Nederlandse tennisbond dit goed voor elkaar heeft. Daarnaast is het belangrijk kwalitatief goede internationale competities en toernooien te organiseren in eigen land voor juniorspelers en professionals. Dit laat spelers uit eigen land toe ervaring op te doen en punten te sprokkelen voor hun ranking, zonder daarbij geld kwijt te zijn aan reiskosten en hotelovernachtingen in het buitenland. In paragraaf drie van dit hoofdstuk kwam naar voren dat Nederland over een reeks aan Futures, Challengers en ATP-toernooien beschikt. Tot slot moeten spelers voldoende steun krijgen om deel te nemen aan competities en toernooien in het buitenland. Hierbij valt te denken aan financiële steun, maar ook aan het (gedeeltelijk) ter beschikking stellen van een coach die in dienst is van de bond en het organiseren van de internationale trip van de speler.

Minst belangrijk: ondersteuning na de topsportcarrière

Hoewel ondersteuning na de topsportcarrière als belangrijk werd beoordeeld, was het volgens de experts de minst belangrijke factor voor tennissucces. Het is echter mogelijk dat het belang van deze factor wordt onderschat door topsportcoördinatoren, trainers en coaches. De

voorbereiding van spelers op hun carrière na het tennis kan in vele nationale tennisbonden worden verbeterd door de combinatie van tennis en hogere studies te ondersteunen en door het aanbieden van een mentor of psycholoog tijdens (en na) de carrière.

Contextuele factoren: sport- en tenniscultuur en commerciële sector in een land

Naast de negen beleidsfactoren zijn er twee contextuele factoren die een belangrijke rol spelen in tennissucces. Ten eerste is de cultuur van een land belangrijk. Hieronder vallen de tenniscultuur en (top)sportcultuur, maar ook de schoolcultuur. Onder de schoolcultuur wordt verstaan hoe 'gewoon' het in een land is naar school te gaan en een gedegen opleiding te volgen. Hoewel het moeilijk is voor sportbeleidsmakers om de cultuur van een land rechtstreeks te veranderen, is het wel mogelijk deze positief te beïnvloeden. Dit kan bijvoorbeeld door tennissucces van thuisspelers goed zichtbaar te maken in de media of door projecten op scholen te organiseren. Ten tweede speelt de commerciële sector een belangrijke rol. Dit omvat de samenwerking van de nationale tennisbond met media en sponsors. De KNLTB heeft zowel mediapartners (Sport1, *De Telegraaf* en Sky Radio) als andere partners (Menzis, Dunlop, Intersport, Sjeng Sports, Lotto en Bilderberg).

Privétennisscholen

Tot slot spelen in veel landen die succesvol zijn in tennis privétennisscholen een belangrijke rol in de ontwikkeling van topspelers. Voorbeelden in Nederland zijn de Tennis Academy Amsterdam en de PRO-M International Tennis Academy. Een goede samenwerking tussen de nationale tennisbond en de private academies is van cruciaal belang voor een goede ondersteuning van getalenteerde tennissers. Een goede samenwerking tussen beide zorgt voor een verbreding van de talentvijver.

Zoals te verwachten is internationaal tennissucces van vele verschillende factoren afhankelijk. Naast de al genoemde factoren dragen ook factoren als financiële ondersteuning, trainingsfaciliteiten, sponsoring, de aanwezigheid van een topsportcultuur en wetenschappelijk onderzoek bij aan (internationaal) tennissucces. Een geïntegreerde aanpak is daarom nodig om de kansen op tennissucces te vergroten (De Bosscher et al., 2006; Brouwers et al., 2014).

5.8 Tot slot

De KNLTB organiseert competities op landelijk, regionaal en districtsniveau. Er zijn in Nederland ongeveer 205.000 unieke competitiespelers (exclusief 30.000 deelnemers Tenniskids), van de in totaal meer dan 600.000 unieke leden. Dat wil zeggen dat ongeveer een op de drie leden in een of meer KNLTB-competities actief is. Elk district verschilt in de competities die worden georganiseerd, maar de landelijke competitie is als overkoepelende competitie voor elk district hetzelfde. Deze landelijke competitie bestaat uit de gemengde competitie, herencompetitie, damescompetitie en jeugdcompetitie. De klassen binnen deze competities

zijn opgezet in een soort piramidevorm, waarbij de een na hoogste klasse het dubbele aantal teams telt van de hoogste klasse, et cetera.

De KNLTB streeft ernaar leden meer te binden aan de tennissport door meer competities te organiseren en tennis meer het karakter van teamsport te bezorgen. Dit is te bereiken door buiten de voorjaarscompetitie om meer mogelijkheden voor competitie spelen aan te bieden in de zomer, het najaar en de winter, en meer competitie te organiseren op doordeweekse dagen en in nieuwe, flexibele vormen. Wanneer op deze manier tennis meer het karakter krijgt van een sport die jaarrond kan worden beoefend, wordt tennis mogelijk ook meer ervaren als 'hoofdsport', hetgeen kan helpen de uitval bij tennis tegen te gaan.

Ieder lid heeft een speelsterkte in het enkel- en dubbelspel. Deze speelsterkte is gebaseerd op het Dynamisch Speelsterkte Systeem. De speelsterkte op de ledenpas loopt van 1 tot en met 9. De leden kunnen op de website van de KNLTB hun actuele speelsterkte raadplegen. Meer dan negentig procent van de leden heeft een speelsterkte in het enkelspel van 7, 8 of 9.

Er worden jaarlijks diverse nationale tenniskampioenschappen georganiseerd door de KNLTB. Verenigingen hebben de mogelijkheid zelf tennistoernooien en interne competities te organiseren. Er worden 33 internationale tennistoernooien in Nederland georganiseerd. Het sterkste internationale toernooi op de Nederlandse tenniskalender is het ABN Amro World Tennis Tournament in Ahoy in Rotterdam.

Qua aantal Grand Slamzeges in verhouding tot de totale bevolking doen wij het een stuk minder dan bijvoorbeeld Australië, ongeveer vergelijkbaar met Roemenië en Oostenrijk en een heel stuk beter dan China.

HLTC Haarlem

De start

De Haarlemsche Lawn Tennis Club is op 9 mei 1885 opgericht en daarmee de oudste tennisvereniging van Nederland. In 2015 zal het 130-jarig jubileum feestelijk worden gevierd. Samen met een aantal andere clubs hebben vertegenwoordigers van de HLTC in 1899 de NLTB, de latere KNLTB, opgericht.

Met andere eerbiedwaardige clubs op een park

Al zo'n 120 jaar speelt de HLTC op een park gelegen aan de Spanjaardslaan in Haarlem, tegen de Haarlemmerhout aan. Hier is ook het terrein van twee andere oude Haarlemse sportclubs te vinden: de Koninklijke HFC (1879) en cricketclub Rood en Wit (1881). Het is begonnen met drie banen en geleidelijk gegroeid naar een park met zes verlichte banen.

Een deel van de grond wordt gehuurd van de gemeente Haarlem, een deel is in eigendom van de club. Ook de opstallen zijn eigendom van de club, alsmede de gehele inrichting en inventaris van het clubhuis. In 2013 en 2014 is het clubhuis volledig gerenoveerd, geschilderd en ingericht door een interieurontwerper (lid/vrijwilliger). Het onderhoud van de banen gebeurt door een eigen groundsman (16 uur per week), ondersteund door een Tuincommissie bestaande uit vijf zorgzame vrijwilligers. HLTC wordt mede gedragen door zo'n zestig vrijwilligers, die georganiseerd zijn in vijftien commissies. De personeelsadministratie is ondergebracht bij Sportkader Nederland.

Competitie

Naast de vele recreatieve tennissers is er ook een forse groep leden die zich in competitieverband met andere clubs meet. Het eerste herenteam op zondag speelt komend seizoen eerste klasse. In het seizoen 2014 hebben ongeveer 200 personen in 32 teams voorjaarscompetitie gespeeld, los van de najaars- en wintercompetitie.

Traditionele familieclub met wachtlijst

De HLTC is een echte familieclub, waar families generaties lang bij aangesloten zijn. Er bestaat een flinke wachtlijst voor de jeugd, zodat er eigenlijk slechts ruimte is voor kinderen van actieve leden. Voor senioren bestaat er jaarlijks een gemiddelde wachtlijst van zo'n veertig personen, die meestal door natuurlijk verloop na een jaar lid kunnen worden. HLTC hecht eraan dat iedereen een plezierige tijd heeft en dat de omgangsvormen sportief en respectvol zijn. Het traditionele karakter van de club uit zich in de ongeschreven regel dat er in 'overwegend wit' getennist wordt. Het meest bekende erelid is Tom Okker. De Redactiecommissie verzorgt jaarlijks een rijk geïllustreerd magazine, getiteld *HLTC'er*.

Gastvrij

HLTC wil graag een gastvrije club zijn voor haar eigen leden, hun gezin en voor bezoekende clubs. Daarom is veel geïnvesteerd in de uitstraling van het park en de inrichting van het clubhuis. Het beheer van het park en het eten en drinken worden verzorgd door twee pachters, die deze taken hebben overgenomen van hun (schoon)ouders. Het gehele jaar door kan er bij HLTC getennist worden. Het clubhuis is permanent bemand van maart tot en met eind oktober. Ook gedurende de winterperiode is er altijd een kleedkamer beschikbaar. Voor de lessen zijn twee trainers in dienst.

- jaar van oprichting: 1885
- aantal leden: 630 seniorleden, 210 juniorleden, 30 mini's, 12 ereleden, van wie 4 in leven
- contributie voor seniorleden: 185 euro (30+), 155 euro (18-29), 65 euro (student)
- contributie voor juniorleden: 115 euro (9-17), 95 euro (5-8)
- lengte tennisseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 46
- aantal banen en baansoort(en): 6 smashcourtbanen, met minibaan en tennismuur
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: alle banen, paviljoen en deel van de grond in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,75 euro
- prijs bier: 2,25 euro
- website: www.hltc.nl

6

Verenigingen en vrijwilligers

» Sven Bakker

» Janine van Kalmthout

Met medewerking van:

» Henk Schut (KNLTB)

» Matthea Kwint (KNLTB)

Om op reguliere basis en permanente banen te kunnen tennissen hebben mensen zich eind negentiende eeuw verenigd in tennisverenigingen. Dat was in eerste aanleg een lokale aan gelegenheid, waarbij onderlinge partijen werden gespeeld, gezelligheid van groot belang was en men eigen opvattingen hanteerde over baangrootte, hoogte van het net en dergelijke. Maar al gauw wilde men ook wedstrijden spelen tegen leden van andere clubs en ontstond er behoefte aan uniforme wedstrijdregels en baangroottes. Vandaar in 1899 de oprichting van de NLTB, waarmee tennis een ontwikkeling volgde die ook zichtbaar was bij de andere ‘Engelse’ sporten, zoals voetbal, cricket en tafeltennis.

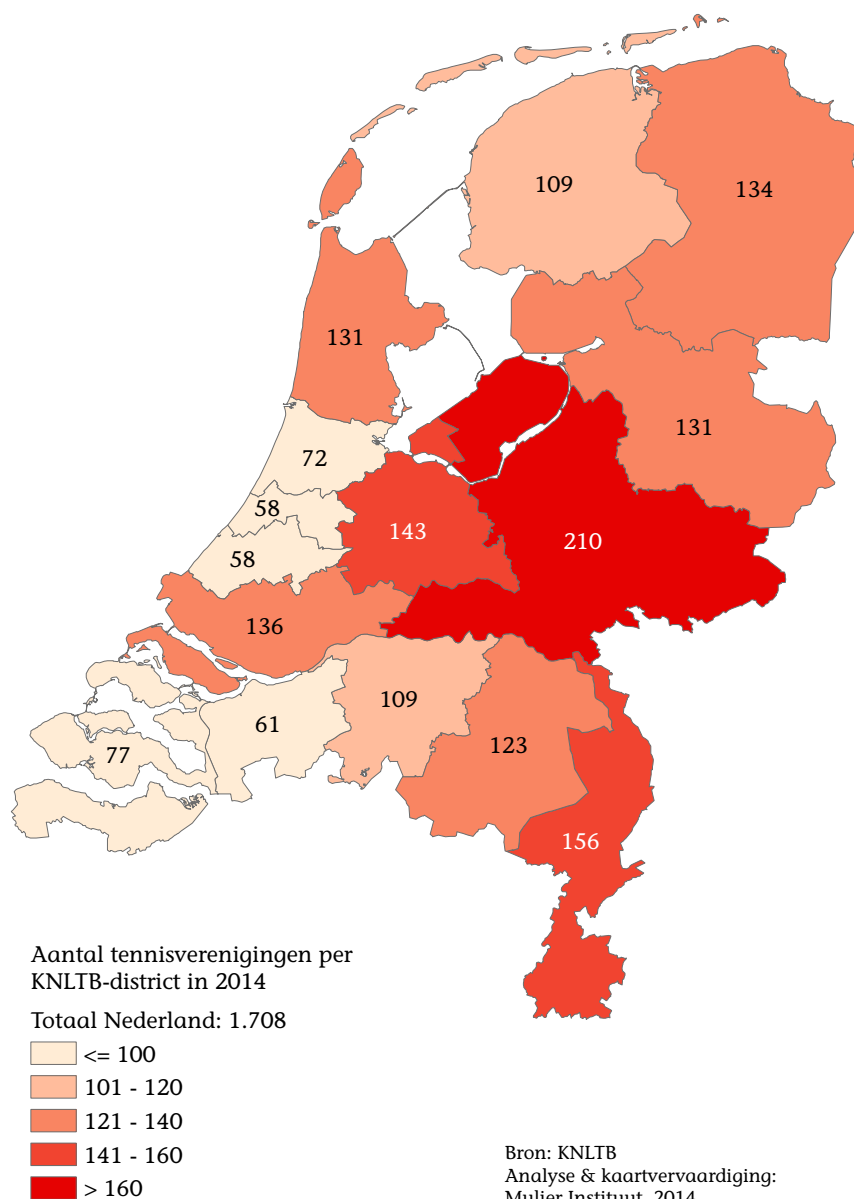
Ontstaan als een vorm van vrijetijdsbesteding van de hogere middenklasse, was de organisatie van tennis in de vorm van verenigingen en een bond vanouds een vrijwilligersaangelegenheid. Dat is tegenwoordig in belangrijke mate nog steeds het geval, hoewel op onderdelen als de orga nisatie van de landelijke competities, het geven van tennisles en het onderhouden van de banen wel een professionaliseringsslag heeft plaatsgevonden. In dit hoofdstuk gaan we in op hoe het landschap van tennisverenigingen eruit ziet, met wat voor vraagstukken ze te kampen hebben en of het vandaag de dag nog steeds lukt om de vereniging met vrijwilligers draaiende te houden.

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk beschrijven we het aantal tennisverenigingen in Nederland, de grootte van de verenigingen en volgt er een Europese vergelijking. Paragraaf twee gaat over verenigingsbeleid en paragraaf drie over de vrijwillige organisatie van de vereniging. In paragraaf vier wordt toegelicht welke ondersteuning de vereniging kan ont vangen van de KNLTB. In paragraaf vijf wordt zichtbaar hoe verenigingen naar de toekomst kijken, en hoe dat samenhangt met de grootte van de vereniging.

6.1 Tennisverenigingen in Nederland

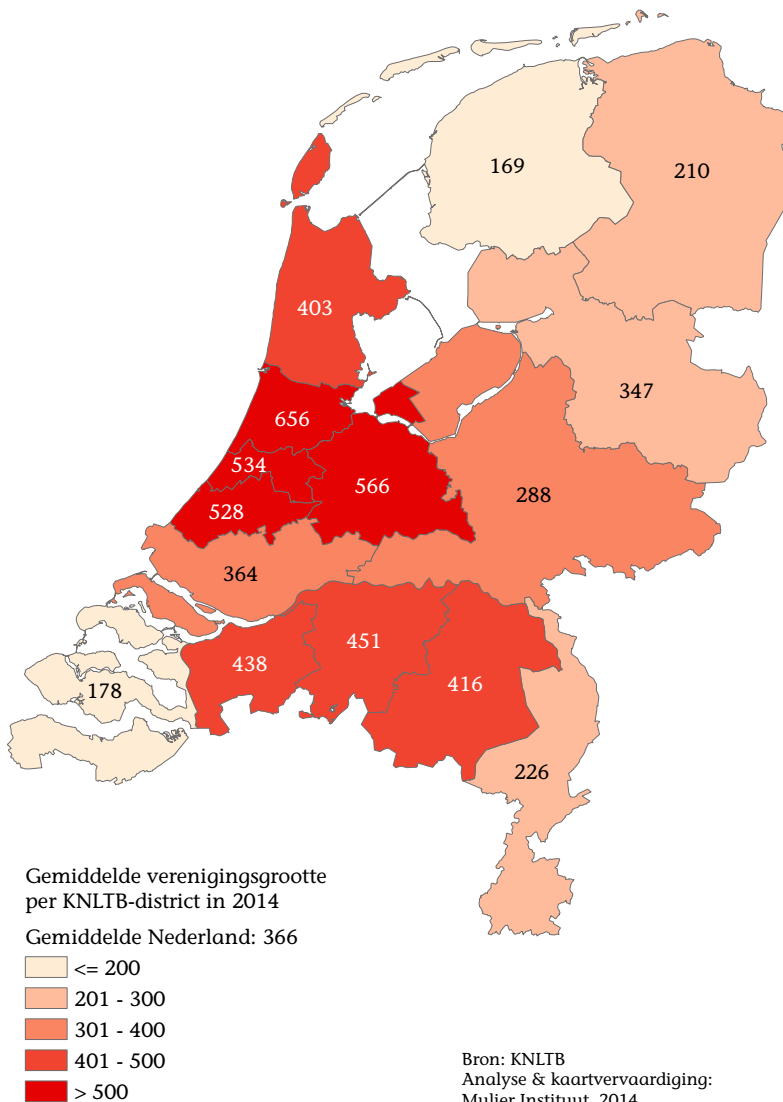
In Nederland zijn in 2014 1.700 tennisverenigingen aangesloten bij de KNLTB.¹ Daarmee is tennis na voetbal (3.325 verenigingen) de grootste sportbond voor wat het aantal aangeslo ten verenigingen betreft (Van Haren en Van Veldhoven, 2013). Het KNLTB-district Gelderland is het district waar zich met 210 de meeste tennisverenigingen bevinden (figuur 6.1). Leiden (58) en Den Haag (58) zijn van de in totaal vijftien KNLTB-districten de districten met de minste verenigingen.

Figuur 6.1 Aantal tennisverenigingen per KNLTB-district in 2014

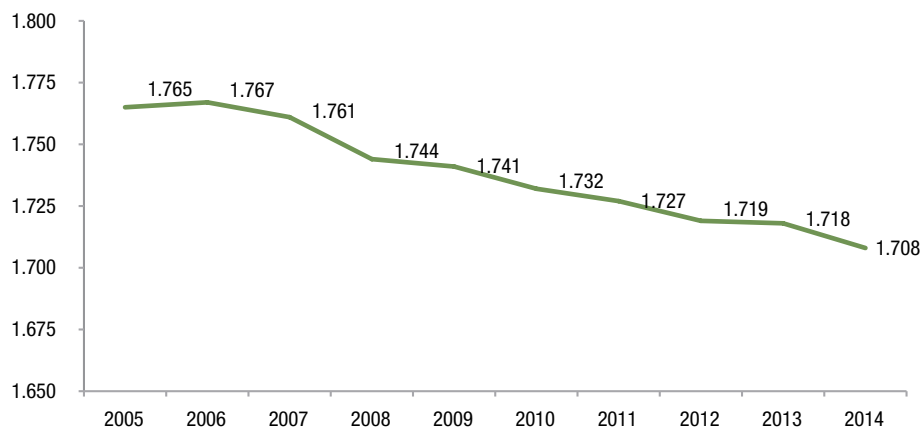
Gemiddeld heeft een tennisvereniging in Nederland 366 leden. Het KNLTB-district IJmond heeft gemiddeld de grootste verenigingen (656 leden), gevolgd door buurddistricten Utrecht (566) en Leiden (534) (figuur 6.2 en kader 6.1). De tennisverenigingen in Friesland (169) en Zeeland (178) hebben gemiddeld de minste leden, en zitten daarmee op het Europese gemiddelde (zie hoofdstuk 2).

Figuur 6.2 Gemiddelde verenigingsgrootte per KNLTB-district in 2014

In de periode 2005-2014 is er sprake van een lichte afname van het aantal tennisverenigingen (figuur 6.3). In 2005 waren er 1.765 tennisverenigingen in Nederland en in 2006 waren er 1.767. Sinds 2006 is dit aantal geleidelijk afgenomen vanwege bijvoorbeeld fusies en opheffingen. Ook bij het totaal aantal Nederlandse sportverenigingen is een daling waar te nemen de afgelopen tien jaar. In 2013 zijn er ongeveer tien procent minder sportverenigingen dan in 2003. De daling in aantal tennisverenigingen gaat dus aanzienlijk minder hard dan bij sportverenigingen in het algemeen, maar zet wel door tot halverwege 2014.

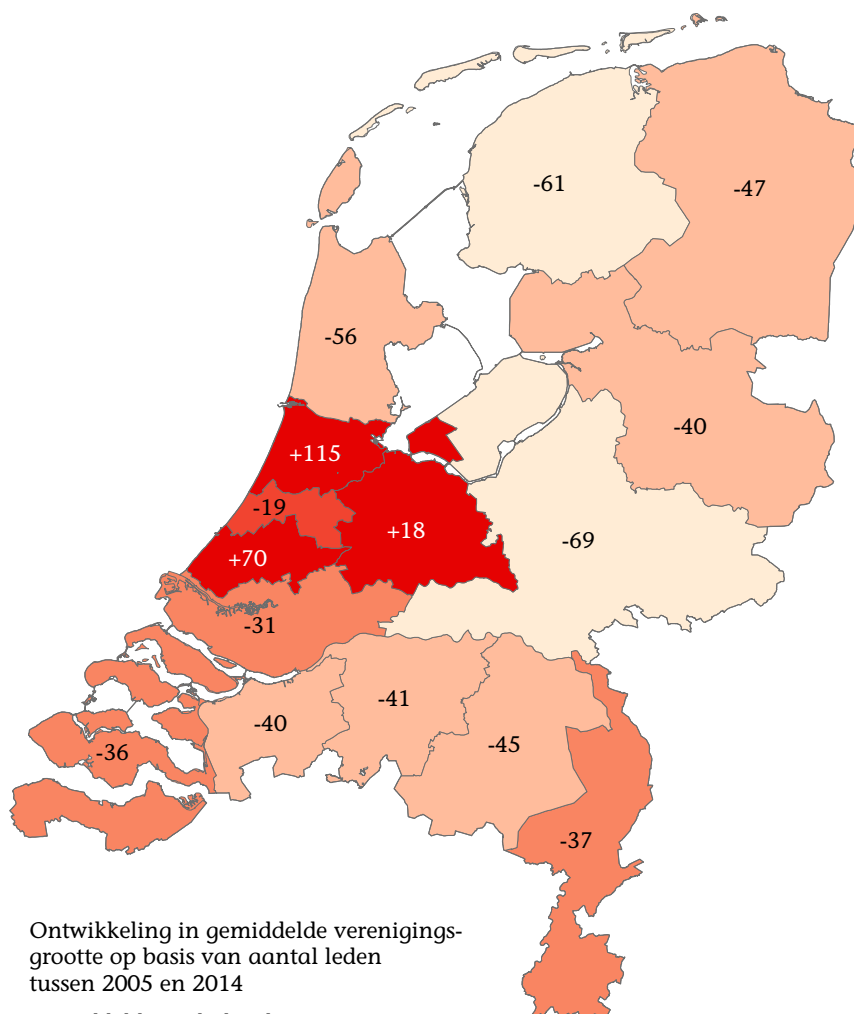
Figuur 6.3 Ontwikkeling in aantal bij de KNLTB aangesloten tennisverenigingen in Nederland in de periode 2005-2014

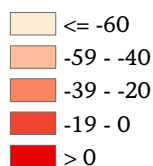
Bron: KNLTB (2014).²

Net als het aantal verenigingen is het aantal leden per vereniging in de periode 2005-2014 ook gedaald. De grootste afname in gemiddelde verenigingsgrootte tussen 2005 en 2014 heeft plaatsgevonden in Gelderland, met een daling in tien jaar tijd van 69 leden per vereniging (figuur 6.4). Alleen in IJmond (+115), Den Haag (+70) en Utrecht (+18) is de verenigingsgrootte omhooggegaan. Gemiddeld daalde het aantal leden per vereniging in Nederland tussen 2005 en 2014 met 32.

Figuur 6.4 Ontwikkeling in gemiddelde verenigingsgrootte op basis van aantal leden tussen 2005 en 2014

Gemiddelde Nederland: -32

Bron: KNLTB
Analyse & kaartvervaardiging:
Mulier Instituut, 2014

Kader 6.1 Grootste verenigingen in Nederland

Midden 2014 zijn er 1.696 tennisverenigingen in Nederland, waarvan er 935 minder dan 300 leden hebben (55,5%), 449 tussen de 300 en 600 leden hebben (26,5%) en 312 meer dan 600 leden hebben (18,4%).

Tabel 6.1 De vijf grootste verenigingen

De vijf grootste verenigingen zijn:		
ULTC-Iduna	1.610 leden	Utrecht/Utrecht
Tulip TV	1.703 leden	Hilversum/Utrecht
A.L.T.C. DDV	1.760 leden	Amsterdam/IJmond
A.L.T.C. Joy Jaagpad	1.762 leden	Amsterdam/IJmond
L.T.C. Festina	2.045 leden	Amsterdam/IJmond

Bron: Infographic Centre Court (augustus 2014).

Europese vergelijking

Nederland staat Europees gezien op een zesde plek qua totaal aantal tennisverenigingen (tabel 6.2). Duitsland heeft met 9.584 de meeste verenigingen/clubs, gevolgd door Frankrijk (8.217), Italië (3.000), het Verenigd Koninkrijk (2.700) en Oostenrijk (2.500). Hoewel Spanje het land is met de meeste tennissers (zie hoofdstuk 2), heeft het minder verenigingen/clubs dan Nederland. In totaal zijn er in Europa zo'n 38.000 tennisverenigingen/-clubs.

Nederland is met 366 het land met de meeste leden per vereniging (tabel 6.2). Dat zijn er aanzienlijk meer dan in bijvoorbeeld België (263), Zweden (221) en het Verenigd Koninkrijk (209). Het grote aantal leden per vereniging in Nederland kan waarschijnlijk voor een belangrijk deel worden verklaard uit de hoge mate van verstedelijking in ons land. Wanneer een groter deel van de bevolking verspreid over het platteland woont, ver verwijderd van een grote plaats, zullen daar vaker kleine dorpsverenigingen bestaan met een of twee banen.

Tabel 6.2 Aantal tennisverenigingen/-clubs in totaal per land en gemiddeld aantal leden per vereniging/club, twintig Europese landen met meeste aantal verenigingen/clubs, Nederland per 2014 en andere landen per 2012

Land	Aantal verenigingen/clubs	Gemiddeld aantal leden per vereniging/club
Duitsland	9.584	160
Frankrijk	8.217	134
Italië	3.000	102
Verenigd Koninkrijk	2.700	209
Oostenrijk	2.500	59
Nederland	1.708	366
Spanje	1.226	n.b.
Tsjechië	1.144	54
Zwitserland	927	181
België	893	263
Hongarije	631	79
Zweden	480	221
Polen	400	75
Kroatië	400	n.b.
Roemenië	362	n.b.
Denemarken	352	220
Griekenland	346	n.b.
Rusland	300	n.b.
Portugal	278	92
Israël	220	455
Europa	37.821	140*

* Dit is een schatting, die volgt uit deling van het totaal aantal clubtennissers in Europa door het aantal clubs (zie paragraaf 2.5).

Bron: Tennis Europe (2012).

6.2 Verenigingsbeleid

De doorsnee tennisvereniging in Nederland wordt in elk geval bestuurd door een voorzitter, penningmeester en secretaris, ook wel het dagelijks bestuur genoemd. Zij overzien de organisatorische zaken behorend bij een tennisvereniging. Dit zijn de drie statutair vastgelegde functies binnen het bestuur, dat verder uitgebreid kan worden met bestuursleden verantwoordelijk voor sporttechnische zaken, parkbeheer, jeugdzaken en dergelijke.

Het bestuur van een tennisvereniging neemt besluiten over het reilen en zeilen bij een vereniging, onderhoudt externe contacten (bijvoorbeeld met de gemeente, de KNLTB, leveranciers en onderhoudsbedrijven), zorgt voor de benodigde vergunningen, voert een ledenadministratie en bepaalt de strategie. Belangrijke beslissingen, bijvoorbeeld wanneer het gaat om een investering waarmee een groot bedrag gepaard gaat, worden tijdens de algemene ledenvergadering (ALV) voorgelegd aan de leden van de vereniging. Zo hebben de leden van een tennisvereniging direct inspraak in het beleid van de vereniging. Verder worden tijdens de ALV wisselingen in het bestuur bekrachtigd en wordt verantwoording afgelegd over de jaarrekening. Voor een grondige controle van de jaarrekening stelt de ALV een kascontrolecommissie (KCC) in.

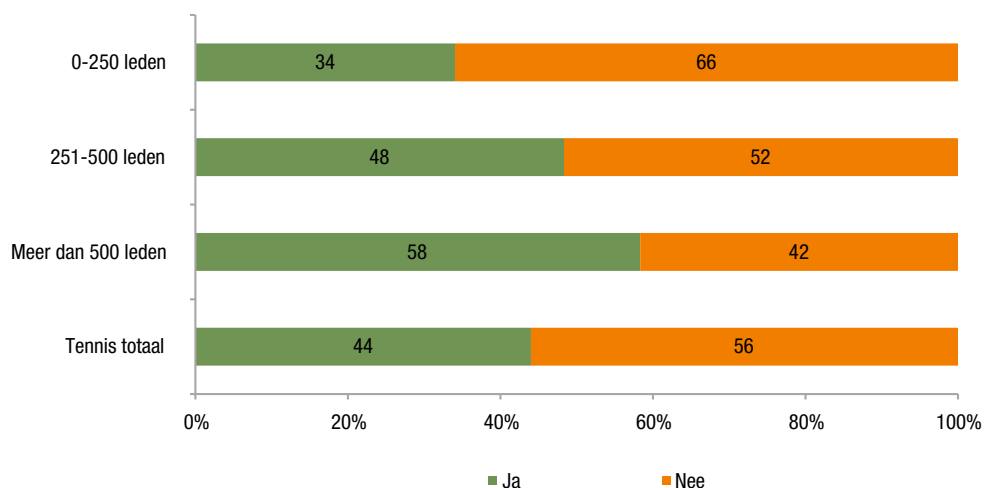
Bij de meeste tennisverenigingen, en zeker bij de grote verenigingen, delegeert het bestuur taken aan diverse commissies. Commissies zijn, in vergelijking met het bestuur, meer gericht op uitvoerende werkzaamheden. Bekende commissies zijn de technische commissie, barcommissie, jeugdcommissie, activiteitencommissie, sponsorcommissie, open toernooicommissie en parkcommissie. Ledenadministratie en financiële administratie zijn soms bestuurstaken en soms commissietaken, maar kunnen ook belegd zijn bij 'administrateurs' (vrijwilligers), of zijn uitbesteed aan een bureau of zzp'er.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van een beleidsplan, waarin het beleid uiteengezet wordt dat de vereniging nu en in de toekomst wil voeren. Een actueel beleidsplan is essentieel om structuur te geven aan de vereniging en niet alleen op korte termijn te denken, maar ook op lange termijn. Bijna de helft van de tennisverenigingen (44%) beschikt in 2013 over een actueel beleidsplan, zo blijkt uit de *Verenigingsmonitor* van het Mulier Instituut en de KNLTB. Hoe groter de tennisvereniging qua aantal leden, hoe meer verenigingen over een actueel beleidsplan beschikken (figuur 6.5).

Het bestuur van een tennisvereniging neemt besluiten over het reilen en zeilen van de vereniging.

Figuur 6.5 Beschikt de vereniging over een actueel beleidsplan, uitgesplitst naar verenigingsgrootte op basis van aantal leden

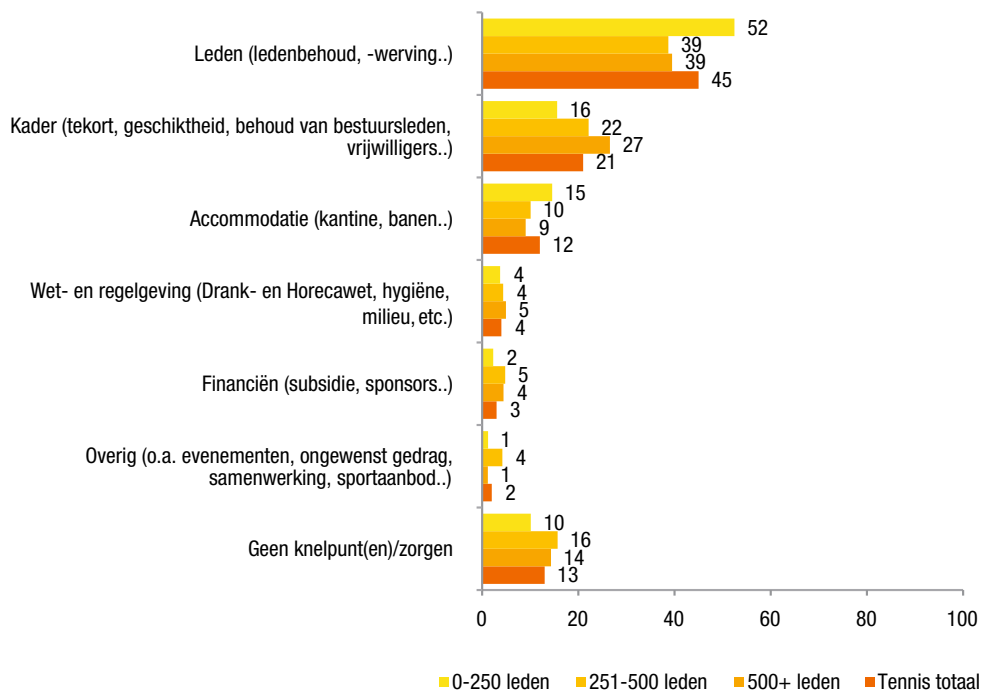

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

Tennisverenigingen werken ook vaak met deelplannen op verschillende beleidsterreinen. Zo heeft drie kwart van de verenigingen deelplannen voor het activiteitenaanbod, ledenwerving en/of ledenbehoud en beschikt twee derde over plannen voor financiën, sponsoring, open toernooi(en) en competitie. De helft van de verenigingen heeft plannen met betrekking tot vrijwilligers/verenigingskader en accommodatie (banen, kantine, bereikbaarheid). Deze plannen komen aardig overeen met de belangrijkste punten van zorg die spelen binnen de tennisverenigingen.

Het belangrijkste knelpunt van de tennisvereniging is ledenbehoud en -werving (figuur 6.6). Dit is niet exclusief voor tennis, want leden en kader vormen de belangrijkste knelpunten voor sportverenigingen in het algemeen (Daamen et al., 2013).

Figuur 6.6 Belangrijkste knelpunt van de vereniging, uitgesplitst naar verenigingsgrootte op basis van aantal leden (in procenten)

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

Met betrekking tot leden maken de meeste tennisverenigingen zich zorgen om de motivatie en betrokkenheid van de leden en de vergrijzing van het ledenbestand. Van de tennisverenigingen met 0-250 leden geeft meer dan de helft (52%) aan dat het belangrijkste knelpunt met de leden te maken heeft (figuur 6.6). Bij verenigingen met meer dan 250 leden noemt veertig procent leden het belangrijkste knelpunt. Voor iets meer dan een kwart van de verenigingen (27%) met meer dan 500 leden is het kader het belangrijkste knelpunt, tegenover zestien procent van de kleine verenigingen. Hiermee wordt het tekort aan en de geschiktheid en het behoud van bestuursleden en vrijwilligers bedoeld. Er zijn maar weinig verenigingen die zorgenvrij zijn of in elk geval aangeven geen belangrijke knelpunten te hebben: tien procent van de verenigingen met 0-250 leden en ongeveer vijftien procent van de grotere verenigingen. Zoals eerder opgemerkt zien we de knelpunten terug in de beleidsplannen en deelplannen van de verenigingen. Verenigingen kunnen bij het maken en uitvoeren van die plannen ondersteuning krijgen van de KNLTB en verder van onder meer de gemeente, de lokale sportraad en de provinciale sportraad. In paragraaf 6.4 gaan we daar nader op in.

6.3 Vrijwilligers

Tennisverenigingen, net als sportverenigingen in het algemeen, zijn van oudsher vrijwilligersorganisaties. De leden zijn op vrijwillige basis betrokken bij andere leden en organiseren samen het tennisaanbod. Het organiseren van de tennissport en het besturen van tennisverenigingen gebeurt door mensen die dezelfde interesse hebben en deze interesse op een bepaalde manier willen vormgeven, mensen met een passie voor de tennissport. Vrijwilligers vormen nog altijd de kurk waarop de tennisvereniging drijft.

Uit metingen van het Verenigingspanel van het Mulier Instituut in Nederland volgt dat er in totaal ruim 1 miljoen vrijwilligers actief zijn in ruim 24.000 sportverenigingen.³ Dat zijn er dus ruim 41 per vereniging. Met 1.700 verenigingen zou tennis uitkomen op bijna 70.000 vrijwilligers. De gemiddelde tennisvereniging is echter aanzienlijk groter dan de gemiddelde sportvereniging (366 leden resp. 197 leden), en tennisverenigingen hebben vaak ook, anders dan veel andere sportverenigingen, de zorg voor 'vastgoed' (banen, verlichting, clubhuis) en de exploitatie van een eigen kantine. Met enige voorzichtigheid schatten we dat er ongeveer 100.000 vrijwilligers actief zijn in de tennisverenigingen, oftewel één op de zes bondsleden. Daarmee is een tiende van alle sportvrijwilligers actief in tennis, terwijl de leden van de KNLTB ruim twaalf procent uitmaken van het totaal van 4,8 miljoen leden van NOC*NSF (exclusief de sportvisser).

Er zijn verschillende soorten vrijwilligers actief binnen een tennisvereniging. Vrijwilligers zijn personen die in beginsel onbetaald en onverplicht een functie in de sport vervullen. Er zijn vrijwilligers die van de vereniging een onkostenvergoeding ontvangen op basis van declaraties of een belastingvrije vrijwilligersvergoeding (van maximaal 1.500 euro belastingvrij per jaar) krijgen.⁴ Deze personen tellen mee als vrijwilliger. Taken waarvan het min of meer vanzelfsprekend is dat deze door leden van de vereniging worden verricht (rijden naar wedstrijden door ouders van jeugdleden) of taken waaraan de leden zich niet of nauwelijks kunnen onttrekken (verplichte roulerende kantinediensten bijvoorbeeld) tellen niet mee als vrijwilligerswerk.

De helft van de Nederlandse sportverenigingen (47%) werkt uitsluitend met vrijwilligers. Zij werken zonder een enkele vorm van financiële vergoeding: 'Echt vrijwilligerswerk, dus onbetaald'. Met name grote verenigingen (>250 leden) en verenigingen met eigen accommodatie werken met een of meer vormen van financiële vergoeding voor (een deel van) hun kader. Aangezien tennisverenigingen relatief groot zijn en vaak over een eigen accommodatie beschikken, zal bij tennis vaker dan in andere takken van sport gewerkt worden met een vorm van vergoeding voor vrijwilligers. Een op de tien tennisverenigingen heeft een speciale vrijwilligerscontributie, waarbij men minder contributie betaalt als men bardiensten verricht of taken heeft op het gebied van onderhoud. Bij andere tennisverenigingen heeft in principe iedereen kantinedienst, maar bestaat de mogelijkheid tot afkopen en/of krijgt men daarvan vrijstelling als men bestuurs- of commissiewerk verricht.

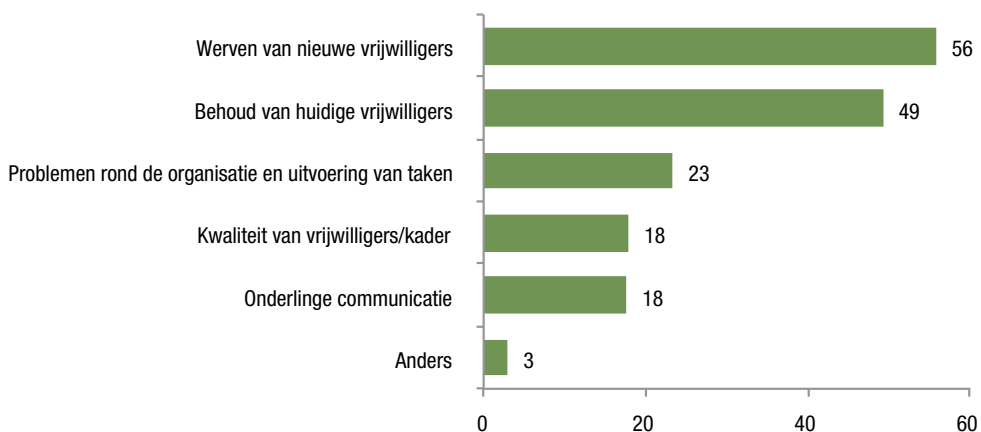
De helft van de tennisverenigingen (48%) heeft een tekort aan vrijwilligers (Bakker en Van der

Poel, 2014c), een percentage dat de laatste jaren niet is veranderd. Dit is vrij hoog in vergelijking met de Nederlandse sportverenigingen in het algemeen, waarvan een vijfde kampt met een vrijwilligerstekort (Daamen et al., 2013). Een verklaring kan wellicht gevonden worden in het feit dat veel tennisverenigingen zelf de zorg hebben voor het onderhoud, beheer en de exploitatie van de accommodatie (banen, verlichting en clubhuis, zie tabel 8.1). Daarnaast zijn veel tennisverenigingen relatief groot, en hebben grote verenigingen in het algemeen meer problemen met het werven en vasthouden van kader dan kleine verenigingen (Daamen et al., 2013; zie ook figuur 6.6).

De belangrijkste redenen die tennisverenigingen aangeven voor het tekort zijn de beperkte bereidwilligheid van de leden om zich in te zetten voor de club (80%) en het tijdgebrek bij de leden (57%). Daarnaast worden de onevenwichtige leeftijdsopbouw van het ledenbestand en het gebrek aan kennis bij de leden van de taken en werkzaamheden die moeten gebeuren genoemd.

Hoewel het niet het belangrijkste knelpunt is voor de tennisverenigingen, heeft negentig procent zorgen over de organisatie van de club. Dit zijn met name zorgen over het aantal vrijwilligers binnen de verenigingen (figuur 6.7). Twee vijfde van de tennisverenigingen geeft aan dat het (zeer) moeilijk is om vrijwilligers te vinden voor commissies en werkgroepen. Een minderheid van de tennisverenigingen (14%) heeft hier geen moeite mee. Bij sportverenigingen in het algemeen zien we hetzelfde beeld.

Figuur 6.7 Zorgen op het gebied van organisatie

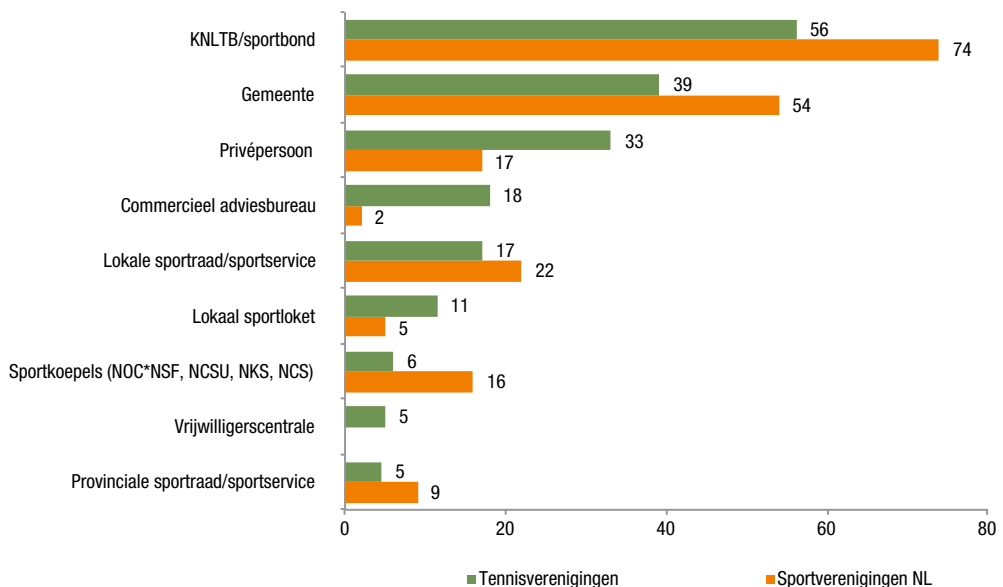

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

6.4 Verenigingsondersteuning en -advies

Er zijn in Nederland verschillende organisaties die sportverenigingen ondersteunen en adviseren. Tennisverenigingen, maar ook sportverenigingen in het algemeen, maken het meest gebruik van ondersteuning door de sportbond of van de gemeente (figuur 6.8).

Figuur 6.8 Organisaties waarvan gebruikgemaakt wordt voor externe ondersteuning en/of advisering

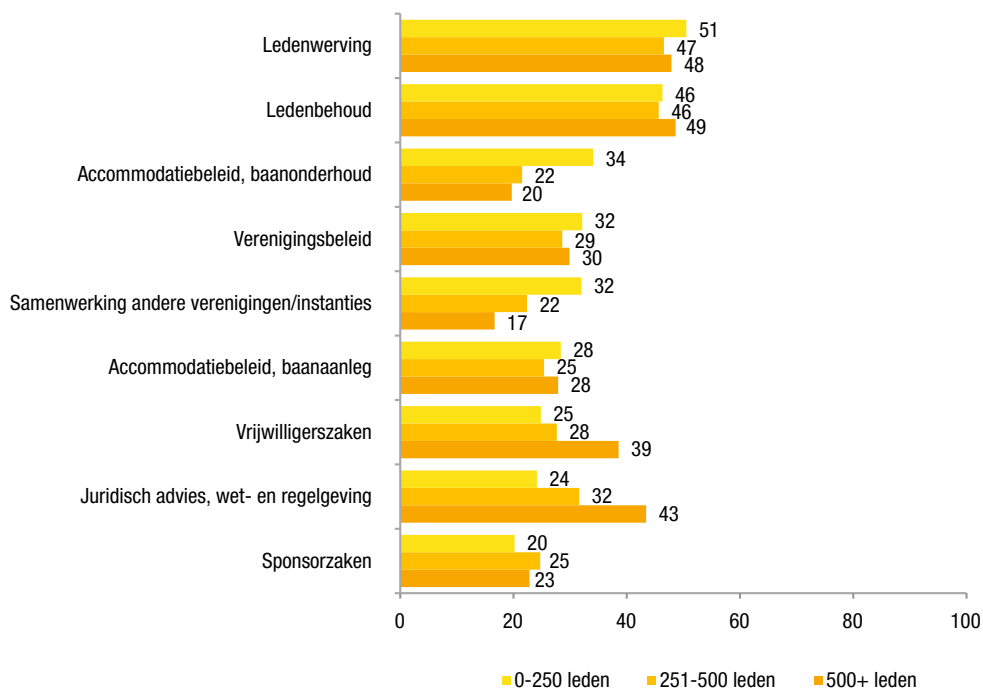

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c) en Daamen et al. (2013).

Meer dan de helft van de tennisverenigingen ontvangt ondersteuning en/of advies van de KNLTB (figuur 6.8). Denk hierbij aan ondersteuning en advies op het gebied van accommodaties, verenigingsbeleid, vrijwilligersbeleid, jeugdbeleid, tennispromotie, sponsorbeleid, juridische zaken, automatisering, competitiezaken, ledenwerving en -behoud, trainingen en tennisleraren. Zo'n drie kwart van de verenigingen die ondersteuning en advies ontvangen van de KNLTB vindt dat dit aansluit op de wensen van de vereniging. Dat tennisverenigingen wat meer ondersteuning en advies krijgen van privépersonen en commerciële bureaus dan de gemiddelde sportvereniging heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat tennisverenigingen vaker vragen hebben op het gebied van de exploitatie, het beheer, onderhoud en renovatie van hun 'vastgoed' (banen, verlichting, clubhuis).

Vier op de vijf tennisverenigingen ontvangen graag (ook) de komende vijf jaar ondersteuning en advies van de KNLTB. Het gaat hierbij in de meeste gevallen om advies over ledenwerving en -behoud, bij zowel de grotere, middelgrote als de kleinere verenigingen (figuur 6.9). Kleinere verenigingen hebben meer dan grotere verenigingen behoefte aan ondersteuning en advies op het gebied van accommodatiebeleid en baanonderhoud (34%). Grotere verenigingen hebben weer wat meer behoefte aan juridisch advies over wet- en regelgeving (43%) en ondersteuning en advies op het gebied van vrijwilligerszaken (39%).

Figuur 6.9 Op welke gebieden ontvangt de tennisvereniging graag ondersteuning en advies van de KNLTB in de komende vijf jaar, uitgesplitst naar verenigingsgrootte op basis van aantal leden

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

De KNLTB heeft een groot ondersteuningsapparaat waar verenigingen kosteloos gebruik van kunnen maken. De bond heeft verenigingsondersteuners in buitendienst, met wie een tennisvereniging contact kan opnemen voor advies en ondersteuning. Via de website van de KNLTB zijn er verschillende downloads beschikbaar met informatie over omgaan met de fiscus, vrijwilligersbehoud en functie- en taakomschrijvingen. De KNLTB biedt verschillende

opleidingen aan voor vrijwilligers, zoals cursussen voor arbitrage of verenigingscompetitieleider en verenigingstoernooileider. Om verenigingen te helpen bij het aantrekken van nieuwe vrijwilligers biedt de KNLTB de methode 'Meer Vrijwilligers in Kortere Tijd' aan.

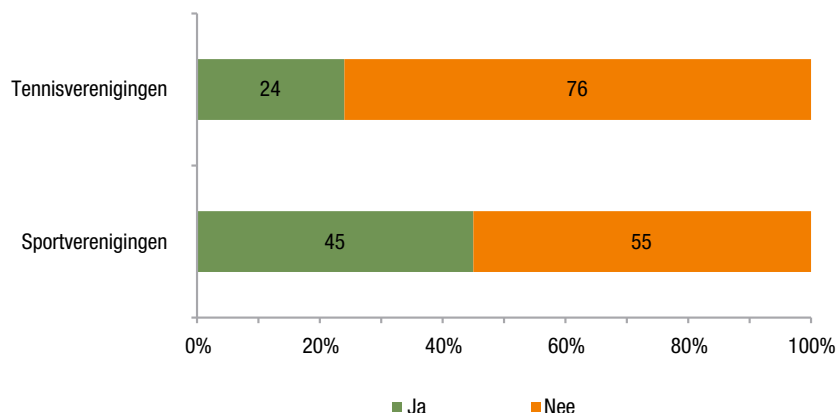
Kader 6.2 Veilig Sportklimaat

NOC*NSF en de sportbonden hebben het programma Naar een veiliger sportklimaat (VSK) opgezet zodat alle leden hun leven lang (veilig) kunnen genieten van de (tennis)sport. Het programma wordt financieel ondersteund door het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). Het doel is om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag in en rondom de (tennis)sport aan te pakken. Bij de term 'veiliger sportklimaat' wordt misschien in eerste instantie niet gedacht aan zaken op en om de tennisbaan, maar het programma biedt wel degelijk aanknopingspunten waar ook de tennisverenigingen veel aan kunnen hebben. Bij activiteiten voor de tennissport is er bijvoorbeeld de campagne 'Jeugdtennis wint bij sportieve ouders', waarmee ouders bewust worden gemaakt van negatief gedrag langs de tennisbaan.

Tennis is geen contactsport en een relatief veilige sport, maar ook bij tennis komt weleens onsportief gedrag voor. Ongeveer een kwart van de tennisverenigingen heeft de afgelopen twee jaar activiteiten ondernomen ter voorkoming van ongewenst gedrag of ter bevordering van de sportiviteit. Dit programma is sportbreed ontwikkeld, en ook de KNLTB participeert hierin (figuur 6.10 en kader 6.2). Een van de activiteiten binnen dit programma is een onderzoek geweest naar de meest voorkomende ergernissen in de sport. De achterliggende gedachte is dat dit niet alleen gevolgen kunnen zijn van ongewenst gedrag, maar ook aanleidingen kunnen zijn voor (nieuw) ongewenst gedrag. Bij tennis blijken de meeste ergernissen opgeroepen te worden door vals spelen (zoals bijvoorbeeld een bal uit geven die niet uit is), mondelinge agressie en lange wachttijden (Romijn et al., 2013). Dit zijn even zo vele onderwerpen waarop een vereniging actie kan ondernemen, al dan niet met steun van derden.

Figuur 6.10 Afgelopen twee jaar activiteiten ondernomen ter voorkoming ongewenst gedrag of bevordering sportiviteit

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c) en Daamen et al. (2013).

Een ander groot beleidsprogramma, dat doorloopt tot 2016, heet Sport en Bewegen in de Buurt (zie kader 6.3). In dit programma zijn twee regelingen ondergebracht waar sportverenigingen gebruik van kunnen maken: de regeling buurtsportcoaches en de Sportimpuls. Voor een tennisvereniging kan (contact met) een buurtsportcoach interessant zijn, wanneer ze bijvoorbeeld geïnteresseerd is in het openstellen van de club voor wijkactiviteiten of tennis wil aanbieden aan scholen of mensen in zorginstellingen.

Kader 6.3 Sport en Bewegen in de Buurt

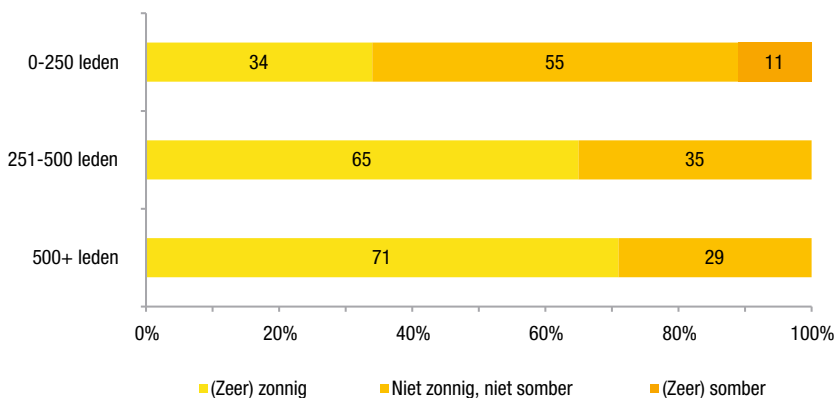
Met het programma Sport en Bewegen in de Buurt wil het Ministerie van VWS ervoor zorgen dat de gezonde keuze ook een gemakkelijke keuze wordt. Wanneer mensen gemakkelijker kunnen sporten en bewegen, bijvoorbeeld door aansluiting te zoeken bij werk of school of op het veldje om de hoek, worden zij gestimuleerd in een actieve en gezonde leefstijl. Om dat te bereiken berust het programma op twee belangrijke pijlers: een vraaggericht lokaal sport- en beweegaanbod en het stimuleren van meer lokaal maatwerk. Zie www.sportindebuurt.nl.

De Sportimpuls is een subsidieregeling die sportverenigingen financieel ondersteunt bij het opzetten van activiteiten die ze willen ondernemen om meer mensen langdurig te laten sporten en bewegen. Verenigingen kunnen subsidie aanvragen voor maximaal twee jaar, waarmee ze een ‘interventie’ kunnen bekostigen die voorkomt op de Menukaart Sportimpuls. Zo’n interventie is een doelgroepgerichte aanpak die in de praktijk al eerder is uitgetest en die een bepaalde keuring heeft ondergaan. Binnen de regeling Sportimpuls zijn er aparte mogelijkheden om subsidie aan te vragen voor interventies gericht op kinderen met overgewicht en kinderen in achterstandswijken.

6.5 De toekomst van de tennisvereniging

Over het algemeen zijn de tennisverenigingen in Nederland positief gestemd over de toekomst, maar het is wel duidelijk dat de verenigingen met meer dan 500 leden de toekomst een stuk zonniger tegemoet zien dan verenigingen met minder dan 250 leden (figuur 6.11). Als we kijken naar figuur 6.2, dan valt op dat de kleinere verenigingen vooral te vinden zijn in de districten waar sprake is van een krimpende bevolkingsomvang, trek van jongeren naar de steden, vergrijzing en een relatief hoge werkloosheid. Het zijn ook de districten waar de gemiddelde verenigingsgrootte de afgelopen tien jaar het meest is gedaald (figuur 6.4). Deze verenigingen voorzien dus dat ze met een verder teruglopend ledenaantal zullen worden geconfronteerd, met minder inkomsten en een lagere baanopbrengst, hetgeen het goed voorstelbaar maakt dat ze de toekomst wat minder zonnig zien. Het omgekeerde geldt voor de grote verenigingen, die vooral in de (noordelijke) Randstad voorkomen en hun ledenaantal de laatste jaren nog hebben zien groeien. Hier komen ook nog wachtlijsten voor, hetgeen deze verenigingen zal sterken in het idee dat ze de toekomst niet hoeven te vrezen.

Figuur 6.11 Blik op de toekomst van de tennisvereniging, uitgesplitst naar verenigingsgrootte op basis van aantal leden

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

6.6 Tot slot

Nederland is een land waar het beoefenen van tennis voornamelijk in verenigingsverband gebeurt. Er zijn in Nederland ongeveer 1.700 tennisverenigingen die zijn aangesloten bij de KNLTB. De gemiddelde verenigingsgrootte verschilt sterk per KNLTB-district, met gemiddeld

169 leden per vereniging in Friesland en 656 leden per vereniging in IJmond. Het aantal leden per vereniging is de afgelopen tien jaar afgenomen. Ook hier zit een regionale component in verwerkt, waarbij we zien dat met name de districten in de Randstad de dans qua terugloop in aantal leden per vereniging zijn ontsprongen, maar dat de overige districten flink hebben moeten inleveren qua verenigingsgrootte. Toch is Nederland Europees gezien nog altijd een hoogvlieger qua aantal leden per vereniging.

Het belangrijkste knelpunt dat tennisverenigingen ervaren is het behouden en werven van leden. Dit speelt sterker bij kleinere verenigingen dan bij middelgrote en grotere verenigingen. Kleine verenigingen komen vooral voor in de grensregio's waar sprake is van bevolkingskrimp en vergrijzing. De zorg om het behoud van hun leden en een wat minder zonnige kijk op hun toekomst zijn daarmee goed te begrijpen. Het spiegelbeeld vinden we bij de grote verenigingen in de (noordelijke) Randstad die te maken hebben met bevolkingsgroei en een continue instroom van jonge mensen uit de grensregio's, die komen voor een hogere opleiding en werk. Deze verenigingen hebben minder te kampen met een gebrek aan leden – in de grote steden komen zelfs nog wachtlijsten voor. Deze verenigingen melden vaker dat hun belangrijkste knelpunt ligt bij het vinden van (geschikt) kader. De grootte van deze verenigingen stelt toch wel bepaalde eisen aan de bestuurlijke en uitvoerende kwaliteiten van het kader, terwijl de groep (jong)volwassenen in deze districten vaak een erg drukke agenda heeft en moeite heeft zich te committeren aan bestuurstaken die doorlopende aandacht behoeven. Vaak lukt het nog wel om deze leden enthousiast te krijgen voor eenmalige, kortdurende en in de tijd duidelijk afgeronde taken, zoals de organisatie van een toernooi of de uitvoering van een eenmalig project. Maar het valt verenigingen al met al niet mee om voldoende vrijwilligers te vinden. Hoewel we schatten dat er ongeveer 100.000 vrijwilligers actief zijn in tennisverenigingen, heeft toch de helft van de verenigingen te maken met een tekort aan vrijwilligers. Op het gebied van organisatie is dat een grote zorg voor verenigingen.

Gegeven het feit dat veel verenigingen moeite hebben met het werven en behouden van leden is het goed te begrijpen dat tennisverenigingen aangeven dat zij van de KNLTB het liefst ondersteuning en advies ontvangen op dit gebied. Daarnaast hebben kleinere verenigingen behoefte aan ondersteuning en advies op het gebied van accommodatiebeleid en baanonderhoud en grotere verenigingen op het gebied van juridisch advies en wet- en regelgeving.

Het Ministerie van VWS stelt subsidies beschikbaar voor de aanstelling van buurtsportcoaches, aanvragen van Sportimpulsprojecten en acties gericht op het creëren van een veilig sportklimaat. Deze subsidies kunnen helpen om bij de vereniging menskracht beschikbaar te krijgen om bepaalde activiteiten, bijvoorbeeld gericht op ledenwerving of -behoud, ten uitvoer te brengen. Deze krachten kunnen de vrijwilligers in de verenigingen niet vervangen, maar wel ondersteunend zijn bij de realisatie van de ambities van de vrijwillige sportbestuurders.

Noten

1. Het aantal verenigingen wisselt in een jaar. We hebben 1.700 als 'gemiddelde' genomen voor 2014. Dit aantal kan afwijken van de optelling in bepaalde tabellen, omdat daarin soms wordt gewerkt met aantallen van begin 2014, en soms met tellingen van later in het jaar.
2. De cijfers zijn ontleend aan de jaarverslagen van de KNLTB en zijn gebaseerd op de peildatum 30 september van het vorige jaar. Het getal van 1.708 verenigingen in 2014 in deze figuur is dus gebaseerd op de peildatum 30 september 2013.
3. NOC*NSF stelt het aantal sportverenigingen in Nederland in 2013 op 24.299, exclusief de sportvisserij.
4. Zouden alle vrijwilligers in de tennisverenigingen een maximale vrijwilligersvergoeding krijgen van 1.500 euro, dan zou dit neerkomen op een totaalbedrag van 150 miljoen euro op jaarbasis.

H.L.T.C. Leimonias Den Haag

De start

De naam Leimonias betekent 'weidenimf' in het oud-Grieks. Bij de oprichting van de Haagsche Lawn Tennis Club Leimonias in 1888 werd tennis nog op gras gespeeld; dit verklaart het ene deel van de naam. Het andere deel kan verklaard worden uit de veronderstelde elegantie van het tennisspel.

Lange historie en hang naar tradities

De lange en rijke historie van Leimonias vindt haar weerslag in enkele lustrumboeken en een zorgvuldig bewaard clubarchief, te vinden in het Nationaal Archief in Den Haag. Het clubhuis ademt traditie, met een fotogalerij van historische spelers en erelijsten met klinkende namen als Henk Timmer en Madzy Rollin Couquerque. Ooit speelden zelfs Arthur Ashe en Martina Navrátilová op het centre court. De club is lid van de befaamde Centenary Tennis Clubs Association (CTC): een internationale vereniging voor tennisclubs van ten minste honderd jaar 'jong'. Een andere uiting van de hang naar tradities is de uitgesproken voorkeur voor witte tenniskleding. Hoewel de vereniging van oudsher een typisch Haags karakter kent, is de sfeer tegelijkertijd internationaal te noemen. Dit komt door de expats onder de leden en de vele internationale topspelers die er sinds jaar en dag te gast zijn geweest.

Park Klein Zwitserland

De eerste grasbaan werd in 1888 aangelegd op een stuk grasland aan de Laan van Meerdervoort. De netten, rackets en ander materiaal werden in een nabijgelegen paardenstal bewaard. Deze primitieve behuizing werd kort daarna vervuld voor een braakliggend terrein midden in de duinen, waar nu Madurodam gevestigd is. Diverse omzwervingen volgden, totdat Leimonias terechtkwam op haar huidige locatie op het park Klein Zwitserland. Het park bestaat uit acht gravelbanen en zes smashcourts. Alle banen zijn voorzien van verlichting.

Competitietennis

Leimonias was al in een vroeg stadium sterk gericht op competitietennis: het organiseren – en winnen – van talloze toernooien en deelname aan de bondscompetitie. In 1899 werd de NLTB opgericht en Leimonias heeft veel bijgedragen aan de organisatievorming en popularisering van de tennissport in ons land. Aanvankelijk waren alleen senioren lid, maar rond 1900 kwamen daar junioren bij. Een voorwaarde voor het lidmaatschap was een bewijs van enige bekwaamheid in het spel. In 1926 werd zelfs een bepaling van kracht dat spelers die in hun tenniscapaciteiten tekortschoten als lid konden worden geschrapt.

Toekomstbestendig

Leimonias telt thans ongeveer 1.200 leden. De ballotage is reeds enige tijd afgeschaft, maar er is nog wel een 'kennismakingscommissie' die nieuwe leden wegwijs maakt binnen de club. De administratie is geautomatiseerd met een digitaal afschrijfsysteem. De Facebook- en Twitteraccounts dragen bij aan de toekomstbestendigheid van de vereniging, die veel jonge spelers trekt. In de eredivisie van de KNLTB-competitie speelt een team van Leimonias mee, dat in de afgelopen jaren meermaals kampioen werd. Wedstrijdtennis wordt binnen de vereniging nog altijd een warm hart toegedragen en professioneel ondersteund door een 'businessclub'.

- jaar van oprichting: 1888
- aantal leden: 800 seniorleden, 400 juniorleden
- contributie voor seniorleden: 320 euro
- contributie voor juniorleden: 193 euro
- lengte tennisseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 51
- aantal banen en baansort(en): 10 gravelbanen en 4 Tennis Pro Visionbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: grond in erfpacht, alle banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer
- prijs gewone koffie: 1,70 euro
- prijs bier: 2,00 euro
- website: www.leimonias.nl

7

De financiële situatie bij tennisverenigingen

» Sven Bakker

» Janine van Kalmthout

Met medewerking van:

» Henk Schut (KNLTB)

» Matthea Kwint (KNLTB)

In Nederland hebben we relatief grote verenigingen en relatief veel leden per baan (hoge baandruk), als we dat vergelijken met de situatie in Europa als geheel (zie hoofdstuk 2 en 6). Onder deze voorwaarden is tennis in Nederland betaalbaar. In het rijke en dichtbevolkte Nederland heeft tennis zich daardoor kunnen ontwikkelen als 'volkssport'. Niettemin heeft tennis te maken met verlies van leden sinds het uitbreken van de crisis. Mensen zijn kritischer geworden op hun uitgaven en het gevoel bestaat dat vooral tennissers die weinig spelen en/of tennis als tweede of derde sport beoefenen sneller hun lidmaatschap bij een vereniging opzeggen dan voorheen. Ook de inkomsten in de kantine lopen terug als de vereniging leden verliest, en van sponsoring en subsidies hoeft in tijden van crisis evenmin een groei te worden verwacht. Deze ontwikkelingen roepen de vraag op hoe het staat met de financiële situatie bij verenigingen, welke verschillen zich daarbij voordoen en hoe verenigingen hun financiële situatie zelf beoordelen.

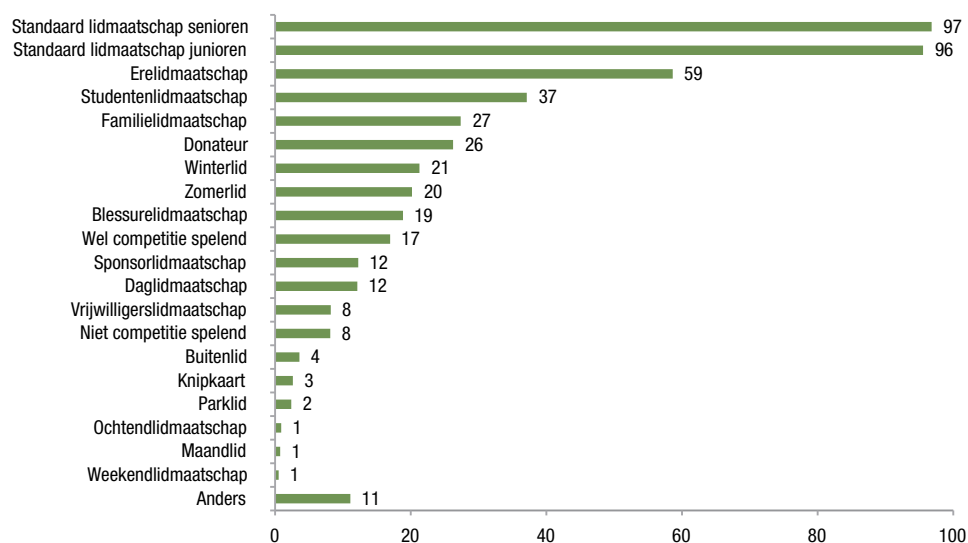
In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaan we in op vormen van en verschillen in lidmaatschap en contributiehoogtes. In de tweede paragraaf bespreken we de financiële situatie bij tennisverenigingen, zoals ze die zelf ervaren.

7.1 Lidmaatschap en contributies

In Nederland zijn van elke drie tennissers twee lid van een tennisvereniging. Deze leden zijn automatisch lid van de KNLTB. De vereniging betaalt per lid een vaste afdracht aan de KNLTB van vijftien euro. Er is geen verschil in afdracht voor jeugdleden en volwassen leden. Tennisverenigingen zijn vrij om te variëren in soorten lidmaatschappen die zij aanbieden.

Vrijwel alle verenigingen bieden een standaard lidmaatschap aan voor senioren (97%) en junioren (96%) (figuur 7.1) (seniorleden zijn leden van achttien jaar of ouder en juniorleden zijn jonger dan achttien jaar). Bekende andere lidmaatschapsvormen zijn erelidmaatschap (59%), studentenlidmaatschap (37%) en familielidmaatschap (27%). Ongeveer twintig procent van de tennisverenigingen in Nederland varieert in winter- en zomerlidmaatschappen. Dit houdt in dat leden ervoor kunnen kiezen alleen in de zomer of winter te spelen. Weinig tennisverenigingen maken gebruik van alternatieve vormen van lidmaatschap als daglidmaatschap (12%), een knipkaart (3%), ochtendlidmaatschap en weekendlidmaatschap (beide 1%).

Figuur 7.1 Vormen van lidmaatschap aangeboden door de tennisverenigingen, in procenten

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

De helft van de leden die zich hebben afgemeld heeft niet of hooguit enkele keren getennist in het laatste jaar dat zij lid waren (Bakker en Van der Poel, 2014b). Voor hen heeft het lidmaatschap van een vereniging kennelijk weinig toegevoegde waarde (meer). Voor de verenigingen en de KNLTB is een belangrijke vraag hoe leden die weinig tennissen op de eigen vereniging het toch de moeite waard kunnen vinden hun lidmaatschap bij de vereniging te behouden. Alternatieve, bijvoorbeeld meer flexibele lidmaatschappen zijn mogelijk een optie, maar ook vormen van aangepast aanbod of vormen van collectief voordeel verbonden aan de KNLTB-pas kunnen mogelijk zorgen voor meer toegevoegde waarde van het lidmaatschap.

Hoewel de jaarlijkse afdracht per verenigingslid aan de KNLTB voor elke vereniging hetzelfde is, zijn er toch grote verschillen in de jaarlijkse contributiehoogtes voor een standaard lidmaatschap voor senioren en junioren. Bij de ene tennisvereniging kun je voor 45 euro per jaar onbeperkt tennissen, bij de andere vereniging moet je als lid met 415 euro een stuk dieper in de buidel tasten.

In tabel 7.1 is een overzicht weergegeven van de contributiehoogtes in 2012 en 2014 per tennisdistrict en voor Nederland als geheel. Het gemiddelde bedrag dat de tennisverenigingen in Nederland vragen voor een standaard lidmaatschap voor senioren is 135 euro. Voor juniorleden is dat gemiddeld 77 euro. Dit betekent een landelijke stijging van de contributie in twee jaar van zeven procent voor senioren en vijf procent voor junioren. In KNLTB-district Den Haag is het contributiebedrag voor senioren met 203 euro het hoogst. In Zeeland ben je als verenigingslid met gemiddeld 97 euro het goedkoopst uit.

Tabel 7.1 Contributiehogte tennisverenigingen voor standaard lidmaatschap senioren en junioren in 2012 en 2014

	2012		2014		Stijging 2014 t.o.v. 2012	
	Junioren	Senioren	Junioren	Senioren	Junioren	Senioren
	€	€	€	€	%	%
Centraal-Brabant	68	124	74	133	+9	+7
Den Haag	117	188	128	203	+9	+8
Friesland	55	102	59	108	+7	+6
Groningen/Drenthe	58	99	60	110	+3	+12
Gelderland	72	133	80	141	+11	+6
IJmond	111	181	124	199	+12	+10
Leiden	96	157	101	166	+5	+6
Limburg	58	108	62	114	+8	+6
Noord-Holland Noord	66	117	72	121	+9	+3
Oost-Brabant	62	113	62	116	+1	+3
Overijssel	61	112	64	115	+6	+3
Rotterdam	83	152	87	154	+5	+2
Utrecht	94	159	98	164	+5	+3
West-Brabant	70	124	74	132	+6	+7
Zeeland	50	92	52	97	+5	+5
Nederland	72	129	77	135	+7	+5

Bron: Databestand Sportaanbod, Mulier Instituut (2014).

De contributiehogtes zijn tussen 2012 en 2014 sterker gestegen dan de inflatie. De inflatie over heel 2013 bedroeg volgens het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) 2,5 procent, en in de eerste helft van 2014 bedroeg de inflatie zo'n één procent. In eerste instantie lijkt het er dan ook op dat de opbrengsten voor verenigingen uit de contributies zijn toegenomen. De verenigingen hebben echter tussen 2012 en 2014 met name de contributie verhoogd om, vanwege afnemende ledentallen, de totale opbrengsten uit contributies in stand te houden. Meer hierover in hoofdstuk 8 dat gaat over accommodaties.

Verklaringen contributieverschillen

De geconstateerde verschillen in contributiehogtes zijn op een aantal manieren te verklaren (Bakker en Van der Poel, 2012). Ten eerste spelen de grondprijs en stedelijkheid van de gemeente waar de tennisvereniging is gevestigd een rol. In gemeenten waar de grondprijs hoger is en er een hogere stedelijkheidsgraad is, ligt de contributie hoger dan in gemeenten

met een lagere grondprijs en een lagere stedelijkheidsgraad. Oftewel, bij verenigingen in steden is de contributie hoger dan bij verenigingen in plattelandsgebieden.

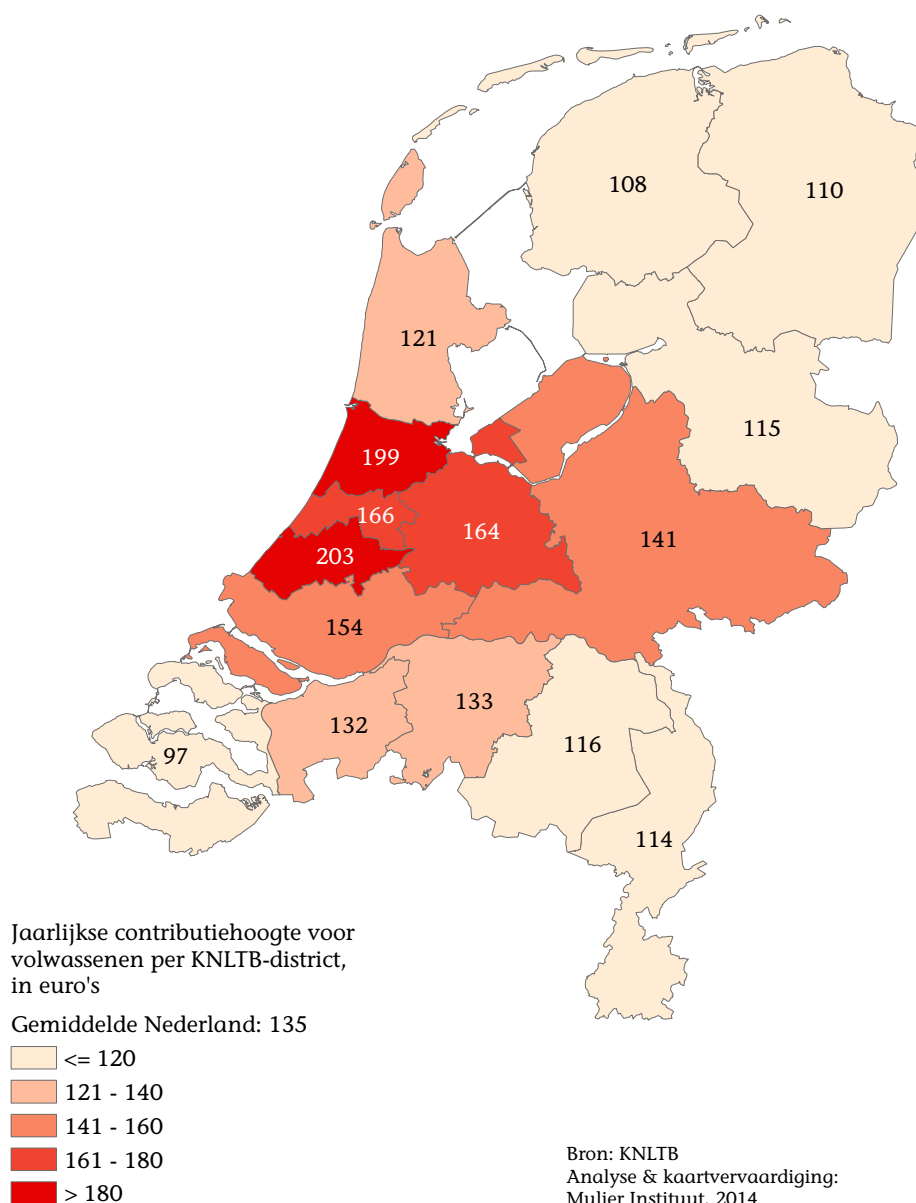
Daarnaast maakt het voor de hoogte van de contributie uit of een tennispark waar een vereniging op speelt eigendom is van de gemeente of van een particulier. Datzelfde geldt voor of het dagelijks en groot onderhoud van de banen wordt uitbesteed aan een particulier of door de gemeente wordt gedaan. Het komt erop neer dat bij tennisparken waar het eigendom en/of het onderhoud van het park in handen is van een particuliere partij, de contributie hoger is dan wanneer dit in handen is van de gemeente.

Het maakt voor de hoogte van de contributie tevens uit hoe groot het tennispark van de vereniging is. Hoe meer banen, hoe meer contributie er wordt gevraagd door de vereniging. Het is echter niet alleen het aantal banen dat van invloed is, maar ook het soort banen. Wanneer het park over rode zandkunstgrasbanen – zoals SmashCourt, Tennis Pro Vision, Advantage RedCourt, et cetera – beschikt, is de contributie van de vereniging hoger dan wanneer het park niet dergelijke banen heeft. In hoofdstuk 8 kunnen we zien dat baansoorten verschillen in kosten. Het is logisch dat wanneer een tennisbaan meer geld kost, er aan de andere kant meer geld moet binnenkomen, zodat de opbrengsten in verhouding staan tot de kosten. De belangrijkste opbrengsten voor een vereniging zijn de contributies.

In figuur 7.2 is goed te zien dat er in de verschillen in contributiehoogte ook een regionale component zit verwerkt. De districten Zeeland (met 97 euro als contributie voor volwassenen), Friesland (108 euro), Groningen/Drenthe (110 euro), Limburg (114 euro), Overijssel (115 euro) en Oost-Brabant (116 euro) zijn licht gekleurd, wat aangeeft dat daar de contributiehoogte relatief laag is. Het omgekeerde geldt voor de districten Den Haag (203 euro) en IJmond (199 euro). De verschillen in contributiehoogte tussen deze districten worden, zoals hiervoor uitgelegd, met name veroorzaakt door de hogere grondprijs en grotere mate van stedelijkheid in de Randstad ten opzichte van gebieden met een lagere grondprijs en dunner bevolkte stukken land, maar ook factoren zoals gemiddelde grootte van de vereniging (figuur 6.2), baansoort (tabel 8.2), baandruk (figuur 8.7) en exploitatievorm spelen hierbij een rol.

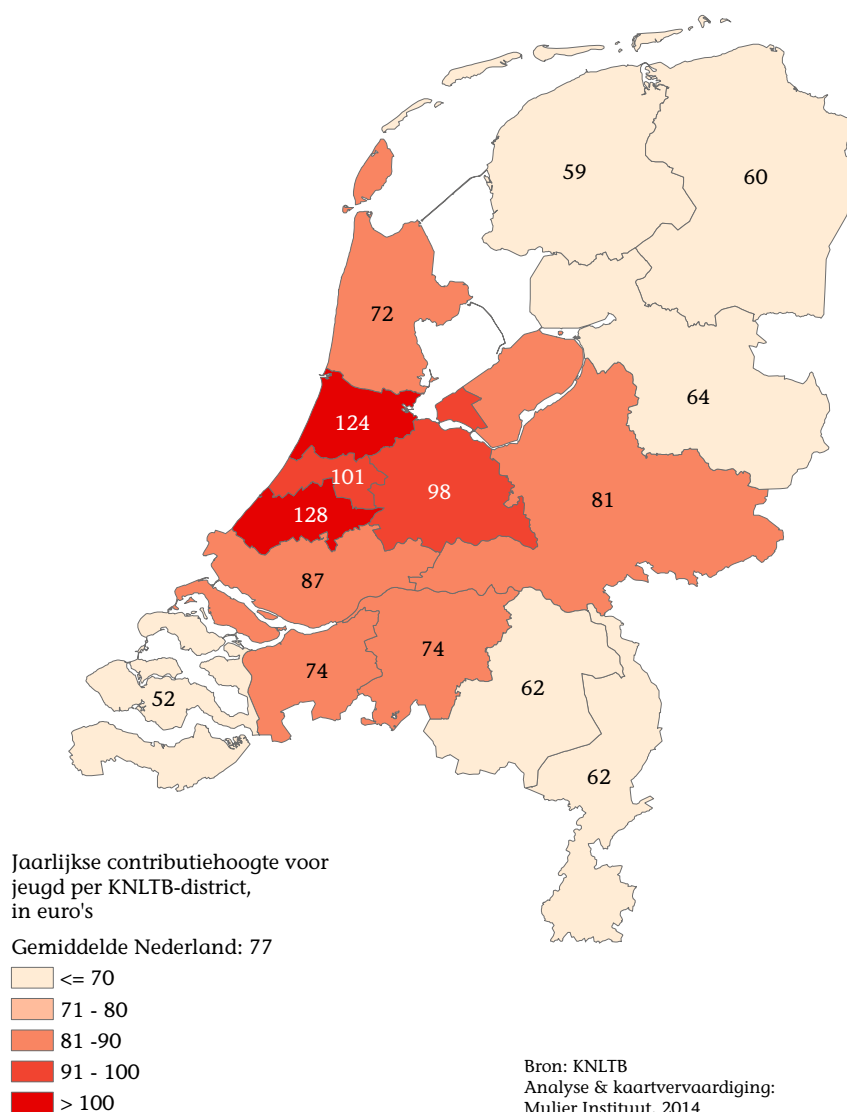

Figuur 7.2 Jaarlijkse contributiehoogte (in euro's) voor volwassenen per KNLTB-district, in 2013/2014

Ook wanneer we kijken naar de jaarlijkse contributie voor jeugdleden zien we grote verschillen in het land. In Zeeland, Friesland en Groningen/Drenthe tennissen kinderen bij een vereniging voor zestig euro of minder (figuur 7.3). Verenigingen in Den Haag en IJmond vragen meer dan 120 euro aan contributie voor jeugdleden.

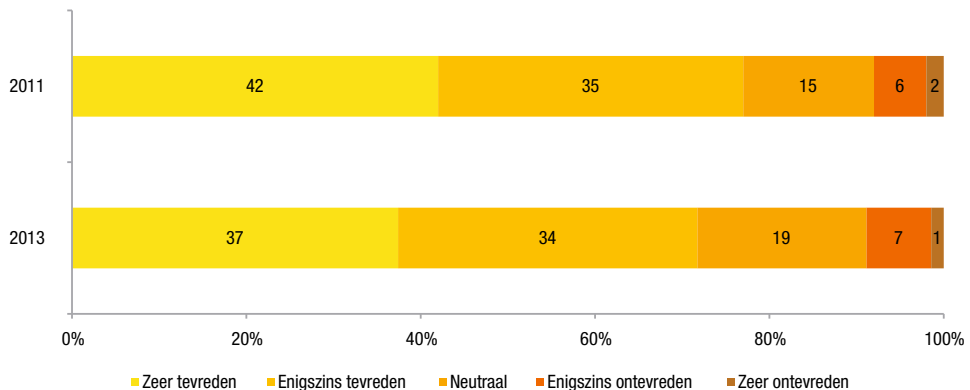
Figuur 7.3 Jaarlijkse contributiehoogte (in euro's) voor jeugdleden per KNLTB-district, in 2013/2014

Wanneer je als lid jaarlijks meer betaalt bij je tennisvereniging, worden de verwachtingen van de kwaliteit bij de vereniging ook bijgesteld. Het is logisch dat je met 45 euro aan contributie eerder genoeg neemt met drie tennisbanen op het platteland, terwijl je wanneer je 415 euro per jaar betaalt wat meer terugverwacht van de vereniging waarvan je lid bent. Denk hierbij aan een goede bereikbaarheid, goed onderhouden banen, een fietsenstalling, et cetera. Wat verder een rol speelt zijn de relatieve kosten (hoe goedkoop/duur zijn alternatieven, zoals andere tennisverenigingen of zelfs andere sportaanbieders) en de vrij besteedbare ruimte. Heeft men een hoog vrij besteedbaar inkomen, dan zal men iets minder gauw struikelen over de contributiehogte van een tennisvereniging dan wanneer men rond moet komen van een AOW-uitkering. Naar verwachting maakt iedereen, uitgaande van zijn situatie, een eigen afweging van de kosten en baten van een lidmaatschap van een tennisvereniging. Daarom is aan de KNLTB-leden gevraagd in hoeverre men tevreden is over de hoogte van de contributie en wat men daarvoor terugkrijgt bij de tennisvereniging.

Bijna tachtig procent van de leden is zeer tevreden of enigszins tevreden over de verhouding tussen kosten en baten van het lidmaatschap van de tennisvereniging (figuur 7.4). Minder dan tien procent is ontevreden over de verhouding tussen de hoogte van de contributie en wat men daarvoor terugkrijgt bij de tennisvereniging. Dit is nauwelijks veranderd tussen 2011 en 2013.

Figuur 7.4 Tevreden of ontevreden over de verhouding tussen de hoogte van de contributie en wat u daarvoor terugkrijgt bij uw tennisvereniging

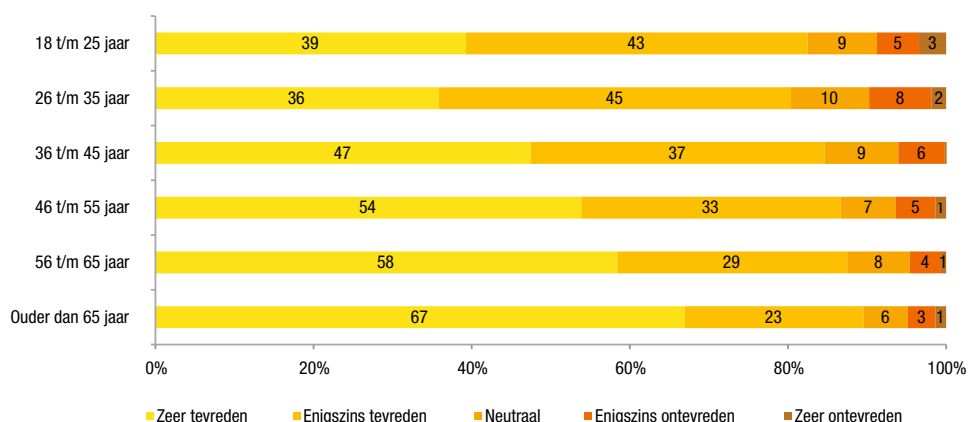

Bron: Bakker (2012) en Bakker en Van der Poel (2014a).

Wanneer we de resultaten uit figuur 7.4 uitsplitsen naar leeftijdsgroepen, zien we dat naarmate de leden ouder worden er vaker wordt geantwoord dat men zeer tevreden is. De totale tevredenheid gaat echter niet omhoog naarmate men ouder wordt (zie figuur 7.5).

Wat figuur 7.5 laat zien is de uitkomst van een selectieproces. Jongere leden die om wat voor reden ook wat minder tevreden zijn over de verhouding tussen de kosten en baten van het tennislidmaatschap haken af. Degenen die hun plek vinden bij de vereniging – vaak degenen die een vast speelritme ontwikkelen en een vaste groep hebben om mee te spelen, competitie spelen en/of als vrijwilliger actief worden voor de club – blijven lid. Zo wordt vanzelf het percentage ‘zeer tevreden’ hoger naarmate de leeftijd hoger is. Voor deze groep leden is tennis een (bepalend) deel van hun dagelijks leven geworden en heeft tennis een vanzelfsprekende plaats gekregen in hun tijd- en geldbudget. Deze tevreden groep leden haakt pas af wanneer ze daar door gezondheidsproblemen toe ‘gedwongen’ wordt (zie paragraaf 2.6).

Figuur 7.5 Tevreden of ontevreden over de verhouding tussen de hoogte van de contributie en wat u daarvoor terugkrijgt bij uw tennisvereniging, uitgesplitst naar leeftijd

Bron: Bakker en Van der Poel (2014a).

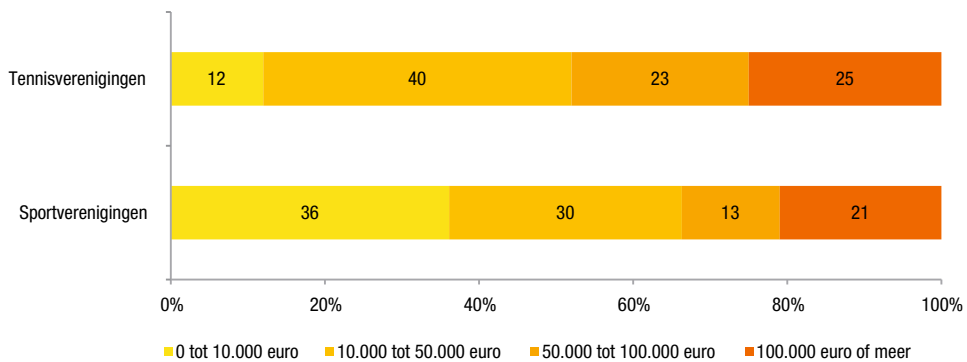
7.2 Financiële situatie

Er gaat jaarlijks heel wat geld om in de tennissport. Van de totale geldstroom van de tennismarkt wordt in hoofdstuk 10 een inschatting gemaakt. Deze paragraaf geeft inzicht in de financiële situatie van de tennisverenigingen.

Vier op de tien tennisverenigingen in Nederland werken met een begroting van 10.000 tot 50.000 euro (figuur 7.6). Slechts twaalf procent heeft een begroting van minder dan 10.000 euro. Bij een

kwart van de verenigingen overstijgt de begroting de 100.000 euro. In vergelijking met de sportverenigingen als geheel in Nederland werken de tennisverenigingen doorgaans met een grotere begroting. Dit komt met name doordat tennisverenigingen (een gedeelte van) de accommodatie in eigen beheer kunnen hebben en personeel in dienst kunnen hebben. Ook is de gemiddelde grootte van een tennisvereniging vrij hoog, met gemiddeld 366 leden per vereniging.

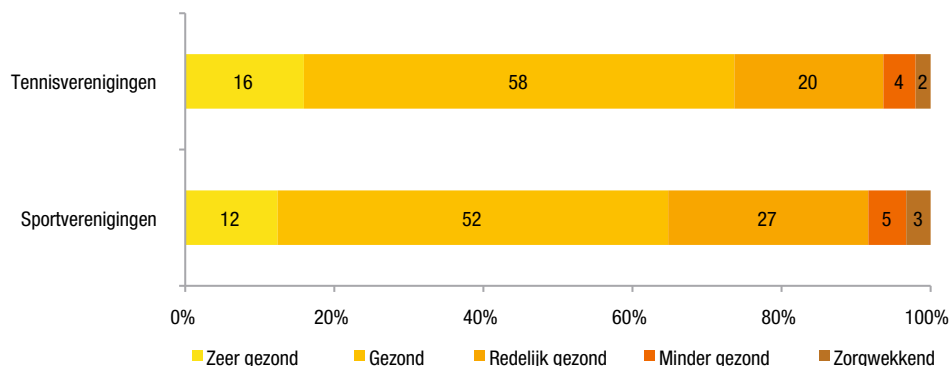
Figuur 7.6 Omvang van de begroting van tennisverenigingen en sportverenigingen

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c) en Daamen et al. (2013).

Ondanks de dalende ledentallen in de afgelopen vijf jaar en de flinke contributieverhogingen van de afgelopen jaren, noemen penningmeesters de financiële positie van de Nederlandse tennisverenigingen goed. Zestien procent van de tennisverenigingen geeft aan zeer gezond te zijn (figuur 7.7). Daarnaast zegt 58 procent gezond te zijn en twintig procent redelijk gezond. Vier procent van de verenigingen geeft aan minder gezond te zijn en bij twee procent is de positie zorgwekkend. De financiële positie bij de tennisverenigingen wordt over het algemeen als beter ingeschat dan bij de sportverenigingen.

Figuur 7.7 Financiële positie van tennisverenigingen en sportverenigingen

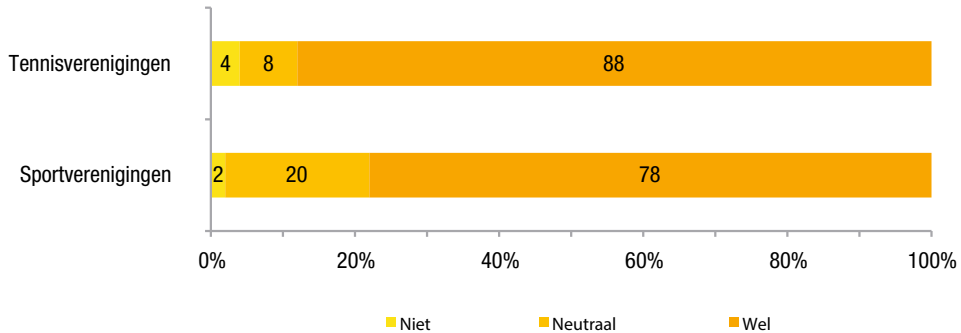

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c) en Daamen et al. (2013).

Dat tennisverenigingen over het algemeen een verantwoord financieel beleid voeren wordt bevestigd door de constatering dat slechts vier procent jaarlijks geen sluitende begroting heeft, tegenover 88 procent wel (figuur 7.8). Het beeld bij de tennisverenigingen is beter dan bij de sportverenigingen in het algemeen in Nederland.

In de slotbeschouwing van hoofdstuk 8 komen we terug op de financiële situatie bij verenigingen in het licht van de ontwikkelingen in kosten en contributieopbrengsten per baan. We volstaan hier met het alvast maken van drie kanttekeningen bij deze uitkomsten. Ten eerste is het goed voorstelbaar dat verenigingen die grote moeite hebben het hoofd boven water te houden minder geneigd zijn enquêtes in te vullen dan verenigingen waarmee het goed gaat, en in de respons ondervertegenwoordigd zijn. Ten tweede is een sluitende begroting niet hetzelfde als een jaarrekening met een positief resultaat. Ten derde is een begroting sluitend te maken door niet of onvoldoende te reserveren voor bijvoorbeeld onderhoud en renovatie van banen en/of clubhuis. Kortom, dat negen op de tien tennisverenigingen een sluitende begroting hebben wil dus nog niet zeggen dat het bij deze verenigingen financieel gezien allemaal goed is en de exploitatie op lange termijn gezond is.

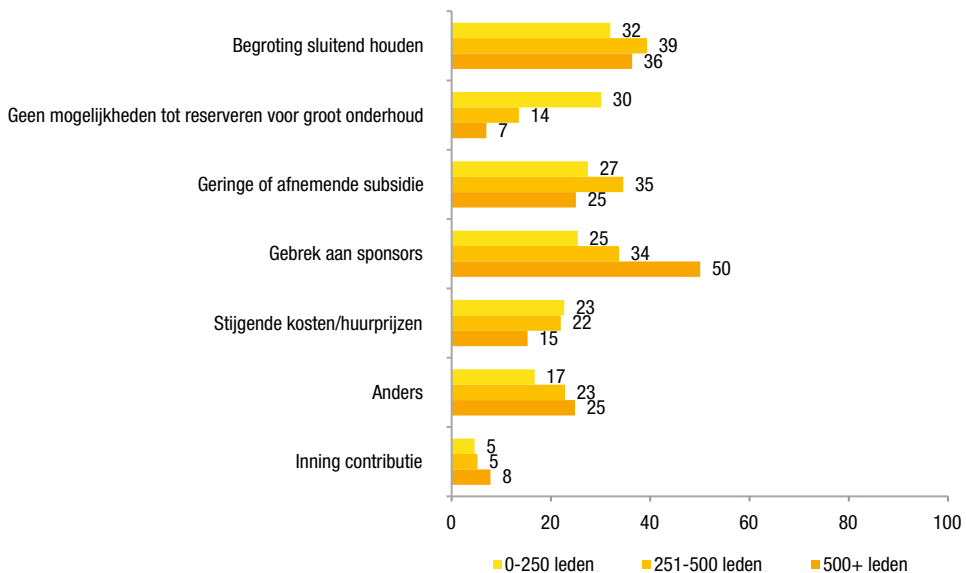
Figuur 7.8 De vereniging heeft jaarlijks een sluitende begroting (in procenten)

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c) en Daamen et al. (2013).

Daarnaar gevraagd geven veel tennisverenigingen ook aan dat, hoewel ze op dit moment hun begroting nog sluitend krijgen, er op het gebied van financiën wel degelijk zorgen zijn. Van de tennisverenigingen met 251-500 leden geeft 39 procent aan dat het sluitend houden van de begroting hun grootste financiële zorg is (figuur 7.9).

Figuur 7.9 Zorgen op het gebied van financiën, uitgesplitst naar verenigingsgrootte op basis van aantal leden (in procenten)

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

Ook voor kleinere verenigingen met 250 leden of minder (32%) en grotere verenigingen met meer dan 500 leden (36%) is de begroting op termijn sluitend houden een zorg.

Voor de helft van de grotere verenigingen is het gebrek aan sponsors een zorg. Bijna een derde van de kleinere verenigingen heeft geen mogelijkheden tot reserveren voor groot onderhoud, ten opzichte van zeven procent van de grotere verenigingen.

7.3 Tot slot

Vrijwel iedere vereniging biedt haar leden een standaard lidmaatschap aan, maar er zijn ook variaties hierin, zoals een studentenlidmaatschap, familielidmaatschap of een seizoensgebonden lidmaatschap. In paragraaf 2.6 werd duidelijk dat de contributiehogte niet vaak als belangrijkste reden wordt aangevoerd om te stoppen met tennis. Het wordt wel vaker genoemd als bijkomende reden. Het feit dat de tennisverenigingen met name in de laatste vijf crisisjaren leden hebben verloren lijkt erop te wijzen dat tennis er toch de gevolgen van ondervindt dat mensen kritischer worden op hun uitgaven. Met name voor leden die weinig tennissen en/of tennis als tweede of derde sport beoefenen kan de contributie dan een (bijkomende) reden zijn om het lidmaatschap op te zeggen. Tegelijkertijd moet worden opgemerkt dat in de districten met de gemiddeld hoogste contributies (Den Haag en IJmond, zie figuur 7.2) sprake is van de grootste ledengroei (figuur 6.4). Wat een juiste of acceptabele contributiehogte is, hangt dus heel erg samen met de lokale omstandigheden, in het bijzonder of er een overschot of tekort is aan banen (relatieve schaarste), het relatieve prijspeil (grondprijs, kosten levensonderhoud, kosten alternatief aanbod) en de bevolkingssamenstelling. Het maakt al met al voor de hoogte van de contributie nogal uit in welk district men lid is van een vereniging. Zo is het gemiddelde contributiebedrag voor volwassen leden bij verenigingen in Den Haag 203 euro en in Zeeland 97 euro. Een kwart van de tennisverenigingen werkt met een jaarlijkse begroting van meer dan 100.000 euro. Deze grote verenigingen beschouwen hun financiële situatie als gezond. Zes procent van de tennisverenigingen geeft aan dat hun financiële positie minder gezond of zelfs zorgwekkend is en vier procent van de tennisverenigingen geeft aan jaarlijks geen sluitende begroting te hebben. Dit betreft vrijwel uitsluitend kleine verenigingen.

De grootste zorg op financieel gebied die tennisverenigingen melden is om de begroting sluitend te houden. Zorgwekkend is dat een derde van de kleine verenigingen aangeeft geen mogelijkheden te zien om te reserveren voor groot onderhoud. Dat zijn er omgerekend ongeveer 300. Daarnaast zijn er ook nog eens zo'n zestig middelgrote en twintig grote verenigingen die problemen ervaren met reserveren voor groot onderhoud. We weten niet of de verenigingen die wel reserveren wel genoeg reserveren, en of de reservering op de begroting zich ook vertaalt in toenemende liquiditeit op de balans. De verleiding om 'spaargeld' te gebruiken om tegenvallers op te vangen of niet begrote uitgaven te doen is altijd groot. Dit alles kan betekenen dat op het moment dat bij deze verenigingen renovatie van de toplagen of nieuwbouw van het clubhuis aan de orde is, de club platzak blijkt.

LTV Haaren

De start

Dankzij de komst van nieuwe inwoners van de kleine agrarische gemeente Haaren begin jaren zeventig werd Lawn Tennis Vereniging Haaren opgericht. De initiatiefnemers begonnen op 1 januari 1975 met twee gravelbanen. Om deel te kunnen nemen aan wedstrijdtennis besloot het bestuur in 1977 om zich aan te sluiten bij de KNLTB. De vereniging begon open toernooien te organiseren, waaronder het Schapentoernooi, dat intussen in de regio een zeer bekend en gewild toernooi is. De naam is ontleend aan het oude logo van de gemeente, waarin deze grazers waren afgebeeld. De jeugdleden in Haaren en omstreken kunnen nu deelnemen aan – hoe verrassend – het Lammetjestoernooi. De jeugdafdeling kwam medio jaren tachtig van de grond. Door uitbreiding van aantal leden en banen was de vereniging bij tijd en wijle genoodzaakt het clubhuis uit te breiden. De laatste aanpassingen aan het huidige paviljoen vonden vijf jaar geleden plaats.

Golfbewegingen bij de jeugd

In 2010 piekte de vereniging met 130 jeugdleden, maar het jaar erna kelderde het aantal naar 20. Anno 2014 staat de teller op 53. Talentvolle spelertjes vertrekken meestal naar omliggende prestatieve verenigingen. Vanuit LTV Haaren wordt meegedacht met de toekomstige Brede School de Sprankel. Deze Brede School dient in 2015 operationeel te zijn op een locatie nabij de tennisbanen. LTV Haaren probeert (potentiële) jeugdleden van dienst te zijn door haar lesprogramma's aan te passen op die van de plaatselijke voetbalclub en de buitenschoolse opvang.

Toeters- en bellentoernooi

Inmiddels heeft LTV Haaren acht kunststofbanen en meer dan 500 leden. Het park is 365 dagen per jaar open, wat voor meer clubbinding zorgt. De vereniging organiseert 28 evenementen per jaar. De inzet van vrijwilligers is om jaloers op te zijn. Van de 470 senioren zijn er een kleine honderd vrijwilligers die in vast verband actief zijn. Een deel van de voormalige jeugdleden is teruggekeerd bij LTV Haaren toen zij zich definitief vestigden in Haaren. Dat heeft ervoor gezorgd dat er in de organisatie van de vereniging verjonging is opgetreden en nieuwe initiatieven zijn ontwikkeld. Voorbeelden daarvan zijn het Voorproeverstoernooi voor 17-30-jarigen en het Toeters- en bellentoernooi ten tijde van carnaval. Deze toernooien behoren nu weer tot het verleden, maar het geeft aan dat LTV Haaren voortdurend in beweging is. Er is ook een Club van Honderd in het leven geroepen en er bestaat een actieve sponsorcommissie die interessante sponsorpakketten weet af te sluiten.

G-tennis

De gemeente Haaren herbergt al jarenlang bewoners van Cello, een instelling voor mensen met een beperking. Het idee om bewoners zo veel mogelijk te laten integreren werd door LTV Haaren omarmd. De coördinator G-tennis, één van de actieve leden, is werkzaam bij Cello. Specifiek voor deze doelgroep ontwikkelde hij aangepaste lesstof, die door de KNLTB op landelijke schaal wordt verspreid. Deze link met de bond heeft er mede voor gezorgd dat het eerste Nederlands kampioenschap G-tennis in 2007 bij LTV Haaren werd gehouden. In juni 2015, het jaar waarin de vereniging haar veertigjarig jubileum viert, vindt dit evenement wederom in Haaren plaats.

- jaar van oprichting: 1975
- aantal leden: 463 seniorleden, 53 juniorleden, geen ereleden
- contributie voor seniorleden: 133 euro
- contributie voor juniorleden: 50 euro
- lengte tennisseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 40
- aantal banen en baansoort(en): 8 kunstgrasbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht (led-verlichting)
- eigendomssituatie: recht van opstal, banen en paviljoen in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 1,30 euro
- website: www.ltvhaaren.nl

8

Tennis- accommodaties

» Sven Bakker

» Hugo van der Poel

Met medewerking van:

» Leon van Leeuwen (KNLTB)

» Robert Jan Schumacher (KNLTB)

Tennisaccommodaties zijn er in allerlei soorten en maten. Zo vind je in Nederland accommodaties waar drie gravelbanen zonder verlichting op het platteland liggen en waar je nog voor vijftig euro in het jaar kunt tennissen. Maar er zijn ook grote en meer luxe parken in de Randstad met meerdere baansoorten, alle banen verlicht en een hypermodern clubhuis. Daar ben je meer dan 200 euro per jaar kwijt om een balletje te kunnen slaan.

In de eerste paragraaf van dit hoofdstuk gaan we in op het aantal buitenaccommodaties in Nederland en hoe deze van elkaar verschillen. Ook wordt er kort ingegaan op het binnentennis. De tweede paragraaf behandelt het eigendom en onderhoud van accommodaties. In paragraaf drie gaan we kijken naar de tennisbanen in Nederland: Hoeveel zijn er, welke zijn er, waar liggen ze en wat vinden we ervan? Paragraaf vier combineert het aantal leden met het aantal tennisbanen in Nederland om zo de baandruk te berekenen. Aan de hand van deze baandruk wordt in paragraaf vijf de opbrengst per baan uitgerekend. In de zesde paragraaf kijken we naar de kosten per baan, waarna vervolgens in paragraaf zeven de opbrengsten tegen de kosten worden afgezet.

8.1 Aantal buitenaccommodaties in Nederland

Er zijn momenteel zo'n 1.650 tennisaccommodaties in de openlucht waar minimaal één KNLTB-vereniging op actief is. In totaal liggen er ongeveer 10.500 tennisbanen op deze accommodaties. Daardoor heeft een tennisaccommodatie gemiddeld ruim zes banen. In paragraaf drie van dit hoofdstuk wordt verder ingegaan op de tennisbanen.

Clubhuis

Van alle tennisaccommodaties in Nederland heeft ongeveer 95 procent de beschikking over een clubhuis. Van deze clubhuizen zijn zo'n negen op de tien van steen en is een op de tien van hout gemaakt. Het oudste clubhuis stamt uit 1910. Dit clubhuis staat bij BTV Phonosmash aan de Prinses Marielaan 19 in Baarn. Gemiddeld genomen is een clubhuis zo'n dertig jaar oud.

Binnentennis

Er zijn circa 300 accommodaties waar binnen kan worden getennist. Deze accommodaties hebben in totaal (afgerond) 1.300 overdekte tennisbanen, waarvan de meerderheid (54%) een tapijtondergrond heeft.¹

In zestig procent van deze indooraccommodaties is tennis de hoofdsport, of een van de hoofdsporten naast andere racketsporten (zoals squash en badminton). Het gaat hier met name om zogenaamde racketcentra. Ruim een kwart (27%) van deze indooraccommodaties bestaat uit sporthallen waar de tennisbanen onderdeel zijn van een groter geheel. De rest (16%) behelst permanente en tijdelijke blaashallen.

8.2 Eigendom en onderhoud van tennisaccommodaties

Vergeleken met andere populaire sporten zoals voetbal, korfbal, zwemmen en gymnastiek is er weinig bemoeienis van gemeenten met de tennissport. De verenigingen die opgekomen zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw zijn door gemeenten gestimuleerd zelf eigenaar te worden van hun accommodatie, terwijl de oudste verenigingen groot zijn geworden in een periode dat tennis nog elitair was en er genoeg geld beschikbaar was om zelfstandig een park te bouwen en te onderhouden. Inmiddels is rond de 70 procent van de parken in privaat eigendom (van een vereniging, stichting of particulier). Tabel 8.1 geeft een overzicht van de partijen (verenigingen, stichtingen, particulieren en gemeenten) die verantwoordelijk zijn voor het onderhoud en beheer van tennisaccommodaties.

Bijna de helft van de tennisparken is eigendom van de vereniging die erop speelt. Bijna een derde van de tennisparken is eigendom van de gemeente. Het dagelijks dan wel wekelijks onderhoud ligt in meer dan zes van de tien gevallen in handen van de vereniging zelf. Bij dit type onderhoud speelt de gemeente een zeer beperkte rol. Het voorjaarsonderhoud (specialistisch onderhoud) wordt in bijna twee op de tien gevallen uitgevoerd door de gemeente. Ook hiervoor is het vaakst de vereniging verantwoordelijk.

Tabel 8.1 Verdeling eigendom en onderhoud van een tennisaccommodatie, in procenten

	Vereniging	Stichting	Particulier	Gemeente	Onbekend/n.v.t.
Eigendom van het park	48	7	9	30	5
Eigendom van de verlichting	52	4	4	3	37
Dagonderhoud van de banen	62	3	8	6	22
Voorjaarsonderhoud van de banen	44	4	12	18	23
Exploitatie van het clubhuis	78	3	13	0	6
Eigendom van het clubhuis	69	8	9	9	6
Eigendom van de (blaas)hal	2	4	8	2	84

Bron: Databestand Sportaanbod, Mulier Instituut (2014).

8.3 Tennisbanen

Aantallen en spreiding van baansoorten

Buitenbanen vallen uiteen in vijf typen: mineraal ongebonden, mineraal gebonden, kunststof, zandkunstgras en zandkunstgras rood, ook wel roodzandbanen genoemd (zie kader 8.1).

Kader 8.1 Hoofdtypen baansoorten

Onder mineraal ongebonden tennisbanen worden de traditionele gravelbanen en gravel onder afschot verstaan en alles wat daarop lijkt, zoals Canada Tenn en Tennisgroen. Bij mineraal gebonden banen gaat het om waterdoorlatende beton-/hardcourtbanen en halfverharde gebonden ondergronden die zijn afgestrooid met gravel, het zogeheten TennisForce. Kunststofbanen zijn hardcourtbanen met een kunststof toplaag, zoals Recaflex, Kushion Kourt en Tennisfloor Pro. Zandkunstgrasbanen kunnen op zowel een ongebonden als een gebonden onderbouw liggen en worden in de 'tennismond' kunstgrasbanen genoemd. De baan bestaat uit kunststofvezels ingestrooid met naturel kwartszand. Rode zandkunstgrasbanen kunnen zowel op een ongebonden als op een gebonden onderbouw liggen, bestaan uit kunststofvezels, maar zijn ingestrooid met 'keramisch' of gecoat zand met een rode kleur. De baan wordt vaak 'SmashCourt' genoemd, maar dit is naast onder andere AA TennisRood, Advantage RedCourt en Tennis Pro Vision op dit moment één van de erkende merken.

Tabel 8.2 Totaal aantal buitenbanen per tennisdistrict, opgesplitst per baansoort in absolute aantallen en procenten, 2013

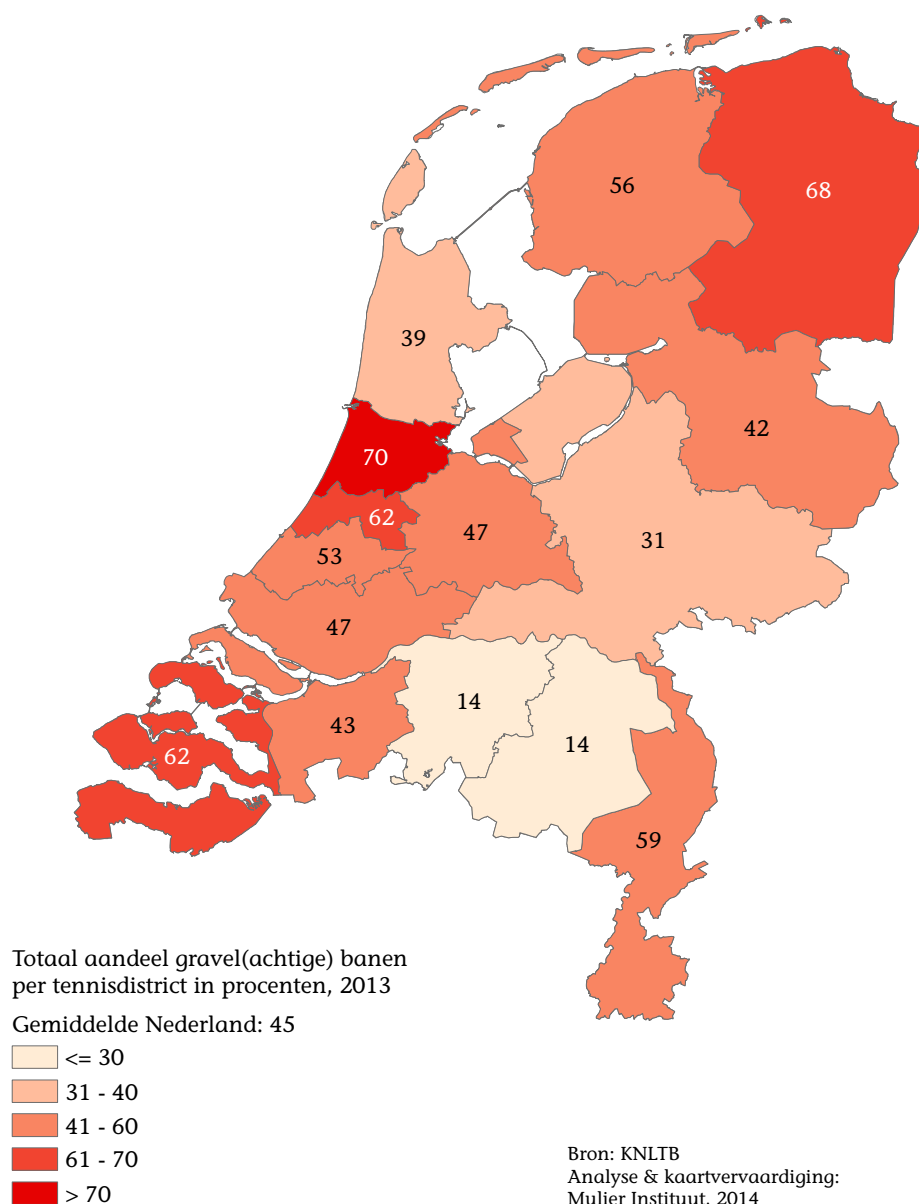
District	Totaal aantal banen	Mineraal ongebonden		Mineraal gebonden		Kunststof		Zand-kunstgras		Zandkunst-gras rood	
		Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Centraal-Brabant	763	110	14	4	1	0	0	563	74	86	11
Den Haag	556	295	53	33	6	0	0	73	13	154	28
Friesland	433	241	56	7	2	14	3	110	25	60	14
Groningen/Drenthe	644	439	68	8	1	10	2	92	14	95	15
Gelderland	1.257	378	30	33	3	21	2	642	51	183	15
IJmond	612	429	70	22	4	3	0	81	13	77	13
Leiden	451	281	62	11	2	8	2	64	14	87	19
Limburg	824	488	59	11	1	6	1	167	20	149	18
Noord-Holland Noord	743	287	39	11	1	3	0	341	46	100	13
Oost-Brabant	827	116	14	2	0	0	0	551	67	158	19
Overijssel	738	308	42	18	2	0	0	304	41	108	15
Rotterdam	879	410	47	53	6	35	4	136	15	245	28
Utrecht	1.025	532	52	17	2	41	4	191	19	244	24
West-Brabant	409	176	43	0	0	0	0	94	23	139	34
Zeeland	290	181	62	3	1	5	2	43	15	58	20
Nederland	10.451	4.671	45	233	2	146	1	3.452	33	1.943	19

Bron: KNLTB (2013).

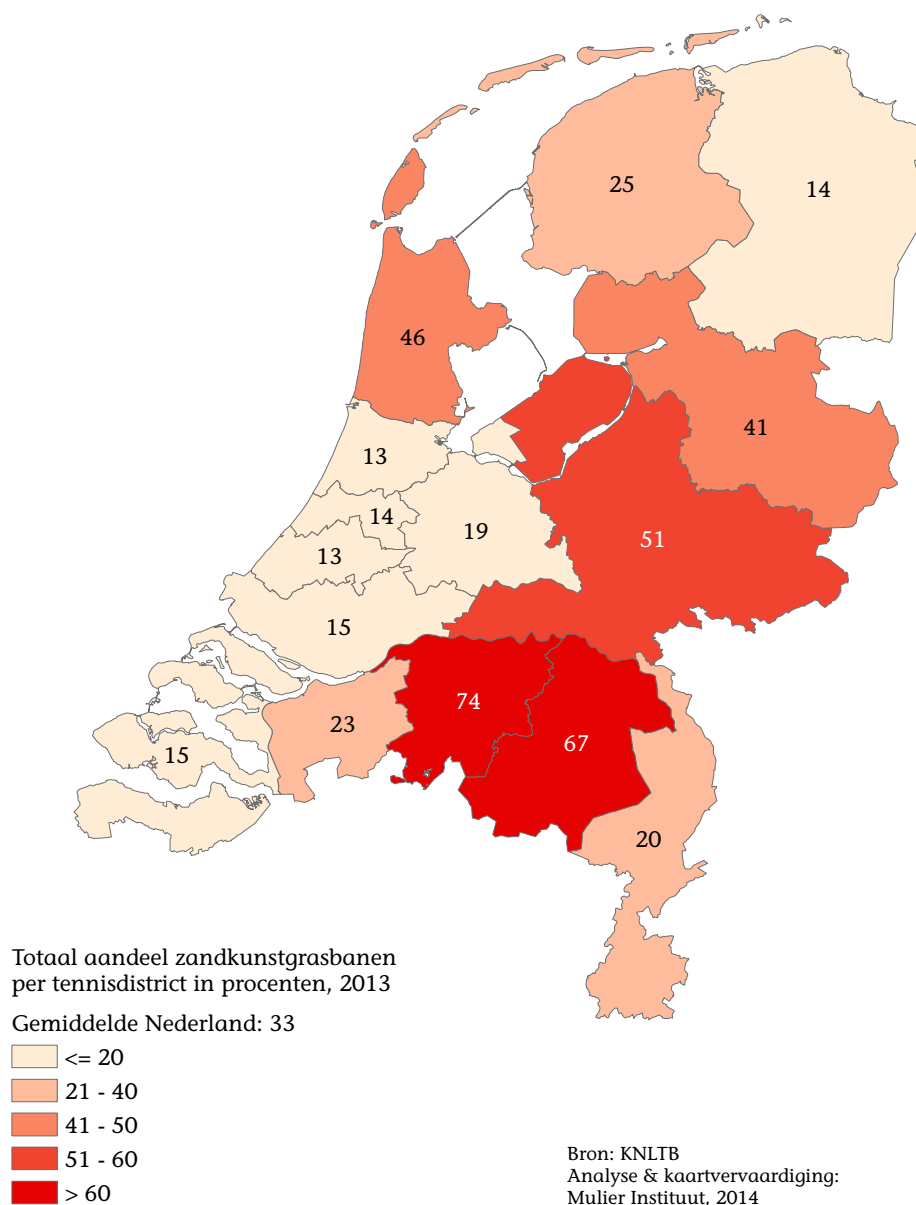
In tabel 8.2 en figuur 8.1 is het aandeel gravel- en gravelachtige banen (zoals Canada Tenn en French Court) per district weergegeven. Figuur 8.1 maakt zichtbaar dat liefhebbers van graveltennis hun hart kunnen ophalen in district IJmond, waar zeventig procent van de tennisbanen een gravel(achtige) ondergrond heeft. Ook Groningen/Drenthe (68%), Leiden en Zeeland (beide 62%) zijn rijk bedeed met dit type banen. De districten Centraal- en Oost-Brabant kan men als gravelliefhebber beter mijden, want daar bestaat nog slechts veertien procent van de banen uit gravel(achtige) banen.

In Centraal- en Oost-Brabant, de tennisdistricten waar vrijwel geen gravel(achtige) banen meer voorkomen, domineren de zandkunstgrasbanen (figuur 8.2). In Centraal-Brabant bestaat zo'n drie kwart (74%) van de banen uit zandkunstgras en in Oost-Brabant is dat 67 procent. In Gelderland heeft meer dan de helft van de tennisbanen een toplaag van zandkunstgras. Ook in Noord-Holland Noord (46%) en Overijssel (41%) zijn er relatief veel zandkunstgrasbanen. In de districten rond de Randstad (Utrecht, IJmond, Leiden, Den Haag en Rotterdam) zijn er juist relatief weinig zandkunstgrasbanen te vinden, evenals in Friesland en Zeeland.

Figuur 8.1 Totaal aandeel gravel(achtige) banen per tennisdistrict in procenten

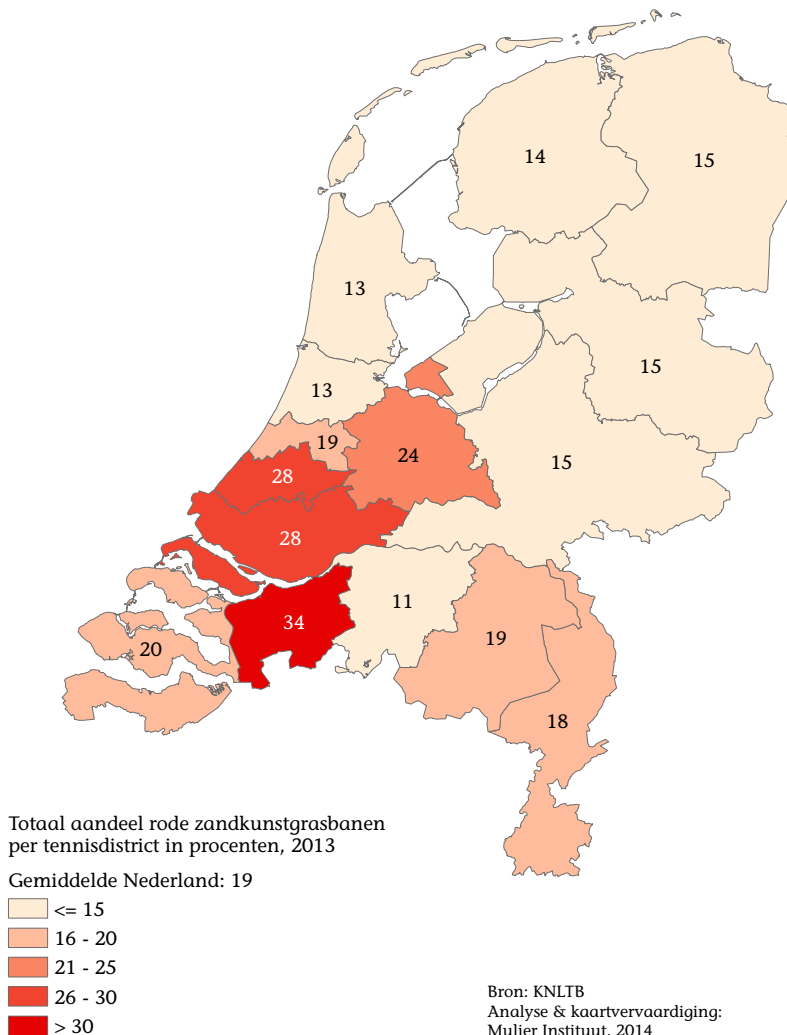

Figuur 8.2 Totaal aandeel zandkunstgrasbanen per tennisdistrict in procenten

De onevenwichtige regionale spreiding die we in figuur 8.2 tegenkomen is ook zichtbaar bij de rode zandkunstgrasbanen (figuur 8.3). West-Brabant is het district met het grootste aandeel rode zandkunstgrasbanen (34%). Buurtdistricten Rotterdam (28%) en Zeeland (20%) hebben ook relatief veel rode zandkunstgrasbanen. In Den Haag (28%), Leiden (19%) en Utrecht (24%), districten die alle drie in de buurt van Rotterdam liggen, wordt ook relatief veel getennist op rode zandkunstgrasbanen. In Noord-Holland Noord, IJmond en de districten in het oosten en noorden van Nederland heeft de verspreiding van rode zandkunstgrasbanen zich (nog) niet doorgezet.

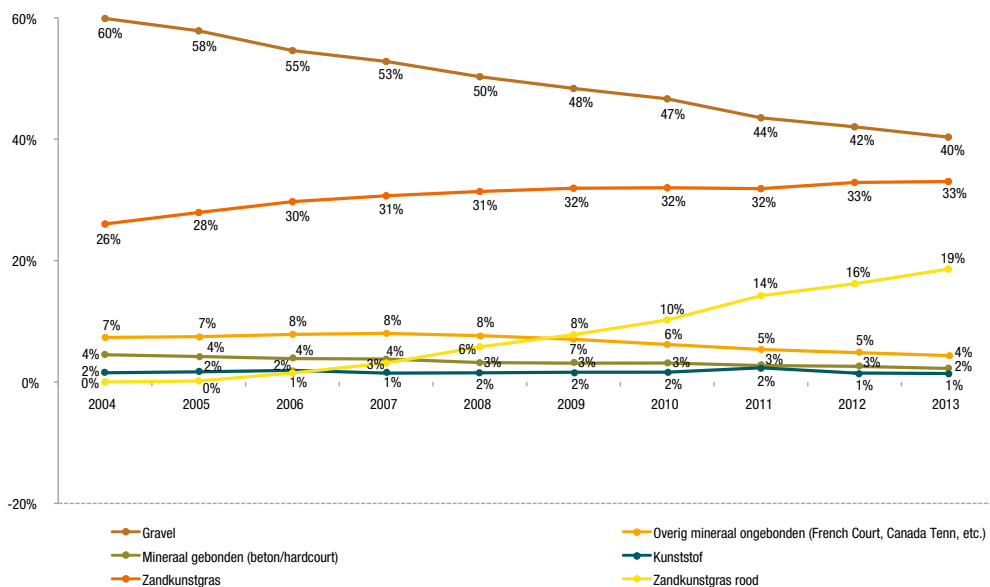
Figuur 8.3 Totaal aandeel rode zandkunstgrasbanen per tennisdistrict in procenten

Ontwikkeling in marktaandelen baansoorten 2004-2013

Vanaf 2004 is het aantal verschillende baansoorten in Nederland bijgehouden. Zo waren er in 2004 nog zo'n 6.300 gravelbanen; in 2013 is dit gedaald naar zo'n 4.200 gravelbanen (zie figuur 8.4). Daarmee zakte het marktaandeel van circa zestig procent in 2004 naar circa veertig procent in 2013. Daarnaast daalde ook het aantal andere banen binnen de mineraal ongebonden baantypen. Terwijl het aantal gravelbanen in de afgelopen tien jaar is gedaald, is het aantal rode zandkunstgrasbanen sterk gestegen. In 2005 zijn de eerste rode zandkunstgrasbanen aangelegd in Nederland. In 2013 zijn er zo'n 1.900 rode zandkunstgrasbanen, goed voor een marktaandeel van negentien procent. Ook kwamen er in de afgelopen tien jaar zo'n 700 zandkunstgrasbanen bij, goed voor een stijging in marktaandeel van zeven procent (zie figuur 8.4).

Figuur 8.4 Ontwikkeling in marktaandelen van tennisbanen in Nederland in 2004-2013

Terwijl het aantal gravelbanen in de afgelopen tien jaar is gedaald, is het aantal rode zandkunstgrasbanen sterk gestegen. In 2005 zijn de eerste rode zandkunstgrasbanen aangelegd in Nederland. In 2013 zijn er zo'n 1.900 rode zandkunstgrasbanen, goed voor een marktaandeel van negentien procent. Ook kwamen er in de afgelopen tien jaar zo'n 700 zandkunstgrasbanen bij, goed voor een stijging in marktaandeel van zeven procent (zie figuur 8.4).

Gravelbanen onverminderd geliefd

Hoewel we hebben kunnen zien dat gravelbanen de afgelopen tien jaar flink hebben moeten inboeten aan marktaandeel, wordt gravel door de leden van de KNLTB gezien als beste baansoort om op te tennissen (zie kader 8.2).

Kader 8.2 Onderzoek naar waardering van tennisbanen in Nederland

In 2013 gaf de KNLTB het Mulier Instituut opdracht onderzoek te doen naar de meningen over, ervaringen met en wensen voor de verschillende soorten buitenbanen in Nederland. Deze verschillende soorten buitenbanen hebben allemaal hun specifieke constructie- en speltechnische kenmerken. In dit onderzoek kwam aan bod in hoeverre de KNLTB-leden, de eindgebruikers van tennisbanen, deze aspecten belangrijk of onbelangrijk vinden. De leden konden vervolgens aangeven in hoeverre zij over de in totaal dertien aspecten van het tennisspel tevreden of ontevreden zijn. Hieruit is een totaalscore opgemaakt van 0 tot 100, waarbij belangrijke aspecten zwaarder meewegen in de eindbeoordeling dan onbelangrijke aspecten. Daarnaast werd aan de KNLTB-leden gevraagd een eindcijfer (0-10) te geven per baansoort waarop men had gespeeld.

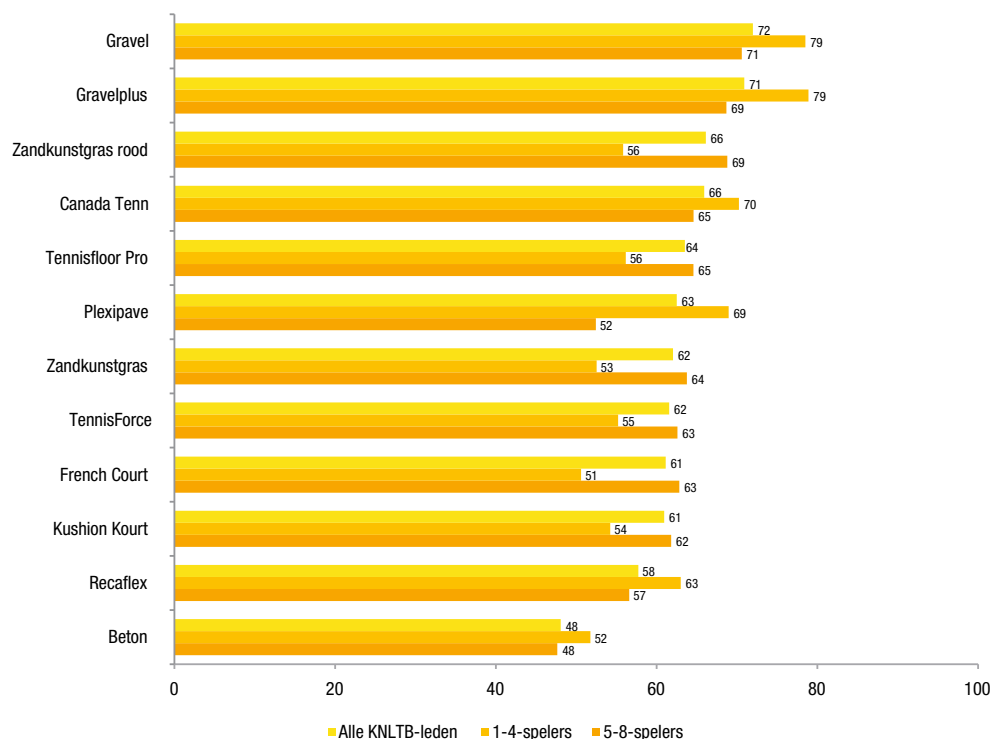
Het tweede onderdeel van het onderzoek ging over de meningen over en ervaringen van de leden met de verschillende soorten buitenbanen tijdens de competitie en toernooien. Het onderzoek van Bakker en Van der Poel (2013) is te downloaden via www.mulierinstituut.nl.

Tennissers van oudere en jongere leeftijd, betere en mindere tennissers, competitie spelend of niet – gravelbanen worden door de KNLTB-leden als beste baansoort beoordeeld. De gemiddelde score van gravelbanen komt in het onderzoek uit op 72, met 0 als minimum en 100 als maximum (figuur 8.5). Daarmee worden gravelbanen net iets beter beoordeeld dan gravelplusbanen (71). Gravelplus is gravel dat onder afschot ligt. Naast gravel en gravelplus worden Canada Tenn en zandkunstgras rood goed beoordeeld, met een score van 66. Betonbanen worden als slechtste baansoort gezien.

Ondanks dat gravel over het algemeen door alle leden als beste wordt beoordeeld, zit er wel degelijk verschil in de beoordeling van leden. Dit verschil zit met name in de speelsterkte. Tennissers met een betere speelsterkte in het enkelspel (1 tot en met 4) hebben een grotere voorkeur voor gravel dan tennissers met een lagere speelsterkte in het enkelspel (5 tot en met 8). Tennissers met een lagere speelsterkte in het enkelspel hebben ook de voorkeur voor gravel, maar deze groep ziet de roodzandbanen als goed alternatief voor gravel. Met name het feit dat deze banen minder gevoelig zijn voor slecht weer wordt als een belangrijk pluspunt gezien ten opzichte van gravelbanen.

Aan de leden is ook gevraagd wat men van de verschillende baansoorten tijdens de competitie vindt. Meer dan vier op de tien competitie spelende leden vinden het vervelend dat een uitwedstrijd in de competitie op een baansoort wordt gespeeld waarop men (vrijwel) nooit tennist. Eén op de tien competitie spelende leden vindt het zelfs competitie vervalsing en ongeveer even zo veel leden ervaren een hogere mate van blessuregevoeligheid.

Figuur 8.5 Beoordeling baansoorten volgens KNLTB-leden, uitgesplitst naar 1-4-spelers en 5-8-spelers (score 0-100)

Bron: Bakker en Van der Poel (2013).

8.4 Leden per tennisbaan

De afgelopen tien jaar is het aantal leden van de KNLTB gedaald van grofweg 700.000 naar 600.000 (zie hoofdstuk 2). Daarentegen is het aantal buitenbanen in Nederland ongeveer gelijk gebleven. Dit houdt in dat er veranderingen hebben plaatsgevonden in het aantal leden per baan, ook wel de baandruk genoemd. Het is voor een tennisvereniging belangrijk een dusdanig aantal leden per baan te hebben dat ze genoeg contributieopbrengsten binnenkrijgt om aan de andere kant van de begroting de kosten te kunnen betalen. Daarentegen dient de baandruk ook weer niet te hoog te zijn, in verband met overbezetting.

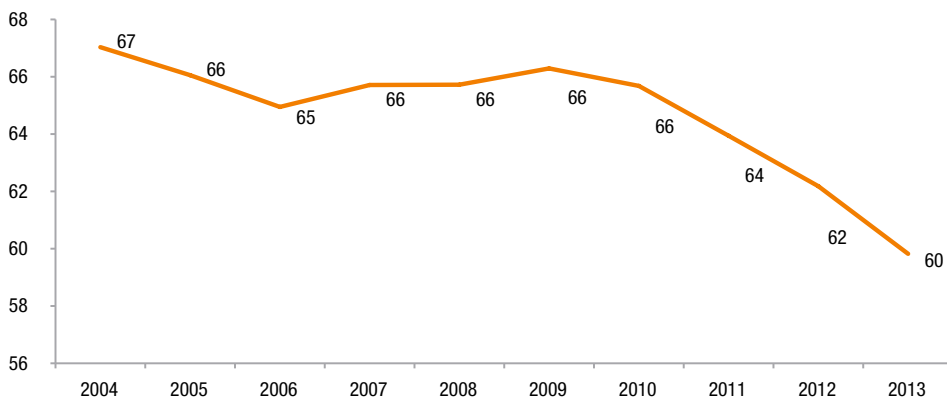
De KNLTB heeft een richtlijn voor het maximum aantal leden wil er geen sprake zijn van een ongezonde baandruk. De richtlijn is geen absolute rekeneenheid. Voor het aantal te hanteren leden per baan dient naar de specifieke verenigingssituatie te worden gekeken. Zo zijn maatschappelijke factoren en demografische opbouw binnen een vereniging medebepalend voor

de bezetting van de tennisbanen overdag en 's avonds. Voor verlichte banen is de richtlijn zeventig tot negentig leden per baan, en voor onverlichte banen vijftig tot zeventig leden per baan. Er wordt daarbij door de KNLTB geen onderscheid gemaakt in baansoort.

In figuur 8.6 is de landelijke ontwikkeling van het aantal leden per baan in de periode 2004 tot en met 2013 weergegeven. De berekening die hierbij is gehanteerd, is het totaal aantal leden van de KNLTB gedeeld door het totaal aantal buitenbanen van de verenigingen die bij de KNLTB zijn aangesloten.

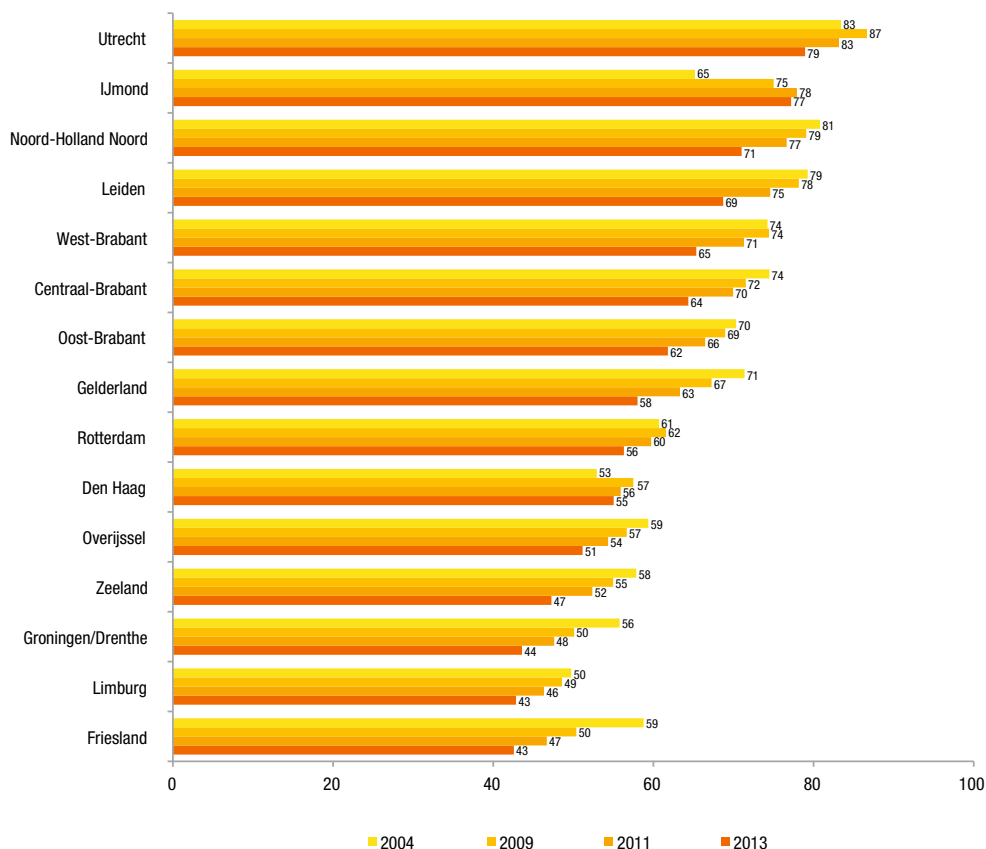
In de figuur is goed te zien dat in de periode 2004-2010 het aantal leden per baan in Nederland redelijk stabiel bleef op ongeveer 66. Vanaf 2011 (64 leden per baan) heeft zich een flinke daling ingezet tot 2013 (zestig leden per baan).

Figuur 8.6 Ontwikkeling aantal leden per baan in Nederland in de periode 2004-2013

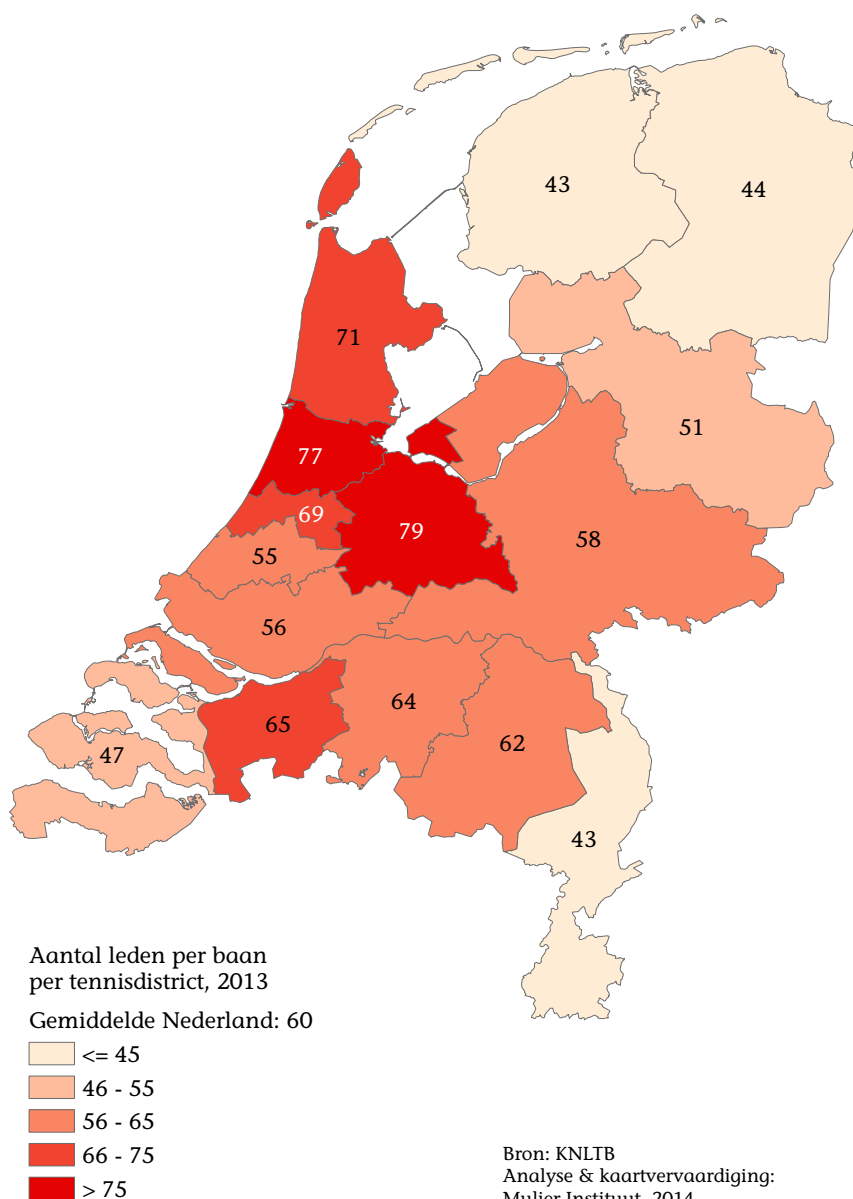
Wanneer we kijken naar de onderverdeling in districten zien we dat met 79 leden per baan de baandruk in Utrecht het hoogst is, al is die baandruk in de afgelopen tien jaar wel met vier leden per baan afgenomen (figuur 8.7). Die daling past in het algemene beeld: in alle districten is sprake van een dalende baandruk. Van de vijftien districten zijn er vier districten (Zeeland, Groningen/Drenthe, Limburg en Friesland) die gemiddeld minder dan vijftig leden per baan hebben.

Figuur 8.7 Ontwikkeling aantal leden per baan in de KNLTB-districten in 2004, 2009, 2011 en 2013

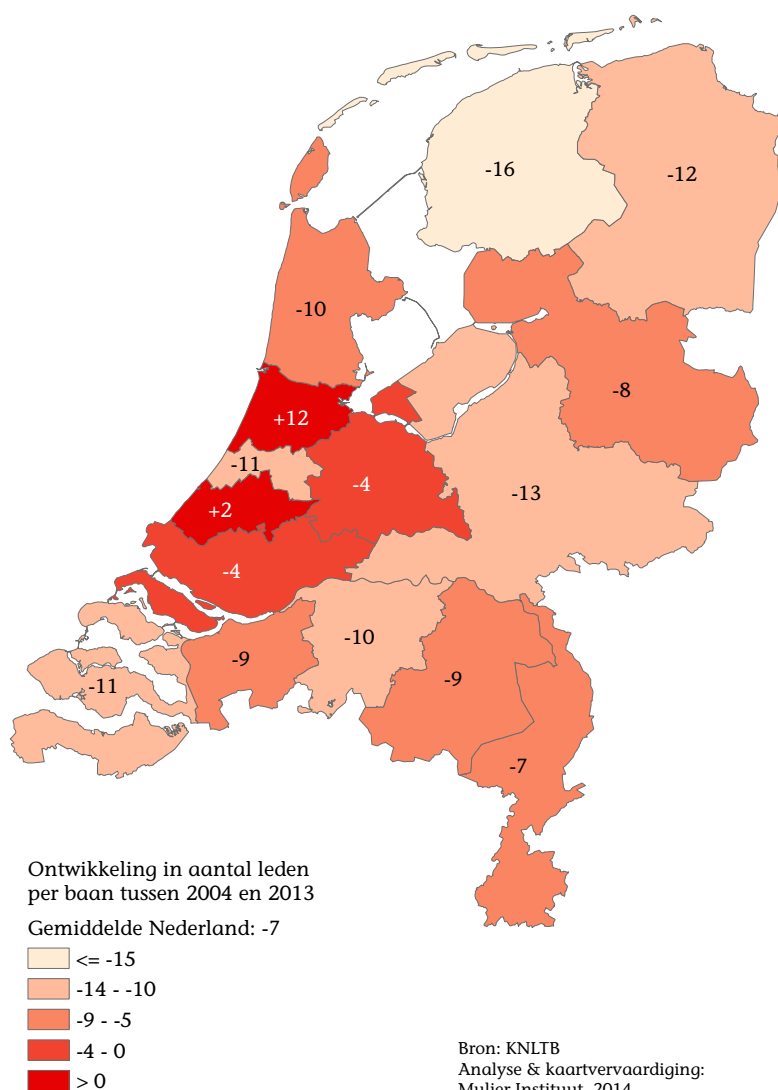
Wanneer we de baandruk per tennisdistrict in kaartvorm weergeven is goed zichtbaar dat de baandruk in en rond de Randstad (Utrecht, IJmond, Noord-Holland Noord en Leiden) het hoogst is en in minder dichtbevolkte gebieden (Friesland, Groningen/Drenthe, Limburg en Zeeland) het laagst (figuur 8.8).

Figuur 8.8 Aantal leden per baan per tennisdistrict per 30 september 2013

De districten in de Randstad laten een verschillende ontwikkeling zien wanneer wordt gekeken naar het aantal leden per baan in de afgelopen tien jaar. In IJmond (+12 leden per baan) en Den Haag (+2 leden per baan) is de baandruk gestegen (figuur 8.9), terwijl Leiden, dat tussen die twee districten in ligt, met een afname van elf leden per baan de landelijke trend volgt. De districten buiten de Randstad hebben allemaal te maken met een flinke afname in het aantal leden per baan.

Figuur 8.9 Ontwikkeling in aantal leden per baan tussen 2004 en 2013

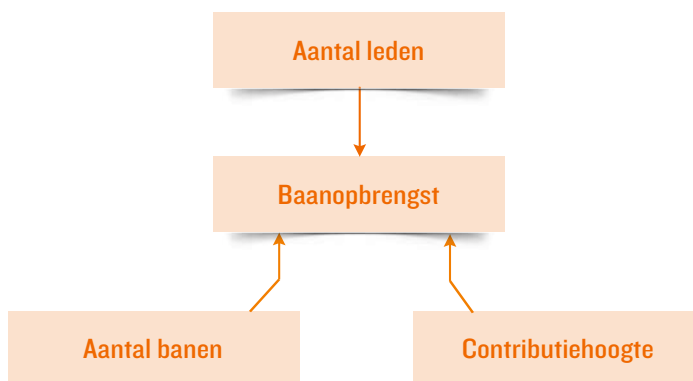

8.5 Contributieopbrengst per tennisbaan

Uit hoofdstuk 7 blijkt dat de gemiddelde contributiehoopte 135 euro voor volwassenen en 77 euro voor jeugd bedraagt. Contributie is de belangrijkste inkomstenbron voor verenigingen. Door het aantal volwassenen en jeugdliden van een vereniging af te zetten tegen het bijbehorende contributiebedrag wordt een goede inschatting gemaakt van de maximale totale jaarlijkse inkomsten van een vereniging uit contributie. Door deze contributieopbrengsten te delen door het aantal tennisbanen van een vereniging wordt duidelijk hoeveel de maximale contributieopbrengsten per tennisbaan bedragen. In werkelijkheid zullen deze maximale opbrengsten vrijwel niet worden gehaald, doordat verenigingen diverse kortingsregelingen kennen, zoals bijvoorbeeld een studentlidmaatschap of een gezins- of partnerkorting. We schatten dat de reële baanopbrengst gemiddeld zo'n tien procent lager ligt dan de hier berekende maximale baanopbrengst. Figuur 8.10 laat de factoren zien die van invloed zijn op de baanopbrengst.

Om de baanopbrengst in balans te houden moet er een optimale verhouding zijn tussen het aantal banen, het aantal leden en de contributiehoopte. Hoe hoog de baanopbrengst moet zijn hangt af van de kosten die ermee moeten worden gedekt. In dit hoofdstuk kijken we vooral naar de kosten van de banen, maar voor een gezonde exploitatie van een vereniging moet een deel van de contributie beschikbaar blijven voor de kosten van het clubhuis en het draaiende houden van de vereniging. Hier komen we op terug in de volgende paragraaf.

Figuur 8.10 Factoren van invloed op de baanopbrengst

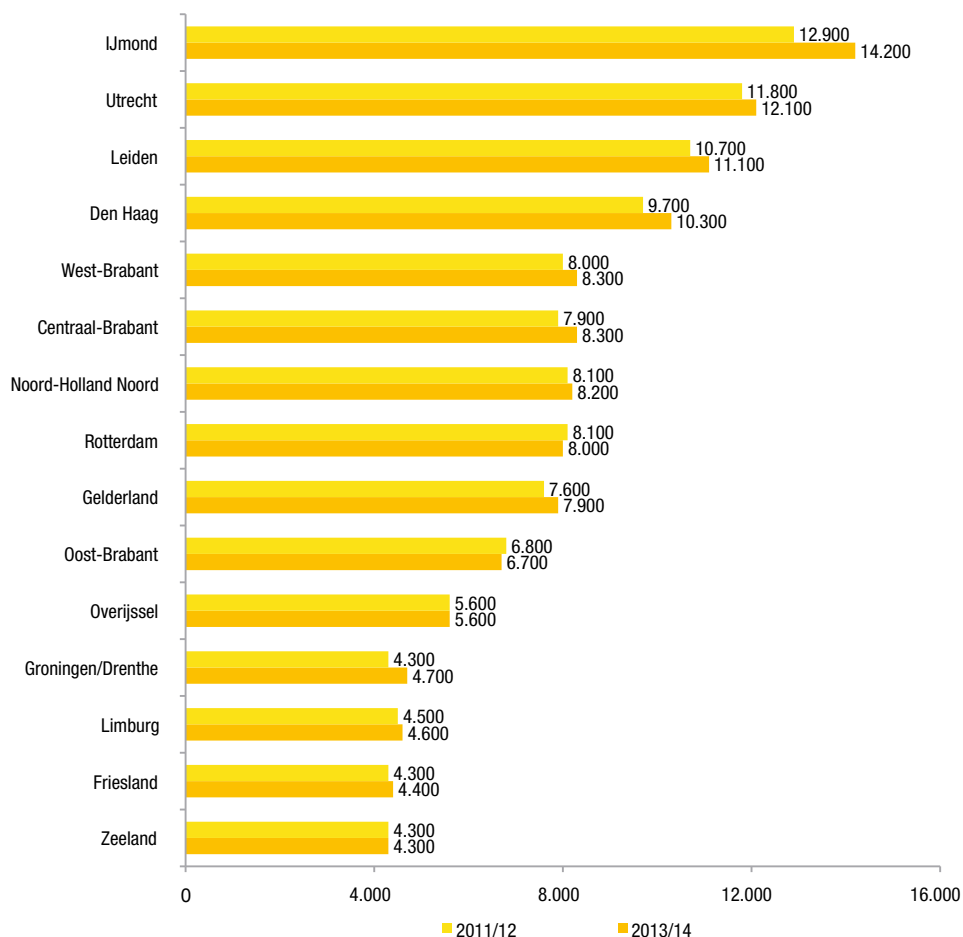
De ontwikkeling in contributieopbrengst per baan in 2012 en 2014 in Nederland en de KNLTB-districten is weergegeven in figuur 8.11. De gemiddelde contributieopbrengst per tennisbaan in Nederland bedraagt maximaal 7.600 euro. Wat opvalt zijn de enorm grote verschillen. De tennisverenigingen in het district IJmond hebben gemiddeld gezien de hoogste contributieopbrengst per baan met 14.200 euro. Dit komt door zowel een hoog aantal leden per baan als een hoog contributietarief. De baanopbrengst in IJmond is daarmee meer dan drie keer zo hoog als die bij verenigingen in de vier districten met de minste leden per baan en de laagste jaarlijkse contributiegelden: Groningen/Drenthe (4.700 euro), Limburg (4.600), Friesland (4.400) en Zeeland (4.300). De afgelopen periode is de contributieopbrengst in deze districten bovendien niet of nauwelijks gestegen. Omdat in deze districten het aantal leden per baan daalt, betekent dit dat zij de contributie hebben verhoogd om zo de totale opbrengst in stand te houden.

In de berekeningen is uitgegaan van een min of meer constant aantal tennisbanen. In de praktijk kan het voorkomen dat verenigingen tennisbanen 'afstoten' of buiten gebruik stellen. Deze banen bestaan nog wel, maar worden feitelijk niet meer gebruikt. Vermoedelijk gebeurt dit vooral als verenigingen banen huren van particulieren of de gemeente: ze huren dan minder banen, verlagen daarmee het totale huurtarief en verhogen de baandruk en daarmee de baanopbrengst. Bij verenigingen met banen in eigen beheer zal dit proces waarschijnlijk minder snel voorkomen, vooral als het om niet-gravelbanen gaat, omdat ze door buitengebruikstelling alleen bezuinigen op het (dagelijks) onderhoud, terwijl de vaste lasten doorlopen. Mogelijk zijn de lage baanopbrengsten in werkelijkheid dus wat minder laag omdat is gerekend met de bestaande banen en niet met het aantal feitelijk in gebruik zijnde banen.

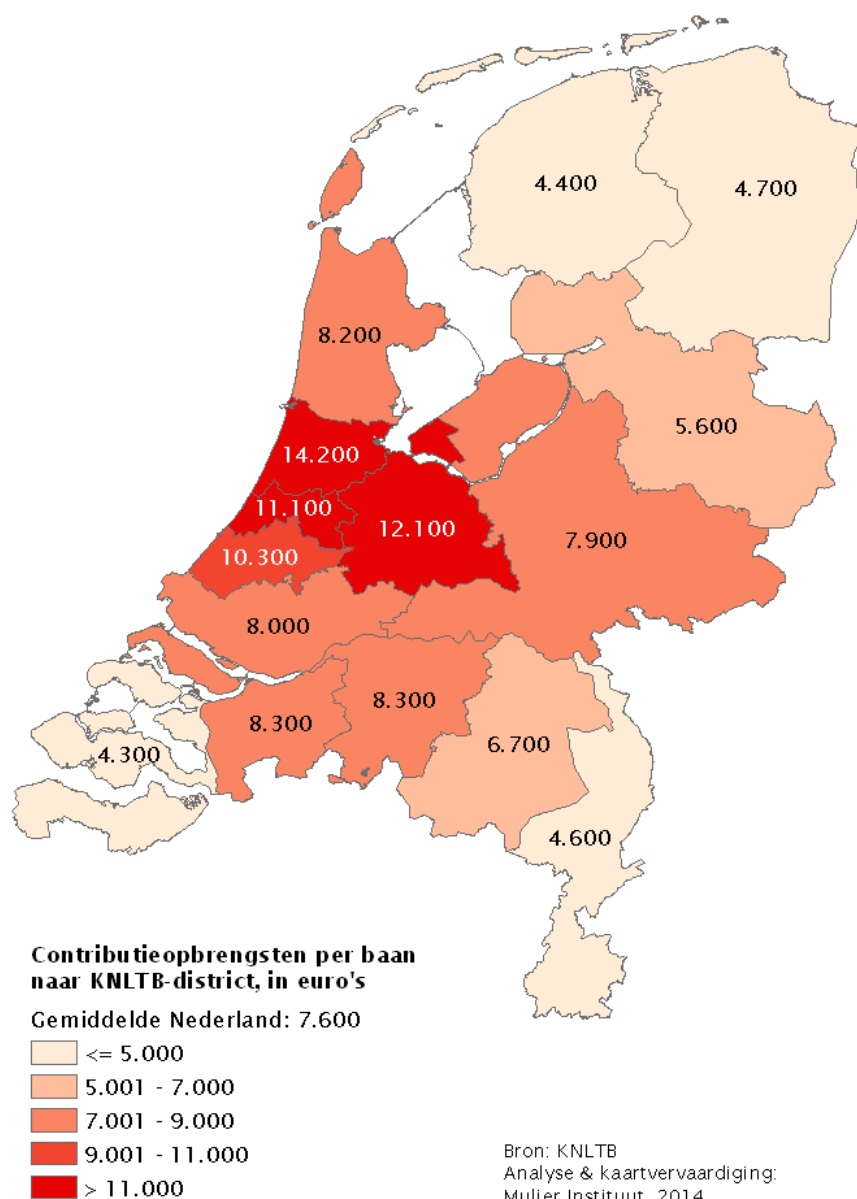
Sportpaleis Ahoy, thuisbasis van het ABN Amro World Tennis Tournament, is de grootste tennisaccommodatie van Nederland.

Figuur 8.11 Contributieopbrengst per tennisbaan, per KNLTB-district, afgerond op honderden euro's

Wanneer we contributieopbrengsten per baan in kaartvorm presenteren is goed te zien dat de vier districten met de hoogste contributieopbrengst per baan (IJmond, Utrecht, Leiden en Den Haag) samen een cluster vormen (figuur 8.12). Daar rondom bevinden zich vijf districten met een middelhoge contributieopbrengst per baan (West-Brabant, Centraal-Brabant, Noord-Holland Noord, Rotterdam en Gelderland). De twee districten Overijssel en Oost-Brabant zitten daar net onder. De vier districten met de laagste baandruk (Friesland, Groningen, Limburg en Zeeland) hebben ook de minste contributieopbrengsten per baan.

Figuur 8.12 Contributieopbrengsten per baan naar KNLTB-district (2013/2014)

8.6 Kosten per tennisbaan

De kosten per baan zoals in deze paragraaf beschreven gelden als een gemiddelde voor heel Nederland. De kosten per baan, alsmede de afschrijvingstermijnen, zijn gebaseerd op de KNLTB-brochure *Baansoorten in beeld*, waarin per baansoort een inschatting is gemaakt van de kosten en de afschrijvingstermijnen. In *Baansoorten in beeld* wordt gerekend met een baanblok van twee tennisbanen. Voor de berekening van de kosten in deze paragraaf zijn de kosten uit *Baansoorten in beeld* door twee gedeeld om zo de kosten per tennisbaan te krijgen. Bij de berekeningen is geen rekening gehouden met de grondkosten, onroerendgoedbelasting, verlichting en 'overhead'.

De nieuwbouwkosten van een gravelbaan bedragen 27.000 euro en die van Recaflex 67.500 euro (tabel 8.3). In de nieuwbouwkosten zijn meegenomen (indien per baansoort van toepassing): grondwerk, drainage, zandonderbouw, baanopsluiting, fundering, toplaag, baaninrichting, hekwerken en beregening. Voor elk van deze onderdelen is een bedrag begroot, dat samen optelt tot de totale nieuwbouwkosten.

Tabel 8.3 Nieuwbouwkosten, per baansoort per één tennisbaan, in euro's

	Nieuwbouwkosten
Gravel	27.000
Gravel onder afschot	29.500
Canada Tenn/Tennisgroen	37.000
Beton	37.500
TennisForce	44.500
Recaflex	67.500
Kushion Kourt	50.000
Tennisfloor Pro	64.000
Zandkunstgras (ongebonden)	32.000
Zandkunstgras (gebonden)	47.500
Zandkunstgras rood (ongebonden)	37.000
Zandkunstgras rood (gebonden)	52.500

Exclusief omzetbelasting (21%) en inclusief algemene kosten, uitvoeringskosten, winst en risico.

Bron: KNLTB (2013a).

Vrijwel alle onderdelen die zijn opgenomen in de berekening van de nieuwbouwkosten hebben een afschrijvingstermijn van dertig jaar. Een onderdeel dat daarvan afwijkt is de toplaag. Deze heeft een kortere afschrijvingstermijn. De afschrijvingstermijn per toplaag is weergegeven in tabel 8.4. Hierin staat ook de hoogte van de vervangingskosten per toplaag. Wanneer deze twee door elkaar worden gedeeld komt het bedrag eruit dat jaarlijks door de vereniging dient te worden gereserveerd voor vervanging van de toplaag.

Tabel 8.4 Vervangingskosten toplaag, afschrijvingstermijn toplaag en reserveren voor vervanging per jaar, per baansoort per één tennisbaan, in euro's

	Vervangingskosten toplaag	Afschrijvingstermijn toplaag	Reserveren voor vervanging per jaar
	€	Jaren	€
Gravel	4.800	15	320
Gravel onder afschot	6.250	15	417
Canada Tenn/Tennisgroen	13.500	15	900
Beton	18.750	20	938
TennisForce	20.000	20	1.000
Recaflex	30.750	10	3.075
Kushion Kourt	13.400	20	670
Tennisfloor Pro	23.750	30	792
Zandkunstgras (ongebonden)	11.250	10	1.125
Zandkunstgras (gebonden)	11.000	10	1.100
Zandkunstgras rood (ongebonden)	16.000	10	1.600
Zandkunstgras rood (gebonden)	15.750	10	1.575

Exclusief omzetbelasting (21%) en inclusief algemene kosten, uitvoeringskosten, winst en risico.

Bron: KNLTB (2013a).

Exploitatielasten

De totale exploitatielasten van een tennisbaan bevatten de afschrijving van de nieuwbouwkosten en de afschrijving van onderdelen die tussentijds dienen te worden vervangen, zoals de toplaag. Er wordt hierbij uitgegaan van de economische afschrijving. Dat houdt in dat bepaalde onderdelen weliswaar langer mee kunnen gaan dan de afschrijvingstermijn, maar dat deze al wel economisch zijn afgeschreven.

Een andere grote kostenpost binnen de totale exploitatielasten van een tennisbaan is het onderhoud. Daarbij is het vooral van belang of het onderhoud door zelfwerkzaamheid met vrijwilligers van de vereniging wordt uitgevoerd (tabel 8.5) of gedeeltelijk wordt uitbesteed (tabel 8.6). Bij zelfwerkzaamheid zitten de kosten vooral in het waterverbruik en materiaal dat nodig is voor het bespeelbaar houden van de baan.

Bij de verlichting is alleen de afschrijving op de lampen meegenomen, maar niet de onderhouds- en de energielasten. Die verschillen nogal, afhankelijk van de lengte van het seizoen. Als een vereniging jaarrond vrijwel alle avonden de lampen gebruikt, kunnen de bijkomende onderhouds- en energielasten oplopen tot 1.000 tot 1.500 euro per baan.

De totale exploitatielasten bij zelfwerkzaamheid per jaar voor een gravelbaan bedragen 2.219 euro, voor zandkunstgras 2.857 euro en voor zandkunstgras rood 3.438 euro (tabel 8.5). Dit komt neer op totale exploitatielasten over een periode van dertig jaar voor een gravelbaan van 66.570 euro, voor zandkunstgras 85.710 euro en voor zandkunstgras rood 103.140 euro.

Tabel 8.5 Exploitatielasten per jaar en in dertig jaar per ondergrond per één tennisbaan, waaronder verlichting, onderhoud (zelfwerkzaamheid) en afschrijvingskosten, in euro's

Exploitatielast	Gravel	Zandkunstgras**	Zandkunstgras rood**
Verlichting*	250	250	250
Onderhoud (zelfwerkzaamheid)	688	750	850
Afschrijvingskosten	1.281	1.857	2.338
Totaal per jaar	2.219	2.857	3.438
Totaal in 30 jaar	66.570	85.710	103.140

* Klasse II, afschrijving dertig jaar. Onderhoud en energielasten van de verlichting niet meegenomen.

** Het verschil in ongebonden en gebonden onderbouw bij (rode) zandkunstgrasbanen is ter bevordering van de overzichtelijkheid niet gemaakt. Er is in plaats hiervan een gemiddelde van de afschrijvingskosten voor ongebonden en gebonden onderbouw genomen.

Wat vaak voorkomt is dat het dagelijkse onderhoud van de banen geschiedt door vrijwilligers, terwijl het meer specialistische voorjaarsonderhoud wordt uitbesteed aan een onderhoudsbedrijf. Wanneer het onderhoud van gravelbanen gedeeltelijk wordt uitbesteed aan een derde partij stijgen de onderhoudskosten. Dit komt vooral doordat de vereniging bij zelfwerkzaamheid aan een vrijwilliger (nauwelijks) een uurloon betaalt en wanneer het onderhoud wordt uitbesteed een (veel) duurdere arbeidskracht wordt ingezet. Wanneer het onderhoud van (rode) zandkunstgrasbanen gedeeltelijk wordt uitbesteed veranderen de onderhoudskosten niet. Dit komt doordat er bij zowel zelfwerkzaamheid als gedeeltelijke uitbesteding specialistisch onderhoud nodig is. De kosten hiervoor zijn in de onderhoudskosten van zowel zelfwerkzaamheid als gedeeltelijke uitbesteding opgenomen.

In tabel 8.6 is het effect op de exploitatielasten te zien van gedeeltelijke uitbesteding van het onderhoud. De totale exploitatielasten bij gedeeltelijke uitbesteding per jaar voor een gravelbaan bedragen 2.969 euro, voor zandkunstgras 2.857 euro en voor zandkunstgras rood 3.438 euro. Dit komt neer op totale exploitatielasten over een periode van dertig jaar voor een gravelbaan van 89.070 euro, voor zandkunstgras 85.710 euro en voor zandkunstgras rood 103.140 euro.

Tabel 8.6 Exploitatielasten per jaar en in dertig jaar per ondergrond per één tennisbaan, waaronder verlichting, onderhoud (gedeeltelijke uitbesteding) en afschrijvingskosten, in euro's

Exploitatielast	Gravel	Zandkunstgras**	Zandkunstgras rood**
Verlichting*	250	250	250
Onderhoud (gedeeltelijke uitbesteding)	1.438	750	850
Afschrijvingskosten	1.281	1.857	2.338
Totaal per jaar	2.969	2.857	3.438
Totaal in 30 jaar	89.070	85.710	103.140

* Klasse II, afschrijving dertig jaar. Onderhoud en energielasten van de verlichting niet meegenomen.

** Het verschil in ongebonden en gebonden onderbouw bij (rode) zandkunstgrasbanen is ter bevordering van de overzichtelijkheid niet gemaakt. Er is in plaats hiervan een gemiddelde van de afschrijvingskosten voor ongebonden en gebonden onderbouw genomen.

8.7 Vergelijking exploitatielasten en contributieopbrengsten per district

Verenigingen in districten met een hogere gemiddelde baanopbrengst, zoals IJmond en Utrecht, hebben te maken met een lager aandeel van de afschrijvingskosten in de opbrengst. Dat is goed te zien in tabel 8.7, waaruit blijkt dat verenigingen in IJmond bij gravelbanen negen procent, bij zandkunstgrasbanen dertien procent en bij rode zandkunstgrasbanen zestien procent van de contributieopbrengsten kwijt zijn aan afschrijvingskosten. Daarentegen bedragen bij verenigingen in districten met een lagere gemiddelde baanopbrengst, zoals Limburg, Friesland en Zeeland, de afschrijvingskosten een groter aandeel van de opbrengst. Verenigingen in Limburg, Friesland en Zeeland geven bij gravelbanen meer dan een kwart uit aan afschrijvingskosten en bij rode zandkunstgrasbanen zelfs meer dan de helft.

Tabel 8.7 Aandeel afschrijvingskosten in procenten van de contributieopbrengsten, per district per baansoort

District	Gravel	Zandkunstgras	Zandkunstgras rood
IJmond	9	13	16
Utrecht	11	15	19
Leiden	12	17	21
Den Haag	12	18	23
West-Brabant	15	22	28
Centraal-Brabant	15	22	28
Noord-Holland Noord	16	23	29
Rotterdam	16	23	29
Gelderland	16	24	30
Oost-Brabant	19	28	35
Overijssel	23	33	42
Groningen/Drenthe	27	40	50
Limburg	28	40	51
Friesland	29	42	53
Zeeland	30	43	54
Nederland	17	24	31

De exploitatielasten (verlichting, onderhoud en afschrijvingskosten) verschillen per baansoort en per onderhoudsvorm. Bij de berekeningen per tennisdistrict is uitgegaan van vier totalen van de exploitatielasten, afhankelijk van de baansoort (gravel, zandkunstgras of zandkunstgras rood) en onderhoudsvorm (zelfwerkzaamheid of gedeeltelijk uitbesteed). De totalen van de exploitatielasten zijn berekend in verhouding tot de contributieopbrengsten per district. Net als bij de afschrijvingskosten berekend in verhouding tot de contributieopbrengsten geldt: hoe hoger de contributieopbrengsten, hoe lager het percentage voor uitgaven aan exploitatielasten. In tabel 8.8 zien we wederom zeer grote verschillen. In IJmond bedragen de exploitatielasten per gravelbaan bij zelfwerkzaamheid zestien procent van de contributieopbrengst per baan, terwijl dat in Zeeland 52 procent is. Is het onderhoud gedeeltelijk uitbesteed, dan wordt hieraan 21 procent respectievelijk 69 procent van de contributieopbrengst besteed. De tabel roept de vraag op of verenigingen in districten met een lage baanopbrengst überhaupt onderhoud kunnen uitbesteden, want het zou voor districten zoals Groningen/Drenthe, Limburg, Friesland en Zeeland betekenen dat voor elk type baan een groot gedeelte van wat er aan contributieopbrengst per baan binnenkomt aan lasten per baan weer uitgaat. Daarbij is dan nog niet eens rekening gehouden met het feit dat bij verlichte banen ook nog betaald moet worden voor de onderhouds- en energielasten van de lampen.

Tabel 8.8 Aandeel exploitatielasten in procenten van de contributieopbrengsten, per district per baansoort

District	Gravel (zelfwerkzaamheid)	Gravel (gedeeltelijk uitbesteed)	Zandkunstgras	Zandkunstgras rood
IJmond	16	21	20	24
Utrecht	18	25	24	28
Leiden	20	27	26	31
Den Haag	22	29	28	33
West-Brabant	27	36	34	41
Centraal-Brabant	27	36	34	41
Noord-Holland Noord	27	36	35	42
Rotterdam	28	37	36	43
Gelderland	28	38	36	44
Oost-Brabant	33	44	43	51
Overijssel	40	53	51	61
Groningen/Drenthe	47	63	61	73
Limburg	48	65	62	75
Friesland	50	67	65	78
Zeeland	52	69	66	80
Nederland	29	39	38	45

8.8 Tot slot

Het moderne tennis werd in de begintijd op gras (*lawn*) gespeeld, maar het gras werd al gauw vervangen door gemalen baksteen (gravel). In Nederland, meer dan in het buitenland, is gravel de laatste decennia bij veel verenigingen vervangen door andere baansoorten. De laatste tien jaar hebben vooral de roodzandbanen een flinke opmars gemaakt, met nul procent marktaandeel tien jaar geleden en bijna twintig procent vandaag de dag. De verspreiding van baansoorten heeft een sterke regionale component, met relatief veel gravelbanen in het KNLTB-district IJmond, veel kunstgrasbanen in Midden- en Oost-Brabant en veel roodzandbanen in West-Brabant.

De KNLTB-leden geven aan dat zij het liefst op gravelbanen tennissen. Dat toch veel verenigingen de overstap naar een ander type baan hebben gemaakt lijkt ermee te maken te hebben dat verenigingen verwachten dat deze baansoorten makkelijker zijn in het dagelijks onderhoud en dus minder inzet van vrijwilligers vergen. Een ander belangrijk argument is de relatieve ongevoeligheid voor slechte weersomstandigheden – deze banen worden dan ook vaak *all weather*-banen genoemd. Daarbij had de KNLTB tot enkele jaren terug een neutrale

houding ten aanzien van de verschillende baansoorten. De laatste jaren echter laat de KNLTB duidelijk horen het geen goede ontwikkeling te vinden als de daling van het aandeel gravelbanen in het totaal aantal banen doorzet. De KNLTB voert daarvoor verschillende redenen aan (zie kader 8.3).

Kader 8.3 De KNLTB herpositioneert gravel als belangrijkste baansoort

De KNLTB wil gravel als belangrijkste baansoort herpositioneren. Volgens de tennisbond kan op andere baansoorten prima worden getennist en is het een goed recht van verenigingen om voor een andere baansoort dan gravel te kiezen. Maar het verlies van gravelbanen gaat in Nederland wel erg hard, waarmee Nederland een buitenbeentje is geworden. Internationaal is gravel (in elk geval voor buitenbanen) nog steeds de standaard en zal dit blijven. Het verdwijnen van gravelbanen bedreigt de kwaliteit en het niveau van het wedstrijdtennis in Nederland, omdat de "internationale tenniswereld stelt dat gravel de beste baansoort is om op te leren tennissen, om goede tennisers op te leiden en om alle facetten van het tennis het beste tot zijn recht te laten komen" (Centre Court, 5 augustus 2014).

Dat zo veel verenigingen hebben gekozen voor een andere baansoort dan gravel heeft volgens de tennisbond veel te maken met misverstanden (Centre Court, 24 juli 2014). Zo kun je best jaarrond op gravel spelen, als je het onderhoud maar laat doorlopen. Bij sneeuw, ijzel en opdooi kun je niet op gravel spelen, maar dat geldt ook voor de andere baansoorten op een lavafundering (meest voorkomende fundering). Een goed onderhouden gravelbaan is na regen gemiddeld binnen een halfuur droog. Gravelbanen hebben een langere levensduur dan kunstgrasachtige banen en de vervangingskosten zijn lager. De afschrijvingskosten van gravel zijn dus lager dan van kunstgras en de roodzand kunstgrasbanen. Dit levert vooral op lange termijn exploitatievoordeel op. Dat geldt ook voor de onderhoudskosten, omdat er voor de kunstgrasachtige banen specialistisch onderhoud vereist is dat je als vereniging niet zelf kunt doen. Bij gravel kan de vereniging wel veel van het onderhoud zelf doen, en daarmee de kosten drukken. Dit vergt overigens wel de beschikbaarheid en inzet van vrijwilligers. Zijn die er niet en moet het onderhoud worden uitbesteed, dan is gravel duurder in onderhoud dan kunstgrasachtige baansoorten. Rolstoeltennis kan zonder problemen op gravelbanen worden gespeeld en er zijn aanwijzingen dat gravel minder blessuregevoelig is dan andere ondergronden.

De daling in ledental van de KNLTB heeft ervoor gezorgd dat het gemiddelde aantal leden per baan in de afgelopen tien jaar is gedaald van 67 naar 60. Deze daling zet de inkomsten uit contributie onder druk. Op basis van onder meer de uitkomsten van de *Verenigingsmonitor* (Van Kalmthout et al., 2009) en gesprekken met experts schatten we dat gemiddeld de contributieopbrengsten vijftig tot zeventig procent van de inkomsten voor clubs uitmaken, de kantineopbrengsten twintig tot veertig procent en dat de overige tien procent komt uit subsidies, sponsoring, rente, clubacties en dergelijke. Normaal gesproken dalen de kantineopbrengsten als het aantal leden daalt, en ook van sponsoring en dergelijke is in de huidige tijd weinig te verwachten als het gaat om groei van inkomsten. Dat betekent dat verenigingen voor een sluitende begroting moeten terugvallen op contributieverhogingen, dan wel moeten snijden in de kosten van banen en/of clubhuis. Een valkuil is interen op eigen vermogen. Dit kan gebeuren door in de begroting te bezuinigen op onderhoud en niet te reserveren voor nieuwbouw van het clubhuis en renovatie van de verlichting en banen. Of men reserveert wel, maar zet het

geld niet op een spaarrekening zodat liquiditeit wordt opgebouwd, maar gebruikt dit geld om gedurende het jaar niet begrote en onverwachte uitgaven te doen. Dit lijkt volop te gebeuren, maar is vanzelfsprekend op lange termijn geen houdbare strategie.

Het kan zijn dat daar waar de baandruk (aantal leden per baan) getalsmatig afneemt, dit door de leden niet zo wordt beleefd of ervaren. Dit kan gebeuren als vooral leden afhaken die weinig spelen en/of meer leden een of andere vorm van competitie gaan spelen. Dit laat echter onverlet dat de baanopbrengst in balans dient te blijven, teneinde de begroting sluitend te houden. Met andere woorden: de daling van de gemiddelde baandruk in Nederland naar zestig leden per baan kan men om sportieve redenen als een positieve ontwikkeling zien, maar kan de verenigingen wel een financieel probleem opleveren. Om dit probleem op te lossen is het, buiten minder aantrekkelijke opties als contributieverhoging of het afstoten van banen, wellicht mogelijk om op kosten te besparen door het park in eigen beheer te nemen bij de vereniging en/of meer zelfwerkzaamheid bij het onderhoud van de banen in te voeren. En wellicht kunnen de opbrengsten in het clubhuis nog omhoog, door meer activiteiten te ontplooiën, het clubhuis aan derden te verhuren (telewerken in het clubhuis, kinderopvang, fysiotherapie) of te koersen op meer multifunctioneel gebruik van het clubhuis.

Noten

1. Cijfers ontleend aan het Databestand Sportaanbod (DSA), stand zomer 2014.

In sporthal De Maaspoort is een gravelbaan neergelegd. Op deze baan treden de Nederlandse tennissters aan tegen Japan voor de Fed Cup.

Z.T.C. SHOT Zeist

Start

Op privébanen werd in Zeist in de jaren twintig van de vorige eeuw al getennist. De roep om een echte tennisclub werd steeds luider en in 1928 was de oprichting van de Zeister Tennisclub 'SHOT' een feit. Wie dacht dat het simpel was om bijna een eeuw terug een tennisclub op te richten, heeft het mis. Tenminste, in het dorp Zeist was dat lastig. Het college van burgemeester en wethouders was weliswaar positief over een stuk grond dat gepacht mocht worden, de gemeenteraad besliste negatief. De oprichters kwamen daardoor terecht bij de N.V. Schaerweijder Bosschen. Een stuk bos werd gekapt en daarop moesten vier rode baksteenbanen, een clubhuis met kleedkamers, een recreatiezaaltje en een woonruimte voor de groundsman komen. De banen waren in april 1931 gereed, het clubhuis met de bedrijfswoning volgde een jaar later. In de eerste maanden na de opening groeide het ledenaantal al snel: van 90 naar 160.

Clubhuis en bedrijfswoning

Vanaf 1932 had SHOT een clubhuis, een recreatiezaaltje en twee kleine kleedkamers. Naast SHOT werd hockeyvereniging Schaerweijde opgericht. Het duurde nog vele jaren voordat de hockeyburen een eigen clubhuis kregen. Zij hebben jaren gebruikgemaakt van de faciliteiten op SHOT. Na bijna tachtig jaar dienst werd het clubhuisgedeelte in de winter van 2010 afgebroken. Op een stuk grond naast het park, lang geleden aangekocht door de club, werd een nieuw clubhuis geopend.

De bedrijfswoning (woonkamer, keuken, drie slaapkamers, toilet en douche) op het park is zeventig jaar lang bewoond geweest door echtparen van wie de man de taak als groundsman had en de vrouw veelal het bar- en keukengedeelte voor haar rekening nam. Het laatste echtpaar was bijzonder: de heer en mevrouw Riethoven. Niet alleen hebben zij 33 seizoenen lang op SHOT gewoond en gewerkt, zij hebben dat vanaf 1972 gedaan met drie opgroeiende kinderen. Na hun afscheid in 2004 kwam er een einde aan de echtparen op SHOT en hebben leden tien jaar lang het bar- en

keukengebeuren onder hun hoede genomen. Sinds 2012 is weer een beheerder aangesteld. De bedrijfswoning staat nog steeds op het park en wordt gerenoveerd.

Competitie en open toernooi

Vanaf het eerste jaar heeft SHOT meegedaan aan de competities van de tennisbond. Het jaar 1950 vormde een hoogtepunt: tachtig procent van de landelijke teams werd kampioen. SHOT speelde begin jaren zeventig op het hoogste tennisniveau van Nederland: eerst in de hoofdklasse, later in de opgerichte eredivisie. De club uit Zeist heeft dertien jaar in de eredivisie gespeeld, veelal met eigen opgeleide spelers. Een groot aantal spelers van SHOT heeft de B- en een paar hebben de A-status bereikt (nu niveau 1, 2, 3). De laatste jaren wordt met het eerste gemengde zondagteam in de hoofdklasse gespeeld.

Het open toernooi van SHOT, dat in 2014 voor de zeventigste keer werd georganiseerd, groeide al snel uit tot een groots en sterk landelijk evenement. Wie vroeger het B-toernooi won, werd bij de bond voor de A-status voorgedragen. Op het moment dat de tennisbond voor de beste spelers de A-categorie introduceerde, deed de club uit Zeist direct mee. De oudste winnaar van het A-toernooi, dat tegenwoordig het ranglijsttoernooi heet, is Henk de Zoete, die in 1947 won.

Kamperen

Naast het tennis kwam het kamperen tijdens open toernooien in de jaren zeventig sterk op. Tent of caravan werd door de deelnemers meegenomen naar het park in Zeist, dat zich met de locatie in de bossen uitstekend voor kamperen leende. In de topjaren waren er regelmatig ruim 120 deelnemers die de nacht naast de tennisbanen doorbrachten. Daarvoor bleef het clubhuis langer open en werden evenementen georganiseerd. Tegenwoordig wordt tijdens het open toernooi op SHOT nog steeds gekampeerd.

Toekomst

SHOT voert al lang een tweesporenbeleid: het is belangrijk om met velen en graag ook op hoog niveau mee te doen aan de KNLTB-competities en om daarnaast veel activiteiten te organiseren voor het recreatieve deel van de club, zoals tossen, het Stratentoernooi en de jaarlijkse clubkampioenschappen, waar vele honderden leden aan deelnemen. Komend jaar hoopt de club in de winterperiode op vier banen overdekt te kunnen tennissen. De toekomstdroom is om in een eigen tennishal in de Zeister bossen te kunnen spelen. De grond naast het nieuwe clubhuis is al uitgemeten.

- jaar van oprichting: 1930
- aantal leden: 760 seniorleden, 480 juniorleden, 5 ereleden, 6 leden van verdienste
- contributie voor seniorleden: 225 euro, studenten: 112 euro
- contributie voor juniorleden: 150 euro
- lengte tennisseizoen: 1 april tot 1 november
- aantal teams in KNLTB-competities: 80
- aantal banen en baansort(en): 2 Canada Tennbanen, 10 gravelbanen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: alles in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks en groot onderhoud in eigen beheer van de vereniging
- prijs gewone koffie: 1,00 euro
- prijs bier: 2,50 euro
- website: www.shotzeist.nl

9

Tennis in de media

» Paul Hover

» Koen Breedveld

Tennis weet een groter aandeel Nederlanders te boeien dan de actieve beoefenaars van deze sport alleen. Bijvoorbeeld door het (live)bezoek aan tennisevenementen of door het lezen over tennis in kranten en tijdschriften. Deze zogenaamde ‘passieve deelname’ aan tennis staat centraal in dit hoofdstuk.

De eerste paragraaf handelt over het volgen van tennis via de televisie en internet, waarbij ook inzicht wordt gegeven in de tennisevenementen die de meeste kijkers trekken. Daarnaast passeren in die paragraaf cijfers van de KNLTB op het gebied van sociale media de revue. Printmedia is het onderwerp van de tweede paragraaf, waarin uit de doeken wordt gedaan hoeveel Nederlanders in kranten en tijdschriften lezen over tennis en welk tennisboek de afgelopen jaren het meest over de (digitale) toonbank ging. Vervolgens wordt ingegaan op de populariteit van en het bezoek aan tennisevenementen. De paragraaf daarna gaat over het imago van tennis: Welke associaties hebben Nederlanders bij tennis, hoe verhoudt tennis zich in dat opzicht tot andere sporten en in hoeverre is dit beeld de afgelopen jaren eigenlijk veranderd?

9.1 Televisie en internet

Tennis als mediasport

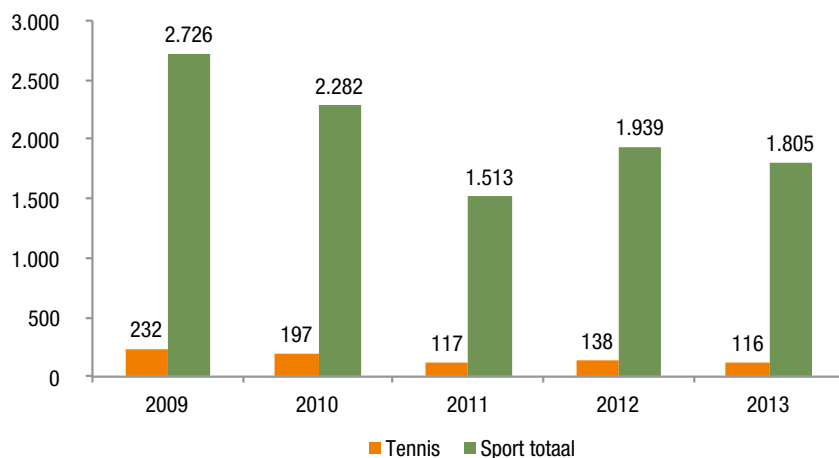
Tennis wordt als een telegenieke sport (Derèze, 2000) gezien. Immers, het speelveld en alle spelers kunnen goed en op een aantrekkelijke wijze (vele camerapositions) in beeld gebracht worden (Stokvis, 2003). Er kunnen aan de aanbodkant van tennis minstens twee omslagpunten in de ontwikkeling van tennis naar mediasport worden geïdentificeerd. Een betekenisvolle impuls vond plaats in de jaren zeventig, toen de tiebreak geïntroduceerd werd. Deze regel zorgde ervoor dat de lengte van de wedstrijd beter ingeschat kon worden, hetgeen voor televisiemakers – en wellicht menig kijker – een pre is.¹ Een tweede belangrijke ontwikkeling volgens sommigen was de introductie van de kleurentelevisie, die eveneens in de jaren zeventig plaatsvond. Volgens Chandler (1988) heeft tennis meer dan andere sporten geprofiteerd van de opkomst van de kleurentelevisie, omdat de bal in kleur veel beter te volgen is dan op een zwart-witscherm. Over het volgen van een tenniswedstrijd op een zwart-witte televisie schrijft hij: “The effort of following a tennis ball on a black and white screen requires the kind of concentration only a dedicated fan is likely to give.” (Chandler, 1988, p. 164) Door deze ver-

beterde zichtbaarheid werden wedstrijden voor een groter publiek beter te volgen en daarmee werd het aantrekkelijker om op televisie af te stemmen op een tennistreffen.

Tennis op televisie: aanbod

Bij een schets van tennis als mediasport dringt de vraag zich op hoe omvangrijk het aanbod en de vraag eigenlijk zijn. Alvorens wordt ingegaan op de 'consumptie' van tennis op televisie, wordt eerst de zendtijd becijferd. De zendtijd van tennis is volgens NOC*NSF in de periode 2009-2013 met de helft geslonken, van 232 uren naar 116 uren (figuur 9.1). Ook de totale zendtijd gewijd aan sport is in die periode gekrompen, maar minder dan bij tennis (-34%). Deze twee ontwikkelingen leiden ertoe dat het aandeel van zendtijd besteed aan tennis als proportie van de totale zendtijd gewijd aan sport tussen 2009 en 2013 is geslonken (van 9% naar 6%).

Figuur 9.1 Exposure (zendtijd) van sport en tennis op de Nederlandse televisie (publieke en commerciële zenders, exclusief betaalzenders), 2009-2013, in uren

Bron: Monitor Sport en Televisie NOC*NSF, bewerking Mulier Instituut.

Dat het jaar 2012 positief afsteekt tussen 2011 en 2013 kan te maken hebben met de Olympische Spelen die dat jaar in Londen plaatsvonden. Sinds de Spelen in Seoel in 1988 is tennis een volwaardige olympische sport (in het verleden is tennis een tijd afwezig geweest bij de Olympische Spelen en er is een periode geweest dat tennis louter demonstratiesport was).

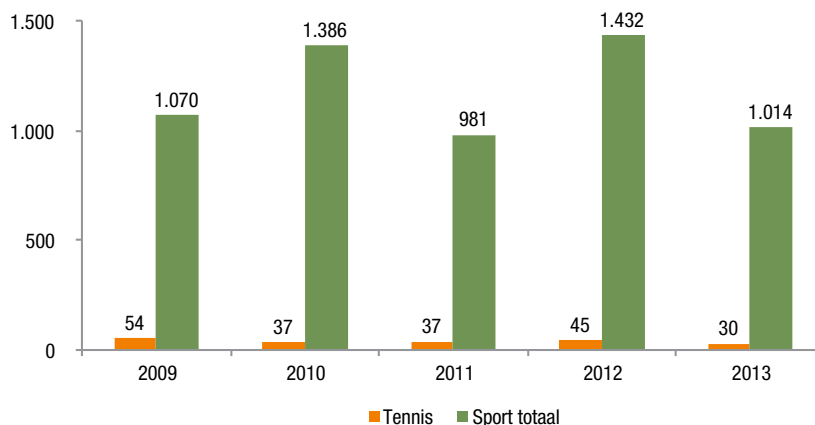
Tennis op televisie en internet: vraag

Sport en media zijn tegenwoordig nauw met elkaar verbonden. Velen doen het, maar nog meer volgen het (o.a. Kunnen, 2007). Hoeveel van de hiervoor geschetste zendtijd besteed aan

tennis wordt er daadwerkelijk bekeken? De mediaconsumptie van tennis fluctueerde behoorlijk in de periode 2009-2013. In 2013 was de consumptie van tennis (30 miljoen uur) bijvoorbeeld 56 procent van het aantal uren besteed aan het kijken naar tennis in 2009 (54 miljoen uur) (figuur 9.2). Ook bij de mediaconsumptie kan er sprake zijn van het optreden van een olympisch effect: de consumptie van tennis was in 2012 hoger dan het jaar daarvoor en daarna. Het is evenwel gissen wat de reden is van de relatief hoge tennisconsumptie in 2009. Het aandeel tennisconsumptie als proportie van de totale mediaconsumptie van sport is in dezelfde periode eveneens aan fluctuaties onderhevig geweest. In 2009 bedroeg dat aandeel vijf procent en een jaar later 2,7 procent. Tussen 2010 en 2013 lag het aandeel tennis tussen 2,9 en 3,8 procent.

Sporttakken variëren in de verhouding waarin zij worden uitgezonden en bekeken. Uit de figuren 9.1 en 9.2 is niet af te leiden tot welke groep tennis behoort. Wel is dat bekend voor een periode van vijf jaar na de millenniumwisseling. In de periode 2000-2005 behoorde tennis net als autosport tot de sporttakken waarvan naar verhouding meer werd uitgezonden dan werd bekeken (Tiessen-Raaphorst en Breedveld, 2006). Dit suggereert dat tennis (en autosport) een harde kern kijkers heeft, en dat veranderingen in het aanbod tot weinig veranderingen in het kijkgedrag hebben geleid. Voor voetbal en schaatsen gold het omgekeerde: die sporten worden naar verhouding goed bekeken.

Figuur 9.2 Mediaconsumptie van sport en tennis op de Nederlandse televisie (publieke en commerciële zenders, exclusief betaalzenders) 2009-2013, in uren x 1 miljoen

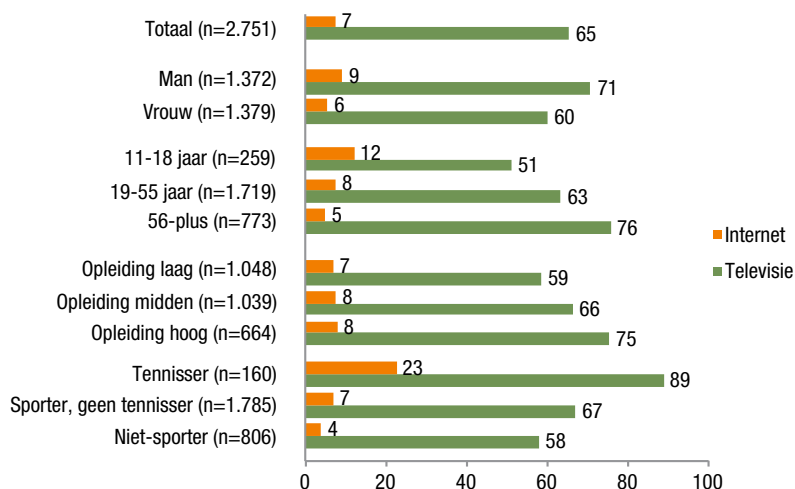

Bron: Monitor Sport en Televisie NOC*NSF, bewerking Mulier Instituut.

De exposure van tennis en het aantal uur dat daarvan jaarlijks wordt geconsumeerd geeft geen beeld van het aandeel Nederlanders dat via de televisie tennis volgt. Een ontwikkeling hiervan is vanwege het ontbreken van repeterend onderzoek niet te schetsen. Wel is hiernaar door Hover en Romijn (2011) in 2010 onderzoek gedaan. Uit dat onderzoek blijkt dat bijna twee derde van de Nederlandse bevolking (12-80 jaar) – 8,9 miljoen personen – jaarlijks naar tennis op televisie kijkt (figuur 9.3). Zeven op de tien deden dat via de zenders Nederland 1, 2 of 3 (niet in figuur).

Figuur 9.3 Mate waarin de Nederlandse bevolking (12-80 jaar) tenniswedstrijden op televisie of internet bekijkt (2010), in procenten

Bron: Hover en Romijn (2011).

Zeven procent van de Nederlanders keek in 2010 via internet naar tennis (circa 957.000 personen), met name via Youtube.com (33%), Tennis.com (19%) en TennisTV.com (16%) (niet in figuur).² Onder de volgers van tennis op televisie en internet is het aandeel mannen hoger dan het aandeel vrouwen. Ruim zeven op de tien mannen kijken jaarlijks tennis op televisie, tegenover zes op de tien vrouwen. Niet alleen de deelname aan tennis is onder mannen dus hoger dan onder vrouwen (zie hoofdstuk 2), ook kijken mannen vaker naar tennis op televisie.

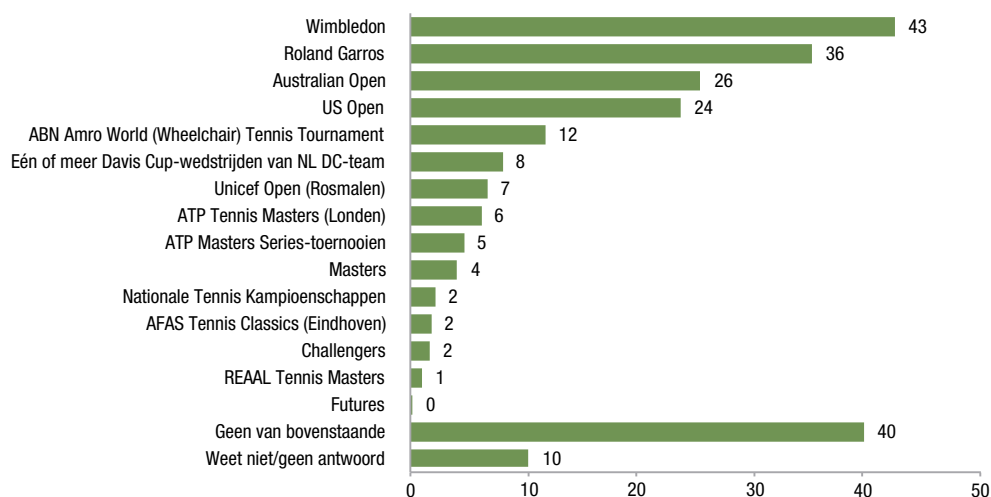
Verder is het bekijken van tennis op televisie meer in trek bij ouderen dan bij jongeren. Ruim drie kwart van de 56-plussers kijkt jaarlijks tennis op televisie; onder tieners (11-18 jaar) is dat aandeel ruim de helft. Voor het kijken naar tennis via internet geldt het tegenovergestelde: jongeren doen dit vaker dan ouderen (12% van de 11-18-jarigen en 5% van de 56-plussers).

Niet alleen jong en oud verschillen in de mate waarin zij tennis op televisie en internet volgen, dat geldt ook voor hoger en lager opgeleiden. Drie kwart van de hoger opgeleiden kijkt naar tennis op televisie, tegenover bijna zes op de tien lager opgeleiden. Ook op dit punt is er een parallel te trekken tussen het volgen en het beoefenen van tennis. Hoger opgeleiden doen vaker aan tennis (zie hoofdstuk 2) en kijken, zo blijkt, ook vaker naar tennis op televisie. Wat het kijken naar tennis via internet betreft zijn er amper verschillen tussen personen met een lagere en hogere opleiding. Tennissers die niet naar tennis op televisie kijken zijn een uitzondering: circa negen van de tien tennissers kijken namelijk naar tennis op televisie. Vanzelfsprekend is dat echter niet. Hardlopen, zwemmen en gymnastiek zijn voorbeelden van sporten met relatief hoge deelnamepercentages die op de televisie relatief weinig kijkers trekken (Stokvis, 2003; Tiessen-Raaphorst en Breedveld, 2006). Een mogelijke reden voor tennissers om geen tennis op televisie te volgen is dat ze enkel incidenteel tennissen of tennis niet beschouwen als 'primaire sport'. Ook onder sporters, exclusief de tennissers, is er bij een ruime meerderheid interesse voor het volgen van tennis op televisie. Bovendien kijken zes op de tien niet-sporters naar tennis op televisie.

Populaire tennisevenementen op televisie

Nu een beeld is geschetst van de mate waarin naar tennis wordt gekeken, wordt ingezoomd op tennisevenementen die op televisie en internet uitgezonden worden. Welke tennisevenementen trekken de meeste Nederlanders naar de buis? De vier fameuze Grand Slams voeren de lijst aan en The Wimbledon Championships – kortweg Wimbledon – trekken het meeste bekijks. Ruim vier op de tien Nederlanders (12-80 jaar) kijken jaarlijks naar het legendarische topsportevenement dat op de All England Lawn Tennis and Croquet Club in het zuidwesten van Londen plaatsvindt (5,9 miljoen Nederlanders). Een mogelijke verklaring voor de aantrekkingskracht van Wimbledon is dat het door menigeen als het meest prestigieuze toernooi wereldwijd beschouwd wordt en een lange en roemruchte historie kent.³ De andere drie Grand Slams trekken minder kijkers dan Wimbledon, maar weten nog altijd een kwart tot een derde van de bevolking te bereiken. Roland Garros, de Australian Open en de US Open worden door respectievelijk 36, 26 en 24 procent van de bevolking gevolgd.

Figuur 9.4 Tennisevenementen die door de Nederlandse bevolking (12-80 jaar) op televisie of internet bekeken worden (2010), in procenten (n=2.751)

Bron: Hover en Romijn (2011).

Het zijn met name EK's of WK's voetbal die tot kijkcijferrecords op televisie leiden (Van den Heuvel, 2000; Kunnen, 2007). In de zomer van 2014 werd dit 'sportief record' nog aangescherpt: de halve finale tussen Nederland en Argentinië tijdens het WK voetbal in Brazilië trok 9,1 miljoen kijkers. Sinds 2003 kwam het één maal voor dat een tennistoernooi in de top honderd van best bekeken televisieprogramma's stond. De finale van Roland Garros in 2003 was goed voor 2,7 miljoen kijkers en nam in de top honderd de 38ste positie in.⁴ Tijdens dat toernooi wist Martin Verkerk met een indrukwekkend salvo van opslagen en backhanddreunen de finale te bereiken en ontpopte hij zich tot (Franse) publiekslieveling. Hoewel de Spanjaard Juan Carlos Ferrero de finale met 6-1, 6-3, 6-2 van 'Mighty Marty' won, was Nederlandse tennishistorie geschreven.

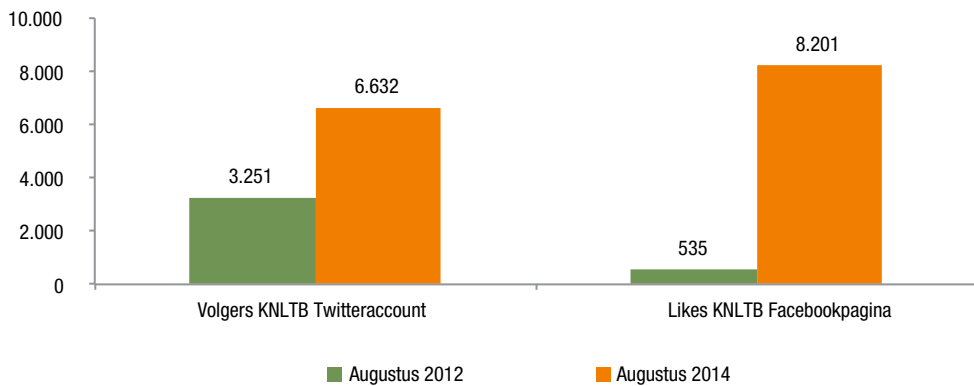
KNLTB en sociale media

De KNLTB voert een proactief (sociale)mediabeleid: mediamomenten worden bewust gekozen (KNLTB, 2013). De bond werkt daarbij samen met mediapartners op het gebied van televisie, radio en dagbladen. De socialemedia-activiteiten van de KNLTB richten zich vooral op Twitter en Facebook, waarmee de bond 'goede en leuke content over tennis in Nederland' verspreidt (KNLTB, 2013). Voorbeelden zijn het verspreiden van beeldmateriaal van tennisevenementen en het aanjagen van discussies.

Tussen augustus 2012 en augustus 2014 is het aantal volgers van het Twitteraccount van de KNLTB meer dan verdubbeld, naar 6.632 in 2014. De groei van het aantal likes op de

Facebookpagina van de tennisbond is nog groter. Waren er in de zomer van 2012 nog 535 likes, twee jaar later zijn dat er ruim 8.200 (groefactor 15).⁵ Of deze groei van volgers en likes groot of beperkt is, is niet eenvoudig vast te stellen. De ontwikkeling kan immers niet in het perspectief van andere sportbonden worden gezien, omdat (historische) gegevens daarvan ontbreken.

Figuur 9.5 Volgers KNLTB Twitteraccount en likes op KNLTB Facebookpagina, augustus 2012 en augustus 2014, in absolute aantallen

Bron: KNLTB, bewerking Mulier Instituut.

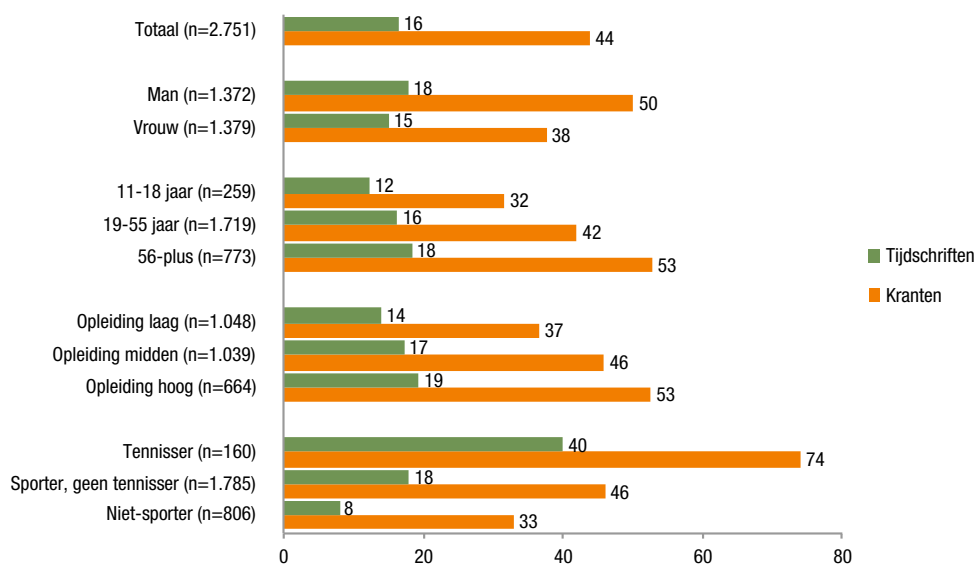
Op de website van de KNLTB staat veel informatie voor de (georganiseerde) tennisser, zoals aankomende evenementen, regelgeving, ranglijsten en tennishistorie. Volgens de KNLTB trok de website www.knlb.nl in een maand tijd (15 juli–14 augustus 2014) ruim 113.000 unieke bezoekers, die gemiddeld 2,8 pagina's bezochten en gemiddeld ruim 2,5 minuten op de website bleven.⁶ Een ontwikkeling van het websitebezoek is niet goed in beeld te brengen, omdat de website van de bond recent inhoudelijk, qua structuur en qua techniek is vernieuwd. Voor TennisTV, het online tenniskanaal van de KNLTB, stijgt de animo. In 2013 werd de site vaker bezocht dan ooit tevoren. Zo werd de Davis Cupontmoeting met Oostenrijk in september 2013 tot tevredenheid van de tennisbond door ruim 16.000 unieke bezoekers bekeken, vier keer meer dan bij de wedstrijd tegen Zwitserland een jaar eerder.⁷

9.2 Printmedia

Kranten en tijdschriften

Ruim vier op de tien Nederlanders (12-80 jaar) lezen jaarlijks over tenniswedstrijden in kranten, zestien procent doet dat in tijdschriften (figuur 9.6). *NUsport* (28%) en *Tennis Magazine* (22%) zijn de tijdschriften die daarvoor in 2010 het meest geraadpleegd werden (niet in figuur).⁸ Mannen volgen vaker tennis in de gedrukte media dan vrouwen, jongeren vaker dan ouderen, hoger opgeleiden vaker dan lager opgeleiden en tennissers vaker dan beoefenaars van andere sporten en niet-sporters. Het verschil tussen het lezen over tennis in printmedia en het bekijken van tennis via televisie is dat het bereik van printmedia bij alle doelgroepen (fors) kleiner is. Het statische beeld en het geschreven woord leggen het qua populariteit – gemeten in het aantal bereikte personen – af tegen de dynamische beelden en het gesproken woord op de televisie.

Figuur 9.6 Mate waarin Nederlandse bevolking (12-80 jaar) leest over tenniswedstrijden in kranten en tijdschriften (2010), in procenten

Bron: Hover en Romijn (2011).

Tot de meest gelezen tennistijdschriften behoort *Centre Court*, het vakblad van de KNLTB. *Centre Court* verschijnt drie keer per jaar en wordt verstuurd naar 18.000 tennissers die als bestuurder, functionaris of tennisleraar verbonden zijn aan de aangesloten tennisverenigingen.⁹ *Centre Court*

kan zowel op papier als online worden geraadpleegd, omdat de KNLTB het tijdschrift op de bondswebsite plaatst, waardoor het voor iedereen via internet te lezen is. Volgens Wielaard Media (2013) wordt het blad door de lezers met een gemiddeld rapportcijfer van 8,8 beoordeeld en wordt *Centre Court* door ruim vier op de tien lezers bewaard. Eén editie wordt door gemiddeld 2,7 personen gelezen (Wielaard Media, 2013).¹⁰

TENNIS.nl Magazine (ontstaan vanuit de twee tijdschriften *Tennis Magazine* en *TennisJournaal*) is naast *Centre Court* een veelgelezen tijdschrift (met website) in Nederland. Het tijdschrift verschijnt zeven keer per jaar en is het grootste tennismagazine op de Nederlandse markt. De geschatte oplage van de uitgave van Tennismedia BV bedraagt ongeveer 70.000 exemplaren.

Boeken

De tennisboeken die de laatste jaren in Nederland de meeste aftrek vonden zijn biografieën en autobiografieën van (voormalige) toptennissers. Eind 2009 kwam *Open* uit, de autobiografie van Andre Agassi. Het vuistdikke boek voert de lezer mee langs de levensloop van het door velen geliefde supertalent, dat ondanks zijn ambivalente houding ten opzichte van zijn sport de absolute top bereikte. De finale van Roland Garros in 1999 tegen de Oekraïner Andrej Medvedev is een van de hoogtepunten van de tenniscarrière van de kleurrijke Amerikaan. Niet alleen wordt Agassi om zijn prestaties en zijn haat-liefdeverhouding ten opzichte van zijn sport herinnerd. Ook met zijn verschijning – getooid met felgekleurde haarband tussen zijn lange haar en gekleed in opzichtige broek – baarde hij zeker in zijn beginjaren opzien.

Naast *Open* over Agassi behoort de biografie van Roger Federer tot de populairste tennisboeken van de afgelopen jaren. Schrijver Chris Bowers beschrijft hierin het levensverhaal van de sympathieke Zwitserse toptennisser (volgens sommigen de beste ooit) en familyman die zeven maal de winnaarsbeker van Wimbledon van de hertogin van Kent in ontvangst mocht nemen. Een van de opmerkelijkste tennisboeken van de afgelopen jaren is de biografie van Esther Vergeer uit 2013. In het ruim 200 pagina's tellende boek neemt schrijver Eddy Veerman de lezer aan de hand door de levensloop van de Woerdense, die haar sport jarenlang wereldwijd domineerde. De ommezwaai in haar leven – toen zij op achtjarige leeftijd in een rolstoel belandde – passeert de revue, alsmede de talloze successen die Vergeer in haar carrière behaalde. Vanaf 1998 tot aan het moment dat ze stopte in 2013 stond Vergeer onafgebroken eerste op de wereldranglijst voor rolstoeltennis.

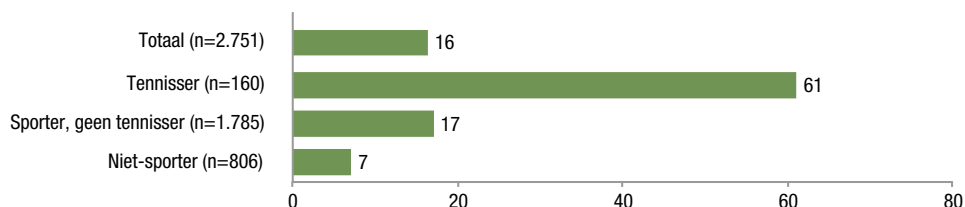
De verkoop van een tennisboek in Nederland kan in de tienduizenden per jaar lopen. De autobiografie van Agassi was in 2010 – het jaar dat het boek het beste verkocht – goed voor 40.000 tot 50.000 exemplaren (CPNB, 2011).¹¹ *Open* was daarmee het bestverkochte sportboek van dat jaar en nam in de ranglijst van alle boeken van Nederlandse en Vlaamse uitgevers de 69ste positie in. Van de sportboeken zijn het niet elk jaar boeken over tennis die het meest over de (digitale) toonbank gaan. De laatste jaren domineren wielrennen en voetbal in het genre. *Gijp* van Michel van Egmond werd volgens de stichting CPNB (2013) in 2012 bijvoorbeeld 200.000 tot 250.000 maal verkocht en was het op drie na meest verkochte boek dat jaar. Ook in het rijtje winnaars van de Nico Scheepmaker Beker – een prijs voor de schrijver van het beste sportboek van het jaar – moet tennis in voetbal en wielrennen tot op heden zijn meerdere erkennen.¹²

9.3 Evenementenbezoek

Wedstrijden in de buurt

Met 1.700 bij de KNLTB aangesloten tennisverenigingen (zie hoofdstuk 6) in 400 gemeenten zijn er voor geïnteresseerden legio mogelijkheden in de buurt om een tenniswedstrijd (op recreatief niveau) te bezoeken. Zestien procent van de Nederlanders (12-80 jaar) doet dat minstens één keer per jaar (2,2 miljoen personen) (figuur 9.7).

Figuur 9.7 Mate waarin Nederlandse bevolking (12-80 jaar) tenniswedstrijden in de buurt bezoekt (2010), in procenten

Bron: Hover en Romijn (2011).

De interesse voor het bezoek aan wedstrijden in de eigen woonomgeving verschilt nauwelijks tussen de seksen, tussen jongeren en ouderen en tussen hoger en lager opgeleiden. Wel zijn er aanmerkelijke verschillen in wedstrijdbezoek tussen tennisers en niet-tennisers. Ruim zes op de tien tennisers bezoeken weleens een tenniswedstrijd in de buurt. Bijna vier op de tien tennisers doen dat dus niet, hetgeen mogelijk komt doordat deze tennisers niet allemaal lid zijn van een club, zeer incidenteel het racket voor de dag halen of tennis niet als hun primaire sport beschouwen.

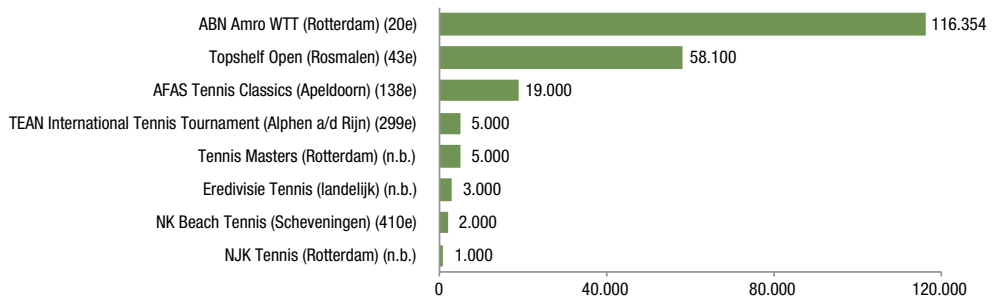
Dat het bezoek aan tenniswedstrijden meer populariteit geniet onder tennisers dan onder niet-tennisers hangt samen met een verschil in 'sportieve competentie', in dit geval dus 'tennis'competentie (Stokvis, 2003; Kunnen, 2007). Personen die zelf een sport beoefenen kennen de regels (beter) en zijn meer op de hoogte van de finesse van het spel en van de persoonlijke achtergronden van de sporters en hun prestaties. Hiermee zijn zij, zo luidt de theorie, meer in de gelegenheid om een sportwedstrijd te beleven en te waarderen dan personen met een meer beperkte sportieve competentie. Het beoefenen van een bepaalde tak van sport is de belangrijkste manier om een bepaalde sportieve competentie te verwerven.

Toptennisevenementen

Naast de tienduizenden recreatieve tenniswedstrijden die jaarlijks op de Nederlandse tennisbanen plaatsvinden, telt ons land ook een reeks tennisevenementen waar professionals acte de présence geven. Deze toptennisevenementen verschillen in tribunecapaciteit en in hun

aantrekkingskracht op het publiek. Volgens Respons, een onderzoeksbureau op het gebied van evenementen en beurzen, was het ABN Amro World Tennis Tournament in Nederland in 2013 het bestbezochte tennisevenement, met ruim 116.000 bezoeken.¹³ Ter vergelijking: het aantal bezoeken aan Wimbledon lag in 2014 met 490.000 ruim vier keer zo hoog. Roland Garros was in 2013 goed voor 430.000 bezoeken. De Topshelf Open, voorheen Unicef Open, en de AFAS Tennis Classics completeren met respectievelijk circa 58.000 en 19.000 bezoeken de top drie van 2013. Van alle Nederlanders bezoekt vijf procent jaarlijks een toptennisevenement (niet in figuur).

Figuur 9.8 Aantal bezoeken tennisevenementen in Nederland in 2013, in absolute aantallen en rang ten opzichte van alle evenementen (tussen haakjes)

Bron: Respons, KNLTB, bewerking Mulier Instituut.

Bij de tennisevenementen in figuur 9.8 is de positie vermeld die het evenement inneemt in de rangorde van alle sportevenementen in Nederland, zoals die door Respons wordt geregistreerd.¹⁴ In die rangorde neemt het ABN Amro World Tennis Tournament de twintigste positie in. Dit betekent dat er in 2013 negentien evenementen meer bezoeken trokken dan het tennisevenement in de Maasstad. Tot de sportevenementen die in Nederland de meeste bezoeken trokken behoren volgens Respons de marathon van Rotterdam (925.000 bezoeken) en de Vierdaagse in Nijmegen (850.000).

Voor twee van de in figuur 9.8 vermelde tennisevenementen is onderzoek gedaan naar de economische impact, waarbij de richtlijnen van de Werkgroep Evaluatie Sportevenementen (WESP) gevolgd zijn.¹⁵ De belangrijkste resultaten van deze twee onderzoeken zijn opgenomen in de kaders 9.1 en 9.2.

Kader 9.1 ABN Amro World Tennis Tournament

Volgens MeerWaarde (2013) bedroeg de economische impact van de 2013-editie van het ABN Amro World Tennis Tournament 6,5 miljoen euro voor de gemeente Rotterdam. 4,2 miljoen hiervan (65%) is veroorzaakt door bestedingen van bezoekers (die zonder het plaatsvinden van het evenement niet in de gemeente Rotterdam geweest waren). De rest, 2,3 miljoen (35%), is het gevolg van bestedingen van de evenementenorganisatie in de Maasstad. Van de 116.400 verkochte tickets – een record in de geschiedenis van het Rotterdamse evenement – werd vijf procent aan buitenlanders verkocht, acht procent aan Rotterdammers en de rest aan bezoekers uit de rest van Nederland. Zeven procent van de bezoekers boekte een overnachting naar aanleiding van het bezoek, de rest maakte er een dagje uit van.

Kader 9.2 AFAS Tennis Classics

De AFAS Tennis Classics zijn een meerdaags internationaal tennistoernooi met (voormalige) topspelers dat sinds 2002 georganiseerd wordt. Tot en met 2010 werd het evenement met hoge amusementswaarde in Eindhoven georganiseerd, daarna in Apeldoorn. Sergi Bruguera, Ivan Lendl, John McEnroe, Stefan Edberg, Richard Krajicek en Boris Becker schitterden tijdens het evenement op de baan en deden oude tijden herleven. Onderzoek van De Boer (2012) laat zien dat het tennisevenement in het Apeldoornse Omnisportcentrum voor een belangrijk deel gericht is op de zakelijke markt. Bijna de helft van de verkochte kaarten (21.700 in totaal) werd afgenomen door bezoekers met een zakelijk motief. De andere helft vormde de groep particulieren. Grofweg gold voor zowel de groep zakelijke als particuliere bezoekers dat een fractie uit het buitenland kwam, bijna één op de vijf uit de gemeente Apeldoorn en de rest uit de rest van Nederland. De gemiddelde rapportcijfers die de beide doelgroepen aan het evenement als geheel toekenden bedragen 8,1 (zakelijk) en 7,5 (particulier). De AFAS Tennis Classics van 2011 waren volgens De Boer (2012) goed voor een economische impact van 269.000 euro voor de gemeente Apeldoorn.

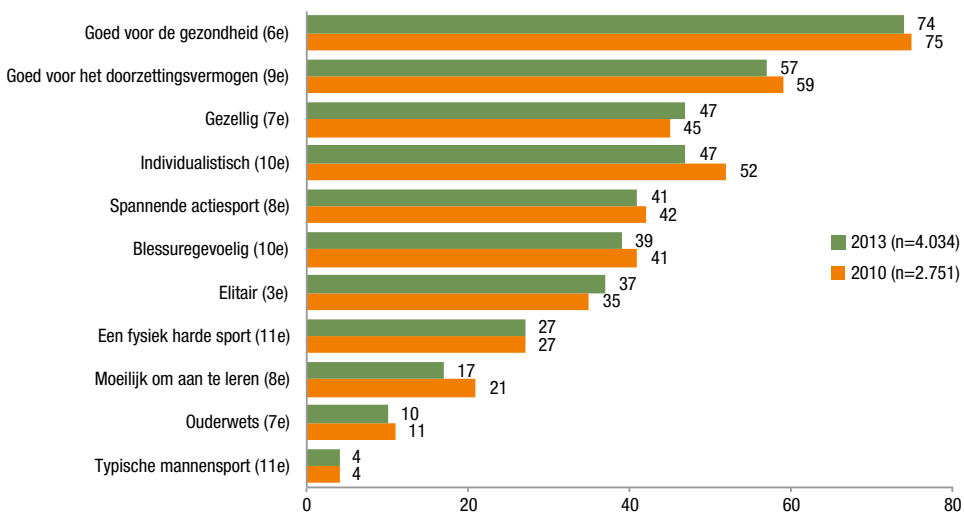
9.4 Imago van tennis

Het kijken naar tenniswedstrijden, live, op televisie of via internet, beïnvloedt de manier waarop tegen tennis aangekeken wordt. Zo is bijvoorbeeld voor te stellen dat bij kijkers die getuige zijn van wedstrijden met een reeks lange rallies de associatie van tennis met uithoudingsvermogen in de hand wordt gewerkt, een zenuwslopende vijfsetter de associatie met spanning veroorzaakt en een parkeerplaats met de nodige glimmende Audi's en BMW's bij een tennisvereniging – terecht of onterecht – het beeld van een elitaire sport opwekt. De attitude van de bevolking jegens tennis hoeft niet te stroken met de feiten die over een sport bekend zijn. Soms is zelfs het tegendeel het geval (o.a. Hover en De Jong, 2011).¹⁶

In 2013 wordt tennis door de Nederlandse bevolking vooral beschouwd als een sport die goed is voor de gezondheid (74%) en voor het doorzettingsvermogen (57%) (figuur 9.9).¹⁷ Dat beeld is ten opzichte van 2010 niet veranderd. Aspecten die in 2013 en 2010 relatief weinig aan tennis worden gekoppeld zijn 'ouderwets' (10%) en 'typische mannensport' (4%). Verder blij-

ken vrouwen vaker dan mannen tennis als fysiek hard te beschouwen (17%-29%). Hoger opgeleiden koppelen gezelligheid vaker aan de tennissport dan lager opgeleiden (47%-31%) (niet in figuur).

Figuur 9.9 Passendheid imagoaspecten bij tennis volgens Nederlandse bevolking (15-80 jaar), in procenten en rang in 2013 ten opzichte van vijftien andere sporten (tussen haakjes)¹⁸

Bron: Bakker en Van der Poel (2014c).

De attitude van de Nederlandse bevolking ten opzichte van tennis krijgt meer betekenis wanneer deze wordt vergeleken met de attitude ten opzichte van andere sporten. In figuur 9.9 is op de verticale as, naast de imagoaspecten, de relatieve positie van tennis ten opzichte van veertien andere sporten weergegeven. Hieruit blijkt dat tennis ten opzichte van de veertien referentiesporten geen uitgesproken positie bekleedt (immers, de rangen 1, 2, 14 en 15 komen niet voor). Het imagoaspect 'elitair' springt nog het meest in het oog: er zijn twee sporten die als meer elitair worden gezien en twaalf die als minder elitair worden beschouwd. Alleen golf (78%) en hockey (68%) worden vaker als elitair gezien.

9.5 Tot slot

Zonder dat ze eraan deelnemen, weet de tennissport miljoenen Nederlanders te boeien. De sport heeft het scherm veroverd (Derèze, 2000) en dat is mede te danken aan de attractiviteit van de tennissport. De cijfers spreken boekdelen – twee derde van de Nederlanders volgt tennis op televisie en ruim vier op de tien lezen erover in kranten – en laten zien dat de betekenis van tennis in Nederland verder reikt dan beoefening alleen. Tennis is voor miljoenen ‘passieve volgers’ een bron van vermaak en sportbeleving.

Velen beleven tenniswedstrijden op afstand via (print)media, maar de tennisliefhebbers willen wedstrijden ‘live’ meemaken. Zestien procent van de Nederlanders bezoekt weleens een tenniswedstrijd in de eigen woonomgeving en een kleine groep reist af naar toptennisevenementen. Met een kleine 120.000 bezoeken is het ABN Amro World Tennis Tournament het bestbezochte tennisevenement van ons land. Niet alleen voor de sport sec, ook voor de gemeente Rotterdam levert dat wat op. Het zorgt voor extra bestedingen en draagt bij aan citymarketing.

Tennis wordt door de Nederlandse bevolking het meest in verband gebracht met een bijdrage aan de gezondheid en het verbeteren van het uithoudingsvermogen. Tennis onderscheidt zich qua imago echter het meest van andere sporten doordat het nog steeds tot de elitaire sporten gerekend wordt.

Noten

1. Ook bij andere sporten zijn er regels of zaken aangepast om de sport telegeniek te maken, zoals de introductie van een blauw judopak en het vergroten van een tafeltennisbal, beide in het jaar 2000 (Stokvis, 2003).
2. Te verwachten is dat het raadplegen van internet tegenwoordig vaker gebeurt dan in 2010, ten tijde van de gegevensverzameling van dit onderzoek.
3. Ook de Nederlandse successen, zoals de winst van Richard Krajicek in 1996 en van de Nederlandse Betty Stöve en Amerikaanse Billie Jean King in het vrouwendubbel in 1972 (zie hoofdstuk 5), zijn een mogelijke verklaring.
4. De voetbalwedstrijd van het Nederlands elftal tegen Schotland was dat jaar het best bekeken programma (5,5 miljoen kijkers). Voor de complete top honderd van dat jaar, zie: https://kijkonderzoek.nl/component/com_kijkcijfers/Itemid,133/file,j1-10-1-p. De winst op Wimbledon van Richard Krajicek in 1996 leidde niet tot een positie van dit toernooi in de kijkcijfer top honderd van dat jaar. Het EK voetbal in Engeland en de prestaties van Ajax in de Champions League (verliezend finalist) zijn daar mede debet aan.
5. De gegevens met betrekking tot sociale media van de KNLTB gaan niet verder terug dan 2012.
6. Bijna zes op de tien bezoekers bezochten de site via een desktop (57%), 22 procent via mobiel en 21 procent met een tablet.

7. De belangrijkste oorzaak van deze stijging was volgens de KNLTB (2013) de plaatsing van een mediaplayer op de homepage in mei 2013 en het grotere bereik via de socialemedia-kanalen van de bond.
8. Ten tijde van het onderzoek waarop deze resultaten gebaseerd zijn was *TENNIS.nl Magazine* er nog niet. Toen waren er nog de separate bladen *Tennis Magazine* en *TennisJournaal*. *NUsport* (het vroegere *Sportweek*) bestaat sinds november 2013 alleen nog als website.
9. De bijbehorende nieuwsbrief verschijnt maandelijks ter ondersteuning van het vakblad en wordt naar 15.300 e-mailadressen gestuurd.
10. Wielaard Media (2013) baseert dit op onderzoek dat de KNLTB uit heeft laten voeren.
11. De stichting CPNB presenteert in de lijst met bestsellers het aantal verkochte boeken niet per boek, maar groepeerde de boeken per categorie, waardoor er met een bandbreedte gewerkt wordt.
12. De prijs is vernoemd naar Nico Scheepmaker (1930-1990), die vernieuwend schreef over sport. Bij de meest recente uitreiking (beste sportboek van 2013) won Jan Boesman de vakprijs voor *De fiets van Lautrec*. De publieksprijs was voor *Vechtlust*, het boek van Vincent de Vries over Fernando Ricksen.
13. Respons registreert het aantal bezoeken zoals dat door organisatoren wordt opgegeven. Niet elke organisator kan het opgegeven aantal bezoeken goed onderbouwen. Het aantal bezoeken dat Respons in 2012 en 2011 voor al deze tennisevenementen heeft geregistreerd is identiek aan het aantal in 2013. Om die reden is er geen ontwikkeling van aantal bezoeken door de jaren heen opgenomen.
14. Breedtesportevenementen die minder dan 5.000 bezoeken trekken zijn door Respons buiten beschouwing gelaten.
15. Voor informatie over de WESP en de richtlijnen, zie www.evenementenevaluatie.nl.
16. Hardlopen wordt bijvoorbeeld niet als blessuregevoelig beschouwd, maar is dat in vergelijking met andere sporten wel.
17. Bij het vaststellen van het imago van tennis is uitgegaan van de mening van het deel van de Nederlandse bevolking dat zelf niet tennist. Ook bij de andere sporten zijn de resultaten gebaseerd op de mening van niet-deelnemers aan die takken van sport.
18. De andere veertien sporten die als referentie dienen zijn badminton, fitness, golf, hardlopen, hockey, schaatsen, skiën, tafeltennis, turnen, vechtsporten, voetbal, volleybal, wielrennen en zwemmen.

STVU Utrecht

Start

STVU is in 1942 opgericht als de afdeling tennis van de Spoorweg Sport Vereniging Utrecht. In 1958 krijgen de tennissers een eigen park van twee banen en oude spoorwagens als kleedruimte. Het park is dan gelegen aan de Koningsweg, achter het spoor richting Arnhem. In de jaren zestig groeit het tennis behoorlijk en moeten er met regelmaat banen worden bijgehuurd. In 1970 wordt STVU een zelfstandige vereniging. Dan verschijnt ook de eerste editie van clubblad *De Prikker*. In 1971 wordt STVU kampioen in de tweede klasse van de KNLTB zondag gemengd competitie. Die prestatie geldt voornamelijk als sportief hoogtepunt van de club.

Naar een nieuw park

In 1975 verhuist de club naar de Mytylweg, achter de A27 en onder de rook van stadion Galgenwaard, omnivereniging Kampong en atletiekbaan Maarschalkerweerd. Het park van STVU telt dan vier gravelbanen. De NS levert perrontegels en dwarsliggers voor het terras. De club maakt in die periode onder andere furore met het Familietoernooi, een open toernooi voor familiale (gemengd)dubbels dat in zijn hoogtijdagen 300 deelnemers kent. Het veertigjarig bestaan wordt in 1982 groots gevierd in het Jacobi Theater (met optredens van onder anderen Lori Spee en Tineke Schouten). In de jaren die volgen wordt het park meermalen gemoderniseerd. Er komt verlichting, automatische sproei-installaties en het paviljoen wordt uitgebreid. In 1995 komt er een magneetkaartsysteem om de toegang tot het park te regelen. Al die investeringen verricht de club uit eigen middelen. Dat geldt ook voor de vervanging van het gravel door smashcourtbanen, in 2008. De laatste banen met de NS zijn dan alweer enige jaren doorgesneden.

Seniorentennisvereniging

Anno 2014 is STVU een bloeiende seniorentennisvereniging waar 350 tot 400 leden in een ongedwongen en ontspannen sfeer voor hun plezier een balletje slaan en waar zelfwerkzaamheid als groot goed geldt. Het groot

onderhoud aan de banen en de tennislessen zijn uitbesteed, verder regelt de vereniging alles zelf. Leden zijn actief in een van de elf commissies. De namen van die commissies (Oktoberfest, Late Night, Beat the Best) duiden erop dat er in de club veel ruimte is voor creatieve ideeën en eigen initiatief. Die vrijwillige inzet zorgt bestuurlijk nog weleens voor wat hoofdbrekens, maar zorgt er ook voor dat contributie (160 euro) en barprijzen (koffie 0,80 euro, bier 1,30 euro) meer dan concurrerend zijn. De TC (Technische Commissie) is niet echt behept met het omhoog stuwen van het spelpeil binnen de club, maar heeft wel haar handen vol aan de grote belangstelling voor deelname aan de voorjaars- (18 teams) en de najaarscompetitie (17 teams). Een harde kern van leden speelt in de wintermaanden door. Bardienst is er dan niet, maar alle leden houden ook in de winter met hun pas toegang tot park en paviljoen.

Vitaal en met gerenoveerd paviljoen de toekomst in

Laatste kroon op het werk van de vereniging is de renovatie, eind 2014, van het paviljoen. Met steun van de gemeente is het clubhuis volledig geïsoleerd. Steevrille dakpannen en een verse lik verf van een van de leden geven het paviljoen een frisse uitstraling. Daarmee is het paviljoen weer helemaal bij de tijd en klaar om als kloppend hart te fungeren van een vereniging die, na 72 jaar, nog hartstikke vitaal is.

- jaar van oprichting: 1942
- aantal seniorleden: 388
- aantal juniorleden: geen
- contributie seniorleden: 160 euro
- lengte tennisseizoen: gehele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 35
- aantal banen en baansort(en): 4 smashcourtbanen
- verlichting: op alle banen
- eigendomssituatie: banen en clubhuis in eigendom van de vereniging
- onderhoud: dagelijks onderhoud door vereniging en groot onderhoud uitbesteed
- prijs gewone koffie: 0,80 euro
- prijs bier: 1,30 euro
- website: www.stvu.nl

10

De tennismarkt

Jaarlijks geven tennisliefhebbers geld uit aan contributie, tennisles en -materialen en stellen tennisverenigingen, -leraren en sportleveranciers hun diensten en producten beschikbaar. Daarnaast hebben velen een baan te danken aan de tennissport en wordt er tijdens tennis-evenementen in het VIP-gedeelte menige zakendeal beklonken en sponsorschap aangegaan. Kortom, er is vraag naar tennis en er is een tennisaanbod en deze treffen elkaar op de 'tennismarkt'. Hoe steekt deze tennismarkt in elkaar en hoeveel geld besteden mensen aan het tennisspel? Hoeveel mensen werken bij tennisverenigingen en hoe verhoudt de omvang van de Nederlandse tennismarkt zich tot die van de rest van Europa?

Dit hoofdstuk beschrijft de tennissport als een volwaardige bedrijfstak (paragraaf 1). Paragraaf twee gaat in op de vraag naar tennis vanuit het perspectief van de 'tennisconsument'. In paragraaf drie wordt de aanbodzijde van de tennismarkt besproken aan de hand van de 'tennisproducent'. Deze paragraaf gaat tevens in op de werkgelegenheid die de tennissport teweegbrengt. Paragraaf vier poogt een inschatting te maken van de omvang (in euro's) van de Nederlandse tennismarkt en schetst een beeld van de omvang van de Europese tennismarkt.

10.1 Tennis als bedrijfstak: vraag en aanbod

De vraag naar tennis wordt niet alleen bepaald door de actieve tennissers, die al dan niet lid zijn van de KNLTB. Van tennis wordt ook (passief) genoten voor de buis of vanaf de zijlijn tijdens een tennistoernooi. Met andere woorden: er is vraag naar uiteenlopende vormen van tennisvermaak door verschillende partijen. Aanbieders van tennis trachten op hun beurt te voorzien in iedere vorm van vraag naar de tennissport. Op de 'tennismarkt' komen vraag en aanbod samen. Deze paragraaf gaat kort in op de voornaamste typen van vraag en aanbod binnen de tennismarkt en beschrijft welke partijen zich daarmee bezighouden.

Tennisvraag

De vraag naar de tennissport kan grofweg worden verdeeld in twee verschillende deelmarkten: de markt voor tennis als actieve en als passieve vorm van tijdsbesteding. Actieve tennissers spelen het tennisspelletje graag zelf en hebben daardoor behoefte aan zaken als een tennisbaan, -lessen, een racket, kleding, schoeisel, andere tennismaterialen en medespelers. Voor tennissers die graag in club- en eventueel competitieverband spelen ontstaat behoefte

aan een tennisvereniging, terwijl voor anderen enkel het huren van een baan volstaat. Tennissers zijn bereid te reizen (zich te verplaatsen) voor hun sport, bijvoorbeeld om van en naar een tennistraining/wedstrijd te gaan bij de lokale vereniging, om een tennisevenement te bezoeken, of zelfs om van een 'tennisvakantie' te genieten (zie Tennisaanbod). Daarvoor doen tennissers een beroep op de beschikbare vervoersvoorzieningen (infrastructuur, openbaar vervoer, etc.) en maken zij de nodige reiskosten.

Daarnaast is er vraag naar tennis zonder zelf het tennisracket ter hand te nemen, ofwel tennis als passieve tijdsbesteding (zie ook hoofdstuk 9). Deze tennisliefhebbers willen hun favorieten zien spelen tijdens een tennistoernooi op tv of live in het tennisstadion en zijn daartoe bereid de portemonnee te trekken voor toegangskaartjes, reiskosten en eventuele verblijfs- en overnachtingskosten. Maar niet alleen het proftennis trekt kijkers. Ook ouders, familie of vrienden willen hun naasten aanmoedigen tijdens een training of wedstrijd en nuttigen onderwijl een versnapering aangeschaft bij de tenniskantine.

Tennisaanbod

Aan de aanbodzijde van de tennismarkt kunnen we verschillende typen van tennisaanbod onderscheiden, resulterend in diverse partijen die ieder hun eigen tennisproducten en/of -diensten aanbieden. Dat aanbod is zowel gericht op tennis als actieve tijdsbesteding als op tennis als passieve tijdsbesteding. Ruwweg kan een volgende categorisering van tennisaanbod worden aangehouden:

- tennis als sport;
- tennismaterialen en -artikelen;
- tennisgerelateerde medische zorg;
- tennis als vermaak;
- tennissponsoring en -reclame.

Aanbod actieve tennisbeoefening

Allereerst is er het aanbod van tennis als actieve vorm van sportbeoefening. Tennis als sport kent velerlei verschillende aanbieders, waaronder de tennisverenigingen, tennisleraren en tennisaccommodaties. Tennisvakanties, dikwijls aangeboden door reisorganisaties gespecialiseerd in sport- of tennisvakanties, nemen een bijzondere plaats in bij het actieve tennisaanbod. Tijdens dergelijke vakanties kunnen sportievelingen op hun favoriete vakantiebestemming in gezelschap van andere tennisfanaten genieten van een samengesteld pakket van tennisactiviteiten (trainingen, clinics, toernooien), maar is er uiteraard ook aandacht voor andere vormen van ontspanning (zon, strand, zee, cultuur, etc.).

Om actief te kunnen tennissen zijn tennismaterialen en -artikelen benodigd. Het materiaalaanbod is uiterst divers, waardoor meerdere partijen de meest uiteenlopende tennisattributen vermarkten. Hierbij moet niet alleen gedacht worden aan leveranciers van tennisrackets, kleding en schoeisel. Ook leveranciers van baanmaterialen, clubhuisbenodigdheden, sportdrinkjes/voeding en eventuele tennisgadgets kunnen tot aanbieders van tennismaterialen en -artikelen worden gerekend.

Tot slot kan tennis onverhoopt leiden tot blessures waarvoor tennisgerelateerde medische zorg benodigd is. Zowel professionals als amateurs doen een beroep op fysiotherapeuten, sportmassieurs en andere medische sportdeskundigen om het lichaam in topvorm te houden en zodoende alles te halen uit het tennisspel.

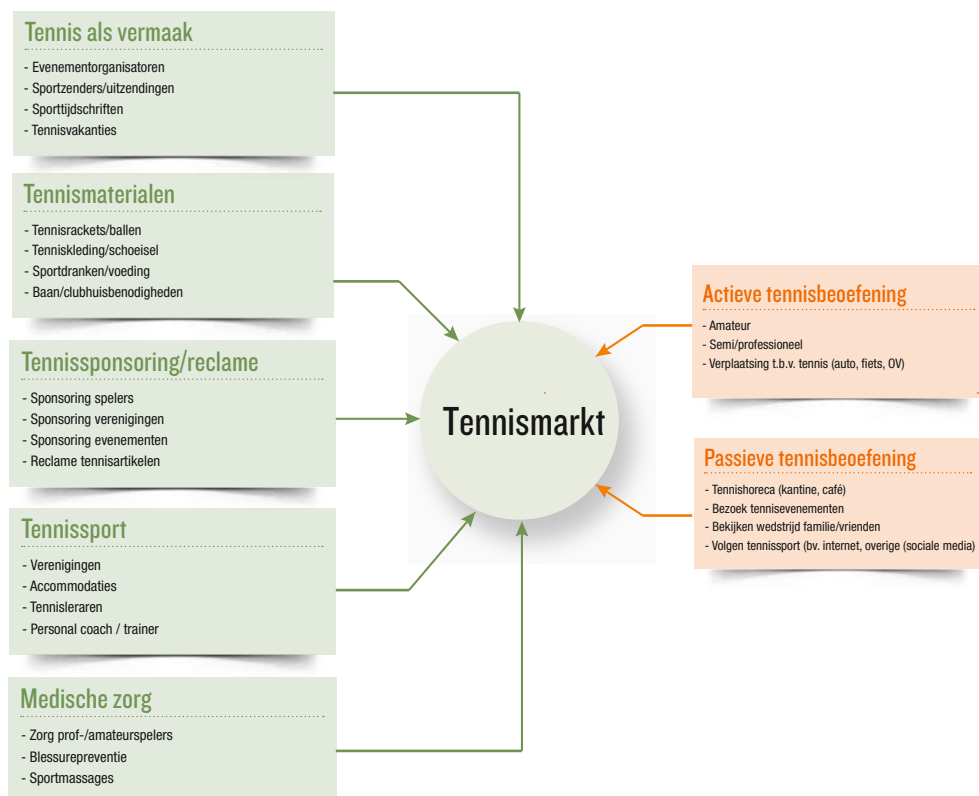
Aanbod passieve tennisliefhebberij

Aanbieders van tennis als vermaak richten zich op het passief genieten van tennis. Daarbij kan gedacht worden aan organisatoren van tennisevenementen waar proftennissers het tegen elkaar opnemen, zoals het jaarlijks in Rotterdam georganiseerde ABN Amro World Tennis Tournament. Daarnaast zijn er evenementorganisatoren die zich op een meer zakelijke doelgroep richten. De AFAS Tennis Classics in Apeldoorn, een semiproftoernooi met oud-wereldtoppers als spelers, zijn daar een voorbeeld van en trekken een publiek dat grotendeels bestaat uit afgevaardigden uit het bedrijfsleven die het evenement als zakenplatform benutten. Ook de sporthoreca (clubkantine, café, etc.) is een belangrijke rol toebedeeld in het tennis als vermaakaanbod. Tot slot behoren ook sportzenders en -uitzendingen (Sport1, Fox Sports, Eurosport, NOS, BBC) en sporttijdschriften tot het passieve sportaanbod.

Uit tennis als bedrijfstak is een opzichzelfstaande vorm van aanbod ontstaan: tennis-sponsoring en -reclame. Sponsoring, dat decennia terug nog weleens als verwerpelijk werd beschouwd, is niet meer weg te denken uit de (professionele) tennissport.¹ Tennisspelers en -evenementen zijn voor sponsors en reclamemakers een aantrekkelijk domein om een merknaam, specifieke artikelen of diensten te vermarkten. In ruil daarvoor ontvangen tennisspelers en/of evenementorganisatoren financiële steun en worden producten en/of diensten van de sponsorpartij ter beschikking gesteld. Zonder sponsoring zou menig tennistoernooi niet plaats kunnen vinden, missen proftennissers een belangrijke inkomstenbron en zou de algehele wereld van het proftennis niet de vele miljoenen tennisliefhebbers kunnen bereiken zoals dat nu het geval is.

Tezamen vormen vraag en aanbod de tennismarkt. Figuur 10.1 geeft de belangrijkste typen vraag en aanbod in de tennismarkt schematisch weer en beschrijft de belangrijkste partijen die zich daarmee bezighouden.

Figuur 10.1 De tennismarkt: verschillende typen vraag en aanbod binnen de tennismarkt

10.2 De tennisconsument: bestedingen

Tennisliefhebbers besteden geld aan hun favoriete sport. Dat doen zij al dan niet aan een lidmaatschap, tennisles, -materialen en -kleding, eventueel een hapje of drankje in de clubkantine en het reizen van en naar de tennisaccommodatie. Deze paragraaf beschrijft de omvang van de bestedingen aan tennis als actief tijdverdijs en maakt een inschatting van de uitgaven in de tennisgerelateerde horeca (tennis als passieve tijdsbesteding) en de aan tennis verbonden reiskosten. Daarbij wordt tevens de vergelijking met bestedingen aan andere sporten getrokken. Met enkel de geregistreerde KNLTB-leden hebben we nog geen totaalbeeld van het aantal actieve tennisbeoefenaars. Tennis is vrij laagdrempelig om te bedrijven, waardoor menig tennisser niet in verenigingsverband en dus zonder een tennislidmaatschap tennist. Over het werkelijke aantal tennissers bestaat onzekerheid. De KNLTB schat het totale aantal tennissers

op meer dan een miljoen, Tennis Europe (2012) raamde dat aantal op 1,1 miljoen spelers. Zoals uit hoofdstuk 2 blijkt komt het Mulier Instituut op basis van gegevens van VeiligheidNL tot een iets conservatievere schatting van bijna 921.000 tennissers in totaal.

Buiten kijf staat dat een substantieel deel van het totale aantal tennissers de tennissport beoefent zonder lid te zijn van een vereniging en dat ook deze recreatievelingen geld besteden aan tennis. Allereerst zal de aandacht uitgaan naar de bestedingen door KNLTB-leden.

Bestedingen lidmaatschappen

Lidmaatschapskosten behoren voor tennissers aangesloten bij een tennisvereniging tot de basisuitgaven aan tennis. In hoofdstuk 5 becijferden we de gemiddelde jaarlijkse contributiekosten voor juniorleden op 77 euro in 2014. Senioren zijn met een gemiddelde contributie van 135 euro op jaarbasis meer kwijt. De KNLTB telde zo'n 129.000 junior- en 496.000 seniorlidmaatschappen in 2014, goed voor 625.000 lidmaatschappen in totaal. Overigens is daarmee het aantal lidmaatschappen groter dan het aantal unieke leden (ruim 609.000). Fanatieke tennissers kunnen namelijk in hetzelfde jaar over meerdere lidmaatschappen bij verschillende verenigingen beschikken. Desalniettemin dient voor ieder lidmaatschap betaald te worden en is het mogelijk om een inschatting te maken van de totale uitgaven aan tennislidmaatschappen. Uitgaand van de contributiehoogtes van 2014 en het aantal geregistreerde lidmaatschappen bij de KNLTB, komen de totale uitgaven aan tennislidmaatschappen op jaarbasis neer op bijna 77 miljoen euro.²

Aanvullende bestedingen

Naast de eventuele uitgaven aan tennislidmaatschappen doen tennissers ook aanvullende uitgaven voor hun sport. Zo zijn bij de contributieprijzen de kosten voor het inhuren van een tennisleraar veelal nog niet inbegrepen. Daarnaast hebben tennissers een tennisracket³, -ballen en sportkleding nodig. Een racket moet van tijd tot tijd opnieuw bespannen worden, tennisballen dienen met regelmaat vervangen te worden en sportkleding en -schoenen zijn aan slijtage onderhevig. In andere woorden: frequente tennissers maken, buiten het contributiegeld om, jaarrond kosten voor hun sport.

ING bracht in 2014 de gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan sport door beoefenaars van verschillende sporttakken in kaart middels de ING BudgetBarometer (ING Economisch Bureau, 2014). Volgens deze BudgetBarometer is de contributiebetalende tennisser gemiddeld zo'n 500 euro per jaar kwijt aan sport.⁴ Bij deze berekening wordt uitgegaan van contributie- en leselden, en uitgaven aan sportkleding en -artikelen. Overigens zijn bij deze uitgaven mogelijk ook uitgaven aan andere sporten inbegrepen die door tennissers vaak als additionele sport worden beoefend, zoals fitness, voetbal en/of zwemmen (zie ook hoofdstuk 2). Gezien het feit dat bij alle door ING becijferde sportuitgaven door beoefenaars van verschillende sportdisciplines (fitness, voetbal, zwemmen, etc.) mogelijk eveneens tennisuitgaven zijn inbegrepen, en gezien het feit dat de jaarlijkse sportuitgaven door fitnessers en voetballers niet substantieel verschillen van de sportuitgaven door tennissers (zie tabel 10.2), gaan we er in dit hoofdstuk van uit dat de jaarlijkse sportuitgaven van 500 euro door tennissers enkel de tennissport ten goede komen.⁵ Uitgaand

van een gemiddelde jaarcontributie van 123 euro voor junior- en seniortennissers tezamen⁶, zijn tennissers volgens deze berekening gemiddeld dus zo'n 377 euro (=500-123) per jaar kwijt aan lesgeld, sportkleding en -artikelen. Voor alle KNLTB-leden zouden de uitgaven aan de genoemde aanvullende uitgavenposten op jaarbasis neerkomen op bijna 230 miljoen euro.⁷

Menig tennisser nuttigt na afloop van (of vooraf/tijdens) een tennistraining of -wedstrijd graag een hapje of drankje in de sportkantine. Daarnaast doen tennisliefhebbers de nodige uitgaven in de lokale stamkroeg of in het tennistadion wanneer zij de wedstrijden van vedettes volgen. Wat tennissers precies uitgeven aan de sportgerelateerde horeca is niet bekend. Wat we wel weten is dat de sporthoreca zo'n veertien procent 'opslokt' van alle sportuitgaven in Nederland (CBS, 2013). Gemakshalve gaan we er bij de berekeningen hierna van uit dat dit ook voor tennis geldt. Tevens maken tennissers reiskosten voor hun sport. Volgens het ContinuVrijeTijdsOnderzoek reizen Nederlanders op jaarbasis bijna 11 miljoen keer met de auto naar een 'tennisactiviteit'. Met een gemiddelde afgelegde afstand van 8,5 kilometer komt dat neer op ruim 91 miljoen tenniskilometers in totaal (NBTC-NIPO Research, 2013). Wanneer we uitgaan van 0,19 euro aan kosten per kilometer⁸, bedragen de totale kosten die voor tennis met de auto worden gemaakt ruim 17 miljoen euro. Indien KNLTB-leden tachtig procent van deze reiskosten voor hun rekening nemen komt dat op jaarbasis neer op gemiddeld zo'n 23 euro per KNLTB-lid.⁹

Uitgaand van het door het ING Economisch Bureau (2014) berekende jaarlijkse budget van gemiddeld 500 euro per contributiebetalende tennisser, zou daar dus ruim 85 euro aan horeca-uitgaven (=14% van een totaal budget van 608 euro) en 23 euro aan reiskosten bij op mogen worden geteld. De totale uitgaven door KNLTB-leden in de sporthoreca komen volgens deze berekening neer op zo'n 52 miljoen euro. De totale reiskosten van KNLTB-leden bedragen naar schatting bijna 14 miljoen euro.¹⁰

In totaal kunnen de aanvullende bestedingen door KNLTB-leden worden geraamd op jaarlijks ruim 370 miljoen euro.¹¹ Tennissers zonder lidmaatschap tennissen over het algemeen minder vaak dan KNLTB-leden: zeventig procent tennist eens per maand of minder, vergeleken met veertien procent bij verenigingsleden (figuur 2.3). De niet-verenigingsleden geven dus hoogstwaarschijnlijk ook minder geld uit aan de tennissport (Bakker en Van der Poel, 2014a). Indien tennissers zonder lidmaatschap de helft van de aanvullende kosten maken van KNLTB-leden, zouden de jaarlijkse uitgaven van deze groep tennissers uitkomen op ruim 72 miljoen euro.¹²

Kosten per tennisser

Tennissers met één KNLTB-lidmaatschap betalen volgens de aannames in dit hoofdstuk (zie subparagraaf Aanvullende bestedingen) op jaarbasis ruim 608 euro voor hun sport (incl. horeca, reiskosten en eventuele kosten voor andere sporten die worden beoefend, zie tabel 10.1).¹³ De uitgaven van recreanten zonder KNLTB-lidmaatschap schatten we in op een jaarlijks gemiddelde van 232 euro.¹⁴ KNLTB-leden slaan gemiddeld meer dan eens per week een balletje op het speelveld (Bakker en Van der Poel, 2014a).¹⁵ Indien een tenniswedstrijd/training door de bank genomen een uur duurt en tennissers daarnaast nog zo'n 30-45 minuten kwijt zijn aan andere activiteiten (hapje/drankje, reistijd, baan afhangen, omkleden, etc.) is

het niet onwaarschijnlijk dat een KNLTB-lid gemiddeld ten minste anderhalf uur per week kwijt is aan zijn tennishobby.¹⁶ Tennissers betalen in dat geval bijna acht euro per uur voor hun sport, tennissers met meerdere lidmaatschappen buiten beschouwing gelaten (tabel 10.1). Dit gemiddelde gaat uit van één keer per week anderhalf uur spelen. Leden die alleen in de zomer spelen, en dan één keer per week, komen uit op bijna zestien euro per uur. De helft van de KNLTB-leden speelt meerdere keren per week (noot 15); als ze dat jaarrond doen zakken hun kosten onder de acht euro per uur.

Tabel 10.1 Uitgaven KNLTB-leden, op basis van gemiddeld anderhalf uur tennis per week (52 weken), in euro's

Uitgaven KNLTB-lid	Per jaar	Per uur
Tennislidmaatschap	123	1,6
Lesgeld, tenniskleding en -artikelen, overige sport	377	4,8
Tennishoreca	85	1,1
Reiskosten	23	0,3
Totaal	608	7,8

Bron: Databestand Sportaanbod, Mulier Instituut (2014), ING Economisch Bureau (2014), bewerking Mulier Instituut.

Uit de ING BudgetBarometer 2014 blijkt dat mensen die (ook) tennis spelen gemiddeld meer geld uitgeven aan sport dan beoefenaars van sporten zoals racefietsen, mountainbiken en fitness (zie tabel 10.2, exclusief horeca- en reiskosten). Eenzelfde beeld kwam naar voren uit een studie in Zoetermeer. Overigens kwam daar naar voren dat de gemiddelde jaarlijkse kosten van paardensporters en golfers, exclusief bestedingen in de horeca en reiskosten, respectievelijk bijna 900 en ruim 1.500 euro bedroegen (niet in tabel; Romijn et al., 2013).

Op jaarbasis geven sporters gemiddeld zo'n 230 euro uit aan contributies en les gelden, 80 euro aan kleding en schoenen en 40 euro aan sportartikelen, goed voor 350 euro in totaal (ING Economisch Bureau, 2014).

Tabel 10.2 Uitgaven aan sport van sporters, in euro's

Uitgaven sport	Racefietsen/ MTB	Fitness/ Groeps- lessen	Voetbal	Zwemsport	Hardlopen	Wandelsport
Contributie/lesgelden/ overige sport	226	338	289	242	161	151
Kleding	125	77	90	57	112	62
Sportartikelen	112	44	46	24	41	28
Totaal	463	460	425	323	314	240

Bron: ING Economisch Bureau (2014), bewerking Mulier Instituut.

Totaalplaatje

Wanneer we de balans opmaken van de bestedingen van alle tennissers (met en zonder KNLTB-lidmaatschap) komen we tot een totaalbedrag van ruim 440 miljoen euro (tabel 10.3). Dat is het scenario waarin de gemiddelde bestedingen door tennissers zonder KNLTB-lidmaatschap de helft van de aanvullende bestedingen door KNLTB-leden bedragen. Eventuele uitgaven aan toegangkaartjes voor tennisevenementen hebben een relatief klein aandeel in de totale tennis-bestedingen en zijn wegens gebrek aan recente data buiten beschouwing gelaten.¹⁷

Tabel 10.3 Totale uitgaven door tennissers met een KNLTB-lidmaatschap én alle tennissers, op jaarbasis, in miljoenen euro's

Uitgaven tennissers	KNLTB-leden	Alle tennissers
Tennislidmaatschappen	77	77
Lesgeld, tenniskleding en -artikelen	230	288
Tennishoreca	52	62
Reiskosten	14	17
Totaal	372	444

Hoewel groot, is tennis wat de totale bestedingen betreft niet de grootste sportindustrie in Nederland. Zo werden de jaarlijkse bestedingen aan de paardensport in 2013 op bijna 652 miljoen euro geschat, terwijl de totale omzet van fitnesscentra in 2008 op bijna 1 miljard euro werd geschat (KNHS, 2014; Hover et al., 2012).

10.3 De tennisproducent: inkomsten, uitgaven en werkgelegenheid

Naast contributiegelden en bestedingen in de sportkantine hebben aanbieders van de tennissport ook andere inkomstenbronnen. Zo kunnen tennisverenigingen overheidssubsidies en andere overheidsbijdragen ontvangen en draagt het bedrijfsleven dikwijls een steentje bij middels sportsponsoring. Al deze inkomsten tezamen zijn broodnodig om de jaarlijkse begroting sluitend te krijgen, want tennisverenigingen hebben voortdurend te maken met uitgaven aan bijvoorbeeld huisvestingskosten, onderhoudskosten en niet in de laatste plaats lonen en sociale lasten van werknemers.

Deze paragraaf gaat in op de verschillende inkomstenbronnen van de tennisvereniging, de voornaamste aanbieder van het Nederlandse tennis. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan een bijzondere vorm van financiering in de sport: sportsponsoring. Vervolgens wordt ingegaan op de uitgaven van tennisverenigingen. Een belangrijke kostenpost op de begroting van verenigingen is het personeel in loondienst. Dat vormt tevens een aanknopingspunt voor het slotonderwerp van deze paragraaf: werkgelegenheid in de tennissport. Voordat de benoemde onderwerpen uitgebreid aan bod komen gaan we eerst bondig in op de begroting van de tennisvereniging, om een gevoel te creëren bij de orde van grootte van de bedragen die bij verenigingen om kunnen gaan.

Begroting

De bestuurders van de tennisvereniging stellen over het algemeen aan het begin van het nieuwe jaar de begroting vast. In deze begroting worden onder meer de te verwachten inkomsten en uitgaven tegen elkaar afgezet en er worden doelen gesteld voor de minimale inkomsten en maximale uitgaven. In het meest wenselijke geval dekken de inkomsten alle uitgaven en kunnen we spreken van een sluitende begroting, ofwel de vereniging kan voldoen aan haar financiële verplichtingen.

Tennisverenigingen zijn er in allerlei soorten en maten en dat blijkt ook uit de omvang van hun begrotingen. Zo zijn er kleine verenigingen met een jaarlijkse begroting van minder dan 5.000 euro, maar ook grotere verenigingen met een begroting tussen de één en twee ton en boven de twee ton. In verhouding tot de algehele sportsector heeft de tennissport relatief weinig kleine verenigingen (zie figuur 7.6).

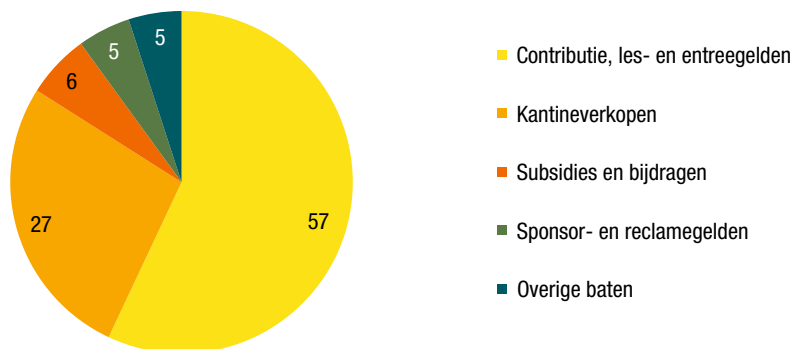
Inkomsten

Om de begroting sluitend te krijgen dienen tennisverenigingen de nodige inkomsten te vergaren. Het CBS hanteert voor tennisverenigingen de volgende verdeling van inkomstenbronnen:

- contributie- en lesgeld;
- kantineverkoop;
- subsidies en bijdragen;
- sponsor- en reclamegelden;
- overige baten.

Het gros van de totale inkomsten van alle tennisverenigingen is afkomstig van contributies van leden (57%), gevolgd door inkomsten uit de sportkantine (27%). Een kleiner aandeel hebben (gemeentelijke) subsidies en bijdragen (6%), sponsoring (5%) en overige baten (5%). Daaruit blijkt tevens dat tennisverenigingen in financieel opzicht grotendeels zelfstandig opereren (zie figuur 10.2). Het aandeel van de verschillende inkomstenbronnen in het totale inkomstenplaatje van tennisverenigingen is al jaren redelijk constant. Het beeld dat tennisverenigingen van oudsher in velerlei opzichten aan zichzelf zijn overgelaten lijkt daarmee eveneens te worden bevestigd. Het CBS raamde de totale inkomsten van alle 1.840 Nederlandse tennisverenigingen¹⁸ op 164 miljoen euro in 2009, een groei van ruim vijf procent ten opzichte van 2006. Met gelijkblijvende groeicijfers zouden de totale inkomsten van alle verenigingen ruim 178 miljoen euro in 2014 bedragen.

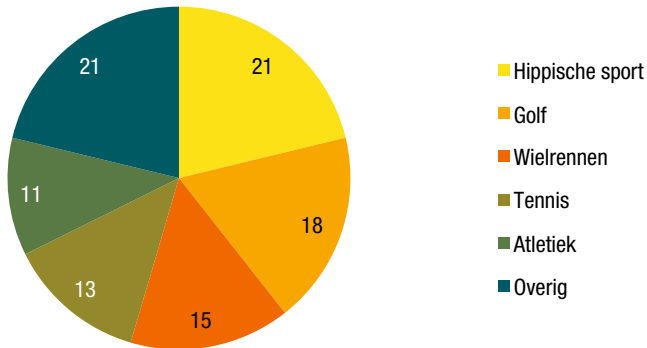
Figuur 10.2 Aandeel inkomstenbronnen tennisverenigingen, totaal 164 miljoen euro in 2009, in procenten

Bron: CBS StatLine (2014).

De tennissport wordt door de sponsorwereld gezien als een aantrekkelijk terrein waarin menig bedrijf wil investeren.¹⁹ In 2009 becijferde SponsorMaps de totale sponsoruitgaven aan tennis in Nederland op bijna 50 miljoen euro (SponsorMaps, 2009). Deze sponsoruitgaven zijn onder te verdelen in sponsoring van toernooien, de KNLTB, individuele spelers en de sponsoring van verenigingen. Tennistoernooien kunnen dikwijls rekenen op aanzienlijke sponsorbijdragen. In 2013 konden de vijftig grootste sportevenementen van Nederland (op basis van het aantal bezoeken) rekenen op een totale sponsorbijdrage van bijna 36 miljoen euro. Daarvan kwam bijna 5 miljoen euro aan sponsorbijdragen bij de organisatoren van tennisevenementen terecht, goed voor dertien procent van de totale markt voor sportevenementensponsoring (SponsorMaps, 2014) (figuur 10.3). Daarmee behoort tennis tot de meest begeerde sporttakken van sportsponsors en zou de professionele tenniswereld zonder sponsoring hoogstwaarschijnlijk niet van de huidige orde van grootte kunnen zijn.

Figuur 10.3 Sportevenementensponsoring naar sporttak, selectie van vijftig grootste sportevenementen (op basis van aantal bezoeken) in 2013, in procenten

Bron: SponsorMaps (2014), bewerking Mulier Instituut.

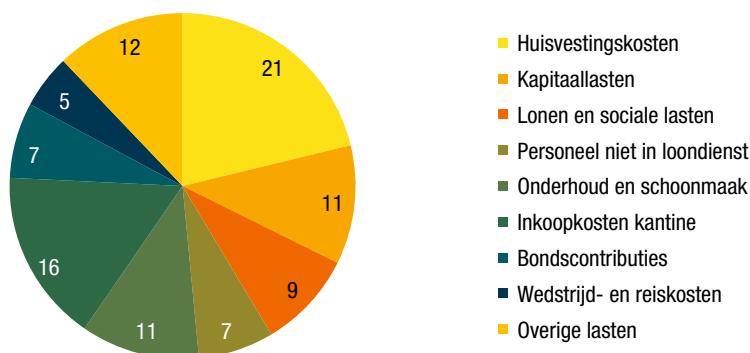
Uitgaven

Voor tennisverenigingen vormt huisvesting de voornaamste kostenpost (21% van de totale kosten). Nemen we huisvestingskosten, kapitaallasten en onderhoud en schoonmaak tezamen als accommodatiekosten, dan is dit met 43 procent de grootste kostenpost. Deze post wordt gevolgd door de inkoopkosten voor de kantine en de personeelskosten van werknemers in loondienst en werknemers niet in loondienst (gezamenlijk 16% van de kosten). Overigens ligt het aandeel van de totale kosten die tennisverenigingen maken aan (tijdelijke) werknemers niet in loondienst (7%) niet ver van het kostenaandeel van (vaste) werknemers in loondienst (9%). Klaarblijkelijk doen verenigingen een groot beroep op tijdelijke/externe werkrachten (tennisleraren, schoonmakers, ondersteunend personeel, etc.) (figuur 10.4).

Bij gemeenten bestaan er mede als gevolg van de economische crisis bezuinigingsplannen voor het sportaccommodatiebeleid. Aan gebruikers van gemeentelijke sportvoorzieningen (sportverenigingen, burgers) worden dikwijls lagere huurtarieven doorberekend, zodat sport ook voor inwoners met een kleinere portemonnee betaalbaar blijft. Feitelijk spreken we in deze gevallen van 'verborgen subsidies'. De Wet Markt en Overheid²⁰ vraagt gemeenten om het huidige tarievenstelsel kritisch onder de loep te nemen en in principe over te gaan tot het doorberekenen van de volledige ('integrale') kostprijs. Voor verenigingen die hun tennisbaan huren van de gemeente kan dat als gevolg hebben dat huisvestingskosten en kapitaallasten een groter deel gaan innemen van het totale kostenplaatje. Aangezien het grootste deel van de verenigingen de tennisaccommodatie geheel of gedeeltelijk in eigen beheer heeft (zie tabel 8.1), hebben deze beleidsmaatregelen slechts voor een klein deel van de tennisverenigingen gevolgen. Dit temeer omdat daar waar tennisverenigingen de banen huren van particulieren (meer dan) de kostprijs wordt betaald, en waar verenigingen banen huren van gemeenten zij vaak een huurtarief betalen dat tachtig tot negentig procent van de integrale kostprijs dekt.

In 2009 bedroegen de totale kosten van alle tennisverenigingen zo'n 155 miljoen euro. Dat is een groei van bijna vijf procent ten opzichte van 2006. Bij benadering zijn de kosten in gelijke tred met de inflatie gestegen.²¹ Indien tennisverenigingen jaarlijks een vergelijkbare kostenstijging als de voorgaande jaren ervaren, zouden deze kosten zo'n 167 miljoen euro bedragen in 2014.

Figuur 10.4 Verdeling kosten van tennisverenigingen, totaal 155 miljoen euro in 2009, in procenten

Bron: CBS StatLine (2014).

Resultaten

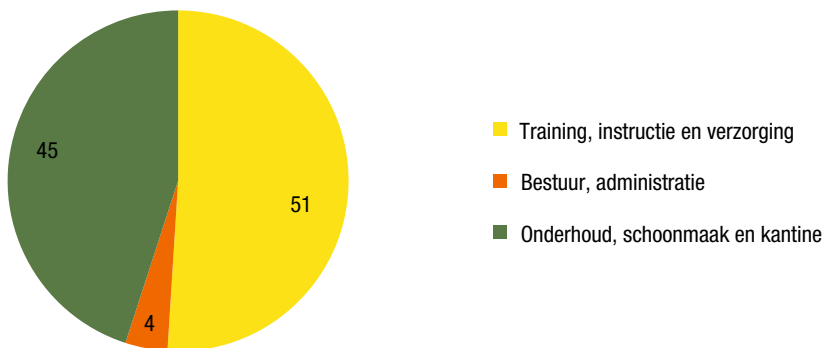
In totaal konden tennisverenigingen spreken van een batig saldo van 9 miljoen euro over 2009. Drie jaar eerder bedroeg dit saldo nog 8 miljoen euro. De vraag is of dit financieel gunstige beeld is veranderd onder invloed van de crisis. Ogenschijnlijk niet echt, want in 2013 gaf het merendeel van de bestuurders van tennisverenigingen (88%) aan dat ze de begroting jaarlijks sluitend wisten te krijgen. Bijna drie kwart (74%) van de bestuurders sprak van een gezonde tot zeer gezonde financiële positie van de vereniging (Bakker en Van der Poel, 2014c). Uitgaand van de eerder gemaakte schattingen van inkomsten en uitgaven over 2014 zouden alle verenigingen samen het jaar met een batig saldo van 11 miljoen euro hebben moeten afsluiten. In paragraaf 7.2 hebben we echter al kunnen zien dat tennisverenigingen in 2013 niet zorgenvrij waren wat hun financiën betreft. Het is dus waarschijnlijker dat het batig saldo is gekrompen ten opzichte van 2009 dan dat deze verdere groei naar 11 miljoen euro zich heeft voorgedaan.

Werkgelegenheid

In 2009 werden volgens het CBS de 1.840 tennisclubs²² draaiend gehouden door 750 werknemers in loondienst. Opvallend is dat het aantal tennisverenigingen aanmerkelijk groter is

dan het aantal werknemers in loondienst. Zoals ook uit het uitgavenpatroon van tennisverenigingen blijkt, wordt veelal een beroep gedaan op tijdelijke werkrachten niet in loondienst, waardoor het aantal vaste werknemers per vereniging laag is. Daarbij kan worden gedacht aan de zelfstandige tennisleraar die bij meerdere verenigingen lesgeeft (zelfstandige zonder personeel), maar ook aan aannemers en onderhoudsbedrijven welke als externen door de vereniging worden ingehuurd. Bovendien wordt menig tennisvereniging draaiend gehouden door vrijwilligers, waardoor verenigingen het met minder betaalde werkrachten kunnen doen. De sport doet traditiegetrouw een groot beroep op vrijwilligerswerk en de tennissport vormt daar geen uitzondering op (zie ook hoofdstuk 6). Tot slot hebben ook bijvoorbeeld commerciële tennisscholen, sportwinkels, reclamebureaus en uitgevers van tennisbladen werknemers in loondienst welke niet in de CBS-statistieken worden weergegeven. De totale werkgelegenheid in de Nederlandse tenniswereld is dus aanmerkelijk groter dan het door het CBS geschetste beeld. Het merendeel van de werknemers bij verenigingen geeft tennises of verleent (medische) zorg (zie figuur 10.5). Het totale arbeidsvolume van deze 750 werknemers bedroeg 360 arbeidsjaren. Werknemers bij tennisverenigingen werken dus voornamelijk parttime. Het beeld dat het CBS in 2013 schetste over het relatief grote aandeel parttimers in de totale sportsector lijkt daarmee eveneens van toepassing op de tennisindustrie (CBS, 2013).

Figuur 10.5 Verdeling werknemers naar werkzaamheden bij tennisverenigingen in 2009, in procenten

Bron: CBS StatLine (2014).

10.4 Marktomvang tennis

Dat tennis meer is dan een plezierige tijdsbesteding en ook een economische betekenis vertegenwoordigt, mag nu duidelijk zijn. Deze economische betekenis wordt niet alleen bepaald door bestedingen van de tennisser zelf. Ook overheden en bedrijven investeren in

tennis. Alle bestedingen tezamen bepalen de marktomvang van tennis. Deze paragraaf maakt allereerst een inschatting van de omvang van de Nederlandse tennismarkt. Vervolgens gaat de aandacht uit naar de omvang van de Europese tennismarkt. De Europese Unie (EU 28) telt 25 miljoen tennissers en daarmee behoort tennis tot de grootste afzetmarkten van de Europese sportsector (Tennis Europe, 2012). Desalniettemin zijn er grote verschillen in de mate van marktpenetratie van tennis tussen Europese landen. In welke Europese landen is de tennismarkt het grootst en waar liggen mogelijk nog kansen voor markttoetreding? Aan de hand van een inschatting van de omvang van de totale Europese tennismarkt wordt gepoogd ook dergelijke vragen te beantwoorden.

Marktomvang in Nederland

Bij het in kaart brengen van de marktomvang van tennis richten we ons idealiter op alle bestedingen die de sport ten goede komen. Dat is echter geen eenvoudige opgave. Zo zijn er bestedingen die direct uitgaan naar de tennissport (contributies, toegangskaartjes, tennismaterialen, etc.). Er vallen daarnaast ook indirecte bestedingen te benoemen, zoals medisch gerelateerde uitgaven, verkoop van tennisbladen of bestedingen aan tennisvakanties.²³ Omdat het aan de benodigde data ontbreekt om een complete inschatting te maken van de bijdrage van dergelijke indirecte bestedingen worden deze buiten beschouwing gelaten. De volgende bestedingen worden meegenomen bij de berekening van de Nederlandse tennismarkt:

- bestedingen tennisconsument;
- bestedingen overheid;
- bestedingen bedrijfsleven.

De bestedingen door alle tennissers in Nederland werden in paragraaf 10.2 geraamd op ruim 440 miljoen euro. Zoals gezegd bestaat dit bedrag enkel uit directe uitgaven door tennissers. Ook niet-tennissers kunnen echter geld uitgeven aan tennis, zoals tennisliefhebbers die de sport graag volgen (tv, bezoek evenement), maar die zelf nooit tennissen. Wegens gebrek aan informatie blijven deze uitgaven buiten beschouwing.

Bij bestedingen door de overheid aan tennis wordt uitgegaan van subsidies voor tennisverenigingen. In 2009 ontvingen tennisverenigingen bijna 10 miljoen euro aan overheidssubsidies.²⁴ Daarmee hebben we nog geen totaalbeeld van overheidssubsidies die aan de tenniswereld worden verstrekt. Zo maken ook evenementorganisatoren kans op subsidies²⁵, kunnen startende (tennis)ondernemingen subsidie aanvragen, zijn er gemeenten die (per saldo) investeren in tennisaccommodaties en wordt het sportonderwijs grotendeels gesubsidieerd. Het ontbreekt echter aan een totaaloverzicht van overheidssubsidies die de tennissport ten goede komen.

Bij bedrijfsbestedingen hebben we het voornamelijk over sportsponsoring. In 2009 werden de totale sponsoruitgaven aan tennis op bijna 50 miljoen euro geraamd (SponsorMaps, 2009).

In totaal komt de gekende omvang van de Nederlandse tennismarkt neer op ruim een half miljard euro (zie tabel 10.4). Zoals hiervoor reeds werd beschreven is dat een onderschatting van de totale marktomvang, aangezien niet van alle tennisbestedingen recente of complete gegevens beschikbaar zijn. Dergelijke uitgaven zijn als Pro-Memorie-posten (PM) in de tabel opgenomen.

Tabel 10.4 Omvang Nederlandse tennismarkt, in euro's

Uitgaven Nederlandse tennismarkt	
Consumenten	
Contributies	77
Sporthoreca	62
Lesgeld, tenniskleding en -artikelen	289
Reiskosten i.v.m. tennis	17
Tennisvakanties	PM
Tennis als passief tijdverdrijf*	PM
Overheid	
Subsidies voor verenigingen	10
Overige subsidies	PM
Verborgene subsidies**	PM
Bedrijfsleven	
Sponsoring	50
Media en reclame***	PM
Totaal	505

* Onder meer uitgaven tijdens evenementbezoeken en/of het bekijken van tenniswedstrijden thuis of buitenshuis en bestedingen door niet-tennissers.

** Subsidies die niet direct tennis ten goede komen, waaronder subsidies voor sportaccommodaties ten behoeve van een betaalbaar sportaanbod.

*** Zie hoofdstuk 9 voor meer informatie over media en reclame.

Marktomvang Europa

Bij het inschatten van de omvang van de Europese tennismarkt is zicht benodigd op het totale aantal tennissers per land en de gemiddelde uitgaven van deze tennissers. Door het aantal tennissers te vermenigvuldigen met de gemiddelde uitgaven per tennisser kan een ruwe inschatting worden gemaakt van de totale marktomvang van tennis in Europa.

Aantal tennisers per land

Tennis Europe (2012) bracht het aantal tennisers in Europa in kaart. Daarbij werd onderscheid gemaakt tussen tennisers die lid zijn bij een tennisclub, tennisers zonder clublidmaatschap en tennisers met een licentie.²⁷ Van alle landen is het totale aantal tennisers bekend, zij het dat deze aantallen in enkele gevallen op schattingen berusten.

Gemiddelde uitgaven per tennisser, per land

Er is geen integraal overzicht voorhanden waarin de gemiddelde uitgaven per tennisser per land staan beschreven. De uitgaven per tennisser worden daarom ingeschat op basis van beschikbare gegevens van de Nederlandse tennismarkt. In paragraaf 10.2 hebben we de jaarlijkse uitgaven van KNLTB-leden op 608 euro geraamd en die van tennisers zonder KNLTB-lidmaatschap op 232 euro.

Echter, voor het huren van een tennisbaan of de aanschaf van een specifiek type tenniss racket betaal je niet in ieder land exact hetzelfde als in Nederland. De koopkracht voor diverse landen loopt uiteen, waardoor je in het ene land meer of minder met je euro's kunt doen dan in het andere. Eurostat, het statistisch bureau van de Europese Unie, heeft het verschil in koopkracht, ook wel koopkrachtpariteit genoemd, tussen de 28 landen van de Europese Unie (EU 28) in kaart gebracht voor de sportsector.²⁸ Aan de hand van de gegevens van Eurostat kunnen vervolgens de gemiddelde uitgaven per tennisser per land worden berekend.

Marktomvang tennis EU 28

Wanneer we rekening houden met de verschillen in koopkracht tussen de EU 28-landen en we de eerder geraamde gemiddelde uitgaven van de Nederlandse tennisser als maatstaf hanteren²⁹, kan aan de hand van het aantal tennisers per Europees land een inschatting worden gemaakt van de totale omvang van de Europese tennismarkt. Volgens deze berekening ramen we de totale marktomvang van tennis in Europa op ruim 7,6 miljard euro. Dat bedrag omvat de totale uitgaven van Europese tennisers met én zonder tennislidmaatschap aan contributies, tennislessen, -kleding en -materialen, sporthoreca en reiskosten. Enige terughoudendheid bij deze schatting is uiteraard geboden, omdat deze berekening uitgaat van Nederlandse gegevens, gecorrigeerd voor koopkrachtpariteit. Tevens berust het totale aantal tennisers in enkele gevallen op een schatting (Tennis Europe, 2012). Desalniettemin geeft deze becijfering een waardevol inzicht in de orde van grootte van de Europese tennismarkt en in de verschillen in omvang tussen landen (zie tabel 10.5). De uitgaven door Europeanen met een tennislidmaatschap schatten we in op bijna 3,7 miljard euro.³⁰ Overigens is tennis niet de grootste sport in Europa. Zo bedroeg volgens EuropeActive (2014) de totale marktomvang van de Europese fitnessindustrie ruim 25 miljard euro in 2013.

De Spaanse tennismarkt³¹ is volgens deze berekening het grootst (bijna 1,4 miljard euro), gevolgd door de Duitse en de Franse (beide ruim 1,3 miljard euro). De Maltese tennisindustrie lijkt qua marktomvang (ruim drie ton) nog in de kinderschoenen te staan. Overigens mag ook een klein landje als Nederland zich met een geschatte marktomvang van ruim 440 miljoen euro (zevende positie binnen de EU 28) tot de reuzen van de Europese tennisindustrie rekenen (tabel 10.5).

Tabel 10.5 Marktomvang tennis in de EU 28, consumentenbestedingen aan contributie-geld, lesgeld, tenniskleding, -materiaal, sporthoreca en reiskosten, in euro's, afgerond op duizendtallen

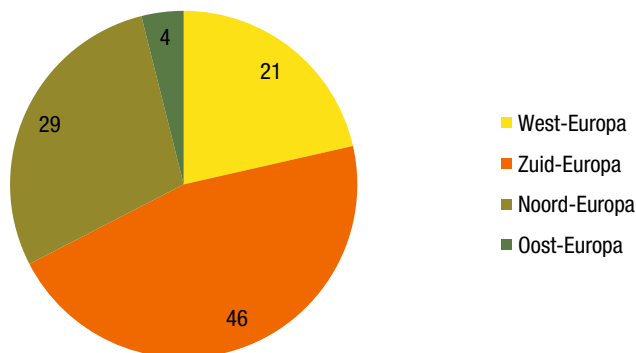
Noord-Europa	Aantal tennissers	Bestedingen	Zuid-Europa	Aantal tennissers	Bestedingen
Verenigd Koninkrijk	4.417.000	1.297.399.000	Spanje	4.750.000	1.390.363.000
Zweden	515.000	194.728.000	Italië	3.150.000	778.918.000
Ierland	145.000	66.678.000	Portugal	150.000	33.249.000
Denemarken	78.000	61.47.000	Griekenland	96.000	26.430.000
Finland	150.000	47.457.000	Kroatië	25.000	5.139.000
Estland	12.000	2.842.000	Slovenië	20.000	3.863.000
Letland	10.000	2.034.000	Cyprus	8.000	2.293.000
Litouwen	3.000	453.000	Malta	1.000	315.000
Subtotaal	5.329.000	1.673.066.000	Subtotaal	8.200.000	2.240.560.000
West-Europa			Oost-Europa		
Duitsland	4.000.000	1.359.167.000	Slowakije	25.000	5.031.000
Frankrijk	4.103.000	1.344.455.000	Tsjechië	424.000	74.048.000
Nederland*	921.000	443.000.000	Polen	253.000	33.369.000
België	705.000	255.605.000	Hongarije	100.000	20.773.000
Oostenrijk	400.000	146.430.000	Bulgarije	80.000	10.716.000
Luxemburg	16.000	6.543.000	Roemenië	11.000	1.666.000
Subtotaal	10.144.000	3.554.937.000	Subtotaal	893.000	145.603.000
Aantal tennissers EU 28		24.566.000			
Marktomvang EU 28		€ 7.614.176.000			

* Voor Nederland zijn de gegevens van paragraaf 2.1 gehanteerd.

Bron: Tennis Europe (2012), berekeningen Mulier Instituut.

Met tennislanden als Duitsland, Engeland en Frankrijk heeft West-Europa het grootste aandeel (ruim 46%) in de totale omvang van de Europese tennismarkt. Opvallend is het aandeel van de Oost-Europese tennismarkt, die qua omvang (ruim 4%) in de schaduw van de tennismarkt in de rest van Europa lijkt te staan (figuur 10.6).³² Dat ligt niet alleen aan het feit dat tennis daar een minder populaire tijdsbesteding is, maar valt ook te wijten aan de algeheel lagere sportdeelname in de Oost-Europese landen.³³ De uitdaging voor tennisaanbieders ligt daar dus niet zozeer bij de concurrentie aan de aanbodzijde van de markt (immers, deze is relatief beperkt), maar meer bij de ontwikkeling van de vraagzijde.

Figuur 10.6 Aandeel Europese tennismarkt, 8,2 miljard euro in totaal, in procenten

Bron: berekeningen Mulier Instituut

10.5 Tot slot

In dit hoofdstuk over de tennismarkt hebben we kunnen vaststellen dat tennis niet alleen een geliefde sport is, maar ook een 'complex product' vormt. Verschillende soorten van vraag en aanbod lopen bij de tennissport deels door elkaar, en bij het tennisaanbod zijn meerdere partijen betrokken vanuit verschillende domeinen. Geen wonder dus dat ook de tennismarkt, waarop vraag en aanbod samenkomen, complex in elkaar steekt.

De vraag naar tennis kan ruwweg worden verdeeld naar tennis als actief (tennisbeoefening in recreatief of professioneel verband) en als passief (het volgen van de tennissport) tijdverdijs. De tennisconsument doet voornamelijk bestedingen aan lidmaatschappen, tennisles, -kleding en -artikelen, een hapje of drankje in de clubkantine of het stadion en aan eventuele reiskosten. De jaarlijkse kosten voor sportbeoefening voor KNLTB-leden schatten we op ruim 600 euro, die van recreatievelingen zonder tennislidmaatschap op 232 euro. Aanbieders van tennis trachten op hun beurt te voorzien in iedere vorm van vraag naar de tennissport. De tennisvereniging vormt een belangrijke partij in het tennisaanbod.

Tennisverenigingen zijn er in allerlei soorten en maten, en dat blijkt ook uit de omvang van de begrotingen van verenigingen. De jaarlijkse omzet van tennisverenigingen kan van een paar duizend euro oplopen tot enkele tonnen. Verenigingen zijn voor hun inkomsten voornamelijk afhankelijk van contributiegelden (bijna 60%), gevolgd door verkoop in de clubkantine (bijna 30%).

Het merendeel van de bestuurders van tennisverenigingen sprak in 2013 van een financieel gezonde positie van de vereniging. Desalniettemin waren zij niet zorgenvrij wat het financieel reilen en zeilen van de vereniging betreft. Zorgen omtrent het in de toekomst sluitend krijgen van de jaarlijkse begroting behoren tot de vaakst benoemde bekommernissen. Aangezien inkomsten en horecabestedingen bij menig tennisvereniging afnemen, lijken deze zorgen niet geheel ongegrond.

Tennisverenigingen doen een groot beroep op werknemers niet in loondienst (tennisleraren, ondersteunend personeel). Het aantal vaste werknemers per vereniging is laag en veelal werken zij op parttime basis.

In totaal schatten we de omvang van de Nederlandse tennismarkt op minimaal een half miljard euro (incl. overheidssubsidies en sponsoring). Dat bedrag bestaat uit bestedingen door de tennisconsument zelf, de overheid en het bedrijfsleven. Aangezien niet alle tennisuitgaven becijferd konden worden (o.a. tennisevacaties, (verborgen) subsidies) is dat bedrag niet allesomvattend en gaat er in werkelijkheid meer geld in de tennismarkt om. De omvang van de Europese tennismarkt ramen we op 7,6 miljard euro. Deze marktomvang omvat de geschatte consumentenbestedingen en is exclusief overheids- en bedrijfsbestedingen. Nemen we de verhoudingen van de Nederlandse tennismarkt op het gebied van consumenten-, overheids- en bedrijfsbestedingen in ogenschouw, dan zou de totale omvang van de Europese tennismarkt ten minste tien procent meer bedragen. Daarmee behoort tennis tot de grootste sporten van Europa. Vooral in West-Europa is de tennismarkt groot, terwijl tennis in Oost-Europa van relatief kleine omvang is.

Noten

1. Bij sponsoring is sprake van een zakelijke relatie tussen een leverancier van geld, producten, diensten of kennis (sponsor) en een organisatie die als tegenprestatie rechten biedt (gesponsorde), die door de sponsor voor commerciële doeleinden mogen worden gebruikt.
2. Dat is een berekening van het aantal junior- en seniorlidmaatschappen vermenigvuldigd met de respectievelijke gemiddelde contributiehogtes: $129.000 * 77 + 496.000 * 135 = 76.893.000$.
3. De prijs van een tenniseracket kan variëren tussen 25 euro en ruim 300 euro, maar bedraagt volgens het Nibud (2014) gemiddeld 76 euro.
4. De ING BudgetBarometer is gebaseerd op een onderzoek onder Nederlandse huishoudens, uitgevoerd door TNS NIPO. Het grootste deel van de bevroegde tennissers (ruim 97%) was lid van een tennisvereniging.
5. Daarnaast is er geen recent onderzoek voorhanden waarin enkel de uitgaven aan tennis door tennissers in kaart worden gebracht.
6. Dat gemiddelde is berekend door de totale bestedingen aan lidmaatschappen te delen door het aantal lidmaatschappen: $76.893.000 / 625.000 = 123$.
7. Dat is een vermenigvuldiging van het aantal unieke tennissleden met de genoemde aanvullende uitgaven: $609.400 * 377 = 229.743.800$.
8. Uitgaand van de maximale vergoeding die werkgevers onbelast per kilometer mogen uitkeren.
9. Dat is tachtig procent van het aantal tenniskilometers ($91.316.236$) vermenigvuldigd met de kosten per kilometer ($0,19$ euro), gedeeld door het totale aantal KNLTB-leden (609.400) = $22,8$.

10. Dat is een vermenigvuldiging van het aantal unieke tennisleden met de gemiddelde jaarlijkse uitgaven aan sporthoreca en kilometerkosten, respectievelijk: $609.400 * 85 = 51.799.000$; $609.400 * 22,8 = 13.894.320$.
11. Dat is een optelsom van uitgaven aan contributie, tennisles, -kleding en -artikelen, sport-horeca en reiskosten.
12. Tennissers zonder lidmaatschap (311.300 in totaal) maken in dat geval 189 euro aan aanvullende kosten ($=377/2$), 3.470.017 euro aan reiskosten en 10.117.453 euro aan horecabestedingen ($= 14\%$ van 72.267.520), goed voor 72.267.520 euro in totaal.
13. Overigens bleek uit een studie naar de kosten van diverse sporten in Zoetermeer dat tennissers op jaarbasis gemiddeld 770 euro kwijt waren aan directe kosten (lidmaatschap-pen, deelname) en aanvullende kosten (materialen, kleding) (Romijn et al., 2013).
14. De jaarlijkse kosten van tennissers zonder KNLTB-lidmaatschap (311.300 in totaal) bedragen 72.267.520 euro, ofwel 232 euro per niet-lid. Dit bedrag lijkt wellicht laag in vergelijking met de jaarlijkse uitgaven van KNLTB-leden. Bedacht moet echter worden dat bij de 'recreatieve tennissers' mensen zijn die af en toe een balletje slaan op een openbare baan, op een vakantiepark of bij een hotel. Voor iemand die vaker dan twaalf keer per jaar tennist op een gehuurde baan wordt het al gauw financieel aantrekkelijker om een lidmaatschap aan te gaan bij een tennisvereniging. Kortom, aangenomen wordt dat de recreatieve tennisser zonder KNLTB-lidmaatschap aanzienlijk minder frequent tennist en dus ook minder uitgeeft aan tennis dan KNLTB-leden (zie ook figuur 2.3 en de toelichting aldaar).
15. 51 procent van de KNLTB-leden tennist meerdere keren per week, 38 procent doet dat eens per week, terwijl de overige tennissers minder vaak tennissen.
16. Het gemiddelde aantal uren sport per week wordt geschat op 2 uren en 50 minuten per sporter (ING Economisch Bureau, 2014).
17. ABN Amro (2003) schatte de totale consumentenuitgaven aan tennistoernooien, bestaande uit entreekosten en horecabestedingen, in op 5 miljoen euro in 2003.
18. Het CBS gaat uit van het aantal tennisclubs dat staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel. Dat aantal wijkt af van het aantal bij de KNLTB aangesloten tennisverenigingen (1.708, begin 2014).
19. Ondanks de economische crisis wordt er vanuit het bedrijfsleven weinig bezuinigd op sportsponsoring en is de omvang van deze markt tussen 2010 en 2013 redelijk stabiel gebleven. In 2013 bedroegen de investeringen in sportsponsoring 460 miljoen euro, goed voor 57 procent van de totale sponsormarkt (SponsorMaps, 2014; Schuyt, 2013).
20. Zie Wet Markt en Overheid: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/mededinging/markt-en-overheid>.
21. Uitgaand van een gemiddelde inflatie van 2,5 procent op jaarbasis (CBS, 2014).
22. Dat is het aantal tennisclubs dat staat ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.
23. Daarnaast zijn er zaken die lastig in geld zijn uit te drukken, zoals de bijdrage van tennis aan de volksgezondheid en productiviteit op de werkvloer, of de invloed op de ontwikkeling van jeugdige tennisspelers.

24. De inkomsten van tennisverenigingen bedroegen 164 miljoen euro in totaal in 2009. Daarvan was zes procent afkomstig van overheidssubsidies, goed voor ruim 9,8 miljoen euro.
25. In 2013 verstrekke VWS voor ruim 4 miljoen euro aan subsidies voor topsportevenementen (VWS, 2013).
26. Dat is ongeveer 10 miljoen euro meer dan in 2003, toen ABN Amro een onderzoek liet uitvoeren naar tennis in Nederland (ABN Amro, 2003). Omdat er in de jaren na 2009 sprake was van economisch zware tijden in Nederland gaan we er bij de berekeningen van de marktomvang van tennis van uit dat de sponsoruitgaven niet substantieel gegroeid zijn sinds 2009.
27. Een tennisser met een tennislicentie heeft deze licentie bij de landelijke tennisbond verkregen. De omschrijving van een tennislicentie verschilt per land. In sommige landen kunnen alleen spelers met een licentie meedoen aan nationale competities.
28. Voor de Europese prijspeilen in de sportsector, zie: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/purchasing_power_parities/data/database.
29. Ook hier is de veronderstelling dat de uitgaven van tennisers aan andere sporten overeenkomen met de uitgaven van andere sporters aan tennis, zodat voor de berekening van de totale marktomvang gerekend kan worden met de uitgaven van tennisers.
30. Bij landen waar enkel zicht is op het totale aantal tennisers of het aantal tennisers met een licentie is het aantal lidmaatschappen geschat op basis van de verhouding tussen het aantal lidmaatschappen en het totale aantal tennisers van landen waarvan deze aantallen wel bekend zijn.
31. Tennis Europe (2012) heeft in het geval van Spanje enkel tennisers zonder een tennislidmaatschap geregistreerd, 4,75 miljoen in totaal. Bij de berekeningen van de Spaanse marktomvang zijn we er gemakshalve van uitgegaan dat een derde van de Spaanse tennisers over een tennislidmaatschap beschikt.
32. Voor de indeling van Europa zijn de door de Verenigde Naties gehanteerde definities gebruikt. Zie: <http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm#europe>.
33. Zie bijvoorbeeld: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_412_en.pdf.

TV Carolus Helmond

De start

Tennisvereniging Carolus vindt haar oorsprong in de plaatselijke school, het Carolus Borromeus College in Helmond. Leerlingen van de school konden deelnemen aan tennis en gebruikmaken van de tennisbanen bij de school. Op een bepaald moment wilde de school het tennispark afstoten, omdat de erfpacht en de huur te hoog werden. Een groep tennissers tipte de gemeente en die besloot het park te kopen. Bij notariële akte op 8 september 1975 aanschouwde Tennisvereniging Carolus het levenslicht. De vereniging sloot zich aan bij de KNLTB en vanaf 1 april 1976 kon er getennist worden. Het park bestond destijds uit gravelbanen. Bij vorst werden de banen onder water gezet en kon er worden geschaatst. Menig stadsgenoot zal zich de winteravonden herinneren waarop men bij kunstlicht en met muziek en chocolademelk op de banen vertoefde.

Verhuizing naar de wijk Brandevoort

Binnen enkele jaren telde de club ruim 500 leden en werd er een ledenstop ingevoerd. Met de komst van de nieuwbouwwijk Brandevoort plande de gemeente een tennisvereniging op een locatie tussen de Helmondse wijken Mierlo-Hout en Brandevoort. Carolus werd naar de nieuwe locatie verhuisd. Het nieuwe park kreeg acht kunstgrasbanen. 435 leden verhuisden mee naar het nieuwe park. Op 23 juni 2001 werd het park officieel geopend en werd het 25-jarig jubileum gevierd.

Groei

In twee jaar tijd verdubbelde het ledental tot ongeveer 900. Er ontstond een wachtlijst, met name bij de junioren. In deze en volgende jaren groeide ook de deelname aan competities, toernooien, trainingen en andere activiteiten. Er bleek duidelijk behoefte aan meer baancapaciteit. Op 25 juni 2013 heeft de gemeenteraad van Helmond de Strategische Sportnota 2013-2020 vastgesteld, waarin de uitbreiding van het park is meegenomen. In 2015 hoopt Carolus daadwerkelijk over vier extra buitenbanen te beschikken.

Voor elk wat wils

TV Carolus heeft aanbod voor jong en oud(er) en voor de recreatieve en de prestatiespeler. Ook tennissers met een lichamelijke beperking zijn welkom bij de club. Voor hen is aangepaste training mogelijk en er worden speciale activiteiten voor deze doelgroep georganiseerd. De club investeert in de training van talentvolle jeugd. Opvallend is dat er bij TV Carolus relatief veel senioren trainen: in het voorjaar van 2014 trainden er 132 volwassenen, in het najaar en de winter 162. Naast sportieve ontmoeting is bij Carolus het sociale aspect erg belangrijk. Een greep uit de activiteiten: de wekelijkse tossavond, verschillende eendagstoernooien voor elke leeftijdsgroep, de 'Grijze Golf' (wekelijkse tennisochtenden voor senioren) en Pietentennis voor de kleinsten. Daarnaast worden er ook andersoortige activiteiten georganiseerd, zoals bowlen, film-, kaart- en feestavonden.

Jong geleerd is oud gedaan

De jeugd leert bij Carolus meer dan tennissen alleen. Sportiviteit en plezier staan voorop. Op en naast de baan oefenen de kinderen met sociale omgangsvormen. De inzet van de jeugd is voor TV Carolus erg belangrijk bij de organisatie van toernooien en activiteiten. Er zijn volop mogelijkheden voor de jeugd om hierin ervaring op te doen. Tevens is het mogelijk een maatschappelijke stage binnen de club te verrichten. De verwachting is dat de jongeren vanuit deze betrokkenheid enthousiast(er) worden en zich actief als vrijwilliger blijven inzetten. Tevens zetten veel seniorleden zich bij de club in als vrijwilliger. Als leden persoonlijk aangesproken worden, staan ze er vaak open voor om mee te helpen.

Op naar de veertig jaar!

Het park heeft een paviljoen met goed zicht op het merendeel van de banen. Omdat het complex tussen de wijken Brandevoort en Mierlo-Hout ligt, speelt de club een verbindende rol tussen de bewoners van beide wijken. De leden van Carolus vormen dan ook een mix tussen mensen uit Mierlo-Hout (die vaak al vele jaren in Helmond wonen) en de bewoners van de wijk Brandevoort (meer 'import'). Carolus heeft nu nog een ledenstop. Het zou mooi zijn als het veertigjarig bestaan van de club in 2016 vergezeld zou kunnen gaan van de officiële opening van de vier extra banen en dat ieder die wil spelen kan spelen bij Carolus!

- jaar van oprichting: 1975
- aantal leden: 634 seniorleden, 365 juniorleden, 4 ereleden in leven, 2 ereleden overleden
- contributie voor seniorleden: 120 euro, studenten: 75 euro
- contributie voor juniorleden: 55 euro
- lengte tenniseizoen: hele jaar
- aantal teams in KNLTB-competities: 88
- aantal banen en baansort(en): 8 kunstgrasbanen, uitbreiding in 2015 met 4 banen
- verlichting: alle banen zijn verlicht
- eigendomssituatie: park in eigendom van stichting, die banen verhuurt aan vereniging. Paviljoen is verpacht
- onderhoud: is verantwoordelijkheid van de stichting. Dagelijks onderhoud wordt gedaan door exploitant paviljoen, met hulp van vrijwilligers
- prijs gewone koffie: 1,25 euro
- prijs bier: 1,90 euro
- website: www.tvcarolus.nl

Tennis in Nederland: plaatsbepaling en blik vooruit

» Hugo van der Poel

» Sven Bakker

Ter afsluiting brengen we in dit hoofdstuk de belangrijkste bevindingen uit de voorgaande hoofdstukken op enkele hoofdlijnen bijeen. Daarmee krijgen we een plaatsbepaling voor tennis in Nederland anno 2014. Vervolgens benoemen we een aantal aandachtspunten voor de komende jaren, tegen de achtergrond van ontwikkelingen waarmee tennis te maken heeft of krijgt. Deze slotbeschouwing is opgesteld door het Mulier Instituut en beschrijft dus niet de visie, plannen of standpunten van de KNLTB.

Waar staat tennis anno 2014?

Tennis als tijdverdrijf, als wedstrijd sport en als internationaal mediavermaak

Tennis heeft een lange geschiedenis als tijdverdrijf, een middellange geschiedenis als moderne sport en een recente geschiedenis als vorm van mediavermaak. In die geschiedenissen zitten ogenschijnlijk duidelijke ontwikkelingsrichtingen, maar anno 2014 is de vanzelfsprekendheid in die ontwikkelingen zoek.

Al in de Middeleeuwen vinden we tennisachtige activiteiten, die als tijdverdrijf worden beoefend door burgers, edelen en geestelijken. In die lange geschiedenis is tennis verwant met activiteiten die we nu kennen als kaatsen, cricket en allerlei andere spelvormen met een bal en doelen. In tijden van armoede en ziekte is er minder ruimte voor het beoefenen van spelletjes, in tijden van rijkdom en voorspoed kunnen deze activiteiten op grotere schaal worden beoefend. In Nederland is dit laatste goed zichtbaar in de stormachtige groei van tennis in de hoogtijdagen van de verzorgingsstaat. Met de invoering van de vrije zaterdag in de eerste helft van de jaren zestig, de voltooiing van het socialezekerheidsstelsel, de invoering van betaalde vakanties, de sterke loonstijgingen en groei in (auto)mobiliteit was aan de voorwaarden voldaan voor de ongekennde groei van tennis. Dit eindigde bij een miljoen beoefenaars en 750.000 leden van de tennisbond, medio jaren negentig.

De middellange geschiedenis als sport start in de laatste decennia van de negentiende eeuw, na de uitvinding van de rubberen bal, de codificatie van een specifieke set spelregels voor *lawn tennis* door majoor Wingfield en het eerste moderne tennistoernooi bij de cricketclub in Wimbledon in 1877. Binnen de bredere context van tennis als tijdverdrijf kon door de oprichting van verenigingen en bonden het wedstrijdtennis tot ontwikkeling komen, doordat deze organisaties zorgden voor competities en toernooien. Zat het spel van Wingfield nog in een kist

en kon het op elk grasveld van voldoende omvang worden gespeeld, de tennisverenigingen gingen al gauw over tot de inrichting van permanente tennisvoorzieningen, zodat er weer net als vroeger banen (*courts*) beschikbaar waren specifiek voor de beoefening van tennis. Er is veel geëxperimenteerd met geschikte ondergronden, maar gaandeweg werd gravel ('gemalen baksteen') de standaard voor buitenbanen. De verenigingen, permanente banen en ontwikkeling van wedstrijdtennis creëerden een vraag naar instructie en tennissles, en daarmee naar leraren en kennis over hoe beter te tennissen, hetgeen zelf de ontwikkeling van tennis als wedstrijdsport weer versterkte.

Met de opkomst van de nieuwe media, om te beginnen de televisie in de jaren zestig, kreeg het wedstrijdtennis een volgende impuls. Er is een commerciële variant ontstaan, met indrukwekkend prijzengeld, grote toernooien en tennishelden en, zo laat het zich aanzien, ook een ontlukkend gokcircuit. Van een doorstroming vanuit nationale competities naar een internationale competitie is bij tennis nauwelijks sprake meer. Ten eerste is het internationale (top)tennis vooral toernooitennis. Ten tweede is succes in het internationale circuit eigenlijk alleen weggelegd voor talenten die al heel vroeg worden gescout en worden opgeleid in tennisscholen. Deze talenten nemen wel deel aan de nationale competitie in hun vroege tienerjaren, maar voor hun verdere groei stappen ze halverwege hun tienerjaren al over naar het internationale circuit van (Future) toernooien en heeft de nationale competitie weinig belang meer. In feite bestaat het internationale toptennis bij de gratie van sponsoring en reclamegeld. De tennissers hebben hun ranking te danken aan hun liefde en talent voor het spel en aan ongelooflijk hard trainen. Maar het spel is ook hun werk, en dat werk is het genereren van media-aandacht, waarmee consumenten kunnen worden bereikt voor de producten en diensten van de bedrijven die reclametijd kopen. Alleen bij de Davis Cup, de Fed Cup en de World Team Cup (rolstoeltennis) is iets te zien van het 'spelen voor je eigen land', dat zo'n grote rol speelt in sporten als voetbal en hockey.

Kentering in de groei

Anno 2014 is duidelijk dat de stormachtige ontwikkeling van tennis als tijdverdrijf is gaan luwen in de jaren negentig, opmerkelijk genoeg in de tijd dat de enige Nederlander ooit Wimbledon won (Richard Krajicek, 1996). Het ledental van de KNLTB blijft daarna vijftien jaar lang min of meer stabiel op ruim 700.000 leden, maar is in de afgelopen jaren onverwacht snel gedaald naar ruim 600.000. Het aantal mensen dat buiten de bond om tennist lijkt eveneens te zijn afgenomen (zie figuur 2.1). Voor de stagnatie in de groei sinds de jaren negentig en de meer recente daling in ledental komen meerdere structurele en conjuncturele verklaringen in aanmerking.

Structureel is het toegenomen aantal alternatieven voor tennis als tijdverdrijf. Als tennissers gevraagd wordt of ze nog andere sportieve of beweegactiviteiten hebben, blijkt dat veel tennissers ook aan fitness of aerobics doen, en veel fietsen, hardlopen, wandelen, zwemmen, golfen en skiën. Veelal activiteiten die sinds de jaren tachtig en negentig sterk aan populariteit gewonnen hebben en zich als alternatief voor tennis hebben kunnen ontwikkelen. Enerzijds past dit soort activiteiten nog makkelijker dan tennis in individuele agenda's. Anderzijds zijn het voor een groot deel activiteiten die, net als tennis, tegemoetkomen aan de vraag naar

gezonde activiteiten in de buitenlucht. Vergeleken met tennis zijn deze alternatieve activiteiten niet per se goedkoper. Sterker nog, de meeste zijn duurder dan tennis, en zelfs aan fietsen en hardlopen wordt tegenwoordig veel geld uitgegeven. Wat voor veel van deze alternatieve activiteiten wel geldt, is dat ze minder technische vaardigheden (en dus lessen) vergen, en dat het spel- of wedstrijdelement en het sociale element minder sterk aanwezig zijn.

Een tweede structurele ontwikkeling is de vergrijzing. Tennis is de grootste georganiseerde sport bij 35-plussers. Waar mensen bij veel teamsporten voorbij hun dertigste afhaken, heeft tennis kunnen profiteren van het feit dat het spel bij een redelijke gezondheid tot op hoge leeftijd is te beoefenen. Dat neemt niet weg dat mensen die ouder worden fysieke klachten ontwikkelen. Bij tennis zien we nu dat fysiek ongemak de belangrijkste afmeldreden is geworden voor volwassenen, waarbij het belangrijk is te benadrukken dat dat maar in een kwart van de gevallen direct aan tennis(blessures) is te relateren. In drie van de vier gevallen gaat het om fysiek ongemak dat qua oorzaak losstaat van de tennisbeoefening, maar dat wel verhindert dat men kan blijven tennissen. De grote instroom in tennis in de jaren zeventig, tachtig en negentig begint nu op de leeftijd te komen dat gezondheidsproblemen nopen tot stoppen met tennis.

Beide genoemde structurele redenen hebben de groei uit tennis gehaald en dragen nu bij aan de terugloop in aantal leden. De versnelling in terugloop in de laatste vijf jaar heeft de crisis als conjuncturele oorzaak. Mensen zeggen niet gauw hun lidmaatschap op als ze tevreden zijn met wat ze ervoor terugkrijgen. Uit de ledenmonitoren van de KNLTB blijkt een grote tevredenheid over deze verhouding. Tegelijkertijd bezuinigen mensen wel op meer incidentele kosten, zoals losse kaartjes bij het zwembad of de ijsbaan en uitgaven in de sportkantine, en stellen ze uitgaven uit, zoals de vervanging van een tennisracket of de aanschaf van nieuwe schoenen. In deze sfeer zitten ook tweede lidmaatschappen. De aanname is dat leden die tennis zien als tijdverdrijf, en niet als (hoofd)sport, in het geval ze kritisch naar hun uitgaven moeten kijken geneigd zijn een eventueel (tweede) lidmaatschap bij de (tennis)vereniging op te zeggen. Mogelijk met het idee dat voor de paar keer dat ze nog willen tennissen, ze wel een losse baan kunnen huren of geïntroduceerd kunnen worden.

De genoemde oorzaken van de terugloop in het aantal (georganiseerde) tennissers zijn vooral van toepassing voor tennis als tijdverdrijf, en veel minder voor tennis als sport. Deze conclusie kan worden afgeleid uit het feit dat het aantal competitiepelers niet daalt, en dat bij de afmelders relatief weinig competitiepelers zitten. Afmelders zijn vaak leden die minder dan vier jaar lid zijn, weinig spelen en/of geen aansluiting hebben gevonden bij de vereniging. Leden die al jarenlang competitie spelen, of frequent spelen, hebben tennis een plaats gegeven in hun week- en jaarritme en hun levensstijl. Deze leden haken niet snel af om financiële redenen of omdat ze alsnog een alternatief hebben gevonden. Zij kapitaliseren op hun verworven tennistechnische vaardigheden en hebben activiteiten als wandelen, fitness en fietsen als nevenactiviteit, mogelijk zelfs om in conditie te blijven voor tennis. Mensen die tennis echt zien als hun (hoofd)sport kunnen natuurlijk wel getroffen worden door fysiek malheur dat hen verhindert (op het gewenste niveau) te blijven tennissen. Deze structurele reden voor de teruggang in aantal leden treft dus ook de meer fanatieke tennissers.

Voor tennis als georganiseerde sport en voor het behoud van leden lijkt het van groot belang zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de vraag naar competities en toernooien. Hiervoor is modernisering van het traditionele aanbod voor wat lengte van de competitiedagen, duur van de competitie en tijdstip van de competitie betreft van belang. Om het aanbod te verruimen zal er ofwel meer op andere tijden moeten worden gespeeld, ofwel zal de duur van de wedstrijden op een of andere manier moeten worden aangepast. We komen hier in de volgende paragraaf op terug, maar constateren dat er de laatste jaren al veel nieuw competitieaanbod is gecreëerd, deels door doordeweeks en op vrijdag- en zaterdagavond te gaan spelen, en deels door seizoensverlenging, waardoor jaarrond (competitie)tennissen steeds gewoner is geworden.

Seizoensverlenging is in de gedachten van veel mensen gekoppeld aan de komst van *all weather*-banen. Wellicht mede geprikkeld door deze concurrentie vanuit verenigingen met *all weather*-banen zijn de laatste jaren ook meer gravelverenigingen overgegaan tot seizoensverlenging. Met goed onderhoud blijft gravel prima speelbaar, zolang het niet vriest. Facilitair zit de uitdaging bij seizoensverlenging dan ook niet zozeer in de baansoort, als wel in de 'exploitatie'. De kosten zijn hoger (verlichting, verwarming, onderhoud), maar de intensiteit van het gebruik van de banen en de omzet in het clubhuis zijn in de winter lager dan in de zomer. Daarbij komt dat een jaarrond exploitatie ook meer vergt van de vrijwilligers. Interessant is dat een deel van de 'oplossing' zit in het organiseren van wintercompetities en -toernooien, omdat die zorgen voor de gewenste intensiteit in gebruik. Voor de 'slappe' tijden zijn pasjessystemen en beperkte openstelling van het clubhuis veelgebruikte oplossingen.

Hoewel het, in elk geval kwantitatief, goed lijkt te gaan met het Nederlandse competitietennis, is dit niet direct van invloed op wat Nederland in het internationale toptennis kan laten zien. Zoals al eerder opgemerkt, is het internationale toptennis dat we op televisie zien grotendeels losgezongen van de nationale competitie. Dit is overigens bij veel sporten zo, en zorgt daar eveneens voor spanningen tussen de belangen van verenigingen en de nationale competitie enerzijds en het streven naar internationaal topsportsucces anderzijds. Hoewel het een verhaal met een lange adem is, is voor internationaal succes de introductie van 'minitennis' en 'Tenniskids' – aangepast tennis voor kinderen vanaf vijf jaar – misschien wel relevanter dan de nationale competitie. Juist omdat tennis zo'n technische sport is, kan het aanleren van de basale tennisvaardigheden op jonge leeftijd weleens van grote betekenis blijken voor de ontwikkeling van tennistalenten. Die dan natuurlijk op tijd moeten worden opgemerkt en een adequate begeleiding moeten krijgen om te kunnen doorstoten naar de internationale top. Aan het eind van hoofdstuk 3 is directeur sportief van de KNLTB Jan Siemerink aangehaald, die duidelijk maakt dat de tennisbond serieuze ambities heeft als het gaat om internationaal tennis. Nederland wil behoren tot de top tien, ook als het gaat om tennissucces. Hij laat ook duidelijk merken dat om dat te bereiken aanpassingen nodig zijn in de talentscouting en talentontwikkeling in Nederland, en dat in 2014 begonnen is die aanpassingen doorgevoerd te krijgen.

Aandachtspunten

Met de kennis en inzichten van nu vooruitblikkend benoemen we in deze paragraaf enkele aandachtspunten. Thema's die vragen om aandacht, en waar de tenniswereld iets mee 'moet' om een gezonde toekomst voor tennis in Nederland veilig te stellen.

Competitie

Het belang van de competitie voor de toekomst van tennis in Nederland is evident. Competitie is de kern van tennis als wedstrijdssport, beantwoordt aan de behoefte van leden om prestatief tennis te kunnen spelen, bindt leden aan tennis en is ook in sociaal opzicht van belang, omdat het wordt beoefend in teams en spelers met elkaar in contact brengt. Zolang, en daar waar, in de vraag naar mogelijkheden om competitie te spelen nog niet is voorzien, is het zaak te zoeken naar manieren waarop het competitieaanbod kan worden uitgebreid. Dit zou kunnen door een langere competitie te organiseren, door op andere tijdstippen te spelen of door de huidige competitievormen te herzien. Ook radicalere voorstellen zouden overwogen kunnen worden: een competitie met een eerste helft in april-mei en een tweede helft in september-oktober, met uit- en thuiswedstrijden (zodat er ook evenwicht ontstaat in het spelen op verschillende baansoorten), of per weekend om en om competitie en toernooien plannen voor de periode april-oktober. Aldus levert uitbreiding van het competitieaanbod spreiding van activiteiten op, intensivering van het gebruik van de faciliteiten op daltijden en meer activiteit en omzet in het clubhuis. Op verenigingsniveau is het hierbij wel zaak oog te houden voor de mogelijkheden tot vrij spelen en het organiseren van toernooien, en de (extra) belasting die dit mee kan brengen voor de vrijwilligers in de club.

Een tweede manier om de capaciteit van de competitie te vergroten is het aanpassen van de competitie zelf, door minder partijen te laten spelen en/of de partijen in tijdsduur te bekorten. Planningstechnisch zou het handig zijn als een tenniswedstrijd een vaste tijdsduur heeft. De wedstrijdduur kan ook worden bekort door een beslissend punt te spelen bij de stand 40-40 of door geen derde set te spelen. Voorstanders van dit type ingrepen wijzen onder meer op de introductie van de tiebreak, als regel om bij een stand van 6-6 de set af te ronden. Toentertijd was daar verzet tegen, nu weet men niet beter (en bestaat in Amsterdam zelfs een bloeiende vereniging die zich Tie-Breakers noemt).

Kortom, de tennisbond doet er goed aan het spelen van competitie te stimuleren, met name bij de verenigingen waartoe daar nog ruimte beschikbaar is. Waar dat niet zo is, is de makkelijkste oplossing het uitbreiden van competitiemogelijkheden in daltijden. Aanpassen van de spelregels is eveneens een optie, maar gebeurt bij voorkeur stapsgewijs, zodat leden kunnen wennen aan de nieuwe regels en er ervaring kan worden opgedaan met de effecten op het spelplezier en de behaalde tijdswinst.

Tennis als tijdverdrijf

De toekomst voor tennis als tijdverdrijf, als vorm van lichaamsbeweging die overwegend in de buitenlucht plaatsvindt, en waarbij ontspanning, gezelligheid en sociale contacten een

grote rol spelen, wordt door meerdere factoren beïnvloed. Hiervoor hebben we in het bijzonder de crisis als conjuncturele factor genoemd, en de opkomst van alternatieve vormen van tijdverdrijf en de demografische ontwikkelingen als meer structurele ontwikkelingen.

Conjuncturele factoren zijn per definitie in de tijd beperkt voor wat hun werkzaamheid betreft. Afgezien van het feit dat we mogen hopen dat de crisis van voorbijgaande aard is, hebben op een gegeven moment ook de leden die met tennis willen stoppen omdat voor hen de kosten niet meer opwegen tegen de baten die beslissing genomen en reteren de leden voor wie die afweging anders uitvalt. Dat zullen vooral leden zijn die, ook al spelen ze niet in een KNLTB-competitie, toch frequent op de baan te vinden zijn, omdat ze lessen, in een vaste vrienden-groep spelen en/of deelnemen aan de toss, interne competitie en clubkampioenschappen. Het is dus zaak dat verenigingsbestuurders zich niet alleen richten op de KNLTB-competitie, maar ook dit type activiteiten stimuleren binnen hun vereniging, ook wetend waar de voorkeuren van de eigen leden naar uitgaan.

Demografisch gezien staan ons nog enkele decennia doorgaande vergrijzing te wachten. De grote en ouder wordende groep 35-plussers gaat in de komende decennia afhaken, vooral om gezondheidsredenen. De eerste uitdaging wordt om nieuwe groepen 35-minners binnen te halen. Deze nieuwe generaties zijn minder omvangrijk dan de uitstromende generaties, hetgeen betekent dat de uitstroom groter zal zijn dan de instroom. De tweede uitdaging is daarom een groter aandeel van de nieuwe generaties aan tennis te binden dan bij voorgaande generaties het geval was. Dat is lastig omdat de nieuwe generaties zo veel alternatieven hebben en sowieso geneigd lijken te zijn zich minder snel aan verenigingen en vaste activiteiten te binden. Daar staat tegenover dat deze nieuwe generaties wel meer gewend zijn te sporten. Ze hebben ook weet van het belang van bewegen, en zouden (daarom) belangstelling kunnen hebben voor tennis als sportieve activiteit die tot op hoge leeftijd kan worden beoefend en kan bijdragen om gezond te blijven. Hier liggen kansen voor tennis.

De vele alternatieven die er de laatste jaren voor tennis zijn opgekomen gaan niet meer weg, integendeel. Wat voor tennis spreekt is het sociale aspect. Bij de motieven om te (blijven) tennissen scoort dit motief hoog. De activiteit tennis combineert goed met sociale contacten en gezelligheid, op het terras en in het clubhuis. In wijken en dorpen vallen steeds meer sociale verbanden (kerk, vakbond, coöperatie) weg. Families worden kleiner en wonen op afstand. Voorzieningen waar men elkaar als vanzelfsprekend ontmoet (bank, school, dorps-huis, supermarkt) verdwijnen of worden grootschalig en onpersoonlijk. In die steeds minder samenlevende samenleving resteert het clubhuis van de sportvereniging als een van de laatste plekken voor ongedwongen contact. Dit sociale belang van de tennisverenigingen en hun clubhuizen wordt onderschat. Het zichtbaar maken van dit sterke punt van tennis kan helpen bij het aantrekken en behouden van nieuwe groepen (jong)volwassenen.

Internationaal toptennis

Onder de vijftien jaar kunnen jeugdtennissers ervaring opdoen in de Nederlandse jeugdcom-petitie, maar daarna lijkt het weinig reëel te verwachten dat tennissers die goed presteren in de vaderlandse competitie nog door kunnen stromen naar het internationale toptennis. Rond

de vijftien jaar wordt het spelen in het internationale circuit van (Future)toernooien bepalend voor internationaal succes. Het versterken van de competitie kan dan ook het beste los gezien worden van ambities om op tennisgebied (internationaal) tot de top tien te behoren. Een dergelijke ambitie vergt studie van de aanpak in het buitenland, meer in het bijzonder de landen waar veel van de huidige internationale toptennissers vandaan komen. Hoe zijn die talenten gescout en begeleid? Wat voor trainingsprogramma's volgen die talenten, hoe zien hun wedstrijdschema's eruit? Eigenlijk is al wel duidelijk dat tennisscholen een cruciale rol spelen in het internationale toptennis. Omdat ze feitelijk opleiden voor werk in dienst van de media-industrie, krijgen deze scholen meer en meer het karakter van commerciële beroepsopleidingen. De inzet van de KNLTB om meer samen te werken met de tennisscholen in Nederland ligt voor de hand. De vraag is nog wel of in veel buitenland sprake is van een dergelijke samenwerking, en van regie van de nationale tennisbond. Een alternatief model zou weleens dat van concurrentie tussen de tennisscholen kunnen zijn, die elkaar daarmee scherp houden en opzweepen tot voortdurende innovatie en verbetering van hun aanpak.

Krimp en groei: regionale verschillen

Wat opvalt in de vele kaarten in dit boek zijn de grote regionale verschillen. Tennis ontwikkelt zich in IJmond heel anders dan in Zeeland of Friesland. De regionale verschillen komen voor een belangrijk deel voort uit het feit dat de genoemde oorzaken van de landelijke terugloop in het aantal tennissers zich niet overal in dezelfde richting en met dezelfde kracht voordoen. Jongeren trekken naar de stedelijke gebieden voor opleidingen, en blijven daar vervolgens ook steeds vaker, omdat daar de kans op werk het grootst is. Landelijke en perifere gebieden lopen leeg en vergrijzen. Zijn er in de noordelijke Randstad nog steeds verenigingen met wachtlijsten, in de perifere districten worden tennisverenigingen in hun voortbestaan bedreigd. Op het moment dat vervanging van toplagen, algehele renovatie of de bouw van een nieuw clubhuis niet meer kan worden uitgesteld, zal de vraag zijn of hiervoor is gereserveerd, of de financiering rond te krijgen is en of de club de afschrijving op de investeringen nog wel kan opbrengen. Voor de tennisbond ligt hier een nieuwe uitdaging voor de verenigingsondersteuning. Men kan de problemen zien aankomen, dus het is mogelijk tijdig over alternatieven na te denken en actie te ondernemen op het gebied van werving en behoud van leden. Met de beschikbare demografische prognoses van het CBS en gemeenten kan een goede inschatting worden gemaakt van de bevolkingsontwikkeling en deelname aan tennis in de komende 25 jaar. Waar sprake is van stabiele of groeiende aantallen jongeren kan de samenwerking worden gezocht met scholen en is het zaak het tennisaanbod aan te passen aan de wensen en mogelijkheden van de jongeren van deze en de komende tijd. Vergrijst de regio, dan ligt het voor de hand het tennisaanbod aan te passen op de wensen en mogelijkheden van ouderen, en dit ook zichtbaar te maken op de website van de vereniging, in lokale kranten en dergelijke. Demografische prognoses kunnen ook worden gebruikt om de behoefte aan banen op langere termijn te berekenen, uitgaande van een bepaalde gewenste baandruk. In krimpgebieden zullen er in de toekomst minder banen nodig zijn dan er nu beschikbaar zijn. Het is dan zaak op tijd na te denken over wat er met de vrijkomende banen en grond kan gebeuren. Mogelijk

kunnen die in gebruik blijven als multifunctioneel sportveld, jeu de boulesbanen, moestuin of boomgaard. Tennisverenigingen kunnen ook inzetten op meer samenwerking met andere sportverenigingen, scholen en welzijnsinstellingen om een bredere maatschappelijke functie te kunnen vervullen. Op die manier blijft de sociale functie van de lokale tennisvereniging behouden en wordt deze mogelijk zelfs versterkt, omdat het clubhuis ook de plek wordt waar kinderen worden opgevangen, wordt gebridget, gezongen en vergaderd.

Tennis in het sociale domein

In de helft van de gevallen hebben de tennisverenigingen hun park in eigendom, en meer dan zestig procent is zelf verantwoordelijk voor het dagelijks onderhoud. Dertig procent van de tennisaccommodaties is in eigendom van gemeenten, en slechts bij zes procent van de accommodaties doet de gemeente het dagelijks onderhoud. Zelfs het meer omvattende voorjaarsonderhoud wordt op minder dan één op de vijf parken door de gemeente gedaan. Daar waar de gemeente de tennisbanen verhuurt, gaat dit over het algemeen tegen een min of meer kostendekkend tarief (wanneer men geen rekening houdt met de grondkosten en de gemeentelijke overhead).

De tennisvereniging is hiermee een aantrekkelijke partner voor de gemeente. Tennis kost de gemeente niets of verhoudingsgewijs weinig. Tennisverenigingen zijn relatief groot en zelfstandig, 'ze kunnen wat'. Bovendien beschikken ze over buitenruimte en een clubhuis. Al met al maakt dit tennis bij uitstek geschikt om een rol te spelen in het (gedecentraliseerde) sociale domein. Gemeenten hebben meer taken gekregen op het gebied van zorg, preventief gezondheidsbeleid en participatie, maar ook de opdracht gekregen die taken goedkoper dan voorheen uit te voeren. Medegebruik van bestaande accommodaties, activiteiten en organisaties is daarbij een interessante optie. Waarom voor een programma gericht op meer bewegen voor ouderen, de naschoolse opvang van kinderen, dagbesteding voor gehandicapten of het opdoen van werkritme door mensen met afstand tot de arbeidsmarkt geen gebruik maken van het clubhuis en de organisatie van de tennisvereniging? Het mes snijdt aan twee kanten. De vereniging versterkt haar maatschappelijke functie en verwerft hiermee (extra) inkomsten, hetgeen aantrekkelijk is voor verenigingen die te maken hebben met terugloop in het aantal leden en dreigend ondergebruik van de beschikbare accommodatie. Tegelijkertijd kan de gemeente besparen op kosten voor accommodatie en begeleiding en houdt ze de bestaande sociale functie van de tennisvereniging in stand.

Tot slot

Na decennia van groei wordt tennis nu geconfronteerd met uitdagingen. Er zijn weinig aansprekende tennishelden en het ledental en het aantal verenigingen lopen terug. Maar tennis moet deze uitdagingen aankunnen. Het is de tweede georganiseerde sport in het land, en de grootste in de leeftijdscategorieën boven de 35 jaar. Er is veel media-aandacht voor de sport, en de meeste tennisverenigingen bedruipen zichzelf, hebben hun zaakjes op orde en zijn in deze onzekere tijden niet afhankelijk van overheidssteun. De aangepaste tennisvormen voor de jongste jeugd slaan aan en de belangstelling voor de competitie is groter dan ooit. En er

zijn nieuwe kansen, vooral waar het gaat om het in beweging houden van de ouder wordende bevolking en de rol die tennis kan spelen in het sociale domein. Om de toekomst met vertrouwen tegemoet te kunnen zien verdient het daarom aanbeveling dat verenigingen en bonden zich inzetten om het competitieaanbod te optimaliseren, meer aandacht te schenken aan de gezondheidsaspecten van tennis, met name voor ouderen, en de kansen voor tennis in het sociale domein te verzilveren.

Literatuur

- ABN Amro (2003). *Ontwikkeling en toekomst van tennis in Nederland. Een studie ter gelegenheid van dertig jaar ABN Amro World Tennis Tournament*. ABN Amro.
- ATP (2014). www.atpworldtour.com.
- Bakker, S. (2012). *KNLTB Ledenmonitor 2011* (intern rapport KNLTB). Utrecht: Mulier Instituut.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2012). Contributiehogtes bij Nederlandse tennisverenigingen in beeld gebracht. *SportLokaal*;7(2):48-9.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2013). *Tennisbanen in Nederland: een onderzoek naar de voorkeuren van de KNLTB-leden voor de verschillende tennisbanen in Nederland*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2014a). *KNLTB Ledenmonitor 2013* (intern rapport KNLTB). Utrecht: Mulier Instituut.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2014b). *KNLTB Afmeldmonitor 2014* (intern rapport KNLTB). Utrecht: Mulier Instituut.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2014c). *KNLTB Verenigingsmonitor 2013* (intern rapport KNLTB). Utrecht: Mulier Instituut.
- Bakker, S. & Poel, H. van der (2014d). *Imago van tennis 2010-2013* (intern rapport KNLTB). Utrecht: Mulier Instituut.
- Bertens, I. (2002). *De toekomst van de Nederlandse tennisleraar* (scriptie). Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Boer, W. de (2012). *AFAS Tennisclassics 2011. Economische impact en bezoekersprofiel*. Arnhem/Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Bollerman, T. (2013). *Scheurleer: voltooide volharding*. Voorburg: U2pi.
- Bollerman, T. & Pauw, R. (2006). *Vier enkels en één dubbel: de geschiedenis van Nederland in de Davis Cup*. Hendrik Ido Ambacht: Chevalier International.
- Bondt, C. de (1993). *Heeft yemant lust met bal, of met reket te spelen...? Tennis in Nederland tussen 1500 en 1800*. Hilversum: Verloren.
- Bosscher, V. de, Knop, P. de, Bottenburg, M. van & Shibli, S. (2006). A Conceptual Framework for Analysing Sports Policy Factors Leading to International Sporting Success. *European sport management quarterly*;6(2):185-215.
- Brouwers, J., Sotiriadou, P. & Bosscher, V. de (under 2nd review). Sport specific policies and factors that influence international success: The case of tennis. *Sport Management Review* (submitted March 21, 2014).
- CBS (2013). *Sport in beeld – De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006, 2008 en 2010*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chandler, J.M. (1988). *Television and national sport. The United States and Britain*. Urbana/Chicago: University of Illinois Press.

- Clarsen, B., Myklebust, G. & Bahr, R. (2013). Development and validation of a new method for the registration of overuse injuries in sports injury epidemiology: the Oslo Sports Trauma Research Centre (OSTRC) overuse injury questionnaire. *Br J Sports Med*;47:495-502.
- CPNB (2011). *CPNB Top 100 2010. Februari 2011*. Amsterdam: CPNB.
- CPNB (2013). *CPNB Top 100 2012. Januari 2012*. Amsterdam: CPNB.
- Cross, R. (2006). Grand Slam Injuries 1978 to 2005. *Med Sci Tennis*;11:1.
- Daamen, T., Veerman, H., Kalmthout, J. van & Werff, H. van der (2013). *SportAanbieders-Monitor 2012: facts & figures*. Arnhem: NOC*NSF/Mulier Instituut.
- Dahles, H. (1991). *Breakpoints voor de tennissport: verschuivingen in de relatie tussen amateurisme en professionalisme in het Nederlandse tennis*. Tilburg: IVA.
- Derèze, G. (2000). *Sport en media*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Dool, R. van den, Elling, A. & Hoekman, R. (2009). *Sportersmonitor 2008: een beschrijving van actuele sportissues*. Nieuwegein/'s-Hertogenbosch: Arko Sports Media/W.J.H. Mulier Instituut.
- Dragoo, J.S. & Braun, H.J. (2010). The Effect of Playing Surface on Injury Rate: A Review of the Current Literature. *Sports Med*;40(11):981-90.
- Ellenbecker, T.S., Pluim, B., Vivier, S. & Sniteman, C. (2009). Common Injuries in Tennis Players: Exercises to Address Muscular Imbalances and Reduce Injury Risk. *Strength and Conditioning Journal*;31:50-8.
- Elling, A. (2013). *50-plussers en sport. Motieven, belemmeringen en blessures. Factsheet*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Erp, M. van (2009). *De beroepsvereniging in de sport en haar toekomst* (masterthesis). Groningen: Sport Management Instituut.
- Fernandez-Fernandez, J., Sanz-Rivas, D., Sanchez-Mun, C., Pluim, B.P., Tiemessen, I. & Mendez-Villanueva, A. (2009). A comparison of the activity profile and physiological demands between advanced and recreational veteran tennis players. *Journal of Strength and Conditioning Research*;23(2):604-10.
- Fradkin, A.J., Gabbe, B.J. & Cameron, P.A. (2006). Does warming up prevent injury in sport? The evidence from randomised controlled trials? *J Sci Med Sport*;9:214-20.
- Gillmeister, H. (1997). *Tennis. A cultural history*. New York: New York University Press.
- Groppe, J. & DiNubile, N. (2009). *Tennis for the health of it! The physician and sportsmedicine*;2(37):40-50.
- Haren, B. van & Veldhoven, N. van (2013). *Ledental NOC*NSF over 2012*. Arnhem: NOC*NSF.
- Heijden, A. von, Dool, R. van den, Lindert, C. van & Breedveld, K. (2013). *(On)beperkt sportief 2013: monitor sport- en beweegdeelname van mensen met een handicap*. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Heuvel, M. van den (2000). *Fascinerende beelden. De ontwikkeling van televisiesport in Nederland. Een onderzoek naar de betekenis van televisiesport in Nederland, in maatschappelijk en economisch perspectief*. Den Bosch: Diopter – Janssens & Van Bottenburg bv.

- Hjelm, N., Werner, S. & Renstrom, P. (2010). Injury profile in junior tennis players: a prospective two year study. *Knee Surgery Sport Traumatology Arthroscopy*;18(8):845-850.
- Hoekman, R. & Straatmeijer, J. (2013). *Sport en recessie 2013: doorwerking economische recessie op sportbeleid, sportorganisaties en sportdeelname*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Houston, T.K., Meoni, L.K., Ford, D.E., et al. (2002). Sports ability in young men and incidence of cardiovascular disease. *Am J Med*;112:689-95.
- Houweling, A.R. & Voet, G.W. van der (2013). Uniform of gedifferentieerd arbeidsrecht. Een nationaal en rechtsvergelijkend onderzoek naar de rechtvaardiging en toekomst van bijzondere arbeidsverhoudingen. *Arbeidsrechtelijke Annotaties 2013*;12:2:3-61.
- Hover, P., Hakkers, S. & Breedveld, K. (2012). *Tendrapport fitnessbranche 2012*. Nieuwegein/Utrecht: Arko Sports Media/Mulier Instituut.
- Hover, P. & Jong, M. de (2011). *Van evenbeeld tot tegenpool. Over de imago's van vijftien sporttakken volgens de Nederlandse bevolking*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Hover, P. & Romijn, D. (2011). *Bevolkingsonderzoek tennis 2010*. Den Bosch: Mulier Instituut.
- Hulin, B.T., Gabbett, T.J., Blanch, P., et al. (2014). Spikes in acute workload are associated with increased injury risk in elite cricket fast bowlers. *Br J Sports Med*;48:708-12.
- ING Economisch Bureau (2014). *ING BudgetBarometer juni 2014*. Amsterdam: ING Economisch Bureau.
- Jayanthi, N.A., O'Boyle, J. & Durazo-Arvizu, R.A. (2009). Risk factors for medical withdrawals in United States tennis association junior national tennis tournaments: a descriptive epidemiologic study. *Sports Health*;1:231-5.
- Kalmthout, J. van, Jong, M. de & Lucassen, J. (2009). *Verenigingsmonitor 2008. De stand van zaken bij sportverenigingen*. Utrecht/Nieuwegein: Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Kemper, H.G.C., Ooijendijk, W.T.M. & Stiggelbout, M. (2000). Consensus over de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen. *Tijdschr Soc Gezondheidsz*;78:180-3.
- Kibler, B. & Safran, M. (2005). Tennis Injuries. In: D.J. Caine, N. Maffulli (Eds.). *Epidemiology of Pediatric Sports Injuries: individual Sports*. Karger: Basel.
- KNHS (2014). *Presentatie Arko Sportontbijt*. Door L. Bronkhorst, Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie, april 2014.
- KNLTB (1999). *100 jaar love en service*. Schiedam: Scriptum.
- KNLTB (2003). *Samen sterker. Meerjarenbeleidsplan 2004-2008*. Hilversum: KNLTB.
- KNLTB (2008). *Passie voor tennis. KNLTB meerjarenplan 2009-2013*. Hilversum: KNLTB.
- KNLTB (2013). *Jaarverslag 2013*. Amersfoort: KNLTB.
- KNLTB (2013a). *Baansoorten in beeld*. Amersfoort: KNLTB.
- KNLTB (2014). *Infographic-tennisverenigingen-in-nederland*. Geraadpleegd 27082014 via <http://www.centrecourt.nl/Centrecourt.nl-algemeen/nieuws/2014/08/infographic-tennisverenigingen-in-nederland/>.
- KNLTB (2014). *G-tennis*. Geraadpleegd op <http://www.knlbt.nl/tennissers/g-tennis/>.

- Kruijjer, R. (2007). *Onderzoek naar tennisscholen* (scriptie). Tilburg: Fontys Economische Hogeschool Tilburg.
- Kunnen, R. (2007). *Sporten om de kijkers. Mediatisering en de invloed van sportorganisaties op het kijkerspubliek*. 's-Hertogenbosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Lauersen, J.B., Bertelsen, D.M. & Andersen, L.B. (2014). The effectiveness of exercise interventions to prevent sports injuries: a systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Br J Sports Med*;48:871-7.
- MacKay, G.d., Goldie, P.A., Payne, W.R. & Oakes, B.W. (2001). Ankle injuries in basketball: injury rate and risk factors. *British Journal of Sports Medicine*;35(2):1, 103-108.
- Magnusson, S.P., Langberg, H. & Kjaer, M. (2010). The pathogenesis of tendinopathy: balancing the response to loading. *Nat Rev Rheumatol*;6:262-8.
- Manske, R., Wilk, K.E., Davies, G., Ellenbecker, T. & Reinold, M. (2013). Glenohumeral motion deficits: friend or foe? *Int J Sports Phys Ther*;8:537-53.
- Marks, B.L. (2006). Health benefits for veteran (senior) tennis players. *Br J Sports Med*;40:469-76.
- MeerWaarde (2013). *Economische impact ABN AMRO World Tennis Tournament 2013*. Epse: MeerWaarde.
- Ministerie van VWS (2013). *Jaarverslag van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2013*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).
- Mulier Instituut (2013). *Nationaal Sportonderzoek 2013, vraagblok over tennis*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Murphy, D.F., Connolly, D.A. & Beynnon, B.D. (2003). Risk factors for lower extremity injury: a review of the literature. *Br. J. Sports Med*;37:13-29.
- NBTC-NIPO Research (2013). *ContinuVrijeTijdsonderzoek (CVTO) 2012-2013. Kerncijfers. Inzicht in de uithuizige vrijetijdsbesteding van Nederlanders*. Den Haag: NBTC-NIPO Research.
- Nigg, B.M. & Denoth, J. (1980). *Sportplatzbeläge [Playing surfaces]*. Zurich: Juris Verlag.
- Olsen, S.J., Fleisig, G.S., Dun, S., et al. (2006). Risk factors for shoulder and elbow injuries in adolescent baseball pitchers. *Am J Sports Med*;36:905-12.
- Paulhaus, D.L. (1998). *Manual for the Balanced Inventory of Desirable Responding*. Toronto, ON: Multi-Health Systems.
- Pluim, B.M., Earland, J. & Pluim, N.E. (2014). The development of healthy tennis clubs in the Netherlands. *Br J Sports Med*;48(11):898-904.
- Pluim, B.M., Loeffen, F.G.J., Clarsen, B., Bahr, R. & Verhagen, E.A.L.M. A one-season prospective study of injuries and illness in elite junior tennis. *Clin J Sports Med* (nog te verschijnen).
- Pluim, B.M. & Staal, J.B. (2009). Epidemiology of tennis injuries. In: D. Caine, P. Harmer & M. Schiff (Eds.). *Epidemiology of Olympic Sports – Encyclopaedia of Sports Medicine*. Oxford: Wiley-Blackwell.

- Pluim, B.M., Staal, B., Marks, B.L., Miller, S. & Miley, D. (2007). Health benefits of tennis. *Br J Sports Med*;41:760-8.
- Pluim, B.M., Staal, J.B., Windler, G.E. & Jayanthi, N. (2006). Tennis injuries: occurrence, aetiology, and prevention. *Br J Sports Med*;40:415-23.
- Reijgersberg, N. (2006). *Een leven naast gravel* (masterthesis). Utrecht: Universiteit Utrecht.
- Romijn, D. (2014). *Liefde door de sport* (in ontwikkeling). Utrecht: Mulier Instituut.
- Romijn, D., Kalmthout, J. van, Breedveld, K. & Lucassen, J. (2013). *VSK-Monitor 2013. Voortgangsrapportage Actieplan "Naar een veiliger sportklimaat"*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Romijn, D., Poel, H. van der & Smits, F. (2013). *Ondersteuning van verenigingssport in Zoetermeer: een analyse van het gevoerde verenigingsondersteuningsbeleid in de sport*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Ryan, J., DeBurca, N. & Mc Creesh, K. (2014). Risk factors for groin/hip injuries in field-based sports: a systematic review. *Br J Sports Med*;48(14):1089-96.
- Sallis, J.F., Cervero, R.B., Ascher, W., Henderson, K.A., Kraft, M.K. & Kerr, J. (2006). An ecological approach to creating active living communities. *Annu Rev Public Health*;27:297-322.
- Schuyt, T. (2013). *Geven in Nederland 2013. Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Reed Business Education.
- Sell, K., Hainline, G., Yorio, M. & Kovacs, M. (2012). Injury trend analysis from the US Open Tennis Championships between 1994 and 2009. *Br J Sports Med*;48(7):546-51.
- SponsorMaps (2009). *Tennissponsoring in Nederland bedraagt 50 miljoen* (Persbericht). Groningen: SponsorMaps.
- SponsorMaps (2014). *Sponsormonitor 2013*. Groningen: SponsorMaps.
- Stege, J., Stubbe, J. & Hespen, A. van (2011). *Effect van ondergrond en seizoensperiode op het ontstaan van tennisblessures*. Leiden:TNO.
- Stokvis, R. (2003). *Sport, publiek en de media*. Amsterdam: Aksant.
- Straatmeijer, J. & Hoekman, R. (2014). Sportsector crisisbestendig. *Vrijtijdsstudies*;32(2):69-71.
- Tennis Europe (2012). *European Tennis Report 2012*. Tennis Europe – Sports Marketing Surveys Inc.
- Tiessen-Raaphorst, A. & Breedveld, K. (2006). Beoefening. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst. *Rapportage Sport 2006* (82-106). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- VeiligheidNL (2012). *Tennisblessures: blessurecijfers*. Amsterdam: VeiligheidNL.
- Verhagen, E.A., Beek, A.J. van der, Bouter, L.M., Bahr, R.M. & Mechelen, W. van (2004). A one season prospective cohort study of volleyball injuries. *British Journal of Sports Medicine*;38:477-481.
- Visbeen, J. & Kok, S. (2014). KNLTB zet met modernisering opleidingen in op spreiding ten-niskennis. *TENNIS.nl*;6:18-23.
- Wielaard Media (2013). *Centre Court lezersonderzoek*. Venlo-Belfeld: Wielaard Media.

- World Health Organization (2010). *Global recommendations on physical activity for health*. Geneva, Switzerland: WHO Press.
- Zwemmer, J.P.H. (2012). *Pluraliteit van werkgeverschap* (<http://dare.uva.nl/document/459955>). Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

